

P.4/1

PL ISSN 0033-202X

STOWARZYSZENIE BIBLIOTEKARZY POLSKICH

INSTYTUT INFORMACJI NAUKOWEJ I STUDIÓW BIBLIOLOGICZNYCH
UNIwersytetu warszawskiego

przeгляд biblioteczny

Rok założenia 1927

ROCZNIK	83
zeszyt	2

Warszawa 2015

RADA REDAKCYJNA

Jerzy Franke – przewodniczący (IINiSB UW), Mariola Antczak (KBiIN UŁ),
Shifra Baruchson-Arbib (Bar Ilan University, Israel), Ewa Głowacka (IINiB UMK),
Elżbieta Gondek (IBIN UŚ), Artur Jazdon (BUAM), Maria Juda (IBiIN UMCS),
Dariusz Kuźmina (IINiSB UW), Krystyna Matusiak (University of Denver, USA),
Maria Próchnicka (IINiB UJ), Marta Skalska-Zlat (IINiB UW),
Barbara Sosińska-Kalata (IINiSB UW), Elżbieta Stefańczyk (SBP),
Jolanta Stępnia (Biblioteka PW), Katalin Varga (National Educational Library
and Museum, Hungary), Maja Žumer (University of Ljubljana, Slovenia).

Dofinansowano ze środków Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego

REDAKCJA

Elżbieta Barbara ZYBERT – redaktor naczelna
Dorota GRABOWSKA – sekretarz redakcji
Dariusz GRYGROWSKI – redaktor tematyczny
Anna WOŁODKO – redaktor językowy

Anna LIS – redakcja techniczna i korekta
Agnieszka KASPRZYK – tłumaczenie na język angielski

Adres redakcji i wydawcy:
Wydawnictwo Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich
00-335 Warszawa, ul. Konopczyńskiego 5/7
tel.: (+48 22) 827-52-96
e-mail: przeglad.biblioteczny.iinsb@uw.edu.pl

Niniejsza wersja papierowa jest pierwotną wersją czasopisma

*Zawartość „Przeglądu Bibliotecznego” jest cytowana w czasopiśmie
abstraktowym „Library and Information Science Abstracts”
oraz w dostępnej w Internecie bibliografii „The Central European
Journal of Social Sciences and Humanities”*

Pełne teksty roczników 1927-2010 dostępne są
w Archiwum Cyfrowym SBP: www.sbp.pl/archiwumcyfrowe oraz
w Bibliologicznej Bibliotece Cyfrowej: www.bbc.uw.edu.pl/dlibra

PRZEGLĄD BIBLIOTECZNY

LIBRARY REVIEW

Rocznik 83

2015

zeszyt 2

TREŚĆ

ARTYKUŁY

- ELŻBIETA BARBARA ZYBERT: Po co bibliotekom jakość? 181
KATALIN VARGA: Information Literacy and Education in Hungary 193
ADAM JACHIMCZYK, MAGDALENA CHRAPEK: Katalogi artykułów (Presell Pages) – analiza stron internetowych wykorzystywanych w SEO 209
IWONA H. PUGACEWICZ: Pierrefitte-sur-Seine – Nowa karta w dziejach francuskiej archiwistyki 226

SPRAWOZDANIA

- „Biblioteki we współczesnym systemie prawnym Polski i Unii Europejskiej”. VI Konferencja Naukowa Korporacji Bibliotekarzy Wrocławskich (Wrocław, 5 grudnia 2014 r.) (Ewa Olszowy) 247
„Biblioteki nowej generacji – nowoczesne narzędzia, usługi, obszary współpracy”. XI Ogólnopolska Konferencja z cyklu „Automatyzacja bibliotek” (Wrocław, 16-17 kwietnia 2015 r.) (Grzegorz Gmiterek) 251
„Deskryptory Biblioteki Narodowej. Propozycja zmian w opracowaniu zbiorów bibliotecznych w dobie sieci semantycznej”. Konferencja naukowa (Warszawa, 20-21 kwietnia 2015 r.) (Grażyna Federowicz) 257

RECENZJE I PRZEGLĄDY PIŚMIENNICTWA

- Alicja Matczuk: *Polskie bibliografie nauk humanistycznych i społecznych do roku 1989: historia i metodyka*. Lublin: Wydaw. UMCS, 2014 (Jadwiga Sadowska) 263
Prasa na terenie województwa podlaskiego w latach 1944-2012. Szkice i materiały. Praca zbiorowa pod red. Jadwigi Sadowskiej i Katarzyny Sawickiej-Mierzynskiej. Białystok: Wydaw. Uniwersytetu w Białymstoku, 2014 (Małgorzata Korczyńska-Derkacz) 267
Dictionnaire du livre de jeunesse: la littérature d'enfance et de jeunesse en France. Sous la dir. d'Isabelle Nières-Chevrel et Jean Perrot; et la responsabilité scientifique de Claude Ganiayre [et al.]. Paris: Editions du Cercle de la Librairie, 2013 (Agnieszka Wandel) 272
Archiwistyka społeczna. Pod red. Katarzyny Ziętał. Wyd. 2 popr. Warszawa: Ośrodek Karta, 2014 (Aleksandra Pinkas) 277
Przegląd piśmiennictwa krajowego (Barbara Koryś) 281
Z lektur zagranicznych (Jacek Wojciechowski) 286

- Z ŻYCIA SBP. 299

KRONIKA ŻYCIA NAUKOWEGO 2014 (<i>Dorota Grabowska</i>)	307
Z ŻAŁOBNEJ KARTY	
Julian Fercz (1933-2014) (<i>Marek Dubiński</i>)	331
Józef Długosz (1928-2014) (<i>Marek Dubiński</i>)	334
WSKAZÓWKI DLA AUTORÓW	337

PRZEGLĄD BIBLIOTECZNY

LIBRARY REVIEW

Volume 83

2015

Number 2

TABLE OF CONTENTS

ARTICLES

- ELŻBIETA BARBARA ZYBERT: Why Do Libraries Need Quality? 181
- KATALIN VARGA: Information Literacy and Education in Hungary 193
- ADAM JACHIMCZYK, MAGDALENA CHRAPEK: Directories of Articles
(Presell Pages) – the Analysis of Webpages Used in SEO 209
- IWONA H. PUGACEWICZ: Pierrefitte-sur-Seine – a New Chapter in the Hi-
story of French Archival Science 226

REPORTS

- „Libraries in the contemporary legal system of Poland and the European
Union”. Sixth Scientific Conference of Wrocław Librarians Corporation
(Wrocław, December 5, 2014) (*Ewa Olszowy*) 247
- „New generation libraries – modern tools, services, areas of cooperation”.
Eleventh National Conference in Library Automation (Wrocław, April 16-
17, 2015) (*Grzegorz Gmiterek*) 251
- „Descriptors of the National Library of Poland. Changes in the description of
library resources in the Semantic Web era” – a scientific conference (War-
szawa, April 20-21, 2015) (*Grażyna Federowicz*) 257

REVIEWS AND LITERATURE SURVEYS

- Alicja Matczuk: *Polskie bibliografie nauk humanistycznych i społecznych do
roku 1989: historia i metodyka. (Polish bibliographies of humanities and so-
cial sciences until 1989: history and methodology)*. Lublin: Wydaw. UMCS,
2014 (*Jadwiga Sadowska*) 263
- Prasa na terenie województwa podlaskiego w latach 1944-2012. Szkice i materiały.
(Press in Podlaskie province of Poland in the years 1944-2012. Sketches and reso-
urces)*. Eds Jadwiga Sadowska and Katarzyna Sawicka-Mierzyńska. Biały-
stok: Wydaw. Uniwersytetu w Białymstoku, 2014 (*Małgorzata Korczyńska-
Derkacz*) 267
- Dictionnaire du livre de jeunesse: la littérature d'enfance et de jeunesse en France.*
Sous la dir. d'Isabelle Nières-Chevrel et Jean Perrot; et la responsabilité
scientifique de Claude Ganiayre [et al.]. Paris: Editions du Cercle de la Li-
brairie, 2013 (*Agnieszka Wandel*) 272
- Archiwistyka społeczna (Social archival science)*. Ed. Katarzyna Ziętał. 2nd ed.
Warszawa: Ośrodek Karta, 2014 (*Aleksandra Pinkas*) 277

Polish literature survey (<i>Barbara Koryś</i>)	281
Foreign publications (<i>Jacek Wojciechowski</i>)	286
NEWS FROM SBP (POLISH LIBRARIANS ASSOCIATION)	299
CHRONICLE OF SCHOLARLY LIFE 2014 (<i>Dorota Grabowska</i>)	307
OBITUARIES	
Julian Fercz (1933-2014) (<i>Marek Dubiński</i>)	331
Józef Długosz (1928-2014) (<i>Marek Dubiński</i>)	334
GUIDELINES FOR AUTHORS	341

ELŻBIETA BARBARA ZYBERT
Instytut Informacji Naukowej i Studiów Bibliologicznych
Uniwersytet Warszawski
e-mail: e.zybert@uw.edu.pl

PO CO BIBLIOTEKOM JAKOŚĆ?

Elżbieta Barbara Zybert jest profesorem Uniwersytetu Warszawskiego, kierownikiem Zakładu Bibliotekoznawstwa Instytutu Informacji Naukowej i Studiów Bibliologicznych oraz Podyplomowych Studiów Bibliotekoznawstwa. Od 2008 r. pełni funkcję dziekana Wydziału Historycznego Uniwersytetu Warszawskiego. Jej zainteresowania naukowe skupiają się wokół trzech grup problemowych: 1) działalności informacyjnej w zakresie edukacji, 2) bibliotek oraz form pracy (m.in. biblioterapia) dla specjalnych grup użytkowników: np. mniejszości etnicznych i kulturowych czy niedostosowanych społecznie, 3) organizacji i zarządzania bibliotekami. Zainteresowania naukowe znajdują odzwierciedlenie w 5 książkach i ponad 90 artykułach zamieszczonych w polskich i zagranicznych czasopismach. Jest również redaktorem naukowym wielu publikacji dotyczących współczesnego bibliotekarstwa.

SŁOWA KLUCZOWE: Biblioteki. Jakość, definicje jakości. Jakość w sektorze usług. Cechy jakości.

ABSTRAKT: **Teza/cel artykułu** – Celem artykułu jest próba odpowiedzi na pytanie, czy i do czego bibliotekom jest potrzebna jakość i co ona oznacza w przypadku instytucji sektora usług, jakimi są biblioteki. **Metody** – Zagadnienia jakości przedstawiono na podstawie analizy piśmiennictwa i uzupełniono je o wypowiedzi studentów informacji naukowej. **Wyniki/wnioski** – Uświadomienie sobie przez bibliotekarzy, czym jest jakość i czemu ona służy, może w istotny sposób wpłynąć na wizerunek bibliotek i ich rolę w życiu obywateli.

Pojęcie jakości, mam nadzieję, że nie tylko w sferze werbalnej, zdominowało współczesne nam czasy. Właściwie nie ma dziedziny wiedzy czy obszaru

ludzkiej aktywności, w którym byśmy się do niej nie odwoływali. Zajmowanie się jakością nie jest, co prawda, sprawą całkowicie nową. Już w starożytności zwracano na nią uwagę, porównując z doskonałością (Kiliński, 1979, s. 13). Ale, jak to wyraźnie zaznacza się w nurcie zarządzania zwanym *dynamicznym zaangażowaniem*, dopiero w czasach nam współczesnych uwaga została skierowana na centrum problemu.

Pojęcie to nie jest jednoznaczne i występuje wiele jego odmian. Najprostsza definicja jakości to wg Andrzeja Blikle „brak wad”. „A wady są jak zarazki – przenoszą się z produktu na produkt, z firmy na firmę” (Blikle, 2014, s. 41). Dla Philipa Crosby jakość to zgodność z wymogami, a wzorem działań powinno być „zero błędów” (Hamrol & Mantura, 2012, s. 97). Norma PN-ISO 8402:1996 definiuje jakość jako „ogół właściwości obiektu wiążących się z jego zdolnością do zaspokojenia potrzeb stwierdzonych i oczekiwanych, a więc adekwatności produktów do potrzeb użytkowników” (Hamrol & Mantura, 2012, s. 114-115). W normie PN-EN ISO 9000:2000 podano, że „jakość to stopień, w jakim zbiór inherentnych właściwości spełnia wymagania” (Hamrol & Mantura, 2012, s. 116). Według Johna Oaklanda jakość to stopień zaspokojenia potrzeb i spełnienia wymagań klienta, wg Josepha Jurana to przede wszystkim przydatność użytkowa, dla Williama Edwardsa Deminga to przewidywany stopień jednorodności i niezawodności przy możliwie niskich kosztach i dopasowaniu do wymagań rynku. Natomiast dla Armanda Feigenbauma jest to zbiorcza charakterystyka produktu i serwisu, z uwzględnieniem marketingu, projektu, wykonania i utrzymania, która powoduje, że dany produkt i serwis spełniają oczekiwania użytkownika (Hamrol & Mantura, 2012, s. 114-115).

David A. Garvin zaproponował taksonomię definicji jakości, w której odrębnił aż 7 jej kategorii: definicje ogólne, definicje związane z produkcją, definicje związane z produktem, definicje związane z użytkownikiem, definicje związane z tworzeniem wartości, definicje wielowymiarowe oraz definicje strategiczne (Garvin, 1984, p. 25).

O ile definicje ogólne [wg Waltera A. Shewharta jest to dobroć produktu, przy czym może być ona zastosowana do wszystkich ich rodzajów i usług (Wawak, 2009)], przybliżają sam problem jakości, to jednak nie pozwalają na jego przełożenie na konkretne działania (Wawak, 2009). Z naszego punktu widzenia najbliższe wydają się definicje związane z (1) użytkownikiem, (2) tworzeniem wartości, (3) wielowymiarowe.

(1) Definicje Garvina z 1984 r. związane z użytkownikiem mówią, że jest to spełnienie wymagań klienta, jego potrzeb i oczekiwań oraz zmuszają do zainteresowania się tym, czego klienci naprawdę oczekują oraz zainwestowanie w odpowiednie funkcje produktu, usuwając jednocześnie te, które są zbędne (Wawak, 2009). Także Platon wiązał jakość z użytkownikiem. Porównując ją do piękna uważał, że jest ona sądem wartościującym, wyrażonym przez użytkownika. Jeżeli nie ma użytkownika, to nie ma również sądu (Kiliński, 1979, s. 13);

(2) definicje odwołujące się do tworzenia wartości podkreślają, że jest to doskonałość lub przydatność do użytku po akceptowalnej cenie, inaczej mówiąc to zespół różnorodnych cech określających stopień użyteczności społecznej wyrobu zgodnie z jego przeznaczeniem, co stanowi łącznik między użytkownikiem, produkcją i produktem (Wawak, 2009);

(3) definicje wielowymiarowe kładą nacisk na różne aspekty, zgodnie z którymi jest to wykonanie, dodatkowe wyposażenie, zgodność, wytrzymałość, zdolność do działania, estetyka, postrzegana jakość czy też, jak podają Parasuraman, Berry i Zeithaml, jakość w odniesieniu do usług to wykonanie części materialnej, niezawodność, reakcja na problemy, kompetencje pracowników i empatia (Wawak, 2009).

W naszych rozważaniach istotne jest zwrócenie uwagi na jakość w sferze usług publicznych, a działalność biblioteczna to właśnie usługi społeczne zawierające się w usługach publicznych. Ta działalność może być powiązana z różnymi rodzajami usług, choć nie zawsze w tym samym stopniu.

Również w instytucjach i usługach publicznych pojęcie jakości jest bardzo złożone. Krzysztof Opolski i Piotr Modzelewski wskazują na trzy drogi służące do jej zdefiniowania. Pierwsza kładzie nacisk na istotę usługi i składa się z wielu możliwych „wymiarów” rozumienia jakości. Bazuje na istocie usług. Wyróżnia się tu wymiar techniczny usług publicznych, wymiar nie-techniczny i otoczenie usług (wymiar socjalny). Druga droga koncentruje się na percepcji i doświadczeniach konsumenta i wyraża poziom jego zadowolenia; skupia się na zmniejszeniu luki pomiędzy oczekiwaniami i doświadczeniem oraz bazuje na oczekiwaniach i satysfakcji konsumentów. Natomiast trzecia droga zakłada aktywny udział społeczeństwa i innych „interesariuszy”. Bazuje na podejściu obywatelskim. „W przypadku usług publicznych nie wystarczy wyjść naprzeciw wyrażonym potrzebom, ale również należy znać potrzeby niewyartykułowane, ustalić priorytety, alokować zasoby w sposób społecznie uzasadniony i wreszcie należy się rozliczyć z tego, co zostało zrobione” (Opolski & Modzelewski, 2012, s. 14-16).

Aczkolwiek mogą być przyjmowane różne definicje i powstawać różne systemy zarządzania jakością, to, jak podkreśla Maxine Melling, nie powinny być one traktowane jako rozłączne czy przeciwstawne sobie (Melling, 1998, s. 183). Ta wybiórcza egzemplifikacja definicji jakości podkreśla istotny udział kilku elementów składających się na jakość. Po pierwsze – **klienta**, użytkownika, który powinien być głównym oceniającym tego, co jest ważne (Melling, 1998, s. 183). Jest to spełnienie lub dopasowanie do użytkownika (Wawak, 2009), to przekraczanie jego wymagań, tego, co jest dla niego najlepsze w określonych warunkach. Szczególnie w TQM widoczne jest silne wyakcentowanie roli klienta. Jakość jest tam określana nie w odniesieniu do absolutnych standardów, lecz w odniesieniu do potrzeb klienta (Melling, 1998, s. 177). Przykładem definicji akcentującej centralną pozycję klienta jest definicja jakości wg E. Deminga. Zgodnie z nią jakość to wszyst-

ko, co zadowala, a nawet zachwyca klienta. Natomiast Susan Barnard idzie w swej definicji jakości dalej podkreślając, że „jakość usługi jest określana przez percepcję klienta dotyczącą zarówno jakości produktu, jak i usługi polegającej na jego dostarczeniu” (Barnard, 1994, pp. 1-4). Przy czym pojęcie klienta odnosi się tak do klienta wewnętrznego, jak i zewnętrznego.

Osiąganie jakości prowadzić będzie w konsekwencji do zadowolenia w sferze społecznej (*global satisfaction* – GS), na którą składa się satysfakcja klientów (CS – *customer satisfaction*), pracowników (ES – *employee satisfaction*) oraz społeczeństwa (SS – *social satisfaction*) (Szczepańska, 2014, s. 15).

Drugą bardzo istotną cechą jakości jest jej **kompleksowość** we wszystkich aspektach, poziomach, sferach działania przedsiębiorstwa zarówno wewnętrznych, jak i zewnętrznych. Armand V. Feigenbaum, twórca koncepcji sterowania jakością totalną, uważa, że jakość należy postrzegać kompleksowo, a nie jedynie wyłącznie z technicznego punktu widzenia i jako cel sam w sobie dla służby sterowania jakością (Hamrol & Mantura, 2012, s. 96). Andrzej Blikle podkreśla, że aby osiągnąć końcową jakość produktu lub usługi, które trafiają do klienta, a więc aby były skuteczne, nie można ograniczać się jedynie do pracy nad jakością tego produktu/usługi. Należy stworzyć łańcuch jakości obejmujący wszystko, co jest robione i jak jest robione, a więc również surowce, półprodukty, narzędzia, procesy, organizację pracy, warunki pracy, a także zasoby wiedzy i umiejętności, jakimi dysponują pracownicy firmy. Profesor Blikle ilustruje to analogią do dbania o czystość rzeki: nie da się oczyścić wody w Wiśle jedynie na jej prawym brzegu. Aby była czysta na prawym, musi być czysta w całym biegu rzeki (Blikle, 2014, s. 43).

Ważne jest także, aby działania jakościowe **dotyczyły wszystkich pracowników** i by miały charakter zespołowy. John Kenneth Galbraith podkreśla, że jakość jest sprawą wszystkich i zależy od poziomu świadomości wszystkich, a jej urzeczywistnienie jest możliwe tylko poprzez kompleksowe działania organizacyjne składające się na efekt końcowy (Szczepańska, 2014, s. 7). Cytowany wcześniej prof. Blikle daje kolejne bardzo obrazowe uzasadnienie niezbędności zaangażowania wszystkich w osiągnięcie jakości: „Przyjęcie zasady, że to nie my, ale ktoś za nas dba o jakość naszej pracy, byłoby równie absurdalne jak założenie, że ktoś dba o nasze zdrowie, gimnastykując się za nas co rano i chodząc za nas na basen” (Blikle, 2014, s. 43).

We współcześnie formułowanych definicjach jakości zwraca się uwagę na **dynamiczność** postrzegania jakości, która **permanentnie** jest poddawana ciągłym udoskonaleniom (Wawak, 2009). Praca nad jakością nigdy nie ustaje, jest to sposób myślenia, który powoduje, że stosuje się i bez przerwy poszukuje najlepszych rozwiązań (*Jakość*, 2014). Podobnie jak w przypadku zdrowia – nie ma takiego momentu w życiu, od którego nie musimy już o nie dbać (Blikle, 2014, s. 43).

Zgodnie ze współczesnymi koncepcjami zarządzania jakością, łączącymi poglądy Deminga, Crosby'ego, Juran, Feigenbauma czy japońskiego podejścia do zarządzania, **jakość** odnosi się do:

- **aspektów organizacyjnych** funkcjonowania instytucji, wyznaczania celów, postaw pracowników, wykorzystania narzędzi kontroli procesu, identyfikowania przyczyn powstawania problemów i zapobiegania wadom, uwzględniania gospodarności i kosztów jakości [w aspekcie zmian organizacyjnych: decentralizacja władzy i kompetencji; potrzeby wyznaczania celów jakościowych, zmiany postaw pracowników (samokontrola i odpowiedzialność), wykorzystanie metod statystycznej kontroli procesu],
- treści: **co** jest przedmiotem jakości: produkt, zasób, usługa prowadzona przez daną instytucję, bibliotekę;
- dostawców usług, wytworów, produktów – **kto**;
- warunków realizacji, a więc lokalu, jego wyposażenia, **gdzie i w jakich** warunkach;
- sprawności, szybkości i kompetencji realizacji usług, **jak**;
- gospodarności – efektywności i skuteczności.

Podjmując próbę ustalenia, czym jest jakość w bibliotekarstwie, zapytano o to studentów informacji naukowej i studiów bibliologicznych. Odpowiedzi uzyskano od prawie 100 osób, które były na studiach licencjackich (I i II rok, stacjonarni) oraz I rok studiów magisterskich (zaoczni). To rozróżnienie poziomów kształcenia jest istotne, bowiem studenci studiów magisterskich, w większości absolwenci posiadający licencjat z bibliologii, mają za sobą zajęcia z organizacji i zarządzania bibliotekami, gdzie prezentowane są treści dotyczące m.in. jakości w bibliotekarstwie, TQM czy QA, a studenci I i II roku licencjatu są przed takimi zajęciami, które są realizowane na III roku. O ile studenci studiów magisterskich nie mieli wątpliwości, czym jest jakość, sami wskazywali jej obszary, używali terminologii z TQM, pojęcia klient, to dla studentów licencjackich budziła ona szereg wątpliwości i zazwyczaj pojawiało się pytanie – jakość czego? Studenci licencjacy zazwyczaj określali to jako zgodność ze standardami, natomiast w wypowiedziach studentów studiów magisterskich było to dążenie do doskonałości działania we wszystkich obszarach funkcjonowania biblioteki, dążenie do satysfakcji klientów. Pojawiały się czasem cytaty z Deminga, że jakość to wszystko to, co zadowala, a nawet zachwyca klienta.

W określeniu tego, co składa się na pojęcie jakości, wyraźne były różnice w postrzeganiu studentów licencjackich i magisterskich. O ile studenci studiów licencjackich traktowali każdy z komponentów składających się na funkcjonowanie biblioteki oddzielnie i jakość rozpatrywali z różnych punktów widzenia, np. zbiorów – ich stanu fizycznego i dostępu do nowości, wykorzystywania nowych technologii, rozległości i różnorodności usług, czasem kompetencji i przyjazności personelu, to studenci studiów magisterskich patrzyli na to zawsze z punktu widzenia klienta, jego

potrzeb i satysfakcji, który postrzega to, co składa się na jakość w sposób kompleksowy, a nie wybiórczy, a więc zadowolenie klienta w odniesieniu do zbiorów, usług, personelu, klimatu organizacyjnego, wewnętrznego uporządkowania.

Przyjęcie definicji jakości, kładącej nacisk na jej postrzeganie z punktu widzenia percepcji klienta, sprawia, że ta ocena będzie bardzo różna, uzależniona od cech i uwarunkowań indywidualnych osoby dokonującej takiej oceny. Niemniej jednak Zeithaml, Parasuraman i Berry zajmujący się badaniami dotyczącymi oczekiwań klientów usług, dokonali zestawienia wspólnych kryteriów stosowanych przez użytkowników do oceny jakości, które można zaadaptować do potrzeb bibliotecznych (Melling, 1998, s. 181). Jest także **określeniem zakresu tego, co decyduje o jakości w danej instytucji**. Obejmują one:

- wrażliwość – rozpoznanie potrzeb klienta i działanie w kierunku ich zaspokojenia w ramach realizowanych usług,
- kompetencje – świadomość i znajomość wymagań oraz umiejętności pozwalające na ich zaspokojenie,
- dostępność – łatwość kontaktu klienta z personelem,
- uprzejmość – wzgląd na potrzeby klienta,
- komunikację – sprzężenie zwrotne z klientami,
- wiarygodność – uczciwy i godny zaufania usługodawca,
- bezpieczeństwo – bezpieczeństwo fizyczne i komfort,
- zrozumienie – czynienie wysiłków w celu zorientowania się, jakie są potrzeby klienta,
- realność – cechy fizyczne, niezawodność sprzętu, adekwatność do celów,
- niezawodność i pewność – logicznie łączy wszystkie powyższe (Melling, 1998, s. 182).

Wyznacznikiem jakości usług publicznych (np. zgodnie z Kartą Obywatelską, wykorzystywaną w brytyjskim systemie zarządzania w sektorze publicznym Best Value) są wskaźniki takie jak: standardy, bycie otwartym, dostarczanie pełnej informacji, konsultowanie i wymaganie, ułatwianie dostępu i promocja możliwości wyboru, traktowanie wszystkich rzetelnie, poprawianie, gdy coś idzie źle, zwiększanie zadowolenia użytkowników, wprowadzanie innowacji i poprawianie, współpraca z innymi dostawcami usług publicznych, wykorzystywanie zasobów w sposób efektywny (Opolski & Modzelewski, 2012, s. 46).

Wzrost zainteresowania problematyką jakości wśród instytucji usługowych wynika z przeobrażeń dokonujących się wokół tych instytucji, ze wzrostu świadomości znaczenia jakości w walce z konkurencją i roli jakości dla poprawy efektywności i skuteczności ich działań, a coraz lepsza praca i jej rezultaty zapewniają długofalowy postęp cywilizacyjny (Hamrol & Mantura, 2012, s. 9). Stąd w wielu krajach przeprowadza się reformy usług publicznych, odwołujące się m.in. do norm jakości ISO:9000, np. w odnie-

sieniu do specyfikacji usług, czy badania poziomu zadowolenia obywateli, wprowadza się systemy zarządzania jakością w sektorze publicznym, np. wspomniany wcześniej Best Value w Wielkiej Brytanii. Precyzują zasady dotyczące realizowania usług w sposób jakościowy, więc muszą być wyrazem potrzeb obywateli, a nie wygodnym *status quo* dla dostawców usług, mają służyć efektywnemu dostarczaniu usług wysokiej jakości, nie tolerować mierności, aktywnie wykorzystywać nowe technologie w celu rozpoznania potrzeb obywateli, mają wzbogacać usługi publiczne, a nie zubażać je (Opolski & Modzelewski, 2012, s. 47).

Wraz ze wzrostem poziomu życia jednostek i społeczeństw powszechne staje się dążenie ludzi do otaczania się dobrami luksusowymi, jakościowymi i oczekiwanie takich samych usług. A „produkt jest tym bardziej luksusowy, im więcej obiecuje klientowi, i tym lepszej jakości, im bardziej te obietnice są spełnione” (Blikle, 2014, s. 49).

PO CO WIĘC BIBLIOTEKOM JAKOŚĆ?

Biblioteki jako instytucje sektora publicznego muszą dbać o jakość po to, **by dostosować się do zmian zachodzących w świadomości społecznej i przeobrażeń gospodarczych**. Bo – jak stwierdzili badani studenci – biblioteki muszą iść z duchem czasu, nadążać za dokonującymi się przemianami, a biblioteka bez jakości to biblioteka bez przyszłości. Polacy także coraz powszechniej otaczają się lepszymi jakościowo produktami, stają się bogatsi, bardziej wymagający i oczekują komfortowych warunków. A więc biblioteki, by były dla nich atrakcyjne, muszą się im kojarzyć nie tylko z przydatnością, ale także z elegancją i wysokim standardem usług. Nie bez znaczenia jest także podkreślanie, m.in. przez studentów, specjalnych oczekiwań pod adresem bibliotek jako instytucji kultury, informacji i edukacji. Chciałoby się powiedzieć *noblesse oblige*. Aby zatem biblioteki przyciągały do kultury, kształtowały świadomość i gusta swoich użytkowników, muszą same urzeczywistniać kulturę, jako piękno, dobro i doskonałość – jakość. Pełnią służebną rolę, będąc pośrednikami między użytkownikiem a światem nauki, informacji i kultury nie mogą tego realizować w sposób byle jaki. Swoim przykładem powinny ukazywać i upowszechniać zasady zaspokajania potrzeb na najwyższym poziomie.

Bibliotekom potrzebna jest jakość, **aby wypracować dobry wizerunek społeczny, utrwać go lub czasem dążyć do jego poprawy, by stać się instytucjami konkurencyjnymi w stosunku do innych instytucji, przejmujących usługi i działania biblioteczne**.

Przy czym, należy powtórzyć: dobry wizerunek dotyczy całej instytucji, gdyż jako instytucja publiczna jest oceniana za całokształt swoich osiągnięć. Wysoka jakość usług w sektorze publicznym jest wprost proporcjonalna do

jakości funkcjonowania samej instytucji publicznej (Opolski & Modzelewski, 2012, s. 24), a jakość usług wpływa na ocenę funkcjonowania instytucji. To, co składa się na jakość, wpływa na korzyść i społeczny wizerunek biblioteki. Dobry wygląd i usługi zachęcają do korzystania. Przy złym wizerunku użytkownicy będą daną bibliotekę po prostu omijać i w najlepszym przypadku pójdą do innej biblioteki, lub w gorszym, zrezygnują z bibliotek, wybierając usługi innych konkurencyjnych instytucji. Konsekwencją tego może być zamykanie bibliotek jako niepotrzebnych dla użytkowników.

A biblioteka nie ma monopolu na świadczenie usług informacyjnych, realizację funkcji edukacyjnej, rekreacyjnej, wychowawczej, pośredniczenie w zaspokajaniu potrzeb i pragnień w tym zakresie. Wiele instytucji stara się zagospodarować obszary dotychczas ściśle kojarzone z działalnością biblioteczną. Dlatego też biblioteki muszą różnymi sposobami przyciągać do siebie, by wygrać z konkurencją i łatwym dostępem do informacji w innych instytucjach, jeśli chcą istnieć i prosperować. Szczególnie istotne jest to w odniesieniu do młodych użytkowników, którzy mają wiele atrakcyjnych ofert instytucji konkurencyjnych. Ta atrakcyjność odnosi się zarówno do formy, treści, jak i szybkości/dogodności jej uzyskania.

Jakość jest także niezbędna, aby biblioteki mogły być efektywne i skuteczne, by wykazywały swoją gospodarność, co jest istotne przy zmniejszających się nakładach w obszarze usług i działalności instytucji niedochodowych.

Efektywność (efficiency) zależy od precyzji, koncentracji, analizy, dyscypliny i kontroli i można ją rozumieć jako zdolność do wytwarzania rezultatów przy minimalnym nakładzie czasu, pieniędzy i materiałów (Opolski & Modzelewski, 2012, s. 24). Natomiast skuteczność (*effectiveness*), zależy od zdolności do adaptacji do nowych warunków, nowości, eksperymentowania, ograniczonej kontroli, wolnego stowarzyszenia, a nawet odrobiny szaleństwa. Składa się na nią osiąganie najlepszych rezultatów, maksymalizacja korzyści oraz optymalne wykorzystanie zasobów (Opolski & Modzelewski, 2012, s. 24).

Zadaniem menedżerów sektora publicznego, także decydentów w bibliotekach, jest dążenie do osiągnięcia odpowiedniej relacji pomiędzy efektywnością i skutecznością (Opolski & Modzelewski, 2012, s. 24). Niezbędne jest wypracowanie takiego modelu kultury organizacyjnej, który sprawi, że za pieniądze publiczne obywatele otrzymają usługi przynoszące im wysoką wartość (Opolski & Modzelewski, 2012, s. 27). Badania w tym zakresie wykazują, że spośród czterech typów kultur charakterystycznych dla sektora usług publicznych, a więc kultury dyrektywnej, reaktywnej, adaptacyjnej i twórczej, optymalnym modelem jest taki, który będzie oparty na wysokiej skuteczności. Są to więc kultury adaptacyjna i twórcza. W kulturze adaptacyjnej menedżerowie osiągają wysoką skuteczność organizacji poprzez adaptację do otoczenia zewnętrznego i poprzez spełnianie potrzeb społecznych, pełniąc rolę katalizatorów innowacji i pobudzając przedsiębiorczość

(Opolski & Modzelewski, 2012, s. 25). Decentralizacja występująca w tym typie kultury powoduje, że pracownicy zbliżają się do klienta, czują się ważni, potrzebni i mają większą motywację do wykonywania swojej pracy. Natomiast kreatywność jest pobudzana przez tworzenie interdyscyplinarnych zespołów do wykonywania swojej pracy (Opolski & Modzelewski, 2012, s. 26). Jednakże w tym typie kultury efektywność jest stosunkowo niska (Opolski & Modzelewski, 2012, s. 25). Natomiast w twórczej kulturze organizacyjnej, zarówno efektywność jak i skuteczność, są wysokie. Nie ma miejsca zamiana skuteczności na efektywność. Jak się podkreśla, w takim modelu menedżerowie patrzą na organizację jednocześnie z perspektywy krótkookresowej, jak i długookresowej, biorąc pod uwagę uwarunkowania lokalne, jak i globalne, a także indywidualne i zbiorowe potrzeby społeczne oraz czynniki socjologiczne czy ekonomiczne (Opolski & Modzelewski, 2012, s. 27). Ponadto, efektywność bierze się z dążenia do osiągania celów, natomiast skuteczność pochodzi od interesariuszy, którzy pracując razem z instytucją publiczną sygnalizują, co jeszcze trzeba zrobić (Opolski & Modzelewski, 2012, s. 27).

Generalnie w każdej instytucji, także w bibliotekach, dążąc do wypracowania jakości, do wprowadzania systemu zarządzania jakością, konieczne jest kształtowanie takiego modelu kultury organizacyjnej, który będzie sprzyjał implementacji i propagowaniu jakości. Z drugiej strony system zarządzania jakością powinien również wpływać na model kultury organizacyjnej i wszystkie jej poziomy, nie tylko te widoczne i uświadomione (artefakty), ale także na te najgłębsze poziomy niewidoczne i nieświadomione (Zybert, 2004, s. 63-105).

Kultura organizacyjna sprzyjająca jakości i tworzeniu systemu zarządzania nią będzie przejawiała się w sposobie zaprojektowania procesów, struktury organizacyjnej, zadań, wytycznych czy uprawnień, przyjętych wartości organizacyjnych (np. orientacji na klienta) oraz poprzez swoje funkcje. Sławomir Wawak podkreśla, że funkcje pełnione przez kulturę organizacyjną są „również realizowane w systemie zarządzania jakością m.in. poprzez komunikowanie polityki i celów jakościowych, zasady tworzenia zespołów roboczych, przyjęte metody motywowania i oceny pracowników, kryteria pomiaru procesów, sposoby postulowania zmian w politykach i procedurach, stosowanie słownictwa z zakresu Systemu Zarządzania Jakością, sposób i głębokość określania wymagań kwalifikacyjnych dla pracowników i kandydatów, określanie metod zgłaszania niezgodności” (Wawak, 2009).

Biblioteki potrzebują jakości, **aby wykazać swoją przydatność w poznawaniu potrzeb i pragnień ludzi i umożliwić im ich realizację**. Dbanie o jakość rozumianą jako dbanie o użytkownika, zaspokajanie jego potrzeb i pragnień to wykazywanie swojej społecznej przydatności, co sprzyja także tworzeniu pozytywnego wizerunku. Jest również gwaran-

tem zadowolenia, zaufania i sympatii. Zadowolony użytkownik wróci i poleci ją innym, a to przekłada się na prosperity biblioteki. Jednakże potrzeba kontaktu z biblioteką, poszerzanie za jej pośrednictwem swojej wiedzy, zdobywanie tam informacji i zaspokajanie potrzeb w zakresie rekreacji nie jest podstawową potrzebą, np. zawierającą się w najniższej grupie potrzeb w hierarchii Abrahama Maslowa. A więc z jednej strony sami ludzie nie uznają jej zaspokojenia za podstawowe, niezbędne do osiągnięcia kolejnych, wyższych szczebli w hierarchii, a z drugiej państwo, nie uznając tej potrzeby za podstawową, nie sprzyja jej rozbudzaniu, np. poprzez rozwój bibliotek i ich usług, nie dokłada starań, by rozwijać je na należyтым poziomie. Potrzeby „biblioteczne” występują dopiero na kolejnych, wyższych poziomach z hierarchii Maslowa. Ważne jest, aby te indywidualne potrzeby i pragnienia ludzi, do zaspokojenia których dążą, gdyż realizują ich ambicje lub są elementem poczucia wartości, choć nie są spełnieniem potrzeby podstawowej (Opolski & Modzelewski, 2012, s. 20), zidentyfikować, ukazać ich atrakcyjność i doprowadzić do ich realizacji.

Te powyższe uzasadnienia konieczności wdrażania jakości do bibliotek uwzględniały przede wszystkim punkt widzenia klientów zewnętrznych. Niemniej jednak konieczność dbania o jakość odnosi się także do zaspokajania potrzeb klientów wewnętrznych – pracowników danej instytucji. W tym przypadku mówiąc o zaspokajaniu potrzeb klientów wewnętrznych myślimy o osiągnięciu przez pracowników zadowolenia z pracy. A. Blikle podkreśla, że „wzrost zadowolenia z pracy powoduje zwykle znacznie większy wzrost wydajności i jakości wyrobów, niż mogłyby przynieść programy, które koncentrują się właśnie na tych cechach” (Blikle, 2014, s. 421). Ponadto, zadowolenie z pracy ma bezpośredni wpływ na satysfakcję i zadowolenie użytkownika – klienta zewnętrznego. Zadowolony, usatysfakcjonowany swoją pracą, przydatnością i doceniany pracownik to w konsekwencji także zadowolony użytkownik. A niezadowolony, sfrustrowany swoją pracą bibliotekarz to także niezadowolony klient zewnętrzny.

To, że jakość jest bibliotekom niezbędna, potwierdzają wypowiedzi cytowanych studentów. Ich uwagi stanowiły swoistą odpowiedź, co robić, by oni i ich pokolenie korzystało z bibliotek. Jest to również dobry prognostyk dla bibliotek. Jeśli ci młodzi ludzie trafią do bibliotek jako pracownicy, to może będą się starali te oczekiwania zrealizować i wyeliminować potencjalne zagrożenia, a przede wszystkim uświadamiają już sobie, w którym kierunku zmierzać.

Jakość to nie powinno być jedynie puste słowo. A więc każdy musi sobie uświadomić korzyści płynące z wdrażania jakości, choć nie zawsze oznacza to błyskawiczne osiągnięcie sukcesu, a na pewno na początku wymaga pracy i zmiany mentalności.

Należy dążyć do ustrzeżenia się przed stosowaniem znanych z czasów PRL metod dbania o jakość: plakaty w halach produkcyjnych, transparenty na płotach, system przodowników pracy i, wreszcie, gdzieś tam komórki kontroli jakości prowadzące wyrывkową ocenę jakości produkcji, które nie przyczyniły się do poprawy jakości. Zależała ona bowiem od tego, czy ludzie pracujący przy produkcji chcieli i potrafili o nią dbać (Blikle, 2014, s. 37). Trzeba także sprawić, aby personel nie postrzegał inicjatyw dotyczących jakości jako zadań krótkoterminowych i niewiele wnoszących do funkcjonowania biblioteki, by tych inicjatyw nie traktować jako kolejnej modnej tendencji w tym zakresie, pozorującej głębsze przeobrażenia. Aby nie przypominało to, jak napisał Paul Splenley, jedynie przedstawiania krzesła na tonącym Titaniku (Splenley, 1992, p. 43).

BIBLIOGRAFIA

- Barnard, Susan B. (1994). TQM: customer-centered models for libraries. In: *TQM in libraries: a sourcebook*. R.M.O'Neil, Libraries Unlimited, pp. 1-4. Cyt. za: M. Melling: Określenie wymagań klientów w odniesieniu do jakości usług. W: *Zarządzanie biblioteką. Najnowsze kierunki w bibliotekarstwie brytyjskim. Wybór tekstów*. Red. I. Kemp, T. Wildhardt. Warszawa 1998, s. 183.
- Blikle, Andrzej (2014). *Doktryna jakości. Rzecz o skutecznym zarządzaniu*. Gliwice: Helion.
- Garvin, David, A. (1984). What does product quality really mean. *Sloan Management Review* no 1, p. 25. Cyt. za: S. Wawak: *Jakość – Encyklopedia Zarządzania* [online], [dostęp: 23.06.2014]. Dostępny w WWW: <<http://mfiles.pl/pl/index.php.jakosc>>. Wyd. 3, 2012, s. 97.
- Hamrol, Adam; Mantura, Władysław (2012). *Zarządzanie jakością. Teoria i praktyka*. Warszawa: Wydaw. Naukowe PWN.
- Jakość-Wikycytaty* (2014) [online], [dostęp: 2.07.2014]. Dostępny w WWW: <<http://pl.wikiquote.org/wiki/Jako%C5%9B%C4%87>>.
- Kiliński, Antoni (1979). *Jakość*. Warszawa: Wyd. Nauk.-Techniczne, 1979, s. 13. Cyt. za: S. Wawak: *Jakość – Encyklopedia Zarządzania* [online], [dostęp: 23.06.2014]. Dostępny w WWW: <<http://mfiles.pl/pl/index.php.jakosc>>.
- Melling, Maxine (1998). Określenie wymagań klientów w odniesieniu do jakości usług. W: *Zarządzanie biblioteką. Najnowsze kierunki w bibliotekarstwie brytyjskim. Wybór tekstów*. Red. I. Kemp, T. Wildhardt. Warszawa 1998, s. 183.
- Opolski, Krzysztof; Modzelewski, Piotr (2012). *Zarządzanie jakością w usługach publicznych*. Wyd. 2 zmienione. Warszawa: CeDeWu.
- Splenley, Paul (1992). *World class performance through total quality: a practical guide to implementation*. Chapman Hall, 1992, p. 43. Cyt. za: M. Melling: Określenie wymagań klientów w odniesieniu do jakości usług. W: *Zarządzanie biblioteką. Najnowsze kierunki w bibliotekarstwie brytyjskim. Wybór tekstów*. Red. I. Kemp, T. Wildhardt. Warszawa 1998, s. 176.
- Szczepańska, Katarzyna (2014). *TQM w zarządzaniu zasobami ludzkimi*. Warszawa: Wydaw. POLTEXT.
- Wawak, Sławomir (2009). *Kultura organizacyjna a jakość* [online], [dostęp: 27.12.2014]. Dostępny w WWW: <<http://wawak.pl/pl/content/kultura-organizacyjna-jakosc>>.

Wawak, Sławomir (2014). *Kultura organizacyjna w kontekście zarządzania jakością* [online], [dostęp: 27.12.2014]. Dostępny w WWW: <http://files.pl/pl/index.php/Kultura_organizacyjna_w_kontekście_zarządzania_jakością>.

Zybert, Elżbieta Barbara (2004). *Kultura organizacyjna w bibliotekach. Nowe i stare idee w zarządzaniu biblioteką*. Warszawa: Wydaw. SBP.

Artykuł wpłynął do Redakcji 26 grudnia 2014 r.

ELŻBIETA BARBARA ZYBERT
Institute of Information and Book Studies
The University of Warsaw
e-mail: e.zybert@uw.edu.pl

WHY DO LIBRARIES NEED QUALITY?

KEYWORDS: Libraries. Definitions of quality. Quality in the service sector. Quality features.

ABSTRACT: **Thesis/Objective** – The article is intended to specify if and why libraries need quality and what it means to libraries as the institutions of the service sector. **Research methods** – Quality issues are discussed on the basis of the literature analysis complemented with the opinions of library and information science students. **Results/Conclusions** – Making librarians aware of the quality and its purposes may have significant impact on the image of libraries and its role in the citizens' life.

KATALIN VARGA
Institute of Library and Information Science
University of Pécs, Hungary
e-mail: Varga.Katalin@feek.pte.hu

INFORMATION LITERACY AND EDUCATION IN HUNGARY

Katalin Varga was born in Budapest, Hungary in 1963. She received the MA degree from the Eötvös Loránd University (ELTE), Budapest in 1986, and the Ph.D. degree from the same university in 2004. She is the director of the National Educational Library and Museum in Budapest, and she is a docent at the University of Pécs since 2004. Her main research field is knowledge representation and information literacy, including development of reading and digital competencies. Between 2009 and 2012 she was one of the leaders of an EU project (TÁMOP 3.2.4.), during which the library created the Hungarian Reading Portal (olvasas.okpm.hu)

and several education programs for libraries to develop reading competencies and information literacy of the young generations.

KEYWORDS: Information Literacy Skills. Students. Libraries in Hungary.

ABSTRACT: **Objective** – In Hungary information literacy is not really manifested in public education and higher education programs. Education policy makers are focused on the problems of digital literacy, and don't take into consideration, that it is necessary to have much broader information competencies in order to survive in the 21st century. Students come to higher education with drawbacks, especially regarding the key competencies (thinking, text comprehension and analysis, information management etc.). They also have difficulties with learning and self-evaluation. The reason is that they have no opportunities in the high school to acquire basic information literacy skills. **Research method** – At the University of Pécs a survey was taken in 2014 in order to analyse information literacy skills of the students at different universities and colleges. **Results and conclusions** – The aim of the surveys was to get information about students' information searching strategies, favorite resources, information seeking, selection and evaluation methods, and to determine a new information literacy strategy.

INTRODUCTION

Since the mid-20th century technology, economics and culture and their effect on each other have been rapidly changing. People need to adapt continuously to the changing environments, equipment, conditions and opportunities. The question is: how this is to be done – how to face constant challenges, and what skills, abilities and competencies are needed to be able to progress in the information society and the digital world.

As we go deeper and deeper into the information society, we will always find new ways to the information. The media, the Internet, the web 2.0 (even web 3.0), the social sites etc. have been totally transforming our habits of getting new information. Young people get the latest news not from the newspapers, but from blogs and comments; the main ways of opinion forming are the forums, where one can be involved in discussions not knowing other participants.

Parents and teachers like to blame the young generation because they do not read. We must go deeper in this question: What are the reading habits of the new generations? Do they really read less, or only in a different way? If we are honest, we have to confess ourselves: Our children are reading a lot, maybe more than we, but they read different things on a different way than we are used to. They read SMS, Facebook, homepages, computer games etc. They get an enormous amount of information in a very short time. The problem is that they don't know what to do with this information. It is our task to teach them how to select and evaluate the information, how to find the value. It is something very different than just to teach them how to read. This is a new way of learning, this is information literacy.

In Hungary, the digital pillars of information society have not been adequately considered as a complex entity, the structured foundation and the development of information literacy have not been achieved. One reason for this is that the concept of information literacy still has not taken root. It is neither part of education policy, nor of normative documents in regard to public, higher and adult education. The complex foundation and the development of information literacy are not prioritized within the goals of public and higher education; therefore, information literacy has not had a chance to take a hold in educational practices. The first task is the complex interpretation of the concept of information literacy, which will allow for the term to become more prevalent, and it would also facilitate implementing it in practice (Egervári, 2014).

PROBLEMS OF TERMINOLOGY

The meaning of the term literacy is constantly changing in different cultures. In English culture it has a strong and stable meaning, but for example in Eastern and Central Europe the term has a controversial life (Varga,

2013). In most European countries people don't like to mix the traditional literacies and cultures with the modern digital competencies. There are strong debates around the terms: literacy, competency, information, digital etc (Koltay, Varga, 2013).

Information literacy is one of the most important key competencies of the 21st century knowledge societies. As long as we do not recognize that it is much more than just being able to use the digital technology, it will never fulfill its real mission. People in the information age need special weapons to be able to win in the war against information overload, and manipulation. The information literate person knows how to learn, how knowledge is organized, and how to find, organize and use information¹.

Information literacy is not a new topic, especially in the field of library and information science, but in Eastern-European countries it is not really manifested in public education and higher education programs. Education policy makers are dealing only with the problem of digital literacy, and do not want to take into consideration, that it is necessary to have much broader information competencies in order to survive in the 21st century.

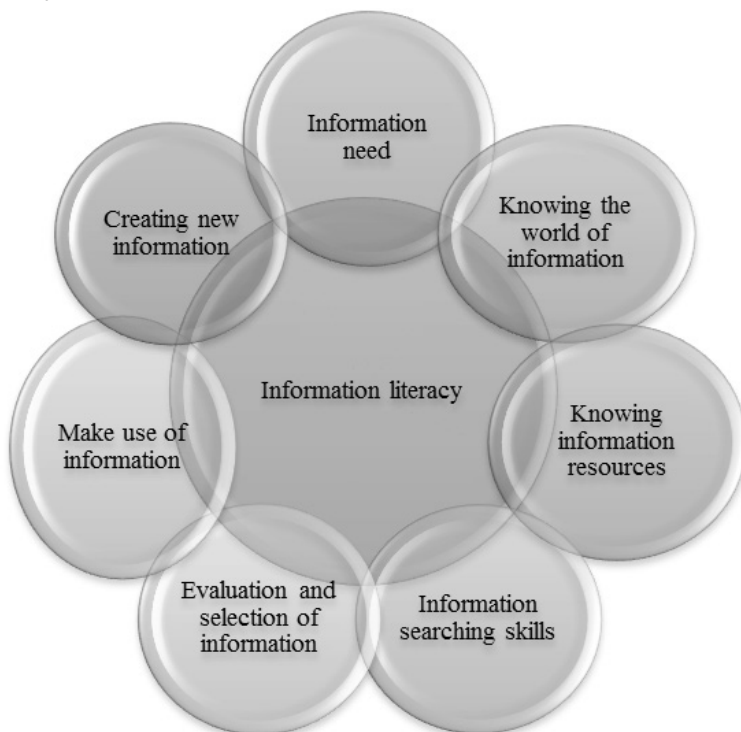

Fig. 1. The model of information literacy (Varga, 2013)

¹ Association of College and Research Libraries: Information literacy competency standards for higher education, <http://www.ala.org/acrl/sites/ala.org.acrl/files/content/standards/standards.pdf>.

„Not only must the idea of digital literacy find its place among information literacy, computer literacy, ICT literacy, e-literacy, network literacy, and media literacy, but it must also be matched against terms which avoid the “literacy” idea, such as informacy and information fluency. Indeed in some cases, mention of information or anything similar is avoided – particularly in workplace settings – as in “basic skills,” “Internet savvy,” or “smart working” (Robinson et al., 2005).

Information literacy is a broad concept, consisting of different other literacies and competencies. We can talk about information literacy, only if these elements all are together at the same time. In the figure and table below you can trace the basic requirements and related competencies.

DEVELOPMENT OF INFORMATION LITERACY COMPETENCIES

21st century competencies, such as information literacy, need to be established and continually developed. The foundation and the development of these competencies are tasks for public and higher education and cultural institutions, while other entities participating in individual learning and socializing processes also have a role to play.

The main problem is abundance, namely the phenomenon that the user is faced with organizing and interpreting an impossibly enormous amount of information. It is crucial for young people to acquire the skills for learning individually and managing information as early as possible. This means that they should learn to rank the immense amount of data and documents in order of importance, and to be able to differentiate between the essential and the irrelevant, as well as between what is current and what is out-of-date information. Students should be able to sift that kind of information they need to acquire out of all the important elements of information available; they need to know where to find it in books and on the Internet, and how this information can be searched, organized and ethically used. This kind of knowledge is essential for creating an up-to-date literacy and knowledge. Not only public schools should take on attempts to establish the foundations of information literacy, but institutions of higher education, vocational training and others within or outside the education system should be responsible for improving specific competencies.

The necessity of the institutional development of new competencies was recognized early in the United States and in Western Europe, along with the appearance of the individual competency elements. Hungary has been struggling with the fact that it is lagging seriously behind in this field. While teachers, educators, trainers and tutors at different levels of education are often failing to attend to the foundation and development of new skills including information literacy, youngsters in many cases are acquiring these

Table 1. Requirements and competencies of information literacy (Varga, 2013).

Requirement	Competencies
Recognition of the information need	• Self-evaluation • Problem solving competencies • Intelligence • Curiosity
Knowing the world of information	• Concept of information • Information formats • Measuring quality and quantity of information • Knowing the significance of information
Knowing the nature of information resources	• Basic literacy • Media literacy • Library literacy • Internet literacy • Web 2.0 literacy
Information searching competencies	• Text comprehension • Reading ability • Searching among library materials • Digital literacy • Searching in databases • Searching on the internet • Using Boolean operators and information retrieval tools • Handling the data structures • Search strategies and tactics • Evaluating search results
Evaluation and selection of information	• Recognizing quality information • Concept of credibility • Concept of reliability • Concept of objectivity • Critical thinking • Arguing and discussion skills
Make use of information	• Application of research methods • Creativity • Innovativity • Ethical issues ◦ Citing rules ◦ Plagiarism ◦ Copyright
Creating new information	• Text composition • Presentation skills • Artistic, creative skills

skills in an autodidactic way. For them the new competencies and their elements are not organized into a coherent pattern; on the contrary, they are clustered together extremely haphazard and unstructured, and, therefore, they lack the sequence of succession; they do not improve and do not support each other. These negative phenomena are also aggravated by people

sensing they lack the skills appropriate to their needs, as they are not even aware of what skills they are supposed to have. Thus, the existence or lack of the different competency elements induces significant differences in the spread of knowledge within the citizenry of the information society. (Varga, Egervári, 2015). This has a significant impact on individuals' socialization, competitiveness and quality of life.

The foundation of information literacy is doubtless a task for public education. However, neither the Act on National Public Education, nor the National Core Curriculum includes any indication of the importance and indispensability of information literacy in education. The role for higher education, adult education and vocational training would be to improve and intensify the information literacy skills already acquired in the public education system, as well as to provide specific professional training. Nevertheless, adult education providers operating outside the education system, who are in key positions in knowledge-based societies, still have an undefined place and role in the foundation and development of information literacy all over the world.

Teacher training and librarian training in higher education needs to receive much more focus, since training educators of information literacy is a crucial area for supporting the acquisition of information literacy competencies. These educators need to acquire special training in didactics and methodology during their time spent in higher education, and later during the professional development courses required of them every seven years. In order to support the widespread acquisition of information literacy, adult education should also be drawn into the framework, as digital immigrants often feel themselves outsiders in the 21st century (Sipos, 2014).

Information literacy can be acquired in two locations: within the school system and outside it. Of the two, education outside the school system finds itself in a more uncertain position, as the law mandates only public libraries to aid library users in acquiring information literacy. The law, however, does not indicate the opportunities and methods to be used for the fulfilment of this mandate, nor does it provide programs and quality standards. It does not offer guidelines for establishing priorities, and there is no indication that it is going to do so. So far, the subsequent legislation based on the statute has not been published either. In consequence, a lack of know-how and principles may result in institutions ignoring the task.

RESEARCH METHODS

In Hungary 10 higher education institutions are offering BA and MA programs in library and information science. LIS schools in Hungary work with the same core curriculum, which is supplemented by diffe-

rent specializations. All of these institutions use state of the art curricula, which include a substantial number of ICT modules. Hungarian LIS students are well trained in digital literacy and can attend high quality courses on reference work.

A specialization in media and information literacy is offered in the LIS BA program at the University of Pécs. This program emphasizes the importance of a critical approach towards information and information resources, and teaches strategies of information retrieval, legal and ethical questions of the use of information. These courses' aim is to develop students' consciousness of information literacy, and to prepare them for teaching the competencies of information literacy in schools and libraries. They learn the basic terminology and components of information literacy, critical thinking, teaching methods, project management, as well as some school library issues. Many of these students choose a topic for their theses from the field of information literacy, so there are high quality works on these topics. Several students surveyed information literacy skills of fellow students, who study at different faculties of the university. The results of these surveys form the basis of a recent research project at the university, which aims at revealing the current situation and is directed towards outlining a new information literacy strategy for the country (Sipos, 2008).

The Institute of Library and Information Science at the University of Pécs made an online survey in 2014 (sponsored by the SROP 4.2.2.C-11/1/KONV-2012-005, Well-being in the Information Society project) about information competencies of university students all over Hungary (Egervári, Sipos, Varga, 2014). We wanted to know how students get information for their studies, what are their main resources, information seeking methods, how they select and evaluate the information. We got 2599 answers; our survey is not representative but significant. Our respondents came from all over the country, they are students of different universities and colleges.

The questionnaire consisted of 64 questions. In the introductory part we asked about age, gender, living conditions, professional status, university studies, monthly income etc. We wanted to know what kind of ICT devices they have, how big is their home library, what are they doing in their free time. The main questions asked about information seeking habits of the students: where do they get the most important information from, how do they select, how much time and money do they spend on information gathering, what do they use the internet resources for etc. We also asked about their library use habits. We wanted to know how they decide if a resource is reliable or not, what type of information resources do they trust and why. One of the most interesting questions was about what are the main difficulties for the students during a research project.

RESEARCH FINDINGS

During their studies, students have a number of assignments that require competent literature searching and analysis. They like these assignments, and they do not feel any difficulty related to them. They also acquire substantial experience in making presentations, and have many opportunities to apply up-to-date digital technologies.

It is very interesting that the most frequent sources of information are not the books, or the media, or even the Internet, but the social relations, friends and colleagues. Media as information resource is not very much used by the young generation.

Students use the Internet mainly for social relations and learning, and less for getting political or economical informations.

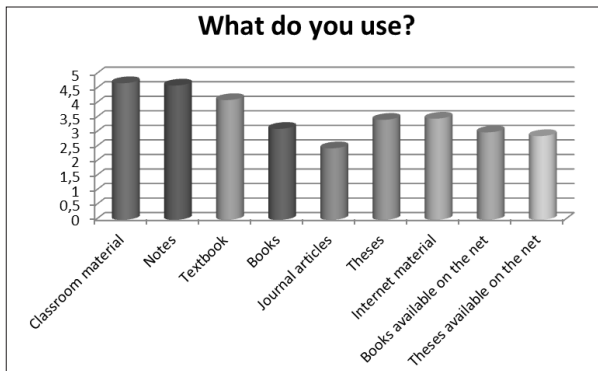

Fig. 2. What resources are used for the studies?

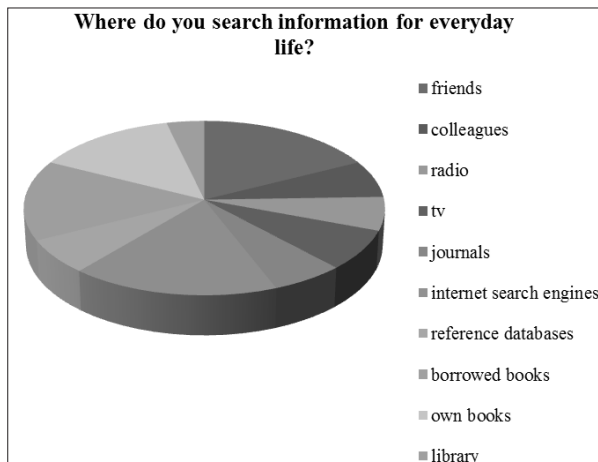

Fig. 3. Most frequent everyday information resources

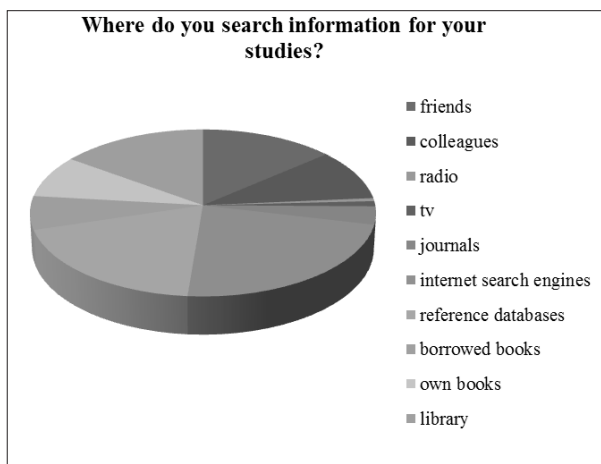

Fig. 4. Most frequent professional information resources

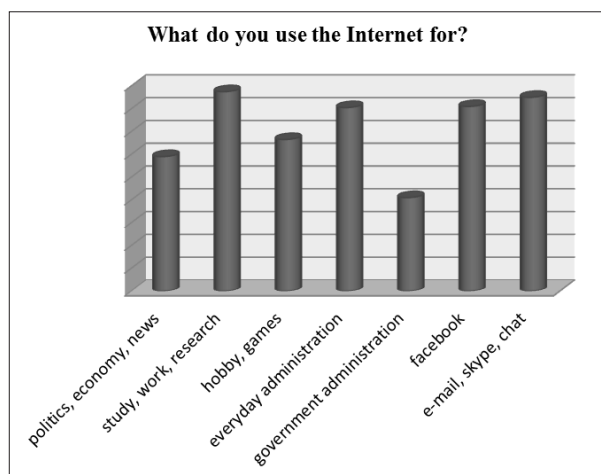

Fig. 5. The aims of Internet usage¹

The results show that there are big problems with the knowledge and competencies of our students. Only 1/3 of them apply information literacy competencies (e.g. search strategies) in their work. They have quite weak knowledge about professional information resources (databases), their main information resource is the Internet, and the main information retrieval tool is Google. The complex competencies of information literacy are not known for them, and very often they ignore planning before an information solving problem.

Students have no bigger difficulties in defining a search question and strategy. However, about 20% of the respondents said they have problems with identifying relevant hits. It is difficult for 40% to determine, whether a web site is credible or not. It is also hard for them to convert the collected

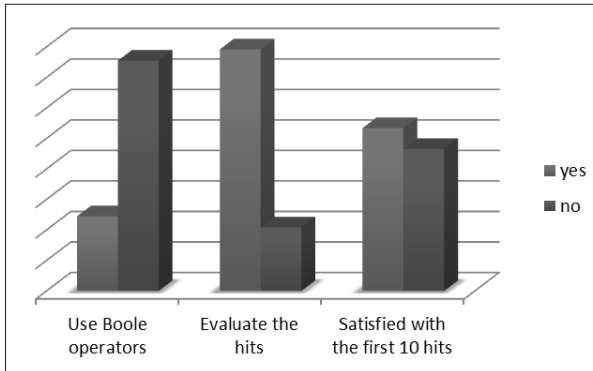

Fig. 6. Search strategies

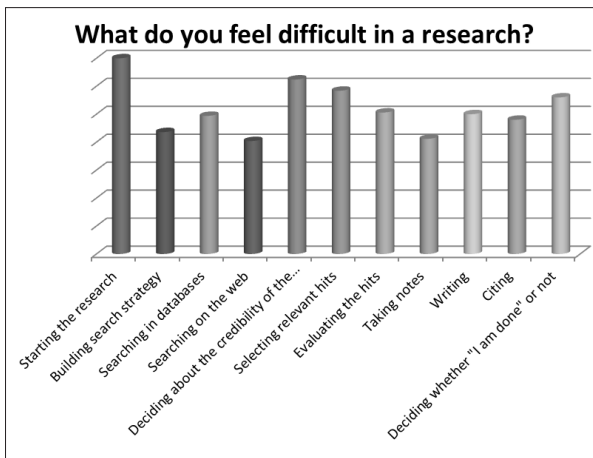

Fig. 7. Difficulties in a research process

material into new information. This means that, despite the fact that they have opportunities for carrying out independent research, some very basic competencies that would enable them to accomplish these assignments in an efficient way, are missing.

For information seeking the majority of the students uses internet search engines, mainly Google. Library catalogues, encyclopaedias and lexicons are less frequently used. At the same time our students trust traditional information resources much more than the modern, digital resources. Hungarian students rarely consult government sites, and unfortunately they do not like to use research databases in order to solve study assignments.

In the selection process freshness and reliability are major issues, the publisher or the existence of a bibliography is not important for them. Unfortunately, Hungarian students still have difficulties in using foreign languages, so one of the most important aspects is that the resource should be in Hungarian.

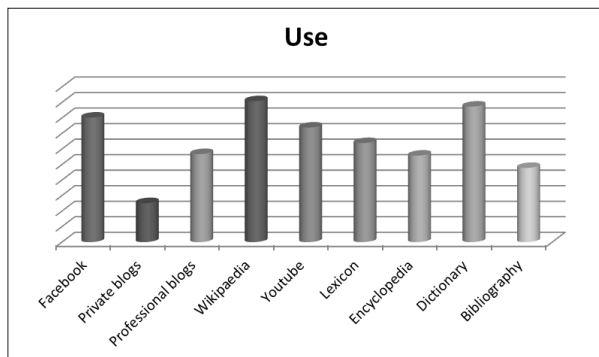

Fig. 8. Used resources

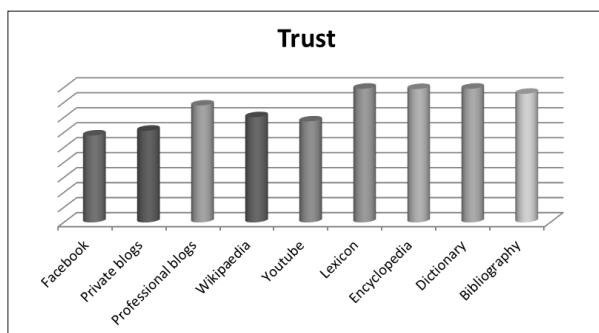

Fig. 9. Trusted resources

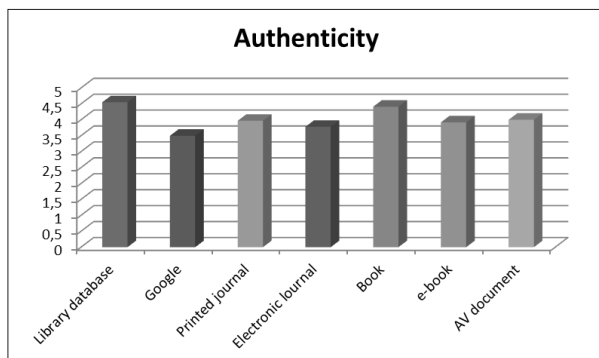

Fig. 10. Authenticity of the resources

The results of this survey, compared with other surveys about students' information gathering methods (McKiel and Dooley, 2013 and Head, 2013), give some hints about information literacy in Hungary. Students all over the world like to choose the easiest ways to get information. Higher education institutions try to force students towards deep and reliable research methods, so they have to face several information seeking assignments. However, unfortunately Hungarian students are not well trained in gathering and selecting relevant information. In other words, their information literacy skills are limited.

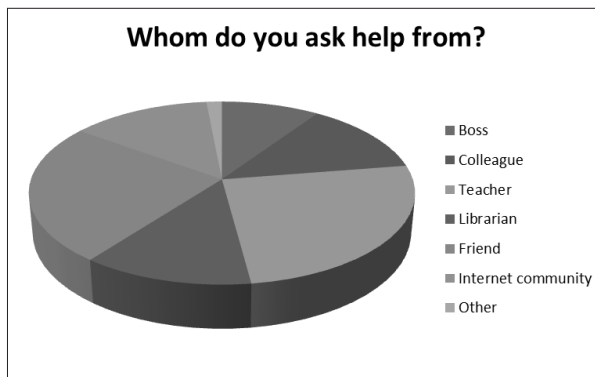

Fig. 11. Help

Let us state that the roots of the problems are in public education. In the Hungarian National Core Curriculum there is no special focus on information literacy skills. Students in primary and secondary schools learn digital literacy and a little library literacy as a part of informatics (computing) courses, and there is a substantial emphasis on media literacy. Nonetheless, the holistic view of information literacy is not manifested in the curriculum or in everyday school practice. One of the reasons is that school teachers' information literacy skills often are below of that of their students'. This is one of the reasons why there is a strong and urgent need for reforms in teacher education.

THE ROLE OF THE LIBRARIES

Librarians in academic, public and school libraries have been playing a significant role in defining the content and levels of information literacy and in developing the methodology for acquiring this competency. The coordination and cooperation with various types of educational institutions and libraries is also essential. It is crucial to create a multi-segmented system of principles involving schools and libraries, in which the elements and levels of knowledge, as well as the educational tasks performed by these institutions are clearly defined.

Besides the school system, libraries stand alone in providing support for the acquisition of information literacy, which was written into Hungarian legislation in the autumn of 2012². At the same time, though, public libraries do not have programs for establishing and developing information literacy, and in most cases, they are lacking in the necessary human resources and expertise, which may mean that with only li-

² 1997. évi CXL. törvény a muzeális intézményekről, a nyilvános könyvtári ellátásról és a közművelődésről – <http://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=99700140.TV>.

mitted success will public libraries be able to provide the services they are mandated to offer.

Public libraries need to be in a position to provide special programs and courses for adults who are eager to learn. They are the only ones who have taken up the task of educating the public in digital and information literacy. While this task has been delegated by legislation, libraries could also in practice become fundamental institutions within the information society, defining directions for development and implementing pilot projects which would provide opportunities for everyone to acquire and develop their information literacy.

CONCLUSIONS

The shortcomings and problems of research in information literacy in Hungary may lead to serious consequences. As information literacy is not considered a key competency, educational institutions are not addressing it as belonging to the core group of basic skills, and thus they do not spend resources on establishing and developing it. That is why it is crucial to place more focus on studying the Hungarian aspects of such theoretical questions and the methodology of teaching 21st century competencies³.

There is an immediate need for a system of educational principles for information literacy, for curricula supporting the acquisition of sub-skills, and for these curricula to be integrated into the public education system. We have to provide an opportunity for students to acquire, practice and improve sub-skills of information literacy in a structured system. In addition, curricula provide special content and tasks relevant to each subject area. The intermediate-level information literacy acquired in public education can then be further developed and made specific within institutions of higher education. That is why close cooperation between educators and librarians in higher education is essential, which can only be effective if educators provide specific tasks and projects for students that require regular use of library resources and services.

Educational institutions as well as libraries are lacking in precise definitions of the roles and tasks, which would be essential for the complex development of this competency. What is needed it is the availability of and access to the latest technology and the most modern infrastructure, along with a re-evaluated role and precise task definition for institutions of public and higher education and for libraries, as these are the places where establishing and developing 21st century competencies will need to be especially prioritized.

³Partnership for 21st century skills: Framework for 21st century learning – <<http://p21.org/overview>>.

A special emphasis should be placed on the role of libraries, since they are the institutions that play a major role in the acquisition and development of information literacy. At the same time, this situation poses a serious challenge for libraries that they need to prepare for. There are international programs and projects that can help libraries in this endeavour.

All this could serve as a foundation for further research, pedagogical programs, and educational concepts, which in turn could contribute to the institutionalized foundation and development of information literacy. Information literacy as an attitude plays an important role for members of the information society acquiring other 21st century skills and competencies, which in turn result in life-long learning and the mitigation of the secondary digital divide.

REFERENCES

1997. évi CXL. törvény a muzeális intézményekről, a nyilvános könyvtári ellátásról és a közművelődésről [online]. Available on WWW: <http://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=99700140.TV>.
- Association of College and Research Libraries: *Information literacy competency standards for higher education* [online]. Available on WWW: <<http://www.ala.org/acrl/sites/ala.org/acrl/files/content/standards/standards.pdf>>.
- Castells, M. (1996-1998): *The Rise of the Network Society, The Information Age: Economy, Society and Culture* Vol. I-III. Blackwell, Cambridge.
- Egervári, D. (2014): *Development Opportunities for the Digital Pillars of Information Society*. In: Lehocka, I.; Szabó, T.; Vargová, Z.; Viczayivá, I. (eds.) *Science for Education-Education for Science*, 3rd International Conference, Nitra, 2013. pp. 99-111. Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre Fakulta Stredoeuroopských Studií.
- Egervári, D.; Sipos, A. M.; Varga, K. (2014): *Information retrieval and – management practices of Hungarian students in an international comparison*. In: Rappai Gábor, Filó Csilla (eds.): *Well – being in Information Society 2014*. Conference proceedings. pp. 131-141.
- Head, A.J. (2013): *Project Information Literacy: What can be learned about the information seeking behaviour of today's college students?* [online] In: Association of College and Research Libraries (ACRL) Proceedings 2013, ALA, Chicago. Available on WWW: <http://www.ala.org/acrl/sites/ala.org/acrl/files/content/conferences/confsandpreconfs/2013/papers/Head_Project.pdf>.
- Koltay, T.; Varga, K. (2013): *Conceptions, Ideas, What Else? Information Literacy in Hungary*. In: Kurbanoglu, S., Grassian, E., Mizrachi, D., Catts, R., Špiranec, S. (eds.) *Worldwide Commonalities and Challenges in Information Literacy Research and Practice*, pp. 625-631. Springer.
- Martin, A.; Madigan, D. (eds.) (2006): *Digital literacies for learning*. Facet, London.
- McKiel, A.; Dooley, J. (eds.) (2013): *Changing library operations – Information literacy and E-resources: The Credo student survey*. In: MLA, SLA Book Expo Issue-Pre-print, vol. 25. No. 2. April Available on WWW: <http://cdn.credoreference.com/images/PDFs/ATG_v25-2_McKiel_PrePrint.pdf>.

- Partnership for 21st century skills: Framework for 21st century learning* [online]. Available on WWW: <<http://p21.org/overview>>.
- Robinson, L. et al. (2005): Healthcare librarians and learner support: competencies and methods. *Health Information and Libraries Journal*, 22 (supplement 2) pp. 42-50.
- Sipos, A. M. (2014): *Competency for Information Literacy*. In: Lehocka, I., Szabó, T., Vargová, Z., Viczayivá, I. (eds.) *Science for Education-Education for Science*, 3rd International Conference, Nitra, 2013. pp. 235-249. Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre Fakulta Stredoeuroopských Studií.
- Sipos, A. M. (2008): *Információs kompetencia – realitás vagy frázis? Az információs kompetenciával kapcsolatos ismeretek oktatása a Pécsi Tudományegyetem informatikus könyvtáros képzésében*. [online]. In: Herdon M. – Pethő A. (eds.) *Informatika a felsőoktatásban*. Debreceni Egyetem, Informatikai Kar, Debrecen), Available on WWW: <<http://www.agr.unideb.hu/if2008/kiadvany/papers/F73.pdf>>.
- Varga, K. (2013): *Az információtól a műveltségig. Az információs műveltség alapjai*. L'Harmattan, Budapest.
- Varga, K.; Egervári, D. (2015): *Curriculum Framework for the Development of Information Literacy: Methodological Issues Based on Hungarian Experiences* [online]. In: *Information Literacy. Lifelong Learning and Digital Citizenship in the 21st Century: Second European Conference, Ecil 2014, Dubrovnik, Croatia, October 20-23, 2014*. Proceedings. Ed by Serap Kurbanoglu, Sonja Spiranec, Esther Grassian. Springer, 2015, pp. 504-511. Available on WWW: <http://link.springer.com/chapter/10.1007/978-3-319-14136-7_53>.
- Wilson, C. et al. (2011): *Media and information literacy curriculum for teachers*. UNESCO, Paris.

Artykuł w wersji poprawionej wpłynął do Redakcji 11 maja 2015 r.

KATALIN VARGA

Instytut Bibliotekoznawstwa i Informatyki
Uniwersytet w Peczu, Węgry
e-mail: Varga.Katalin@feek.pte.hu

KOMPETENCJE I EDUKACJA INFORMACYJNA NA WĘGRZECH

SŁOWA KLUCZOWE: Kompetencje informacyjne. Studenci. Biblioteki na Węgrzech.

ABSTRAKT: **Teza/cel artykułu** – Na Węgrzech kompetencje informacyjne przeważnie nie są uwzględniane w programach nauczania publicznego, tak na poziomie podstawowym, średnim, jak i wyższym. Autorzy podstaw programowych skupiają się na „alfabetyzacji cy-

frowej” i nie biorą pod uwagę faktu, że przetrwanie w XXI w. wymaga znacznie szerszych kompetencji informacyjnych. Studenci zmagają się z licznymi niedoborami, szczególnie w zakresie umiejętności kluczowych (myślenie, zrozumienie i analiza tekstu, zarządzanie informacją, itp.) Mają również problemy z nauką i samooceną. Na ogół powodem jest brak możliwości nabycia podczas nauki w szkole średniej podstawowych kompetencji informacyjnych. **Metoda badań** – W 2014 r. na Uniwersytecie w Peczu przeprowadzono badanie ankietowe, którego celem była analiza kompetencji informacyjnych studentów różnych uczelni. **Wyniki i wnioski** – Badanie ankietowe posłużyło uzyskaniu informacji o strategiach wyszukiwania, ulubionych zasobach informacyjnych oraz metodach wyszukiwania, wyboru i oceny informacji przez ankietowanych, a następnie ustaleniu nowej strategii nauczania kompetencji informacyjnych.

ADAM JACHIMCZYK
Instytut Dziennikarstwa i Informatyki
Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach
e-mail: Adam.Jachimczyk@ujk.edu.pl

MAGDALENA CHRAPEK
Instytut Matematyki
Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach
e-mail: Magdalena.Chrapek@ujk.edu.pl

KATALOGI ARTYKUŁÓW (PRESELL PAGES) – ANALIZA STRON INTERNETOWYCH WYKORZYSTYWANYCH W SEO

Adam Jachimczyk jest adiunktem w Instytucie Dziennikarstwa i Informatyki Uniwersytetu Jana Kochanowskiego w Kielcach. Jego zainteresowania naukowe obejmują zastosowanie technologii informatycznej w działalności informacyjnej. Opublikował m.in.: *Polskie spisy bibliograficzne na World Wide Web*. W: *Bibliografia: teoria, praktyka, dydaktyka*. Red. J. Woźniak-Kasperek i M. Ochmański. Warszawa, 2009; *Format metadanych ONIX – ONline Information eXchange*. W: *Szósta Ogólnokrajowa Narada Bibliografów Warszawa 23-24 października 2008*. Warszawa, 2010; *Cenzura w wersji online*. W: *Nie po myśli władzy: studia nad cenzurą i zakresem wolności słowa na ziemiach polskich od wieku XIX do czasów współczesnych*. Red. D. Degen, M. Żynda. Toruń, 2012; *Obowiązki i kompetencje przedstawicieli zawodów informacyjnych. Perspektywa pracodawcy*. *Przeгляд Biblioteczny* 2013, z. 2; razem z: M. Olczak-Kardas: *Recenzje użytkowników księgarni internetowej jako źródło informacji o książce i czytelnictwie*. Komunikat z badań. *Rocznik Bibliologiczno-Prasoznawczy* 2012, t. 4, z. 1 (15). Od 2011 r. jest redaktorem naczelnym internetowego periodyku naukowego „iNFOTEZY”.

Magdalena Chrapek jest starszym wykładowcą w Instytucie Matematyki Uniwersytetu Jana Kochanowskiego w Kielcach. Jej zainteresowania naukowe obejmują metody statystyczne i techniki data mining. Opublikowała m.in.: *On the extremal behaviour of some stationa-*

ry Markov sequence. *Demonstratio Mathematica* 2008, z. 31; jest współautorką m.in. następujących publikacji: W. Kryczka, K. Paluch, D. Zarebska-Michaluk, Progress of liver disease in chronic hepatitis C patients who failed antiviral therapy. *Medical Science Monitor* 2003, Aug, 9 Suppl 3; M. Stachura, B. Wodecka, Estymacja indeksu ekstremalnego w oparciu o k-te wartości rekordowe – sugestia poprawy jakości estymacji. W: *Prace Naukowe. Metody matematyczne, ekonometryczne i komputerowe w finansach i ubezpieczeniach*”, Uniwersytet Ekonomiczny w Katowicach 2010, 2012.

SŁOWA KLUCZOWE: SEO. Pozycjonowanie stron internetowych. Katalogi artykułów. Wyszukiwarki internetowe.

ABSTRAKT: Teza/Cel artykułu – Katalogi artykułów są jednym z narzędzi wykorzystywanych w pozycjonowaniu stron internetowych. Statystyczna analiza ponad 300 katalogów zmierzała do zbadania czynników wpływających na ich jakość mierzoną wskaźnikiem PageRank (PR). **Metody badań** – Analizowano następujące dane: rok rejestracji w bazie *Spis katalogów SEO*, wartość PR, system zarządzania katalogiem, żądanie linku zwrotnego i opłaty za wpis do katalogu oraz moderowanie. Wartości PR zostały zebrane za pomocą skryptu napisanego w języku Python. Analizę statystyczną przeprowadzono wykorzystując programy Microsoft Excel oraz R. Obecność w indeksie wyszukiwarki sprawdzono narzędziem SEOquake. **Wyniki** – Badanie ujawniło, że stale zakładane są nowe katalogi mimo negatywnych opinii specjalistów o ich skuteczności w pozycjonowaniu stron WWW. Ich jakość, mierzona wartością PR, jest jednak bardzo niska. Ponadto, ich niewielką wartość potwierdza także nieobecność dużego odsetka katalogów w indeksie wyszukiwarki Google. **Wnioski** – Tylko niewielki odsetek katalogów osiąga poziom, który może wpływać na ranking promowanych w nich innych witryn WWW. Warunkiem jest staranna moderacja i stosunkowo długi okres funkcjonowania, który sprzyja pozyskiwaniu wartościowych linków.

WSTĘP

Pozycjonowanie (SEO – Search Engine Optimization) obejmuje różnego typu działania, etyczne i nieetyczne, mające na celu poprawę pozycji określonej strony WWW w rankingach internetowych mechanizmów wyszukiwawczych (Henzinger, 2002, p. 3; Jerkovic, 2011, s. 19; Ledford, 2009, s. 17). Coraz doskonalsze algorytmy wyszukiwarek internetowych eliminują wprawdzie niskiej jakości treści z wyników wyszukiwania, ale stale są rozwijane nowe metody nieuczciwego pozycjonowania witryn internetowych. Sprzyja im rozwój serwisów (blogi, fora dyskusyjne, media społecznościowe) opartych na treści generowanej przez ich użytkowników, które pozwalają na zbudowanie stosunkowo tanim kosztem strony internetowej nastawionej wyłącznie na wzrost rankingu promowanej witryny WWW. W tym kontekście badacze zidentyfikowali zjawie-

sko spamu społecznościowego (*social spam*) (Nikolov & Menczer, 2011, pp. 103-108) – publikowania dużej liczby tekstów promujących stosunkowo często wątpliwej jakości towary i usługi różnego typu.

Z uwagi na rolę hiperłączy w obliczaniu ważności strony przez algorytm PageRank (PR), wykorzystywany przez najpopularniejszą na świecie wyszukiwarkę Google, jednym z narzędzi pozycjonowania są katalogi internetowe – uporządkowany tematycznie wykaz adresów URL stron WWW. Katalogi umożliwiają łatwe zbudowanie tzw. zaplecza, czyli dużej liczby stron odsyłających do pozycjonowanego serwisu WWW. Nie pełnią już funkcji źródła informacji o zasobach sieci, a stały się jednym ze sposobów budowania popularności strony internetowej mierzonej liczbą kierujących do niej hiperłączy (Jachimczyk, 2013, s. 229-230). Negatywne zjawiska, takie jak klonowanie, czyli powielanie jednego katalogu pod różnymi nazwami domenowymi (Gyöngyi & Garcia-Molina, 2004, pp. 7-8), wzajemne wiązanie hiperłączami katalogów zarządzanych przez jedną osobę (Davison, 2000), brak starannej moderacji, chaotyczna organizacja zawartości oraz najczęściej brak tematycznego związku z pozycjonowaną witryną spowodowały, że znaczenie katalogów w pozycjonowaniu witryn internetowych nieco spadło, ale nadal stanowią one dość popularne i stosunkowo łatwe w zarządzaniu narzędzie specjalisty SEO.

Wykrycie przez wyszukiwarkę Google nieuczciwych praktyk wykorzystania katalogów (Fishkin, 2007) zwróciło uwagę specjalistów SEO na inną metodę promowania stron WWW – katalogi artykułów (ang. *article directories*, nieco rzadziej używa się określeń *hosted content*, *hosted marketing content*, *hosted pages*, *hosted marketing pages* (Kowalczyk, 2012; Gryzsko, 2007; Szymanski, 2007). Polscy specjaliści SEO stosują także nazwę „*presell pages*” (kolokwialnie nazywane *preclami*). Niekiedy łączy się je z omówionymi niżej tzw. farmami treści, ale między tego typu witrynami internetowymi występują pewne różnice (*Article directory*, 2014).

W algorytmach robotów indeksujących poza linkami istotne znaczenie ma również otaczająca je treść. Katalogi artykułów umożliwiają publikowanie artykułu wraz z hiperłączem do promowanej strony WWW. Takie powiązanie z punktu widzenia mechanizmu indeksującego wyszukiwarki jest traktowane jako naturalne i wpływa na wyższą ocenę strony, gdyż treść artykułu jest najczęściej tematycznie powiązana z promowaną witryną internetową (Enge et al., 2013, s. 329, 342-343). Z tego względu przez stosunkowo krótki okres katalogi artykułów były powszechnie wykorzystywane przez specjalistów SEO jako skuteczne narzędzie pozycjonowania stron WWW.

Katalogi artykułów, w zdecydowanej większości opierające się na popularnym oprogramowaniu Wordpress, przypominają wielotematyczne blogi (nieco rzadziej występują katalogi poświęcone jednej tematyce) (Olejnik, 2007). Mają zazwyczaj otwarty charakter, ale ich administrato-

rzy niekiedy pobierają opłaty za moderację artykułu lub za możliwość publikowania tekstów w dużej liczbie katalogów (Gatunekchroniony.pl, b.d.; 16ton.pl, b.d.; LGDPaluki, b.d.).

Zgłaszany do publikacji tekst musi spełniać pewne warunki. Powinien być oryginalny, wcześniej nie publikowany oraz powiązany tematycznie ze stroną, do której kieruje umieszczony w artykule link. Teksty są stosunkowo krótkie, ale muszą zawierać określoną przez administratora minimalną liczbę znaków – od 1200 do 2500 (*Katalog Budowlany*, b.d.; *Twoje informacje – artykuły tematyczne*, b.d.; *Artykuły i recenzje*, b.d.). Moderator katalogu określa też zasady dotyczące umieszczania hiperłączy w artykule. Zazwyczaj ich liczba w tekście nie może przekroczyć trzech i powinny one występować np. po pierwszych 300 lub 500 znakach (*Katalog Budowlany*, b.d.; *Twoje informacje – artykuły tematyczne*, b.d.; *Projektowanienazywo.pl*, b.d.; *Artykuły i recenzje*, b.d.). Każdy artykuł powinien być także opisany właściwymi słowami kluczowymi oraz zawierać ilustrację. Moderatorzy kładą również nacisk na poprawność gramatyczną oraz unikanie dodawania artykułów i linków do stron WWW, których treść może naruszać polskie prawo.

Przeszukiwanie zawartości katalogu odbywa się najczęściej na podstawie słowa kluczowego wpisywanego do formularza wbudowanej w system zarządzania treścią wyszukiwarki. Brakuje w niej jednak możliwości dodawania bardziej rozbudowanych kryteriów wyszukiwawczych. Do pewnego stopnia przeglądanie zawartości katalogu ułatwia niekiedy lista kategorii oraz dodawanych przez użytkowników słów kluczowych opisujących każdy artykuł. Wartość tego sposobu charakteryzowania zawartości, tak charakterystycznego dla tzw. folksonomii, czyli indeksowania treści przez użytkowników serwisów, obniża jednak poziom kontroli słownictwa. Efektem jest dowolność w doborze słownictwa, błędy pisowni, albo tworzenie metadanych nie mających związku z indeksowaną treścią (Babik, 2010, s. 183-185).

Katalogi artykułów stosunkowo szybko przestały być jednak efektywnym narzędziem pozycjonowania witryn internetowych. Było to spowodowane wypełnianiem ich bardzo niskiej jakości treścią, wielokrotnie kopiowaną z innych stron internetowych. Podobnie, jak w przypadku katalogów stron internetowych, specjaliści od pozycjonowania zaczęli tworzyć grupy katalogów zarabiając na możliwości dodawania wpisów do jak największej ich liczby (*Solidne prele SEO*, b.d.). W celu uniemożliwienia wykrycia zduplikowanej treści, była ona przeredagowywana (często przez automatyczne narzędzia), co w rezultacie prowadziło do powstania nonsensownego tekstu (Kowalczyk, 2012, Olejnik 2007)¹. Takie

¹Przykład takiego tekstu: „[...] Relaks w ostatnim roku bieżące dawna zaledwie chwila. Ogrom historii wytrwałych w planu spowodował, iż udało mi się wygospodarować ale dwa dni na pojęcie oddechu [...]”. (*Blog*, b.d.).

artykuły nie miały najczęściej żadnego związku tematycznego z promowaną witryną i nie wpływały na ranking strony, a nawet mogły go obniżyć. Spamerski charakter katalogów artykułów wywołał reakcję firmy Google, która w kwietniu 2012 r. zaktualizowała algorytm wyszukiwarki w celu ukarania stron otrzymujących linki z tego typu stron (*Article directory*, 2014).

Bardzo trudno oszacować skalę działania presell pages. Baza danych *Spis katalogów* (*Spis Katalogów SEO*, b.d.) rejestruje ich ok. 600, ale dokładniejsza analiza wskazuje, że aktywnych jest mniej więcej połowa. Z kolei właściciel strony Emseo dysponuje płatną bazą ok. 3 tys. katalogów artykułów (*Emseo*, b.d.).

Niekiedy z katalogami artykułów wiąże się tzw. farmy treści (content farm) (*Article directory*, 2014), które również są formą spamowania wyszukiwarek internetowych, ale znacznie trudniejszą do wykrycia przez ich algorytmy. Farmy treści (najbardziej znane to m.in. eHow, Livestrong) zazwyczaj mają zamknięty charakter, gdyż ich właściciele opierają się na pewnej grupie wyselekcjonowanych płatnych współpracowników, którzy są w stanie, w stosunkowo krótkim czasie, napisać dużą liczbę niezbyt długich (do 500 wyrazów) tekstów. Tematyka tych poprawnie napisanych, niekiedy recenzowanych artykułów zazwyczaj dotyczy zagadnień, których najczęściej poszukują użytkownicy wyszukiwarek. W przeciwieństwie do katalogów artykułów teksty nie są anonimowe, niekiedy towarzyszy im również lista wykorzystanych źródeł (*What is content farm?* 2011; Spavlik, 2011, p. 18; Lalik, 2011; Kennedy, 2010, p. 19; Notess, 2011, p. 47).

Celem farm treści jest na ogół własna promocja w wyszukiwarkach, dlatego w artykułach brak hiperłączy do innych witryn. Farmy zarabiają na reklamach wyświetlanych przy publikowanych artykułach. W związku z tym ich tematyka koncentruje się na tematach, które będą aktualne przez stosunkowo długi okres i dzięki temu dłużej będą generowały przychód z wyświetlanych reklam (Notess, 2011, p. 47; Grensing-Pophal, 2010, p. 15).

Nacisk na opracowywanie jak największej liczby tekstów w jak najkrótszym czasie sprzyja powstawaniu tekstów lakonicznych, powierzchownych i odtwórczych (Nikolov & Menczer, 2011, p. 105; Notess, 2011, p. 46), które jednak lokują się stosunkowo wysoko w rankingach internetowych wyszukiwarek. Firma Google stara się wprawdzie aktualizować algorytm wyszukiwarki w celu obniżenia rankingu tego typu witryn WWW, ale te działania są stosunkowo nieskuteczne, gdyż farmy treści nie naruszają zasad stawianych webmasterom przez producenta najpopularniejszej wyszukiwarki. Obniżeniem rankingu zostały ukarane tylko te farmy treści, które kradną i duplikują treść na swoich witrynach (Spavlik, 2011, p. 18).

STAN BADAŃ

W literaturze naukowej brak prac poświęconych katalogom artykułów. Badacze koncentrują się na technikach spammerskich i metodach ich wykrywania. Niektóre z opisanych przez nich technik odnoszą się także do katalogów artykułów. Brian Davison opisał tzw. nepotyczne linki (nepotistic links), które łączą strony internetowe zarządzane przez jedną osobę lub organizację (Davison, 2000). Do cech stron spammerskich zalicza się także rejestrowanie wielu nazw domenowych odnoszących się do jednego adresu IP czy nadmierne duplikowanie treści (Fetterly & Manasse & Najork, 2004). Popularną spammerską praktyką jest także klonowanie katalogów internetowych (Gyöngyi & Garcia-Molina, 2004, pp. 7-8)

Analizy poświęcone katalogom internetowym znajdziemy również w pracach specjalistów SEO. Ich wnioski zachowują także aktualność w stosunku do katalogów artykułów. Kurtis Bohrnstedt z firmy SEOmoz po zbadaniu ponad 2500 katalogów doszedł do wniosku, że 20% z nich to katalogi spammerskie (Bohrnstedt, 2012). Rand Fishkin z SEOmoz wskazał, że pewne cechy katalogów, takie jak ogólna tematyka, brak moderacji i akceptacja wszystkich zgłoszeń, promocja katalogu jako strony z wysokim PR, powiązanie hiperłączami z innymi katalogami, czy żądanie linku zwrotnego, mogą wskazywać na ich potencjalnie manipulacyjny charakter (Fishkin, 2007).

ZAKRES PRACY

Analizie statystycznej poddano 317 katalogów artykułów wybranych z bazy dostępnej na stronie *Spis Katalogów SEO (Spis Katalogów SEO, b.d.)*.

Główne cele analizy:

1. Ocena popularności katalogów artykułów jako narzędzia SEO. Popularność tę mierzyliśmy dynamiką ich powstawania w kolejnych latach ustaloną w oparciu o datę wpisania danego katalogu do *Spisu katalogów SEO (Spis Katalogów SEO, b.d.)*. W tym aspekcie badanie pozwala zweryfikować twierdzenia specjalistów SEO o malejącym znaczeniu katalogów jako narzędzia pozycjonowania witryn internetowych. W tej części nasza analiza zmierzała także do zbadania zależności między czasem działania katalogu a jego wskaźnikiem PR.

2. Oszacowanie odsetka katalogów spammerskich, czyli takich, które stosują nieuczciwe techniki pozycjonowania.

Dokonałiśmy tego poprzez:

a) porównanie adresu IP z nazwą domenową. Dzięki temu wykryliśmy stopień występowania zjawiska klonowania katalogów, które jest popularną metodą wykorzystywaną w nieuczciwym pozycjonowaniu.

b) analizę indeksowania katalogów przez wyszukiwarke Google i skorelowanie indeksowania z wartością PR. Brak strony w indeksie wyszukiwarki również najczęściej oznacza nieuczciwy charakter strony.

3. Ustalenie liczby moderowanych i niemoderowanych katalogów, płatnych i bezpłatnych oraz wymagających w zamian za publikację artykułu umieszczenia tzw. linku zwrotnego do katalogu, rodzaju wykorzystywanego oprogramowania zarządzającego katalogiem. W tej części zbadaliśmy także, jak cechy katalogów, takie jak moderacja oraz odpłatność, wpływają na ich jakość mierzoną wskaźnikiem PR. Nie badaliśmy wpływu żądania umieszczenia linku zwrotnego na promowanej stronie z uwagi na małą liczbę (tylko 6) katalogów stawiających taki warunek. Staranne zarządzanie katalogiem pozwala uniknąć wpisów o spammerskim charakterze (np. skopiowanych z innych witryn WWW), które obniżają jego jakość i pośrednio wpływają także na ranking witryny, do której kieruje hiperłącze. Z moderacją może być także powiązana kwestia odpłatności za publikację artykułu, ale w tym przypadku nie ma prostej reguły, która mówi, że płatne katalogi charakteryzują się lepszą jakością. Mogą one bowiem uzależniać publikację tekstu od wniesienia opłaty nie zwracając uwagi na wartość zgłaszanego tekstu.

OGRANICZENIE BADANIA

Wyznacznikiem jakości strony uczyniliśmy wartość PR. Algorytm wyszukiwarki Google oblicza ją na podstawie liczby hiperłączy kierujących do strony z innych witryn WWW. Uwzględnia także jakość witryn, na których znajduje się hiperłącze (Liu, 2007, pp. 245-246). Duża liczba linków nie musi się więc przekładać na odpowiednio wysoką wartość PR analizowanej witryny. W wielu przypadkach algorytm nie będzie jej przypisywał żadnej wartości z uwagi na niską jakość stron WWW zawierających hiperłącze kierujące do pozycjonowanej witryny. W ten sposób można np. manipulować rankingiem konkurencyjnych stron internetowych. Dokładny sposób wyliczania wartości PR nie jest jednak znany, gdyż stanowi tajemnicę handlową firmy Google. Upublicznia ona wprawdzie informację o wskaźniku PR dla indeksowanych przez nią stron WWW (wyświetlają ją niektóre narzędzia SEO, m.in. *Mozbar* lub *SEOquake*), ale, jak zaznaczają specjaliści, wartość ta jest uaktualniana stosunkowo rzadko i nie odzwierciedla rzeczywistego wskaźnika PR obliczanego przez firmę Google (Joyce, 2013; Joyce, 2012; Chant, 2011). Ostatnia publicznie znana aktualizacja PR miała miejsce między 5 a 6 grudnia 2013 r. i ją wzięliśmy pod uwagę w analizie (Anderson, 2014).

Brak PR może świadczyć o spammerskim charakterze katalogu. Trzeba także uwzględnić fakt, że nowo powstałe strony również mogą jeszcze nie

posiadać ustalonego wskaźnika (Dover & Dafforn, 2011 s. 94-95). Nie do końca jest jasne, jak traktować strony z PR=0. Może to oznaczać karę nałożoną na stronę przez wyszukiwarke, ale według niektórych specjalistów SEO zerowa wartość oznacza, że do strony nie kierują żadne wartościowe linki (*PR0 – Google's PageRank 0 Penalty*, b.d.). Dlatego dla potrzeb naszej analizy, badając wpływ wieku katalogu na wskaźnik PR i korelację między PR a obecnością w indeksie Google, przyjęliśmy podział katalogów na trzy grupy: katalogi z PR>0, z PR=0 oraz katalogi bez ustalonej wartości PR.

Inne ograniczenie badania wynika też z faktu, że PR jest wyliczany osobno dla każdej strony tworzącej serwis WWW. Możliwa jest więc sytuacja, że strona główna, dla której sprawdzaliśmy PR, ma niższą wartość od wielu innych stron tworzących katalog (Bailyn & Bailyn, 2012, s. 18-19).

Brak strony w indeksie wyszukiwarki Google może być spowodowany nie tylko spamskim charakterem, ale także jej pewnymi parametrami, które uniemożliwiają wyszukiwarce indeksowanie. Na przykład, znacznik meta w kodzie HTML `<META NAME="ROBOTS" CONTENT="NOINDEX">` zabrania robotom wyszukiwarek internetowych indeksowania określonej strony (Jones, 2012; *Metatagi*, b.d.). W przypadku katalogu artykułów raczej mało prawdopodobne jest jednak zakazywanie wyszukiwarce indeksowania zawartości. Natomiast, jak zwraca uwagę specjalista SEO Bob Jones, możliwa jest sytuacja, że nazwa domenowa katalogu była już wcześniej wykorzystywana przez inną spamską witrynę i wyszukiwarka nadal odmawia jej indeksowania (Jones, 2012).

Ponadto trzeba mieć na uwadze, że data rejestracji w wykazie nie musi być tożsama z datą powstania katalogu, ale tylko na tej podstawie mogliśmy w przybliżeniu ustalić jego datę rozpoczęcia działalności.

MATERIAŁ I METODY BADAWCZE

Materiału do analizy dostarczyła nam moderowana baza danych polskich katalogów internetowych *Spis Katalogów SEO* (*Spis Katalogów SEO*, b.d.). Plik, który stał się podstawą analizy (pobrany w dniu 12 września 2014 r.) obejmował 6581 katalogów, w tym 626 (niecałe 10%) zakwalifikowanych jako presell pages.

Baza danych, na podstawie której analizowaliśmy katalogi artykułów, rejestruje je od 2005 r. Wykaz jest nieregularnie aktualizowany. Kryteria rejestracji w bazie obejmują m.in. następujące zasady (*Dodaj Katalog !!!*, b.d.):

- Akceptowane są tylko katalogi, które służą celom pozycjonowania stron internetowych.

- Nie są rejestrowane katalogi, które umożliwiają ustawienie atrybutu nofollow – uniemożliwiającego robotom wyszukiwarek podążanie za linkami umieszczonymi w artykule.

Przed analizą statystyczną zweryfikowaliśmy dane o katalogach artykułów. W badaniu uwzględniliśmy tylko działające katalogi. Wykluczaliśmy niedostępne strony internetowe, te, które nie były katalogami artykułów, lub takie, które przekierowywały na zupełnie inną witrynę. Ostatecznie analizie poddano 317 katalogów artykułów.

Analiza dotyczyła następujących informacji: rok wpisania do wykazu, wartość PR, rodzaj oprogramowania do zarządzania katalogiem, żądanie linku zwrotnego i opłaty za wpis do katalogu oraz jego moderowanie. W dniu 26 września 2014 r. zweryfikowano deklarowane w bazie danych wartości PR dla strony głównej tych katalogów. Weryfikacja okazała się konieczna, gdyż w wykazie stronom bez ustalonej wartości PR przypisano wskaźnik 0. Ponadto zbadano ile nazw domenowych katalogów jest przypisanych do jednego adresu IP.

Wartości PR zostały zebrane automatycznie za pomocą skryptu napisanego w języku Python. Analizę statystyczną przeprowadzono wykorzystując programy Microsoft Excel oraz R (*R Core Team*, 2013). Do oceny istotności różnic między średnimi stosowano test t-Studenta, zaś istotność różnic dla danych kategoryalnych oceniano testem χ^2 . Różnice uznawano za znamienne statystycznie, gdy p-value < 0,05. Obecność w indeksie wyszukiwarki została sprawdzona w dniu 21 października 2014 r. narzędziem SEOquake (wersja 2.8.15) – wtyczki do przeglądarki Mozilla Firefox (*SEOquake*, b.d.).

Biorąc pod uwagę fakt, że aktualizacja wskaźnika PR miała miejsce w grudniu 2013 r. w analizie uwzględniliśmy tylko katalogi zarejestrowane do grudnia 2013 r., a pominęliśmy strony rejestrowane w 2014 r., gdyż jako nowo powstałe nie objęła ich jeszcze aktualizacja PR. Do obliczenia okresu działania katalogu przyjęliśmy datę jego rejestracji w bazie oraz datę aktualizacji wartości PR, która miała miejsce między 5 a 6 grudnia 2013 r.

WYNIKI ANALIZY

Ogólną charakterystykę katalogów artykułów przedstawia tabela 1.

Analiza dat rejestracji katalogów artykułów wskazuje, że stale są zakładane nowe katalogi, mimo negatywnych opinii specjalistów o ich skuteczności w pozycjonowaniu stron internetowych. W porównaniu z katalogami stron internetowych stanowią one jednak znaczącą mniejszość, gdyż zarządzanie katalogiem artykułów wymaga znacznie staranniejszej administracji w celu uniknięcia dodawania niskiej jakości artykułów.

Stosunkowo duża różnica między liczbą katalogów zarejestrowanych w latach 2006-2011 a 2012-2014 wynika z faktu, że analizowaliśmy tylko katalogi działające, nie braliśmy pod uwagę tych, które nie są już do-

Tabela 1

Charakterystyka katalogów artykułów (n=317)

Dane	Liczba	Procent
<i>Data rejestracji</i>		
2006	1	0,3
2007	4	1,3
2008	12	3,8
2009	16	5,0
2010	25	7,9
2011	24	7,6
2012	65	20,5
2013	109	34,4
2014	61	19,2
<i>PageRank</i>		
Brak	172	54,3
0	87	27,4
1	31	9,8
2	21	6,6
3	4	1,3
4	1	0,3
5	1	0,3
<i>Obecność w indeksie Google</i>		
Jest	46	14,5
Brak	271	85,5
<i>Moderowany</i>		
Nie	58	18,3
Tak	259	81,7
<i>Płatny</i>		
Nie	264	83,3
Tak	53	16,7
<i>Link zwrotny</i>		
Nie	314	99,05
Tak	3	0,95
<i>Wykorzystywany skrypt</i>		
Wordpress	304	95,9
Autorski	5	1,6
MocneLinki	4	1,3
Inny	4	1,3

Źródło: opracowanie własne

stępne w sieci. Porównując te dwa okresy możemy postawić hipotezę, że przynajmniej połowa z katalogów zarejestrowanych w latach 2013-2014 przestanie być wkrótce dostępna, gdyż ich właściciele zrezygnują z możliwości płatnego przedłużenia ważności domeny internetowej, pod którą działa katalog.

Różnica między liczbą katalogów zarejestrowanych w 2013 i 2014 r. jest spowodowana tym, że baza obejmuje dane tylko do września 2014 r. Po-

równując dane z 2013 r. można więc zakładać, że w 2014 r. zostanie założonych również ponad 100 nowych katalogów.

Brak wskaźnika PR dla części katalogów, zwłaszcza tych istniejących w sieci ponad rok, wskazuje na ich potencjalnie spammerski charakter, co skutkuje karą w postaci nieprzyznania wartości PR. Brak PR charakteryzuje również strony WWW działające stosunkowo krótko, najwyżej kilka miesięcy, gdyż nie zdążyły jeszcze zebrać puli wartościowych linków z innych witryn internetowych.

Ogółem prawie 55% katalogów nie posiada wskaźnika PR, a blisko 28% legitymuje się zerowym wskaźnikiem. Wśród katalogów zarejestrowanych w bazie do 2013 r. wskaźnika PR nie posiada 46,5%, a prawie 33% ma zerową wartość. Związek między PR i wiekiem katalogu okazał się wysoce statystycznie istotny ($p\text{-value}=0,0002$). Mediana wieku katalogów wynosiła 15,4 miesiąca i dlatego przyjęto 15 miesięcy jako graniczną wartość przy dychotomizacji wieku w poniższych analizach. Częstość występowania katalogów bez ustalonej wartości PR jest ponad 1,5 razy większa wśród tych, które działają najwyżej 15 miesięcy, niż wśród tych, które działają dłużej (zob. Tab. 2). Tu, do pewnego stopnia, na wyniki wpływa również fakt, że w grupie katalogów działających nie dłużej niż 15 miesięcy, będą się znajdować także strony istniejące zaledwie kilka miesięcy, którym wyszukiwarka nie przyznała jeszcze rankingu.

Z kolei katalogi z PR równym co najmniej 1 występują dwa razy częściej wśród katalogów działających ponad 15 miesięcy, niż wśród katalogów działających krócej. Zwraca uwagę stosunkowo duży, sięgający ponad 34%, odsetek katalogów bez ustalonego wskaźnika PR istniejących ponad 15 miesięcy. Katalogi bez PR działają istotnie ($p<0,002$) krócej, niż te, dla których PR jest ustalony (średnio 17,7 miesiąca vs. 25,6 miesiąca).

Trzeba podkreślić stosunkowo dużą liczbę katalogów z zerową wartością PR. Większy odsetek takich stron występuje zwłaszcza w grupie katalogów działających ponad 15 miesięcy. Bardzo trudno jednak, z powodu braku informacji o poprzednich wartościach PR, odpowiedzieć na pytanie, jaki odsetek analizowanych stron zwiększył swój wskaźnik PR, a u ilu te wartości się zmniejszyły.

Tabela 2

Rozkład PageRank w zależności od wieku katalogu – dane dla katalogów zarejestrowanych najpóźniej w 2013 r. (n=256)

PAGERANK	Do 15 miesięcy	Ponad 15 miesięcy	Do 15 miesięcy (%)	Ponad 15 miesięcy (%)
Bez wartości	74	45	59,2	34,4
0	34	50	27,2	38,2
1-5	17	36	13,6	27,5
Razem	125	131	100	100

Źródło: opracowanie własne.

O spammerskim charakterze katalogów artykułów świadczy korelacja między nazwą domenową a adresem IP. Ogółem stwierdzono 246 różnych adresów IP, z czego 34 były wykorzystywane przez więcej niż jeden katalog. Większości adresów IP wykorzystywanych przez więcej niż jeden katalog, odpowiadały dwa katalogi (24 przypadki adresów IP). Spośród adresów wykorzystywanych przez więcej niż dwa katalogi, najczęściej wykorzystywany był adres 5.9.82.27 (13 katalogów), a następnie adres 91.228.196.15 (9 katalogów) i adres 144.76.99.221 (8 katalogów). Te strony najczęściej charakteryzuje identyczny wygląd oraz tematyka artykułów.

Inną metodą sprawdzenia jakości katalogu jest analiza jego występowania w indeksie Google. Aż 85% katalogów zarejestrowanych w latach 2006-2014 nie jest indeksowanych przez wyszukiwarkę. Jeśli z analizy wykluczymy katalogi zarejestrowane w 2014 r. odsetek nieindeksowanych stron jest równie wysoki i sięga blisko 84%.

Tabela 3

Rozkład PageRank w zależności od występowania w indeksie Google – dane dla katalogów zarejestrowanych najpóźniej w 2013 r. (n=256)

PageRank	Katalogi nieindeksowane przez Google	Katalogi indeksowane przez Google	Katalogi nieindeksowane przez Google (%)	Katalogi indeksowane przez Google (%)
Bez wartości	113	6	52,8	14,3
0	81	3	37,9	7,1
1-5	20	33	9,3	78,6
Razem	214	42	100	100

Źródło: opracowanie własne.

Katalogi indeksowane przez Google działały statystycznie istotnie ($p\text{-value}=0,002$) dłużej niż nieindeksowane (średnio 32,9 miesięcy vs. 19,8 miesięcy).

Rozkład PR statystycznie istotnie ($p\text{-value}<0,00001$) różnił się wśród katalogów indeksowanych i nieindeksowanych przez Google (zob. Tab 3). Wartość PR równa co najmniej 1 około 8-krotnie częściej była obserwowana dla katalogów indeksowanych przez Google niż dla nieindeksowanych, zaś brak wartości PR notowano trzykrotnie rzadziej dla katalogów indeksowanych niż nieindeksowanych.

10% katalogów nieindeksowanych przez Google ma $PR>0$, co świadczy o tym, że taki odsetek stron został zakwalifikowany przez wyszukiwarkę jako spam i usunięty z jej indeksu. Z kolei wśród katalogów indeksowanych przez Google ponad 20% ma $PR=0$ lub nie ma określonego PR, co oznacza pewną poprawę ich jakości.

Tylko niecałe 20% katalogów artykułów zadeklarowało się w bazie danych jako niemoderowane. Niemniej jednak duży odsetek katalogów, które nie posiadają ustalonego wskaźnika PR, może wskazywać, że moderacja w tych katalogach jest bardzo pobieżna i niestaranna. Katalogi moderowane i niemoderowane zarejestrowane w latach 2006-2013 w sposób statystycznie istotny różniły się rozkładem PR ($p\text{-value}=0,002$): katalogi z wyższym PR częściej występowały wśród katalogów moderowanych niż niemoderowanych – katalogi z $PR>0$ stanowiły 23,4% katalogów moderowanych i tylko 9,8% niemoderowanych.

Stosunkowo niewielki odsetek, ok. 17% katalogów, deklaruje się jako płatne. Widać tutaj zasadniczą różnicę w stosunku do katalogów stron internetowych, gdzie ten odsetek przekracza 40% (Jachimczyk & Chrapek & Chrapek, b.d.). Przypuszczamy, że właściciele katalogów starają się zarabiać nie na moderowaniu zgłaszanych artykułów, a raczej na usłudze dodawania wpisów do jak największej liczby zarządzanych przez siebie katalogów, jak w przypadku strony *Solidne Preclle SEO* (*Solidne Preclle SEO*, b.d.). Nie obserwowano statystycznie istotnej różnicy między rozkładami PR w zależności od tego, czy katalog jest płatny, czy bezpłatny ($p\text{-value}=0,69$).

Znikomy jest udział tych katalogów artykułów, które w zamian za wpis żądają umieszczenia zwrotnego hiperłącza. W analizowanej grupie tylko 3 katalogi stawiały taki warunek. Takie żądanie jest jedną z cech strony spamerskiej i prawdopodobnie obawa przed karą ze strony wyszukiwarki skłania administratorów katalogów do rezygnacji z żądania umieszczenia takiego odnośnika.

Katalogi w zdecydowanej większości opierają się na popularnym systemie zarządzania treścią Wordpress. Jest on niezwykle łatwy w instalacji i prosty w obsłudze, gdyż został zaprojektowany pod kątem zarządzania internetowymi blogami. Wykorzystuje go blisko 96% katalogów artykułów.

PODSUMOWANIE

Omawiane w artykule strony internetowe lokują się bardzo nisko na liście z rezultatami wyszukiwania w wyszukiwarce Google, ale ich zadaniem nie jest przekazywanie informacji, tylko zakulisowe promowanie innych witryn internetowych. Mogą być także wykorzystane jako metoda szkodliwego pozycjonowania, nieuczciwej konkurencji polegającej na umieszczaniu na szkodliwej witrynie hiperłącza do strony internetowej konkurenta.

Analiza pokazuje, że reprezentują stosunkowo nieliczną grupę witryn internetowych niezwykle niskiej jakości. Tylko niecałe 19% stron głównych katalogów osiąga wartość PR większą od zera. Niemniej jednak stale powstają nowe katalogi artykułów z myślą o promowaniu kolejnych serwi-

sów internetowych. Około połowa katalogów przestaje działać po upływie roku, co jednoznacznie wskazuje, że jedynym celem ich powstania było spamowanie wyszukiwarek internetowych.

Tylko niewielki odsetek katalogów osiąga poziom, który może wpływać na ranking promowanych w nich innych witryn internetowych. Wyrównaniem jest, co udowadnia analiza, staranna moderacja i odpowiednio długi okres funkcjonowania, który sprzyja pozyskiwaniu wartościowych linków.

BIBLIOGRAFIA

- 16ton.pl (b.d.) [online], [dostęp: 20.10.2014]. Dostępny w WWW: <<http://www.16ton.pl/jak-dodac-artykul/>>.
- Anderson, Shaun (2014). *Google Toolbar Pagerank Update History* [online], [dostęp: 04.11.2014]. Dostępny w WWW: <<http://www.hobo-web.co.uk/google-pr-update/>>.
- Article directory (2014) [online], [dostęp: 20.10.2014]. Dostępny w WWW: <http://en.wikipedia.org/wiki/Article_directory>.
- Artykuły i recenzje (b.d.) [online], [dostęp: 20.10.2014]. Dostępny w WWW: <<http://recenzje.info.pl/jak-dodac-artykul/>>.
- Babik, Wiesław (2010). *Słowa kluczowe*. Kraków: Wydaw. Uniwersytetu Jagiellońskiego.
- Bailyn, Evan; Bailyn, Bradley (2012). *Przechrzyc Google. Odkryj skuteczną strategię SEO i zdobądź szczyty wyszukiwarek*. Gliwice: Helion.
- Blog (b.d.) [online], [dostęp: 20.11.2014]. Dostępny w WWW: <<http://ala12.orgfree.com/?p=2771>>.
- Bohrstedt, Kurtis (2012). *Web Directory Submission Danger: Analysis of 2,678 Directories Shows 20% Penalized/Banned by Google* [online], [dostęp: 14.01.2015]. Dostępny w WWW: <<http://moz.com/blog/web-directory-submission-danger>>.
- Chant, Rob (2011). *Introduction to Google PageRank: Myths & Facts* [online], [dostęp: 20.10.2014]. Dostępny w WWW: <<http://searchenginewatch.com/article/2064605/Introduction-to-Google-PageRank-Myths-Facts>>.
- Davison, Brian D. (2000). *Recognizing Nepotistic Links on the Web*. [online], [dostęp: 20.10.2014]. Dostępny w WWW: <<http://www.aaii.org/Papers/Workshops/2000/WS-00-01/WS00-01-005.pdf>>.
- Dodaj Katalog !!! (b.d.) [online], [dostęp: 20.10.2014] Dostępny w WWW: <<http://www.katalogiseo.info/add.php>>.
- Dover, Danny; Dafforn, Erik (2011). *Sekrety SEO*. Gliwice: Helion.
- Emseo (b.d.) [online], [dostęp: 20.10.2014]. Dostępny w WWW: <<http://sklep-emseo.pl/prywatne-precle/8-prywatne-precle-1000-szt-.html>>.
- Enge, Eric; Spencer, Stephan; Stricchiola, Jessie; Fishkin, Rand (2013). *Sztuka SEO; optymalizacja witryn internetowych*. Gliwice: Helion.
- Fetterly, Dennis; Manasse, Mark; Najork, Marc (2004). *Spam, Damn Spam, and Statistics: Using statistical analysis to locate spam web pages*. [online], [dostęp: 14.01.2015]. Dostępny w WWW: <<http://re-search.microsoft.com/pubs/59848/webdb2004.pdf>>.
- Fishkin, Rand (2007). *What Makes a Good Web Directory, and Why Google Penalized Dozens of Bad Ones*. [online], [dostęp: 20.10.2014]. Dostępny w WWW: <<http://moz.com/blog/what-makes-a-good-web-directory-and-why-google-penalized-dozens-of-bad-ones>>.

- Gatunekchroniony.pl* (b.d.) [online], [dostęp: 20.10.2014]. Dostępny w WWW: <<http://www.gatunekchroniony.pl/dodaj-wpis/>>.
- Grensing-Pophal, Lin (2010). Content's latest creation model. Factory farmed or organically grown. *Econtent*, September, pp. 14-18.
- Gryszko, Marta (2007). *Czym są Presell Pages?* [online], [dostęp: 20.10.2014]. Dostępny w WWW: <<http://www.lexy.com.pl/blog/presell-pages.html>>.
- Gyöngyi, Zoltan; Garcia-Molina, Hector (2004). *Web Spam Taxonomy. Technical Report*. [online], [dostęp: 20.10.2014], pp. 1-11. Dostępny w WWW: <<http://ilpubs.stanford.edu:8090/646/1/2004-25.pdf>>.
- Henzinger, Monika R.; Motwani, Rajeev; Silverstein, Craig (2002), *Challenges in web search engines. SIGIR Forum Fall* [online], vol. 36, no. 2, pp. 1-12 [dostęp: 20.10.2014]. Dostępny w WWW: <<http://sigir.org/files/forum/F2002/henzinger.pdf>>.
- Jachimczyk, Adam (2013). Katalog internetowy. Nieoczekiwana zmiana miejsc. W: *Bibliografia: źródła, standardy, opracowania*. Praca zbior. pod red. Jerzego Franke. Warszawa: Wydaw. SBP, s. 217-230.
- Jachimczyk, Adam; Chrapek, Magdalena; Chrapek, Zbigniew (b.d.). *Web directories. Selected features and their impact on the quality of directories*. (Materiał niepublikowany).
- Jerkovic, John I., *Wojownik SEO: sztuka osiągania najwyższych pozycji w wynikach wyszukiwania* (2011). Gliwice: Helion.
- Jones, Bob (2012). *8 Reasons Why Your Site Might Not Get Indexed*. [online], [dostęp: 13.11.2014]. Dostępny w WWW: <<http://moz.com/ugc/8-reasons-why-your-site-might-not-get-indexed>>.
- Joyce, Julie (2012). *Why Links Matter*. [online], [dostęp: 20. 10. 2014]. Dostępny w WWW: <<http://searchenginewatch.com/article/2166568/Why-Links-Matter>>.
- Joyce, Julie (2013). *Link Building A-Z Guide – Definitions & Terms* [online], [dostęp: 20.10.2014]. Dostępny w WWW: <<http://searchenginewatch.com/article/2172916/Link-Building-A-Z-Guide-Definitions-Terms>>.
- Katalog Budowlany* (b.d.) [online], [dostęp: 20.10.2014]. Dostępny w WWW: <<http://budownictwo.hl1.pl/jak-dodc-wpis/>>.
- Kennedy, Shirley Duglin (2010). 'Content farms', information literacy and You. *Information Today*, November, pp. 17-19.
- Kowalczyk, Tomasz, *Co to jest Presell Page i Precel?* (2012) [online], [dostęp: 20.10.2014] Dostępny w WWW: <<http://seomoher.pl/podstawy-seo/co-to-jest-presell-page-i-precel.html>>.
- Lalik, Ewa (2011). *Coraz gorsza jakość wyszukiwania w Google? Przez content farms* [online], [dostęp: 20.10.2014]. Dostępny w WWW: <<http://www.spidersweb.pl/2011/02/coraz-gorsza-jakosc-wyszukiwania-w-google-przez-content-farms.html>>
- Ledford, Jerri L., *SEO: biblia: wiedza obiecana* (2009), Gliwice: Helion.
- LGDPaluki* (b.d.) [online], [dostęp: 20.10.2014]. Dostępny w WWW: <<http://www.lgdpaluki.pl/jak-dodac-artykul/>>.
- Liu, Bing, *Web data mining: exploring hyperlinks, contents, and usage data* (2007). Berlin: Springer Verlag.
- Metatagi, które Google potrafi zinterpretować* (b.d.) [online], [dostęp: 13.11.2014]. Dostępny w WWW: <<https://support.google.com/webmasters/answer/79812?hl=pl>>.
- Nikolov, Dimitar; Menczer, Filippo (2011). Social spam. In: *The death of the Internet*. Ed. by M. Jakobsson. Hoboken, NJ: John Wiley & Sons, pp. 103-117.
- Notess, Greg R. (2011). Content farming, quick creation, and declining information quality. *Online*, May-June, pp. 46-48.

- Olejniki, Łukasz (2007). *Strony typu „presell”* [online], [dostęp: 20. 10. 2014]. Dostępny w WWW: <<http://googlepolska.blogspot.com/2007/08/strony-typu-presell.html>>.
- PR0 – *Google’s PageRank 0 Penalty* (b.d.) [online], [dostęp: 28.10.2014]. Dostępny w WWW: <<http://pr.efactory.de/e-pr0.shtml>>
- Projektowanienazywo.pl* (b.d.) [online], [dostęp: 20. 10. 2014]. Dostępny w WWW: <<http://www.projektowanienazywo.pl/jak-dodac-wpis>>.
- R wersja 3.0.2 R Core Team (2013). *R: A language and environment for statistical computing*. R Foundation for Statistical Computing, Vienna, Austria. URL <http://www.R-project.org/>.
- SEOquake (b.d.) [online], [dostęp: 04.11.2014]. Dostępny na WWW: <<http://www.seoquake.com/>>.
- Solidne Precl SEO* (b.d.) [online], [dostęp: 20.10.2014]. Dostępny w WWW: <<http://precle.eu/>>.
- Spavlik, Janet (2011). *Dispatches from the content farm trenches*. *Econtent*, November, pp. 16-20.
- Spis Katalogów SEO* (b.d.) [online], [dostęp: 20.10.2014]. Dostępny w WWW: <<http://www.katalogiseo.info/>>
- Szymanski, Kaspar (2007). *Site content and use of web catalogues* [online], [dostęp: 20.10.2014]. Dostępny w WWW: <<http://googlewebmastercentral.blogspot.com/2007/03/site-content-and-use-of-web-catalogues.html>>.
- Twoje informacje – artykuły tematyczne* (b.d.) [online], [dostęp: 20.10.2014]. Dostępny w WWW: <<http://twoje.info.pl/dodaj-artykul/>>.
- What is content farm?* (2011) [online], [dostęp: 20. 10. 2014]. Dostępny w WWW: <<http://www.econtentmag.com/Articles/Resources/Defining-EContent/What-is-a-Content-Farm-78370.htm>>.

Artykuł w wersji poprawionej wpłynął do Redakcji 14 stycznia 2015 r.

ADAM JACHIMCZYK

Institute of Journalism and Information

Jan Kochanowski University in Kielce

e-mail: Adam.Jachimczyk@ujk.edu.pl

MAGDALENA CHRAPEK

Institute of Mathematics

Jan Kochanowski University in Kielce

e-mail: Magdalena.Chrapek@ujk.edu.pl

DIRECTORIES OF ARTICLES (PRESELL PAGES) – THE ANALYSIS OF WEBPAGES USED IN SEO

KEYWORDS: SEO (Search Engine Optimization). Webpage positioning. Directories of articles. Web search engines.

ABSTRACT: **Thesis/Objective** – Directories of articles are one of the tools used in SEO. The statistical examination of more than 300 directories sought to identify factors influencing their quality measured with PageRank (PR) indicator. **Research methods** – The following data were analyzed: year of registration in *SEO directories list*, PR value of the directory, directory management system, the request for the backlink, the fee for the article added to the directory, the moderation of the directory. The analysis was performed with Microsoft Excel and R software, the PR values were collected with software written in Python and the presence in Google search engine index was checked with SEOquake tool. **Results** – The research revealed that new directories were built despite the negative opinions of the professionals on their usefulness in webpage positioning. Their value measured with PR indicator is extremely low, confirmed with absence of considerable percentage of the directories in Google index. **Conclusions** – Very few directories achieve the level when they begin to have impact on the positioning of websites they list provided that they offer careful moderation and operate for a long period of time which helps to gather valuable links.

IWONA H. PUGACEWICZ
Instytut Informacji Naukowej i Studiów Bibliologicznych
Uniwersytet Warszawski
e-mail: ipugacewicz@uw.edu.pl

PIERREFITTE-SUR-SEINE – NOWA KARTA W DZIEJACH FRANCUSKIEJ ARCHIWISTYKI

Iwona H. Pugacewicz, doktor nauk humanistycznych w zakresie historii, jest pracownikiem Instytutu Informacji Naukowej i Studiów Bibliologicznych Uniwersytetu Warszawskiego. Jej zainteresowania skupiają się wokół zagadnień dotyczących funkcjonowania różnorodnych instytucji kultury europejskiej oraz wokół wielokulturowości. Z uwagi na francuską ścieżkę jej kariery zawodowej (autorka jest absolwentką prestiżowej École des hautes études en sciences sociales w Paryżu, w latach 1997-2005 pełniła funkcję dyrektora Zespołu Szkół przy Ambasadzie RP w Paryżu), szczególnie jest jej bliska historia i kultura krajów romańskich. Jest autorką licznych artykułów na temat funkcjonowania bibliotek w Europie, m.in. *Powstanie i początki działalności Biblioteki Polonii Północnej Francji*, „Elektroniczna Biblioteka”, EBIB 2007, [online], <http://www.ebib.info/publikacje/matkonf/mat17/pugacewicz.php>, O zmiennych losach biblioteki szkolnej w Paryżu w latach 1842-1963. W: *Biblioteki wobec zmian współczesnej Europy*. Red. M. Zajac. Warszawa 2007, s. 6-22; *Kobiety w IFLA. Problematyka Women's Studies w działalności Agend Międzynarodowej Federacji Stowarzyszeń i Instytucji Bibliotecznych w latach 1990-2005*, *Przegląd Biblioteczny* 2007, z. 3, s. 383-398.

SŁOWA KLUCZOWE: Archiwum. Archiwalia. Biblioteka. Demokracja. Dokument. Dziedzictwo narodowe. Edukacja. Francja. Informacja. Instytucje. Kryzys. Kultura. Źródło.

ABSTRAKT: Teza/cel artykułu – Celem artykułu jest prezentacja jednego z największych i najnowocześniejszych centrów archiwalnych na świecie – Pierrefitte-sur-Seine. Będące najnowszą, piątą z kolei siedzibą Archiwów Narodowych Francji, zostało oddane do publicznego użytku w 2013 r., co miało stanowić początek, jeśli nie nowej ery francuskiej archiwistyki, to przynajmniej symboliczne przełamanie trapiącego ją od lat kryzysu. **Wyniki i wnioski** – Autorka zaprezentowała nie tylko nieznaną bliżej polskiemu odbiorcy nową, sztandarową instytucję Francji, ale też przedstawiła jej historyczne uwarunkowania rozwojowe, kłopoty z przełomu XX/XXI w. wynikające z „przyspieszenia cywilizacyjnego”, a z drugiej stro-

ny starała się ukazać doniosłą rolę Pierrefitte w przełamaniu barier na drodze do pełnego otwarcia instytucji kultury na potrzeby społeczne. O nowy kształt francuskiej archiwistyki, o jej promocję w skali narodowej zabiegały najróżniejsze gremia. Decyzja o powstaniu nowej jej siedziby nieopodal Paryża wydaje się ukoronowaniem wieloletnich starań, a zarazem najważniejszym asumptem do poważnych reform w omawianym sektorze na dalsze lata.

WPROWADZENIE

9 marca 2004 r., podczas roboczego spotkania rządu w Pałacu Elizejskim, ówczesny prezydent V Republiki Jacques Chirac zapowiedział budowę nowego centrum dla francuskich archiwów narodowych, które miało zostać przeznaczone na zbiory datowane po 1789 r. Siedzibę kolejnego archiwum zaplanowano nie w sercu Paryża, jak nakazywała dotychczasowa tradycja (to dotychczasowe mieściło się nieopodal Hôtel de ville, czyli stołecznego Ratusza, w III dzielnicy), ale w podparyskiej gminie Pierrefitte, obok uniwersytetu Paris VIII, w sąsiedztwie pochówku pierwszych królów Francji – Saint-Denis.

Takie umiejscowienie najnowocześniejszego centrum archiwalno-kulturowego Francji wydaje się być również swoistym spełnieniem testamentu Ferdynanda Braudela, który na swojej historii „długiego trwania”, czy „historii totalnej” próbował budować przyszłość, wywodzić z niej rozwiązania wyprzedzające terażniejsze potrzeby, które będą przynajmniej częściowym gwarantem prognozowanego dobrostanu społecznego (Braudel, 1963).

KRYZYS FRANCUSKIEJ ARCHIWISTYKI

Zanim podjęto decyzję o powstaniu owej najnowocześniejszej, jednej z największych siedzib archiwalnych na świecie, francuska archiwistyka, podobnie jak w całej Europie i w Stanach Zjednoczonych, przeżywając pochwąwszy od lat 90. ubiegłego stulecia długotrwały i głęboki kryzys, znalazła się w stanie prawdziwej zapaści¹. Najpoważniejszym sygnałem świadczącym o niewydolności państwowego systemu gromadzenia i ochrony dokumentów najwyższej wagi była sprawa tzw. kartoteki żydowskiej. We wrześniu 1991 r. w magazynach jednej z centralnych siedzib kombatanów wojennych, w Val-de-Fontenay, Serge Clarsfeld odkrył oryginalne spisy z okresu II wojny światowej dotyczące deportacji Żydów z departamentu Sekwany, a także dokumenty odnoszące się do ich repatriacji w okresie

¹ O przyczynach światowego „archiwalnego” kryzysu, zob.: G. Blais (1995). *Accès aux documents d'archives: état des lieux. Une étude RAMP, UNESCO. Programme général d'information et UNISIST* [online], s. 1-11, [dostęp:18.08.2014]. Dostępny w WWW: <<http://unesdoc.unesco.org/images/0010/001021/102187fo.pdf>>.

wyzwolenia (*Le «Fichier juif»...*, 1996). Zarówno dotychczasowa ignorancja, jak i dalsze losy jednego z najważniejszych zbiorów archiwalnych, świadczących jak najgorzej o polityce rządu Vichy, ukazały prawdziwe rozmiary kryzysu francuskiej archiwistyki oraz indolencję najwyższych władz wobec wagi problemu. Chyba żaden z publicznych sektorów państwowych na początku XXI w. nie był we Francji tak dalece zaniedbany jak archiwistyka². W sukurs zdesperowanemu Centrum Historycznemu Archiwów Narodowych (Centre historique des Archives nationales), naczelnemu organowi odpowiedzialnemu za narodową archiwistykę, przyszli ludzie nauki, liczne stowarzyszenia i fundacje zajmujące się kulturą, a przede wszystkim media. Cykl artykułów ukazujących słabość państwa w zakresie ochrony podstawowego dziedzictwa narodowego, jakim są wszelkie zbiory dokumentalne, niewyobrażalne ich rozproszenie i wynikający stąd bałagan oraz mnożące się straty, brak stosownie przygotowanej kadry, funduszy, a przede wszystkim woli politycznej rządzących – wszystkie te problemy kolejno podnosiły tak poczytne dzienniki, jak „Le Figaro”, „Le Monde”, „Liberation”³. Dyskusja toczyła się także na łamach najpoważniejszych periodyków: „Commentaires”, „Le Débat”, „Politiques culturelles”, „Revue française d’administration publique”, „Revue administrative”, etc.⁴. Najbardziej zdecydowanie do zreformowania i rewitalizacji zaniedbanego sektora dążyli głównie zainteresowani – archiwiści i historycy, ukazując z jednej strony, potrzebę długofalowych działań na rzecz uświadomienia społeczeństwu roli i naczelnej rangi archiwów państwowych w strukturach wszystkich pozostałych instytucji kultury, z drugiej strony, domagając się odciążenia, a raczej odblokowania, niemogącego przyjmować z braku miejsca kolejnych zbiorów dokumentów, paryskiego centrum archiwalno-magazynowego posadowionego w żydowskiej dzielnicy Marais, w dwóch przepięknych pałacach – Hôtel de Soubise i de Rohan⁵. W tym konkretnie

² Więcej na temat kryzysu państwowych archiwów Francji, zob. V. Duclerc (2003). L’histoire et la crise des Archives, *Revue suisse d’histoire*, wol. 53 (3), pp. 274-283.

³ Licznym artykułom o stanie francuskiej archiwistyki towarzyszyły żądania tak poważnych gremiów, jak np. odezwa sześciu profesorów Collège de France skierowana do władz rządowych z postulatami reform, czy listy otwarte francuskich stowarzyszeń naukowych, uznanych historyków i archiwistów. Przykładowo zob.: M. Agulhon; J. Delumeau; E. Le Roy Ladurie; D. Roche; P. Rosanvalon; P. Toubert (2003.04.10). Sauver les Archives nationales. *Libération*, pp. 4-6. A. Prost (2004.02.04). La crise des Archives nationales. *Le Figaro*, pp. 11-12. M. O. Baruch; V. Duclerc (2005.09.11). Archives nationales à l’abandon, *Le Monde*, p. 9.

⁴ Najpoważniejszą i najobszerniejszą analizę kryzysu, jak również propozycje jego rozwiązania, w formie odrębnego *dossier* zamieścił na swych łamach kwartalnik *Le Débat*, nr 158, 2010/1. Spośród zamieszczonych tam artykułów na szczególną uwagę zasługują: M. de Boisdeffre, Les archives à l’ère numérique, pp. 61-69, F. Banat-Berger, Les archives et la révolution numérique, pp. 70-82, É. Rabut, « Que faites-vous de nos archives ? », pp. 3-49.

⁵ Więcej na temat owej głównej od 1867 r. siedziby archiwów Francji, imponujących pałacowych budowli o renesansowej proveniencji, zob. *Hôtel de Soubise et grands dépôts*. (2013) éd. Archives Nationales, site de Paris, Paris, pp. 1-42.

celu zostało powołane stowarzyszenie pod znamiennej nazwą „Une cité pour les archives”, co w wolnym tłumaczeniu brzmi – „O nową siedzibę dla archiwów”. Pośród całej serii większych czy mniejszych publikacji omawiających pilną potrzebę rozwiązania problemu lokalowego, w tym publicznego dostępu do źródeł, warto zwrócić uwagę na tę najbardziej szokującą i najgłośniej chyba dyskutowaną, autorstwa Soni Combe: *Archives interdites, l'histoire confisquée* (*Zabronione archiwa, skonfiskowana historia*), w której autorka przedstawiła, po zbadaniu dwudziestu różnych magazynów, zarówno rażące zaniedbania w zakresie przechowywania i ochrony dokumentów, ale przede wszystkim ukazała ich niedostępność dla zainteresowanych, a nawet celowe ukrywanie przed wszystkimi, z wyjątkiem wąskiego kręgu uprawnionych do tego historyków (Combe, 2001). Drugą pozycją, równie ważną, analizującą różne aspekty kryzysu francuskiej archiwistyki z punktu widzenia jej historii i aktualnych potrzeb jest książka Bruno Delmas z 2006 r., *La Socie sans mémoire*⁶.

W perspektywie historycznej, obejmującej ostatnie stulecie, to właśnie Francja była i, jak pokażą niniejsze rozważania, nadal jest wiodącym ośrodkiem w dziedzinie rozwoju światowej i europejskiej archiwistyki opisywanej w nowych kategoriach. Jak słusznie zauważyła Agnieszka Rosa w swej pracy dotyczącej edukacyjnej funkcji archiwów, jesteśmy świadkami narodzin nowego paradygmatu ich funkcjonowania i rozwoju, w którym dominującą cechą okazuje się dostępność, a kluczowymi pojęciami zapewniającymi zrozumienie tego: pamięć społeczna, wywiedziona z refleksji antropologiczno-kulturowej, oraz komunikacja społeczna, powiązana z nowoczesną pedagogiką (Rosa A., 2012, s. 10). Ów wyżej opisany kryzys, z którego jasno wynika, przynajmniej na gruncie francuskim, wprowadzenie w życie owego nowego paradygmatu funkcjonowania zarówno archiwów, ale i wszystkich innych powiązanych ze sobą instytucji kultury, na czele z bibliotekami, to stworzenie nowej platformy społecznego oddziaływania, próba odnalezienia się w nowoczesnym społeczeństwie informacyjnym, to implementacja nowego sposobu prowadzenia działalności edukacyjnej, pokonywania barier informacyjnych, a także wynikająca z różnych doświadczeń historycznych potrzeba nowej promocji i konstruktywnej, a wręcz antycypacyjnej oświaty i edukacji.

ZARYS HISTORII ARCHIWÓW FRANCUSKICH

Podążając tropem tytułu książki Delmasa – *Spółczesność pozbawione pamięci*, w której autor na wiele sposobów udowadnia priorytetową rolę archiwów wobec innych instytucji kultury, takich jak np. biblioteki i muzea, nazywając je najważniejszą i jedyną w swoim rodzaju składnicą pamięci na-

⁶B. Delmas (2006). *La Société sans mémoire*, Paris: Bourin Editeur.

rodowej, prześledźmy pokrótce ich francuską historię, ażeby tym wyraźniej umieścić na jej tle zrealizowane już przedsięwzięcie najnowocześniejszego na świecie centrum – *Sité de Pierrefitte*, dzięki któremu nie tylko udało się wyprowadzić francuską archiwistykę ze wspomnianej zapaści, ale z powodzeniem zastosować ów nowy paradygmat ich społecznego funkcjonowania.

Na polskim gruncie niewiele jest pozycji naukowych poświęconych rozwojowi francuskiej archiwistyki. Nadal najbardziej poczytnym tekstem wydaje się niezwykle cenna, czternastostronicowa pozycja Tadeusza Manteuffla z 1925 r. zatytułowana *Archiwa francuskie*, w której przedstawił ich strukturę i podział, zdefiniował rolę, nakreślił ramy organizacyjne zarówno tych państwowych, jak i departamentalnych, komunalnych i szpitalnych poczynając od 1884 r. (Manteuffel, 1925). Interesującym studium, ukazującym historię „odkrywania” dziejów i struktury francuskiej archiwistyki dla polskiego odbiorcy wraz ze wskazaniem podstawowych, aczkolwiek bardziej przyczynkarskich niż monograficznych artykułów, zamieszczanych na przestrzeni ostatniego półwiecza w „*Archeionie*” wydaje się publikacja Alicji Kuleckiej, w której autorka analizuje wszystkie najważniejsze dysertacje na temat francuskiej archiwistyki zamieszczone w wyżej wspomnianym, najstarszym i najważniejszym polskim czasopiśmie poświęconym sprawom archiwalnym (Kulecka, 2011, s. 99-117). Ów przegląd wiedzy, na podstawie zamieszczonych tam polskich analiz, wraz ze wskazaniem kręgu polskich archiwistów zainteresowanych francuską problematyką, autorka doprowadziła do początków XX w. (Kulecka, 2011, s. 116). W poniższym zarysie podkreślone zostaną mniej znane fakty i wydarzenia z przeszłości mające istotne znaczenie dla konstruowania owego braudellovskiego funkcjonowania archiwów, obejmującego perspektywę „ostrożnego prognozowania” (Rosa, 2012, s. 9).

Losy francuskich archiwów, chyba jak żadnych innych, mocno zostały zdeterminowane przez transformację rewolucyjną 1789 r., a także tradycję absolutystyczno-cesarską różnie w różnych epokach akcentowaną. Zanim Wielka Rewolucja zinstytucjonalizowała archiwa, czyniąc z nich własność publiczną, ich rozwój, z małymi wyjątkami, przebiegał podobnie jak w całej Europie. Kreśląc ogólne tło historyczne szczególną uwagę zwrócimy więc na owe „wyjątki”. Najstarsze z zakładanych we Francji archiwów są datowane na połowę VI w., a ich powstanie wiąże się z działalnością klasztorów, kleru kościelnego, jak i potrzebami książąt jako suwerenów terytoriów i lokalnej władzy. Ta specyficzna „archiwistyka eklezjastyczna” (Cœuré & Duclert, 2011, s. 10), w której nie było mowy o żadnej strukturze, czy katalogowaniu gromadzonych dokumentów rozwijała się ewolucyjnie na wiele różnych sposobów, w zależności od pomysłowości i potrzeb ich właścicieli, do końca XII w. W 1194 r. monarchia Kapetyngów doznała swoistego „szoku archiwistycznego” i wówczas dopiero zdecydowała się stworzyć pierwszą odrębną wyspecjalizowaną instytucję tego typu. Ów szok polegał na tym, że Filip August w bitwie z Ryszardem Lwie Serce pod Fréteval stracił swój najwięk-

szy skarb sankcjonujący jego władzę – całe swoje archiwum, gdyż tradycja nakazywała, ażeby podróżowało ono wraz z suwerenem. Wobec zaistniałej tragedii król podjął decyzję odtworzenia najważniejszych dokumentów korzystając ze wsparcia autorytetu ówczesnego kanclerza Guérin, biskupa Senlis i ich umieszczenia, a raczej zeskładowania, w bezpiecznym miejscu, czyli w twierdzy Luwru. Oczywiście skutkiem całego zajścia była jedynie ochrona tych najważniejszych, czyli królewskich archiwaliów. Niemniej właśnie od tego czasu odpowiedzialnym za otrzymywanie i wydawanie wszelkich dokumentów oraz ich przechowywanie staje się pierwszy kanclerz, a praktyka ich gromadzenia prowadzi do narodzin za czasów Świętego Ludwika tzw. Trésor des chartes, czyli centralnego skarbu – składnicy najistotniejszych dokumentów państwowych, przez lata przechowywanych w zakrytym Sainte Chapelle, a obecnie w tzw. żelaznej szafie pałacu Soubise (Cœuré & Duclert, 2011, s. 10-11). Warto przypomnieć, że ewolucyjnemu rozwojowi różnego rodzaju archiwów, poza królewskimi – klasztornych, kościelnych, senioralnych towarzyszył równoległy rozwój bibliotek (Pugacewicz, 2013, s. 173-174). Zresztą obie instytucje, najczęściej występujące pod wspólną postacią, nawzajem się uzupełniały ani nie różnicując, ani tym bardziej nie definiując swoich odrębnych funkcji aż do XIX stulecia.

Czasom renesansu towarzyszył rozkwit nowych, najrozmaitszych instytucji państwowych, które również potrzebowały uprawomocnienia swojej egzystencji, a co za tym idzie, tworzyły kolejne dokumenty i kolejne archiwa: miejskie, korporacyjne, cechowe, etc. Taka ewolucja podlegała odgórnym wpływom politycznym, a te jak wiemy, wraz z wpływem kolejnych dziesięcioleci zmierzały we Francji do powstania monarchii absolutystycznej, co musiało pozostawić wyraźny ślad na tamtejszej archiwistyce, gdyż cała administracja i władza, a co za tym idzie systemy podatkowe, nominacje administracyjno-urzędnicze, decyzje wymiaru sprawiedliwości, etc. były skierowane ku Paryżowi i koncentrowały się na monarszym dworze. Od 1670 r. regułą staje się przekazywanie ważnych dokumentów poszczególnych urzędników, po ich zgonie, do archiwum królewskiego, a tym samym nadawanie mu charakteru archiwum państwowego. Podobna procedura towarzyszyła zakończeniu misji dyplomatycznych, z których odwoływani ambasadorzy mieli obowiązek przywiezienia ze sobą do Paryża wszelkiej pozostałej po ich działalności dokumentacji (Cœuré & Duclert, 2011, s. 12). Nadzieja na stworzenie jednej centralnej instytucji archiwalnej królestwa, którą głośno wyrażał jako pierwszy nie kto inny, jak Ludwik XIV, wprawdzie była przedwczesna, ale właśnie już w latach 70. XVII w. pojawiają się we Francji wyspecjalizowane składnice dokumentów posiadające własną administrację. Poza tą pierwszą, obejmującą sekretariat i dom królewski, pod koniec wieku powstaje archiwum ministerstwa spraw zagranicznych i wojny, a po nim kolejne gromadzące dokumenty związane z polityką kolonialną i marynarką francuską. Według badań Françoise Hidelsheimer w 1770 r.

we Francji istniało około 5700 miejsc, w których systematycznie gromadzono różnego rodzaju dokumenty, z czego 400 znajdowało się w Paryżu (Hildesheimer & Bimbenet-Privat, 2006, s. 11). W epoce oświecenia dodatkową ujawnioną funkcją owych rozlicznych archiwów stała się ta naukowa. Korzystała z nich intelektualna elita Francji, pisząca liczne dezyderaty, z encyklopedystami na czele. Dla wyodrębnionych pod względem administracyjnym archiwów centralnych, jak i tych departamentalnych, ale też wszelkich zbiorów prywatnych, rok 1789 i kolejne lata rewolucji były niebywałym szokiem. Z jednej strony, mamy do czynienia z niewyobrażalną dewastacją, z celowym niszczeniem przez zrewolucjonizowany lud wszystkich możliwych śladów społecznej wyższości i własności z epoki *ancien régime*, wszelkich nadań, tytułów, aktów notarialnych poświadczających stan posiadania etc., co doskonale ukazuje rangę i znaczenie archiwaliów w powszechnym odbiorze trzeciego stanu⁷, z drugiej strony, widoczna jest troska rewolucyjnej władzy o zapewnienie sobie legitymizacji, a także ciągłości historycznej państwa, co najpełniej wyraziło się powołaniem, w niespełna dwa tygodnie po zburzeniu Bastylii, centralnej składnicy wszystkich wytworzonych przez Rewolucję dokumentów. Na tej podstawie dekretem z 12 września 1790 r. ustanowiono we Francji pierwsze Archiwum Narodowe z prawdziwego zdarzenia, w którym postanowiono zgromadzić najważniejsze dokumenty państwowe, sądownicze, notarialne, jak również te odzyskane ze znacjonalizowanych archiwów kościelnych, senioralnych, etc. Na czele nowej instytucji stanął przedstawiciel trzeciego stanu, adwokat Armand-Gaston Camus, który zatroszczył się o cały entourage administracyjno-prawny, a także stworzył cały scentralizowany system podległych Paryżowi archiwów departamentalnych, która to struktura z większymi lub mniejszymi zmianami przetrwała do dziś.

Za czasów Napoleona Bonaparte, poza tym, że Archiwa Narodowe Francji zostały przemianowane na Archiwa Cesarstwa (1805) i podporządkowane władzy ministerstwa spraw wewnętrznych, następowała ich dalsza centralizacja i rozrost, a ówczesny ich administrator Pierre Daunon zorganizował i usystematyzował w miarę klarowną klasyfikację dokumentów. Z uwagi na niewyobrażalną masę dokumentów, napływającą po podbojach napoleońskich ze wszystkich zakątków Europy i świata, na czele z Watykanem⁸, na tymczasową siedzibę archiwum zaadaptowano wspomniany pałac Soubise, który do chwili obecnej pełni funkcję centrum, a zarazem eleganckiego symbolu wagi francuskiej archiwistyki.

⁷ Więcej na temat wandalizmu wobec bibliotek i archiwów w okresie rewolucji, zob. I. H. Pugaczewicz (2014). Wandalizm i kradzież książki w czasach rewolucji francuskiej. W: *Zagarnięte – ukryte – poszukiwane – odzyskane* (w druku).

⁸ Na temat transferu książek, manuskryptów, cennych dokumentów i dzieł sztuki z Watykanu na rozkaz Napoleona wydany w 1809 r., który został ostatnio szerzej omówiony w publikacjach P. Vian (2013), zob.: *Vu du Vatican, Napoléon était-il nazi?*

Za czasów Drugiego Cesarstwa spory wpływ na dalszy rozwój paryskiego archiwum miała wystawa światowa w 1867 r., z myślą o której stworzono i zaprezentowano pierwsze muzeum archiwistyki (przyszłe Muzeum Historii Francji) w celu pokazania autentycznych źródeł historycznych, wszak wiek XIX powszechnie nazywano „wiekiem historii i historyków”. Ponadto wprowadzono oficjalny tytuł dyrektora generalnego cesarskich archiwów, który tuż przed upadkiem Napoleona III zarządzał siecią ponad trzydziestu tego typu rządowych instytucji.

Od 1870 r. archiwa państwowe przeszły pod nadzór ministerstwa edukacji, ich wewnętrzna struktura stała się bardziej wyspecjalizowana wychodząc naprzeciw coraz liczniejszym potrzebom naukowo-badawczym. Z czasem, od początku XX w., powstawały kolejne sekcje i sektory predestynowane do poszukiwania, gromadzenia i przechowywania różnych zespołów dokumentów, w zależności od okresu ich powstania – takie jak sekcja starożytna, sekcja gromadząca dokumenty z epoki *ancien régime*, etc., czy jedna z ostatnich, powołana w 1994 r. – sekcja XX stulecia.

Nie wdając się w opisy coraz bardziej wyspecjalizowanego prawodawstwa dotyczącego przekazywania dokumentów ministerialnych, rządowych, administracji lokalnej i innych do odpowiednich archiwów należy podkreślić zasługi w tej dziedzinie Charlesa-Victora Langlois, współautora słynnej *Instruction aux études historiques* (Langlois & Seignobos, 1898), którego udziałem było również zaadaptowanie na potrzeby archiwów państwowych pałacu de Rohan (1927 r.), sąsiadującego z dotychczasową ich siedzibą – Soubis, a także Jeana Zay, który zainaugurował cyklem swoich rozporządzeń i praw erę nowoczesnej archiwistyki we Francji, nałożył bezwzględny obowiązek na wszystkie urzędy i placówki państwowe przekazywania dokumentacji do centralnego archiwum według szczegółowo opisanej procedury, a także wprowadził zakaz niszczenia jakichkolwiek dokumentów bez uprzedniej zgody naczelnego dyrektora Archiwów Francji⁹.

WSPÓŁCZESNA ORGANIZACJA I STRUKTURA PAŃSTWOWYCH ARCHIWÓW FRANCJI

W 1959 r. archiwa francuskie przechodzą pod opiekę ministerstwa kultury, a w dziesięć lat później, z inicjatywy ówczesnego dyrektora André Chamson, powstaje w Fontainebleau tzw. Cité interministérielle des archives, do którego w tym samym 1869 r. spłynęło 800 kilometrów wszelkich dokumentów wytworzonych po 1958 r. przez francuskie urzędy i ministerstwa (Coœur & Duclert, s. 23, 46).

⁹ Więcej na temat jego bogatej działalności na rzecz najróżniejszych instytucji nauki, edukacji i kultury we Francji zob.: M. Ruby (1969). *La Vie et l'Œuvre de Jean Zay*. Paris: Librairie Gedalge.

Ostatnim niezwykle pomyślnym okresem rozwoju archiwistyki francuskiej były lata rządów Valéry'ego Giscarda d'Estaing (1974-1981), który otwarcie wspierał ów sektor, a mianowany przez niego dyrektor naczelny – Jean Favier powołał do życia niezwykle ważne narodowe centrum badań archiwistycznych, słynny CARAN, czyli Centre d'accueil et de recherche des Archives nationales. I tym znaczącym w historii opisywanej instytucji akcentem zakończyły się niejako lata świetności francuskiej archiwistyki. Począwszy od kolejnej dekady, wkroczyła ona w najpoważniejszy kryzys w swojej nowożytnej historii, który przyjął najróżniejsze formy i zatoczył szerokie, nie do końca zidentyfikowane kręgi dziedzinowe. Niewątpliwie był on związany z europejskim i francuskim kryzysem demokracji, polityki, ekonomii z przełomu XX i XXI w. W jakimś sensie wpisywał się też w debatę dotyczącą francuskiej tożsamości narodowej, stanu nauki i kultury i związanego z nimi dziedzictwa dokumentalnego¹⁰. Niemniej, nie bez powodu należy uważać Francję i Francuzów za swego rodzaju ekspertów od sytuacji kryzysowych dotyczących edukacji i kultury. Tak jak udało im się do jakiegoś stopnia poradzić sobie z zapaścią m.in. czytelnictwa dzięki stworzeniu przemyślanej sieci świetnie funkcjonujących mediatek¹¹, tak remedium na skomplikowaną problematykę archiwistyki miało być jej nowe centrum – Pierrefitte-sur-Seine.

Zanim przejdziemy do szczegółowego zaprezentowania nowej siedziby Archiwów Narodowych Francji (dalej: ANF), przedstawmy pokrótce ich uproszczoną strukturę organizacyjno-lokalową. Wśród pięciu głównych siedzib ANF, centralne miejsce zajmuje ta paryska, wyżej opisana (pałace Soubis i de Rohan), posadowiona w samym centrum stolicy, w dzielnicy Marais, gdzie możemy znaleźć zbiory najróżniejszych dokumentów sprzed 1789 r.

Powstałe w 1969 r., w opuszczonych, po wyjściu wojsk NATO, budynkach, centrum w Fontainebleau w 77 departamencie Seine-et-Marne przyjęło w 1986 r. nazwę Centrum Archiwów Współczesnych (Centre des archives contemporaines) z uwagi na wspomnianą wyżej specyfikę zbiorów. Niemniej najważniejszym zadaniem Fontainebleau jest tzw. funkcja przedarchiwizacyjna, czyli wstępna rejestracja i selekcja nowych zbiorów, ich gromadzenie, porządkowanie, opracowywanie, z których następnie pewna część trafia do innych siedzib, m.in. do tej najnowszej pod Paryżem.

¹⁰ Więcej o francuskim kryzysie tożsamości narodowej, zob.: I. Pugaciewicz (2011). O nową jakość francuskiej tożsamości narodowej w zmieniającej się przestrzeni społeczno-politycznej. W: *Pogranicze. Studia Społeczne*. Red. J. Nikitorowicz, A. Sadowski, M. Sobecki, J. Muszyńska, t. XVII, cz. II, s. 71-83.

¹¹ Doskonałym przykładem obrazującym celowość ich tworzenia jest sukces, jaki odniosła na polu kulturalno-edukacyjnym, otwarta w 2008 r., Mediateka Marguerite Yourcenar. Więcej na ten temat zob. I. H. Pugaciewicz (2014). Kształtowanie kompetencji mediacyjnych na przykładzie działalności miejskiej mediateki publicznej Marguerite Yourcenar w Paryżu. W: *Czas przemian – czas wyzwania. Rola bibliotek i ośrodków informacji w procesie kształtowania kompetencji współczesnego człowieka*. Pod red. J. Jasiewicz, E. B. Zybert. Warszawa: Wydaw. SBP, s. 185-207.

Trzecia siedziba ANF w ramach Île-de-France, to szerzej tutaj omawiane cité Pierrefitte, do którego zostały przeniesione głównie archiwalia sporządzane po okresie *anciens régime*, na czele z całym zbiorem dokumentów XIX-wiecznych.

Zamorskie Archiwum Narodowe (Archives nationales d'outre-mer) zostało usytuowane w 1966 r., a więc w okresie dekolonizacji, na południu Francji, w Aix-en-Provence, w celu gromadzenia piśmienniczych i wszelkich materialno-dokumentalnych świadectw z byłych kolonii.

I ostatnie piąte – Narodowe Archiwum Świata Pracy (Les Archives nationales du monde du travail) zostało posadowione w północnej części Heksagonu, w dawnym, górniczym zagłębiu Nord-Pas-de-Calais, w miejscowości Roubaix, i oddane do użytku w 1993 r. w celu gromadzenia archiwaliów związanych z rozwojem przemysłu, handlu, sektora bankowego, robotniczych i innych branżowych związków zawodowych, asocjacji, towarzystw ubezpieczeniowych etc.

NOWE ARCHIWUM PIERREFITTE-SUR-SEINE

Pomijając ogólnoeuropejski kryzys archiwów narodowych, który, jak to we wstępie pokazano, chyba najgłośniejszym echem odbił się we Francji, dotychczasowe siedziby ANF w regionie paryskim wykazywały coraz większą niewydolność, jeśli idzie o możliwości przyjmowania i magazynowania nieustannie napływających nabytków. Wskazywano również na niedopuszczalne warunki, w jakich przechowywano zbiory, na zły stan magazynów, niemożność stosownej segregacji i inne utrudnienia, nie wspominając już o tym iście ideologicznym, jakim jest ograniczone udostępnianie zbiorów zainteresowanym osobom. Zapowiedziany w 2001 r. przez prezydenta Republiki Jacques'a Chiraca i premiera Lionela Jospina plan budowy nowego centrum dokumentacyjnego, po długich debatach na temat wyboru miejsca, zaczął się konkretyzować. O wyborze przedmieścia Seine-Saint-Denis, ostatecznie zatwierdzonym w 2004 r., poza wspomnianym sąsiedztwem uniwersytetu, dogodnym połączeniem komunikacyjnym – metrem i podmiejską koleją, z Paryżem, zadecydował fakt różnorodności tamtejszego krajobrazu (*Site de Pierrefitte...*, 2013, s. 6), bogactwo historii terenu, a jednocześnie jej niedoceniecie czy wręcz zaniedbanej dawnej tradycji okolicy (*Plaine d'Histoire...*, 2013), występowania dużych niezagospodarowanych wolnych terenów z powodów niełatwych warunków geologicznych, a także determinacja tamtejszej wspólnoty terytorialnej, która usilnie zabiegała o umieszczenie w swojej gminie tak ważnej instytucji państwowej, w czym widziała dużą szansę rozwoju dla całego miasteczka Pierrefitte.

Do ogłoszonego w 2004 r. przez ówczesne ministerstwo kultury i komunikacji wraz z dyrekcją generalną dziedzictwa narodowego i OPPIC konkursu na najlepszy projekt nowego centrum archiwalnego Francji stanęło pięć najlepszych ekip. Po wielu perturbacjach wygrał ostatecznie ten autorstwa

Massimiliano Fuksasa¹², ale pozwolenie na budowę zostało wydane dopiero w 2008 r.¹³. Potężna budowla ze szkła, betonu i stali została ostatecznie wykończona w czerwcu 2012 r. i w imponującym czasie, bo po pół roku od zakończenia budowy, 21 stycznia 2013 r. otwarta dla szerokiej publiczności.

Nowe centrum archiwistyczne z jednej strony wpisuje się w dotychczasową tradycję architektoniczno-budowlaną francuskich archiwów państwowych oraz tych departamentalnych, gdzie obok funkcjonalnej nowoczesności wymagane było niejako „dostrojenie się” do XIX-wiecznej tradycji historycznej, z drugiej jednak strony niemal zupełnie wymyka się owej paryskiej regule haussmanowskiego porządku¹⁴.

Potężny gmach o łącznej kubaturze 408 100 m³, w 75% przeznaczony do konserwacji i przechowywania całej masy papierów (w tym archiwaliów państwowych najwyższej wagi począwszy od 1790 r.), winien być z jednej strony, bezpieczny, masywny, zamknięty i nieprzepuszczający światła. Z drugiej jednak strony, oczekiwano od projektu, ażeby był przyjazny, łatwo dostępny dla publiczności, stwarzający symboliczne wrażenie demokratycznej otwartości, swoistej spójności z republikańskimi ideami wolności, równości, powszechnej dostępności (*Site de Pierrefitte...*, s. 8). Doskonale udało się osiągnąć ów efekt dzięki obudowaniu całego monolitycznego bloku – głównego schronu dla archiwów, szklano-metalową konstrukcją¹⁵, stwarzającą wrażenie lekkości, właściwie zorientowaną do słońca, od środka otwartą miejscami na naturalne światło poprzez przeszklone fragmenty dachu oraz otoczeniu całego kompleksu stawami wodnymi wkomponowanymi w zieleni krajobrazu regionu Tartres. W pracach projektowych zewnętrznego otoczenia Fuksasa wspierał znany, francuski architekt krajobrazu – Florence Mercier.

Jednym z najbardziej interesujących elementów technicznych całej budowli jest uzyskanie stałej właściwej temperatury pomieszczeń magazynowych bez odwoływania się do sztucznie wymuszanej wentylacji, dzięki wykorzystaniu właściwości geotermicznych podłoża i zastosowaniu materiałów budowlanych najnowszej generacji, co spowodowało, że cały budynek należy do najbardziej energooszczędnych w skali światowej (*Site de Pierrefitte...*, s. 10). Pomimo różnego rodzaju najnowocześniejszych rozwiązań zapewniających komfort i bezpieczeństwo pracy ludzi i przechowywania dokumentów,

¹²Więcej na temat zaprojektowanych przez Włocha Massimiliano Fuksasa budowli publicznych na całym świecie zob. jego strona internetowa: Fuksas [online], [dostęp: 18.08.2014]. Dostępny w WWW: <<http://www.fuksas.it>>.

¹³Prace budowlane ostatecznie ruszyły w połowie 2009 r. z powodu problemów z wdrożeniem projektu, który został wycofany w maju 2005 r., ponownie zatwierdzony jesienią 2007 r., co spowodowało spore opóźnienie.

¹⁴Na temat światowej, a na tym tle silnie zaakcentowanej francuskiej architektury i funkcjonalności architektonicznej archiwów, zwłaszcza tych departamentalnych w Calvados, Seine-Maritime, Val-de-Marne, a także w Val-d'Oise, pisał, w tłumaczonej na języki kongresowe i kilkukrotnie wznawianej publikacji, francuski historyk i archiwista Michel Duchein (*id.*, 1988).

¹⁵Powierzchnia szklanej fasady wynosi 1950 m². (*Site de Pierrefitte...*, s. 15).

w tym doskonałych zabezpieczeń przeciwpożarowych¹⁶, w budynku archiwum zorganizowano pomieszczenia dla straży pożarnej wraz z małą salą ćwiczeń. Jeśli idzie o bezpieczeństwo zewnętrzne – stały monitoring okolicy zapewnia 40 kamer, natomiast wewnątrz, poza systemem centralnie zaprogramowanych zamków otwieranych, w zależności od uprawnień, określonym rodzajem karty magnetycznej (również wydawanej czytelnikom), bramkami bezpieczeństwa, wykrywającymi, tak jak na lotniskach, wszelkie metale, zainstalowano ponadto 134 kamery śledzące i nagrywające wszelkie działania i ruchy, w trosce o najwyższe bezpieczeństwo dokumentów. Pamiętać jednak należy, że poza technicznym ów aspekt zdroworozsądkowy – ludzki, czyli świadomość użytkownika, z jak unikatowym materiałem źródłowym, w formie różnorodnych dokumentów przychodzi mu mieć do czynienia, jak i odpowiedzialność pracowników nadzorujących osobiście cały proces wypożyczania i wykorzystywania pobranych źródeł, jest nie do przecenienia.

Owo największe centrum archiwalne współczesnej Europy o powierzchni użytkowej 66 tys. m², położone na ponad czterohektarowej powierzchni, w ramach której 4 tys. m² zajmują baseny wodne, a 16 tys. m² tereny zielone, jest w stanie pomieścić 320 km liniowych dokumentów. Ponad trzystu zatrudnionych na różnych stanowiskach pracowników zajmuje się m.in. przyjmowaniem, rejestracją, konserwacją dokumentów, obsługą czytelników i gości odwiedzających Pierrefitte. Jednorazowo z usług i infrastruktury czytelniczej może korzystać 320 użytkowników. Jeśli idzie o przestrzeń publiczną do dyspozycji badaczy przeznaczono 325 miejsc, w tym 84 stanowiska w sali inwentarzy, gdzie wyszukuje się i ustala sygnatury, zawartość kolekcji czy zbiorów dokumentów, ogólne ich opisy etc. Poza katalogami elektronicznymi sala inwentarzy jest wyposażona w tradycyjne katalogi i spisy papierowe, a także niezbędny księgozbiór podręczny. Na miejscu, do pomocy w wyszukaniu właściwych archiwaliów, zaangażowanych jest ponadto codziennie co najmniej trzech archiwistów służących radą i stosownym wsparciem merytorycznym.

Właściwy „teren badań” to potężna, przeszklona sala ze 160 obszernymi miejscami na przeglądanie dokumentów standardowych, 12 miejscami do pracy ze źródłami wielkich formatów, 45 stanowiskami do przeglądania mikrofilmów, 5 gabinetami audiowizualnymi oraz 20 miejscami w specjalnym szklanym pomieszczeniu-akwarium, pozwalającym na prowadzenie wspólnych badań i analiz, którym mogą towarzyszyć głośne rozmowy. Zanim do dyspozycji badaczy oddano ów imponujący swoją przestronnością i funkcjonalnością gmach, francuska archiwistyka przeżyła największą w swojej historii, bo trwającą ponad dwa lata przeprowadzkę. Z dwóch wyżej opisanych siedzib, tej paryskiej i tej w Fontainebleau, łącznie przeniesiono 250 km doku-

¹⁶Jako ciekawostkę warto podać fakt, że pudła kartonowe, w jakich przechowywane są dokumenty, mają najwyższą wytrzymałość na działanie ciepła i przy klasycznym pożarze nie ulegają spalaniu.

mentów wytworzonych po 1790 r., zaopatrując je w specjalne czytniki elektroniczne, a przy okazji porządkując i konserwując te najbardziej zniszczone¹⁷.

Archiwalia aż z 220 magazynów mieszczących się w opisywanym budynku, zamawiane przez każdego użytkownika wyłącznie komputerowo, są dostarczane w ciągu 45 min. W praktyce otrzymuje się je najczęściej po 20-25 min. od chwili złożenia zamówienia. Do ich przetransportowania na właściwe stanowisko pracy służą specjalne wózki, będące niejako integralną częścią przyporządkowanego każdemu użytkownikowi miejsca, czyli obszernego stołu zaopatrzonego w dwie ruchome półki, które mogą pełnić funkcję rzeczonożnego wózka. Pomijając przestrzenne, doskonale oświetlone naturalnym światłem wnętrza, na każdym stole są zainstalowane eleganckie lampy z najbardziej zbliżonym do naturalnego oświetleniem, które można ustawiać w różnych miejscach i pod różnym kątem, w zależności od wymagań czytelnika. Jest to o tyle ważne, że na miejscu można bez większych ograniczeń (zakaz używania lampy błyskowej) fotografować udostępnione zbiory, co też czyni zdecydowana większość badaczy, szczególnie tych spoza Francji. Kolejnym atutem jest wygodny, ergonomiczny fotel o regulowanej wysokości miękkiego, pokrytego materiałem siedziska i oparcia, o ruchomych podłokietnikach. Każdego dnia czytelnik może zamówić pięć pudeł dokumentów, jak również złożyć zamówienie na kolejne, które będą przygotowane na następny dzień, na godzinę 9 rano, od której otwarta jest pracownia. Jak wspomniano, jednym z najważniejszych warunków korzystania ze zbiorów jest zapewnienie im jak najwyższego bezpieczeństwa. Zanim potencjalny użytkownik zostanie zarejestrowany i otrzyma spersonalizowaną kartę elektroniczną pozwalającą wejść do archiwum, powinien otworzyć i zamknąć przydzieloną mu szafkę, w której musi bezwzględnie zostawić wszystkie zbędne rzeczy, gdyż do właściwej pracowni można wejść jedynie z komputerem, aparatem fotograficznym, wyciszonym telefonem (wszystkie te urządzenia można wnieść, ale bez etui czy jakichkolwiek pokrowców), ołówkiem i luźnymi kartkami¹⁸, musi zapoznać się i podpisać regulamin składający się z 27 artykułów i trzech aneksów¹⁹. Ta sama karta służy też do rejestracji na osobistym koncie i do zamawiania wszelkich dokumentów, zlecania usług reprograficznych, etc. Nad porządkiem i bezpieczeństwem w głównej pracowni czuwa prezydent sali mający do pomocy około pięciu osób dostarczających i rejestrujących dokumenty pobrane bezpośrednio

¹⁷ O pierwszym i największym tego typu przedsięwzięciu w skali światowej, więcej zob.: A. L'Hotellier; M. Kruche (2010). *La préparation aux déménagements d'archives (récolement, évaluation sanitaire, traçabilité des unités documentaires...)*. *Archives Nationales* [online], [dostęp:18.08.2014]. Dostępny w WWW: <<http://www.archivesdefrance.culture.gouv.fr/static/3830>>.

¹⁸ Więcej zob.: *Le règlement des salles de consultation*, art. 6. W: *Site de Pierrefitte-sur-Seine* (2013). éd. Archives Nationales. Paris: Pôle images.

¹⁹ Dla wszystkich narodowych archiwów obowiązuje we Francji jeden wspólny regulamin. Specyfika organizacyjna poszczególnych siedzib jest ujęta w owych trzech aneksach, ale i w niektórych artykułach głównego regulaminu. Ostatnia jego modyfikacja miała miejsce 26 lipca 2013 r. i była związana z otwarciem nowej siedziby w Pierrefitte.

przez czytelnika oraz dodatkowy personel nadzorujący porządek. Przy wchodzeniu i wychodzeniu z pracowni, należy przejść kontrolę tego wszystkiego, co się wnosi, w tym otworzyć komputer. Poza wspomnianymi kamerami, non stop spacerują pomiędzy stołami dwie osoby nadzorujące właściwe przeglądanie archiwaliów. Zgodnie z artykułami regulaminu: 13, 14, 15, 16, 17, które dotyczą bezpieczeństwa dokumentów, nie można przekładać, czy mieszać kolejnych kart, nie wolno na nich opierać się, zabronione jest oczywiście jakiegokolwiek ich znakowanie, czy zakładanie, zaginanie etc. Na stole, gdzie znajdują się archiwalia, nie należy kłaść żadnych innych osobistych rzeczy, z wyjątkiem tych niezbędnych do badań (ołówki, czysty papier, komputer, etc.).

DOSTĘPNOŚĆ I SPOŁECZNE PROGRAMY EDUKACYJNE²⁰

Przestrzeganie regulaminu jest absolutnie wymagane, co oczywiście nikogo nie dziwi. Warto w tym miejscu podkreślić jeszcze jeden aspekt tak skrupulatnej kontroli. Wychodząc z założenia, że gromadzone przez archiwa państwowe dokumenty są własnością wszystkich obywateli, a ci powinni mieć do nich zagwarantowany, wolny dostęp, próbując przełamać ów kryzys, o którym wyżej pisano, i uświadomić całemu społeczeństwu wagę i znaczenie źródeł, nie tylko podjęto ogólnopństwową akcję edukującą – czym są i komu mogą służyć państwowe archiwa, ale przede wszystkim zaproszono do korzystania z nich wszystkich chętnych obywateli, niezależnie od ich statusu społeczno-zawodowego, jak to wcześniej bywało. Zagwarantowano więc wszystkim, nawet przypadkowym użytkownikom, nieograniczony, bezpłatny do nich wstęp. Jeszcze w 2012 r. i pierwszej połowie 2013 r. korzystanie z archiwów państwowych było uwarunkowane wniesieniem opłaty, w zależności od długości okresu wykorzystywania źródeł, co w konsekwencji zniechęcało nawet profesjonalistów. Obecna polityka zmieniła się radykalnie. Robi się wszystko, ażeby uświadomić zarówno dzieciom w szkole, jak i dorosłym istotę i społeczno-cywilizacyjną rolę opisywanych tu instytucji. Owo nowe ich otwarcie, związane z rezygnacją z dotychczasowych opłat, możliwe dzięki wybudowaniu przestronnego i bezpiecznego centrum Pierrefitte, wprowadzone od 19 sierpnia 2013 r., stało się, zdaniem niektórych, niejako wypełnieniem testamentu Wielkiej Rewolucji, która już w 1794 r. gwarantowała wszystkim wolnym obywatelom pełen dostęp do dokumentów państwowych (Balland, 2013, s. 9). Zanim jednak zasada nieograniczonego dostępu została wprowadzona w życie, w całej Francji przeprowadzono sondażowe badania odnośnie wiedzy, co

²⁰ O wzroście wagi edukacyjnej funkcji archiwów w Polsce, powołując się na francuskie wzorce, pisała wyżej cytowana Agnieszka Rosa. Tam też została załączona pełna polska i obcojęzyczna bibliografia, obejmująca najważniejsze na ten temat prace do 2012 r. (Rosa, 2012, s. 288-317).

to jest archiwum, po co istnieje, komu i czemu służy, etc., które wykazały znaczną ignorancję i niewiedzę odnośnie funkcji i znaczenia tej instytucji²¹. Skoro sami politycy na najwyższych szczeblach nie doceniali, a wręcz nie rozumieli faktu, że źródłem i swego rodzaju bazą ideologiczno-materialną całego ich dziedzictwa narodowego, tożsamości francuskiej, nauki i kultury jest archiwum – zgromadzone tam dowody, dokumenty²², trudno wymagać tego typu wiedzy, od przeciętnego pana Joubert. Pierrefitte musiało więc podjąć również wyzwania edukacyjne. Realizowany przez nową instytucję program wydaje się być wszechstronny i przemyślany, a przede wszystkim stanowi ważną część strategii państwowej na lata 2013-2016 odnośnie roli i działalności państwowych archiwów na rzecz uświadamiania i promowania ich roli w społeczeństwie. Owa „uzdrawiająca” misja, czyli wyżej wspomniany narodowy, trzyletni plan pracy, składający się zaledwie z trzech punktów, ma na celu:

- lepiej i skuteczniej odpowiadać na oczekiwania społeczne ułatwiając i dywersyfikując dostęp do dokumentów (chodzi o różnego rodzaju ich udostępnianie, poza tradycyjną formą, podkreśla się ważność platformy cyfrowej) oraz rozwijając ofertę pedagogiczną i edukacyjną,

- podjąć w jak najszerszej skali wyzwanie archiwizacji elektronicznej, które we współczesnych czasach dla zachowania obecnego dziedzictwa i pamięci narodowej, szczególnie dla przyszłych pokoleń, wydaje się fundamentalne,

- zapewnić gromadzenie, przechowanie, ochronę, informację i wiedzę odnośnie narodowego patrymonium archiwistycznego Francji, dzięki jasno sformułowanej strategii nieograniczonego i aktywnego nabywania nowych dokumentów oraz dzięki programom ochrony i konserwacji źródeł (*Site de Pierrefitte...*, 2013, s. 22).

Skupiając się przede wszystkim na pierwszym punkcie, odwołajmy się do konkretnych działań praktycznych podejmowanych przez Pierrefitte i prześledźmy najważniejsze akcje ostatnich miesięcy.

Od połowy maja w obszernym holu wejściowym jest prezentowana wystawa graffiti z dawnego obozu przesiedleńczego Dracy, z okresu II wojny światowej, usytuowanego na Île-de-France, którą uzupełniają autentyczne

²¹ W badaniach ankietowych przeprowadzonych w październiku 2001 r. przez „Le Mond”, 24% badanych przychyliło się do stwierdzenia, że archiwum zawiera bliżej nie zdefiniowane, tajne dokumenty dotyczące życia prywatnego. 62% uważało, że nie ma prawa swobodnie korzystać ze zbiorów, bo tylko specjalne kategorie osób są do tego uprawnione. Zaledwie 12% uznało, że zapewne mogłyby korzystać z archiwum, pod określonymi warunkami. Zob.: *Les Français et leurs archives* (2011.11.05). *Le Mond* oraz *Les Français et leurs archives* (2002). Actes du colloque tenu le 5 novembre 2001 au Conseil économique et Social. Palais d’Iéna: Fayard, 227 p.

²² Smutnym przykładem przytoczonym przez Bruno Delmasa w wyżej już cytowanej jego książce, jest postawa odpowiedzialnej za rozwój kultury w gabinecie premiera Raymonda Barre, Françoise Giroud, która w 1976 r. zwróciła się z dosłownym pytaniem do dyrektora generalnego Archiwów Francji: *Panie dyrektorze generalny, po co są archiwa? (Monsieur le directeur général, les archives, ça sert à quoi?)*. Zob. Delmas, 2006, p. 13.

dokumenty przesiedleńców wyciągnięte z miejscowych zbiorów archiwalnych²³. W ramach usług edukacyjnych archiwum proponuje odkrywanie kolejnych okresów historycznych poprzez prezentację i analizę najróżniejszych oryginalnych dokumentów, ukazując przy okazji ich znaczenie. Chodzi o zapoznanie młodych odbiorców zarówno z narodowym dziedzictwem piśmienniczym, jak i z rolą i pracą samej instytucji. Do wyboru jest około czterdziestu atelier, tematycznie dostosowanych poziomem do wieku odbiorców.

W ramach propozycji zgrupowanej pod wspólnym hasłem „Archiwa narodowe i dziedzictwo piśmiennicze” są proponowane dla wszystkich zainteresowanych, na różnych poziomach wiekowych, wycieczki z przewodnikiem po całym gmachu Pierrefitte, które praktycznie odbywają się codziennie, a wszyscy, którzy w tym momencie pracują nad źródłami, są przez megafony zapraszani do dołączenia się do grupy, o ile mają ochotę na tego typu godzinną wycieczkę. Ponadto w ramach tego samego cyklu proponowane są przykładowe zajęcia:

– dla najmłodszych i starszych dzieci:

1. *Co to jest dokument archiwalny?*
2. *Archiwalia.*

– dla młodzieży i studentów:

1. *Podstawowa wiedza o archiwistyce.*
2. *Metody historyczne wczoraj i dziś.*

W ramach innej serii „Przemiany XIX stulecia” dla przedszkolaków proponuje się zajęcia o strasznym wilku, jego wyobrażeniu w źródłach, w tym w bajkach z XIX w., a dla licealistów np. takie tematy, jak *Rok 1808: Hiszpania przeciw Napoleonowi*, czy *Drogi żelazne i przemiany komunikacyjne Paryża w XIX w.*

W ramach innego cyklu: „Sztuka, jako świadectwo historii” zachęca się wszystkich do udziału w zajęciach *Dziedzictwo architektoniczne Archiwum Narodowego Pierrefitte-sur-Seine*, ukazując poprzez dokumenty ikonograficzne historię ziemi i krajobrazu, na której wzniesiono nową instytucję (*Agenda des Archives...*, avril-août 2014, s. 7-8).

Moim celem nie jest wyliczenie wszystkich podejmowanych przez archiwum tematów²⁴, ale ukazanie ich różnorodności, celowości, dostosowania do potrzeb odbiorców. Warto wspomnieć, że wśród nich jest wiele propozycji w języku hiszpańskim (cały ich zestaw skierowany jest szczególnie do szkół z wykładowym językiem hiszpańskim, do klas europejskich, studentów iberystyki i cudzoziemców) oraz analogicznych zajęć i warsztatów w językach angielskim i włoskim (*Agenda des Archives nationales...*, 2014,

²³ Więcej zob.: *Agenda des Archives nationales. «Mémoire d'avenir»*, dir. Archives nationales, no 16, avril-août 2014, p. 6.

²⁴ Aktualny program jest m.in. dostępny na stronie: Archives Nationales (2014). *Offre pédagogique* [online]. [dostęp: 18.08.2014]. Dostępny w WWW: < <http://www.archives-nationales.culture.gouv.fr/sia/web/guest/offre-pedagogique> >

s. 8-11). Ponadto, zwłaszcza w środy, kiedy po południu młodsze dzieci nie mają lekcji w szkołach, proponowane są zajęcia z myślą o całych rodzinach, np. „Litery i zdobnictwo średniowieczne”, czy wprowadzenie do kaligrafii etc. (*Agenda des Archives nationales...*, 2014, s. 12-14).

Oczywisty jest fakt koncentracji archiwum na pracy naukowej, organizowaniu na miejscu licznych sympozjów, debat i konferencji, tym bardziej, że świetnie temu sprzyja cała infrastruktura budynku zaopatrzonego w multimedialną salę konferencyjną na 282 osoby wraz z siedmioma miejscami dla niepełnosprawnych. Spośród ostatnio organizowanych konferencji warto wymienić tę poświęconą nowym zawodom związanym z ochroną dziedzictwa narodowego²⁵, czy problemom etycznym dotyczącym plagiatu (*Approche éthique ...*, 2014)²⁶. Archiwum nie stroni od bardziej masowych, wręcz widowiskowych imprez, tym bardziej, iż posiada stosowne tereny na zewnątrz, jak i czterystumetrową przestrzeń wewnątrz, na parterze, do wykorzystania na takie przedsięwzięcia. W kwietniu była prezentowana tam sztuka Didier Ruiz, zatytułowana *Valse #1*, natomiast w maju odbył się uroczysty koncert otwierający Festival Métis, czyli festiwal muzyki tzw. zmetyzowanej, czyli połączenia tej klasycznej z muzyką tradycyjną, elektroniczną i ludową²⁷. Archiwum bierze udział we wszystkich ogólnoeuropejskich i francuskich programach promujących naukę, kulturę i sztukę, takich jak Noc Muzeów, Święto Muzyki, czy Dni Otwarte Dziedzictwa Narodowego.

ZAKOŃCZENIE

Niewątpliwie na zmianę ogólnospołecznego podejścia do pewnych tematów i instytucji potrzeba stosownych środków, metod, chęci i czasu. Przeanalizowawszy jedynie mały, ale chyba kluczowy wycinek zmian w dziedzinie promocji, rozwoju, a przede wszystkim wyprowadzenia z zaपाści francuskiej archiwistyki, jakim jest powstanie i bieżąca działalność centrum Pierrefitte, należy mieć nadzieję, że ów dobry przykład działań typowo archiwistycznych i naukowych w połączeniu z działalnością promocyjno-edukacyjną i otwarciem na nowe potrzeby społeczne przyniesie pożądane efekty. Samym zainteresowanym, czyli archiwistom, history-

²⁵ Konferencja zatytułowana: *Les métiers du patrimoine en France: identités, formations, interrelations professionnelles au service (XIXe-XXIe siècle)*, miała miejsce w archiwum Pierrefitte w dniach 12-14 maja 2014 r.

²⁶ Konferencja *Approche éthique du plagiat: regard croisés*, która miała miejsce w archiwum Pierrefitte, 22, 27 maja 2014, odbiła się szerokim echem w dyskusjach uniwersyteckich. Zob. m.in. wypowiedź prof. z Paris VIII: Darde, Jean-Noël (2014). *Quand l'éthique vient au secours du plagiat universitaire* [online]. [dostęp: 18.08.2014]. Dostępny w WWW: <<http://blogs.mediapart.fr/edition/les-invites-de-mediapart/article/190514/quand-lethique-vient-au-secours-du-plagiat-universitaire>>.

²⁷ Więcej na temat obu imprez zob.: *Agenda des Archives nationales...*, p. 26, 29.

kom, ludziom kultury i nauki na pewno nie brakuje dobrych chęci. Polityka państwa w ostatniej dekadzie na tyle dojrzała i zmieniła się, że świadomie wspiera i promuje ich działania widząc w tym żywotny interes dla dalszego rozwoju demokracji, ale i dla podtrzymania francuskiej tożsamości, utrwalania spójności i solidarności narodowej.

Trzeba czasu, ażeby dostrzec jej namacalne rezultaty, ale też niewątpliwie dalszych inwestycji w poszczególne sektory archiwistyki na czele z zagadnieniem najbardziej dzisiaj dyskutowanym – skuteczną i systematyczną archiwizacją elektroniczną dotyczącą wszelkich źródeł wytwarzanych współcześnie.

BIBLIOGRAFIA

- Agenda des Archives nationales. «Mémoire d'avenir»*, dir. Archives nationales, no. 16, avril-août 2014.
- Agulhon, Maurice; Delumeau, Jean; Le Roy Ladurie, Emmanuel; Roche, Daniel; Rosanvallon, Pierre; Toubert, Pierre (2003.04.10). Sauver les Archives nationales. *Libération*, pp. 4-6.
- Archives Nationales (2014). *Offre pédagogique*[online]. [dostęp: 18.08.2014]. Dostępny w WWW: <<http://www.archives-nationales.culture.gouv.fr/sia/web/guest/offre-pedagogique>>.
- Balland, Brice (2013). Aux Archives, Citoyens... la cart est gratuite ! *Mémoire d'Avenir*. dir. des Archives Nationales, no 14, septembre-décembre.
- Banat-Berger, Françoise (2010). Les archives et la révolution numérique. *Le Débat*, nr 158/1, pp. 70-82.
- Baruch, Marc-Olivier; DuclertVincent (2005.09.11). Archives nationales à l'abandon, *Le Monde*, p. 9.
- Blais, Gabrielle (1995). Accès aux documents d'archives: état des lieux. Une étude RAMP, UNESCO. *Programme général d'information et UNISIST*[online], pp.1-11, [dostęp:18.08.2014]. Dostępny w WWW: <<http://unesdoc.unesco.org/images/0010/001021/102187fo.pdf>>.
- Boisdeffre, Martine de (2010). Les archives à l'ère numérique. *Le Débat*, nr 158/1, pp. 61-69.
- Braudel, Fernand (1863). 1963, « Une grammaire des civilisations », in Baille S., Braudel F. & Philippe R., *Le monde actuel. Histoire et civilisations*, Paris : Belin, pp. 143-475.
- Cœuré, Sophie; Duclert, Vincent (2011). *Les archives*. Paris: La Découverte.
- Combe, Soni (2001). *Archives interdites, l'histoire confisquée*, Paris: La Découverte.
- Darde, Jean-Noël (2014). *Quand l'éthique vient au secours du plagiat universitaire* [online]. [dostęp:18.08.2014]. Dostępny w WWW: <<http://blogs.mediapart.fr/edition/les-invites-de-mediapart/article/190514/quand-lethique-vient-au-secours-du-plagiat-universitaire>>.
- Delmas, Bruno (2006). *La Société sans mémoire. Propos dissidents sur la politique des archives en France*, Paris: Bourin Editeur.
- Duclerc, Vincent (2003). L'histoire et la crise des Archives, *Revue suisse d'histoire*, no. 53, z. 3, pp. 274-283.
- Duchein, Michel (1988). *Archive Buildings and Equipment*. 2nd revised and enlarged Edition, München-New York-London-Paris: K. G. Saur.

- Fuksas [online], [dostęp: 18.08.2014]. Dostępny w WWW: <<http://www.fuksas.it>>. *Hôtel de Soubise et grands dépôts*. (2013). Paris: éd. Archives Nationales.
- Hidelsheimer, Françoise (1997). *Les Archives de France. Mémoire de l'Histoire*. (N° hors-série de la revue Histoire et archives). Paris: Champion.
- Hidelsheimer, Françoise; Bimbenet-Privat, Michèle (2006). *Etat des sources de la première modernité (1589-1661) conservées dans les archives et bibliothèques parisiennes* [online]. Centre Historique des Archives Nationales [dostęp: 18.08.2014]. Dostępny w WWW: <http://www.archivesnationales.culture.gouv.fr/chan/chan/pdf/sa/-guide_modernite.pdf>.
- Kulecka, Alicja (2011). Archiwa francuskie – przedmiot fascynacji archiwistów polskich. W: *Archiwistyka oraz problemy historii Polski, Polonii i dyplomacji XX wieku. Księga jubileuszowa ofiarowana profesorowi Edwardowi Kołodziejowi w 70. Rocznicę urodzin* pod red. J. Łosowskiego, Lublin: Wydaw. Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, s. 99-117.
- Langlois, Charles-Victor; Seignobos, Charles (1898). *Instruction aux études historiques*. Paris: Hachette.
- Le «Fichier juif». *Rapport de la commission presidee par Rene Remond au Premier ministre*. Paris: Plön, 1996.
- L'Hotellier, Anysia; Kruche, Myriam (2010). La préparation aux déménagements d'archives (récolement, évaluation sanitaire, traçabilité des unités documentaires...). *Archives Nationales* [online], [dostęp: 18.08.2014]. Dostępny w WWW: <<http://www.archivesde-france.culture.gouv.fr/static/3830>>.
- Les Français et leurs archives* (2002). Actes du colloque tenu le 5 novembre 2001 au Conseil économique et Social. Palais d'Iéna. Paris: Fayard.
- Les Français et leurs archives. Sondage. *Le Monde*, 2011.11.05.
- Manteuffel, Tadeusz (1925). Archiwa francuskie. W: *Pamiętnik IV Powszechnego Zjazdu Historyków Polskich w Poznaniu*, t. 1, sekcja VIB (Archiwa), s. 1-14.
- Mounier, Fédérique (2013). *Vu du Vatican, Napoléon était-il nazi?* [online]. «Le Croix» 4.06.2013 [dostęp: 30.10.2014]. Dostępny w WWW: <<http://rome-vatican.blogs.la-croix.com/vu-du-vatican-napoleon-etait-il-nazi/2013/06/04/>>.
- Plaine d'Histoire. Les territoires de Plaine Commune depuis le Moyen Age*. (2013). dir. J.P. Brunteç'h, M.Chouler, A.Marsal, A.Magnien. Pierrefitte-sur-Seine 2013.
- Prost, Antoine (2004). La crise des Archives nationales. *Le Figaro*, pp. 11-12.
- Pugaciewicz, Iwona H. (2011). O nową jakość francuskiej tożsamości narodowej w zmieniającej się przestrzeni społeczno-politycznej. W: *Pogranicze. Studia Społeczne*. Red. J. Nikitorowicz, A. Sadowski, M. Sobocki, J. Muszyńska, t. XVII, cz. II, s. 71-83.
- Pugaciewicz, Iwona H. (2013). Biblioteki o zachwianej tożsamości historycznej a „proces patrymonializacji” piśmiennictwa narodowego. Karta z dziejów rewolucyjnej historii francuskich książnic. W: *Biblioteki, tożsamość, kultura*. Pod red. I.H. Pugaciewicz, E. B. Zybert. Warszawa: Wydaw. SBP, s. 171-188.
- Pugaciewicz, Iwona H. (2014). Wandalizm i kradzież książki w czasach rewolucji francuskiej. W: *Dziedzictwo utracone – dziedzictwo odzyskane*. Red. Naukowa A. Kamler, D. Pietrzakiewicz. Warszawa: Oficyna Wydaw. ASPRA-JR, s. 119-134.
- Pugaciewicz, Iwona H. (2014). Kształtowanie kompetencji mediacyjnych na przykładzie działalności miejskiej mediатеki publicznej Marguerite Yourcenar w Paryżu. W: *Czas przemian – czas wyzwania. Rola bibliotek i ośrodków informacji w procesie kształtowania kompetencji współczesnego człowieka*. Pod red. J. Jasiewicz, E. B. Zybert. Warszawa: Wydaw. SBP, s. 185-207.

- Rabut, Élisabeth (2010). «Que faites-vous de nos archives ?». *Le Débat*, nr 158/1, pp. 3-49.
- Rosa, Agnieszka (2012). *Funkcja edukacyjna archiwów*. Warszawa: Naczelna Dyrekcja Archiwów Państwowych.
- Ruby, Marcel (1969). *La Vie et l'Œuvre de Jean Zay*. Paris: Librairie Gedalge.
- Site de Pierrefitte-sur-Seine* (2013). éd. Archives Nationales. Paris: Pôle images.

Artykuł w wersji poprawionej wpłynął do Redakcji 4 listopada 2014 r.

IWONA H. PUGACEWICZ
Institute of Information and Book Studies
The University of Warsaw
e-mail: ipugacewicz@uw.edu.pl

PIERREFITTE-SUR-SEINE – A NEW CHAPTER IN THE HISTORY OF FRENCH ARCHIVAL SCIENCE

KEYWORDS: Archives. Archival objects. Library. Democracy. Document. National heritage. Education. France. Information. Institutions. Crisis. Culture. Source.

ABSTRACT: Thesis/Objective – The article is to present one of the largest and most modern archival centers in the world – Pierrefitte-sur-Seine. The most recent, fifth in turn, location of French National Archives, was opened in 2013, which was supposed to mean, if not a new era of French archival science, than at least a symbolical overcoming of its prolonged crisis.

Results and conclusions – The author discusses not only a new flagship French institution but also its historical development factors, problems arising from the „civilization jump” at the turn of twentieth and twenty-first century. She also tries to present a significant role of Pierrefitte in the process of breaking barriers to make cultural institutions more open to community needs. New shape of French archival science and its promotion on a national level was supported by various bodies. Its new location near Paris has crowned long-lasting efforts and makes a key point as regards the introduction of serious reforms in the archival sector for the incoming years.

**„BIBLIOTEKI WE WSPÓŁCZESNYM SYSTEMIE PRAWNYM
POLSKI I UNII EUROPEJSKIEJ”****VI Konferencja Naukowa Korporacji Bibliotekarzy Wrocławskich****(Wrocław, 5 grudnia 2014 r.)**

Od 2009 r. Korporacja Bibliotekarzy Wrocławskich organizuje coroczne konferencje naukowe, podczas których podejmowane są aktualne problemy i zagadnienia interesujące środowisko bibliotekarzy. 5 grudnia 2014 r. odbyło się kolejne, szóste już spotkanie zorganizowane we współpracy z Dolnośląską Biblioteką Pedagogiczną. Tym razem współorganizatorem było również Centrum Wiedzy i Informacji Naukowo-Technicznej Politechniki Wrocławskiej, które stało się miejscem obrad. Jako temat przewodni wybrano „Biblioteki we współczesnym systemie prawnym Polski i Unii Europejskiej”. Konferencja zgromadziła około 80 bibliotekarzy reprezentujących biblioteki różnych typów (szkół wyższych, szkolne i pedagogiczne, instytutów PAN oraz Bibliotekę Sejmową) z województw: dolnośląskiego, wielkopolskiego, śląskiego oraz mazowieckiego, co dowiodło trafności zaproponowanej problematyki.

Uczestników powitała prezes Korporacji, Ewa Grabarska (Biblioteka Uniwersytecka we Wrocławiu), a następnie głos zabrała Maria Piđtypczak-Majerowicz (Uniwersytet Pedagogiczny w Krakowie), która, podobnie jak w poprzednich latach, objęła wydarzenie opieką naukową.

Konferencję rozpoczęły wystąpienia prawników. Julian Jezioro (Wydział Prawa, Administracji i Ekonomii Uniwersytetu Wrocławskiego) w referacie *Dozwolony użycie utworów w działalności bibliotek – wybrane zagadnienia* wskazał na ogólne ramy prawne i wynikające z nich zasady, by ukazać podstawy dla określenia sytuacji prawnej, w jakiej może znaleźć się biblioteka realizując swoje zadania statutowe. Podkreślił, że znajomość ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych (z 4 lutego 1994 r.) powinna stanowić podstawę wiedzy, kompetencji i umiejętności bibliotekarzy. Prelegent przybliżył zgromadzonym m.in. zagadnienia związane z autorskimi prawami osobistymi, majątkowymi, warunkami korzystania z utworów w ramach dozwolonego użytku oraz reprografii wykonywanej w bibliotekach. Zauważył, że w ustawie uzasadniono znaczenie społecznej działalności bibliotek.

Następnie Lidia Klat-Wertelecka (Wydział Prawa, Administracji i Ekonomii Uniwersytetu Wrocławskiego) omówiła *Prawne aspekty deregulacji zawodu bibliotekarza* w oparciu o analizę przepisów ustawy o zmianie ustaw regulujących wykonywanie niektórych zawodów (z 13 czerwca 2013 r.) oraz wprowadzone tym samym zmiany w dwóch wcześniejszych aktach prawnych – Ustawie o bibliotekach (z 27 czerwca 1997 r.) oraz *Prawie o szkolnictwie wyższym* (z 27 lipca 2005 r.). Analizowana ustawa w istotny sposób zmieniła sytuację prawną akademickich bibliotekarzy dyplomowanych – zniesiono ministerialny tryb nadawania ich statusu, a kwestie wymagań i kwalifikacji osób zatrudnionych na tych stanowiskach przekazano uczelniom. Na zakończenie prelegentka postawiła pytanie: czy szkoły wyższe wezmą pod uwagę rekomendację Prezydium Konferencji Dyrektorów Bibliotek Akademickich Szkół Polskich, zawierającą propozycję jednolitych wymagań, jakie mają spełniać kandydaci na bibliotekarzy dyplomowanych i dyplomowanych pracowników dokumentacji i informacji naukowej? Podkreśliła przy tym, że uczelnie są autonomiczne we wszystkich obszarach swojego działania i opinia KDBASP nie ma dla nich mocy wiążącej, może jedynie okazać się pomocna przy implementacji zmian w statutach.

Problemowi uregulowania obecnej sytuacji prawnej bibliotekarzy dyplomowanych w statutach uczelni przyjrzały się bliżej następne prelegentki. Ewa Dąbrowska (Biblioteka Jagiellońska, Kraków) w wystąpieniu *Bibliotekarz „zderegulowany”: przepisy dotyczące bibliotekarzy dyplomowanych w bibliotekach uczelnianych w nowych realiach prawnych* zaprezentowała sposób, w jaki szkoły wyższe ustosunkowały się do przekazanych im uprawnień w zakresie określania wymogów dla kandydatów na bibliotekarzy dyplomowanych. Na podstawie informacji uzyskanych z 61 bibliotek uczelnianych (w sumie badaniem objęto 87) stwierdzono, że do 31 sierpnia 2014 r. tylko w 14 wprowadzono tryb awansowania na bibliotekarzy dyplomowanych, w 27 przepisy oczekiwały na akceptację, 6 bibliotek ma w planach podjęcie decyzji, natomiast 13 nie zamierza podejmować żadnych działań. Część uczelni zastosowała w zapisach statutu rekomendację KDBASP w całości, część natomiast skróciła ją bądź zmodyfikowała (zmieniono m.in. liczbę wymaganych publikacji, sprecyzowano poziom znajomości języka obcego). Zatrudnienie w bibliotekach następuje zazwyczaj na warunkach konkursu przeprowadzanego przez powołaną przez rektora komisję, a awans na kolejne stanowiska uzależniony jest od stażu pracy i wyników oceny okresowej. Prelegentka zwróciła uwagę na jeszcze dwie istotne kwestie – powolne wprowadzanie zmian w statutach hamuje możliwości awansu na bibliotekarza dyplomowanego, a brak jednolitych przepisów w już zmienionych statutach sprawia, że status omawianej grupy zawodowej staje się odmienny w poszczególnych uczelniach. Wyraziła ponadto przekonanie, że gwarancję utrzymania rangi bibliotekarzy dyplomowanych stanowią zalecenia KDBASP.

Z kolei Maria Bosacka (Biblioteka Instytutu Pedagogiki Uniwersytetu Wrocławskiego) dokonała porównania wymagań kwalifikacyjnych (wyszkolenie, publikacje, język obcy, działalność dydaktyczna i organizacyjna, inne) stawianych kandydatom na bibliotekarzy dyplomowanych zapisanym w statutach pięciu uczelni: Uniwersytetu Łódzkiego, Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, Politechniki Lubelskiej, Uniwersytetu Medycznego w Lublinie oraz Uniwersytetu im. Mikołaja Kopernika w Toruniu. Duże rozbieżności kryteriów na tych uczelniach

potwierdzają, zdaniem prelegentki, słuszność obaw środowiska bibliotekarskiego o przyszłość i prestiż bibliotekarzy dyplomowanych; utrudniają mobilność kadr między uczelniami oraz przyczyniają się do powstawania wewnętrznych podziałów w tej grupie zawodowej. Innym niekorzystnym czynnikiem jest także duże niezrozumienie w środowisku naukowym uczelni idei bibliotekarzy dyplomowanych i prowadzonej przez nich działalności naukowej.

Drugą część konferencji rozpoczęło wystąpienie Hanny Kowalskiej (Biblioteka Uniwersytecka we Wrocławiu) zatytułowane *Zakupy materiałów bibliotecznych pod rządami ustawy Prawo zamówień publicznych (1997-2014)*, w którym omówiono funkcjonowanie ustawy w bibliotekach szkół wyższych oraz jej liczne nowelizacje. Prelegentka na przykładzie prenumeraty czasopism zagranicznych w macierzystej uczelni starała się odpowiedzieć na pytanie, czy w bibliotekach akademickich dokonuje się zakupów racjonalnie i efektywnie. Wykażała, że ustawa jest niedoskonała, nieprecyzyjna i nie uwzględnia specyfiki materiałów bibliotecznych, a stosowanie się do jej przepisów generuje większe koszty nabywania oraz skutkuje uciążliwymi i przewlekłymi procedurami.

W kolejnym wystąpieniu Ewa Mydlarz (Biblioteka Główna Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu) omówiła podobieństwa i różnice w funkcjonowaniu egzemplarza obowiązkowego w Austrii i w Polsce. W zakresie rozwiązań prawnych zasadniczą różnicę stanowi brak w Austrii osobnej ustawy o bibliotekach i o eo. Obowiązek przekazywania dzieła medialnego nakłada na wydawcę ustawa medialna. Z kolei w Polsce nie wprowadzono przepisów regulujących centralne gromadzenie doktoratów, podczas gdy w Austrii, zgodnie z odrębną ustawą o uniwersytetach, wszystkie doktoraty w wersji papierowej otrzymuje Austriacka Biblioteka Narodowa (Österreichische Nationalbibliothek). Interesującą praktyką jest też zwyczaj obowiązkowego proponowania bibliotekom przez wydawców poszczególnych tytułów, w tym pierwszych numerów serii wydawniczych i wydawnictw ciągłych, dzięki czemu do placówki trafiają tytuły zgodne z profilem gromadzonych zbiorów. Mniejsza jest ponadto liczba bibliotek otrzymujących eo, w praktyce wydawcy wysyłają maksymalnie po 7 egzemplarzy czasopism i 5 książek.

Joanna Czyrek (Biblioteka Wydziału Chemii Uniwersytetu Wrocławskiego) poruszyła natomiast bardzo istotny problem braku wytycznych dotyczących kwestii prenumeraty e-czasopism i zakupu książek dostępnych online w Rozporządzeniu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego w sprawie sposobu ewidencji materiałów bibliotecznych (z 29 października 2008 r.). Biblioteki ponoszą bardzo wysokie koszty zakupu tego rodzaju dokumentów, podczas gdy nie są one rejestrowane w inwentarzu. Konieczna jest zatem nowelizacja rozporządzenia i ustalenie precyzyjnych zasad ewidencji wszelkiego rodzaju dokumentów elektronicznych.

Temat organizacji i działania bibliotek szkolnych, aktów prawnych regulujących ich funkcjonowanie oraz praw i obowiązków nauczycieli bibliotekarzy podjęła Ewa Bochynek (Dolnośląska Biblioteka Pedagogiczna we Wrocławiu, Filia w Wałbrzychu). W oparciu o wybrane przykłady z powiatu wałbrzyskiego ukazała zmiany, jakim podlegały biblioteki szkolne w ciągu ostatnich kilkunastu lat. Na zakończenie wyraziła zaniepokojenie o przyszłość młodych nauczycieli bibliotekarzy, niż demograficzny prowadzi bowiem do zmniejszenia wymiaru godzin pracy bibliotek szkolnych, część szkół jest likwidowana, a wraz z nimi księgozbiory.

Marek Piotr Urbański (Powiatowa Biblioteka Publiczna w Szamotułach) dokonał przeglądu podstawowych przepisów prawnych dotyczących bibliotek powiatowych na podstawie ustaw: o bibliotekach, o prowadzeniu i organizowaniu działalności kulturalnej, o samorządzie powiatowym, ochronie danych osobowych, oraz statutu biblioteki. Zwrócił uwagę, że w funkcjonowaniu tego typu placówek zastosowanie mają również ustawy o ochronie zdrowia (zakaz palenia w miejscach publicznych) oraz o podatku od towarów i usług. Na wybranych przykładach zaprezentował skutki nieznamomości przepisów prawnych związanych z prowadzeniem działalności bibliotecznej.

W ostatnim wystąpieniu Anna Wałek (Centrum Wiedzy i Informacji Naukowo-Technicznej Politechniki Wrocławskiej) zapoznała uczestników konferencji z genezą powołania CWINT oraz z aktami prawnymi dotyczącymi funkcjonowania na uczelni systemu biblioteczno-informacyjnego. CWINT powstało w wyniku przekształcenia największej na Dolnym Śląsku placówki gromadzącej księgozbiór z zakresu nauk ścisłych i technicznych – Biblioteki Głównej oraz Ośrodka Informacji Naukowo-Technicznej Politechniki Wrocławskiej. Strukturę Centrum tworzą: Biblioteka Klasyczna i Biblioteka Elektroniczna (powołane w miejsce Biblioteki Głównej), Ośrodek Współpracy Nauki z Gospodarką, Punkt Kontaktowy ds. Transferu Technologii oraz Zespół Laboratoriów Naukowo-Badawczych. Centrum oferuje dostęp do zbiorów i świadczy usługi nie tylko dla środowiska naukowego, ale i dla przedsiębiorców zainteresowanych innowacyjnymi technologiami czy możliwością współpracy.

Podsumowaniem konferencji stała się ożywiona dyskusja, w której najczęściej podejmowanym zagadnieniem była aktualna sytuacja bibliotekarzy dyplomowanych. Przedstawiciele tej grupy wypowiedzieli się m.in. na temat trudności w równoległym wykonywaniu podstawowych obowiązków zawodowych oraz zadań naukowych. Podejmowanie prac naukowo-badawczych, stanowiących podstawę oceny pracownika w sytuacjach awansu, najczęściej odbywa się kosztem prywatnego czasu. Za cenną należy uznać propozycję prof. Pidtypczak-Majerowicz, aby określenie „bibliotekarz dyplomowany” zastąpić terminem „bibliotekarz naukowy”. Inny głos podniesiony w dyskusji nawiązywał do konieczności uregulowania sytuacji prawnej bibliotekarzy dyplomowanych w instytutach naukowych.

Należy dodać, że po zakończeniu obrad uczestnicy mieli możliwość zwiedzenia nowoczesnego budynku CWINT, natomiast wszystkie wygłoszone referaty opublikowane zostały w wydawnictwie pokonferencyjnym, które jest dostępne w Dolnośląskiej Bibliotece Cyfrowej: <<http://www.dbc.wroc.pl/dlibra/docmetadata?id=26089&from=publication>>.

Ewa Olszowy
Biblioteka Teologiczna
Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach

Tekst wpłynął do Redakcji 6 lutego 2015 r.

„BIBLIOTEKI NOWEJ GENERACJI – NOWOCZESNE NARZĘDZIA, USŁUGI, OBSZARY WSPÓŁPRACY”

XI Ogólnopolska Konferencja z cyklu „Automatyzacja bibliotek”

(Wrocław, 16-17 kwietnia 2015 r.)

Wykorzystanie nowoczesnych, interaktywnych i multimedialnych technologii to coraz częściej standard w usługach informacyjno-bibliotecznych. Niezależnie od typu biblioteki, sieć internetowa, jej informacyjne właściwości, ale także powiązane z nią narzędzia (w tym te społecznościowe), odgrywają znaczącą rolę w udostępnianiu szeroko rozumianych dóbr i obiektów kultury. Od dłuższego czasu obserwujemy technologiczne zmiany, które w decydujący sposób wpływają na możliwości zapoznawania się przez użytkownika z informacjami na temat zbiorów i usług bibliotek, na metody komunikacji z czytelnikiem, jak również jego współpracę z bibliotekarzem (na przykład w trakcie tworzenia cyfrowych treści w ramach fenomenu Library 2.0). Dzisiejsza biblioteka znacząco różni się od instytucji bibliotecznych funkcjonujących jeszcze nie tak dawno temu. Nie mamy tutaj oczywiście na myśli rewolucyjnych zmian dotyczących zadań czy celów, jakie ma ona do spełnienia, a raczej ewolucję w postrzeganiu tej działalności z punktu widzenia komputeryzacji, informatyzacji oraz digitalizacji zbiorów. Biblioteka drugiej dekady XXI w. powinna stanowić centrum informacji i wiedzy, ale także miejsce, które na bieżąco dostosowuje się do potrzeb i oczekiwań faktycznego, jak i potencjalnego odbiorcy jej usług. Należy jednak pamiętać, że rzeczywistość informacyjna, w której funkcjonuje czytelnik, jest coraz częściej powiązana nie tylko z zasobami dostępnymi w sieci, ale także możliwościami ich odtworzenia za pomocą urządzeń mobilnych (np. smartfonu, tabletu, czytnika książek).

Tym i podobnym zagadnieniom poświęcona była już XI, ogólnopolska konferencja z cyklu „Automatyzacja bibliotek” organizowana przez SBP. Dodajmy, że pierwsze spotkanie rozpoczynające cały cykl odbyło się w 1991 r. Temat tegorocznego spotkania brzmiał „Biblioteki nowej generacji – nowoczesne narzędzia, usługi, obszary współpracy”. Współorganizatorem konferencji było, otwarte w 2014 r., Centrum Wiedzy i Informacji Naukowo-Technicznej Politechniki Wrocławskiej, które z chwilą powstania zostało przez media nazwane pierwszą polską biblioteką bez książek. Powodem takiego stanu rzeczy jest m.in. fakt, że w instytucji tej nie znajdziemy bogatych zbiorów tradycyjnych dokumentów. Na 11 tys. m² Centrum dostępne są dla użytkowników czytelnie z 400 terminalami umożliwiającymi korzystanie z elektronicznych zasobów Politechniki Wrocławskiej, a zwłaszcza czasopism, baz danych, wyników badań, elektronicznych książek i podręczników. Centrum jest przy tym ogólnouczelnianą jednostką organizacyjną prowadzącą działalność naukowo-badawczą, jak również szkoleniową i informacyjną. Wypełniając jednocześnie funkcje i zadania biblioteki oraz ośrodka informacji, stanowi dobry przykład instytucji implementującej i na co dzień wykorzystującej najnowsze informacyjno-komunikacyjne technologie.

Głównym celem konferencji była analiza aktualnych problemów i wyzwań wspólnych dla różnych typów bibliotek. Wyzwań, które wynikają z ewolucji i rozwoju technologii oraz urządzeń wykorzystywanych w tworzeniu, organizacji i udostępnianiu cyfrowych dokumentów. Wśród zagadnień, które poruszano podczas obrad pojawiły się więc zarówno kwestie dotyczące aktualnego stanu komputeryzacji bibliotek, nowoczesnie projektowanych zintegrowanych systemów bibliotecznych, urządzeń mobilnych, ale także wyszukiwania informacji, cyfrowych i wirtualnych bibliotek oraz praw autorskich czy swobodnego dostępu do wiedzy i informacji.

W trakcie dwóch dni konferencji wygłoszono siedemnaście referatów, których wysłuchało liczne grono gości przybyłych z całej Polski. Obrady były podzielone na sześć sesji tematycznych. Uczestnicy konferencji zostali przywitani przez Elżbietę Stefańczyk, przewodniczącą SBP, która pełniła rolę moderatora pierwszej sesji zatytułowanej „Biblioteki w otoczeniu najnowszych technologii”. Sesję rozpoczął referat dr Anny Wałek, dyrektora Centrum Wiedzy i Informacji Naukowo-Technicznej Politechniki Wrocławskiej. Tematem wystąpienia była *Nowa generacja bibliotek naukowych – zadania, usługi, zbiory – na przykładzie Bibliotek Politechniki Wrocławskiej*. A. Wałek w interesujący sposób przedstawiła szczegółową strukturę tych instytucji z podziałem na bibliotekę klasyczną i elektroniczną oraz wchodzących w jej skład działów digitalizacji i repozytoriów wiedzy, jak również usług informacyjnych. Działy te są odpowiedzialne za gromadzenie i udostępnianie zbiorów elektronicznych, testowanie i organizowanie dostępu do baz danych i serwisów informacji naukowej oraz kompleksową obsługę informacyjną badaczy, studentów, ale także użytkowników ze środowiska biznesowego. Duże zainteresowanie słuchaczy wzbudziła charakterystyka samego Centrum realizującego współfinansowany przez Unię Europejską projekt Środowiskowej Biblioteki Nauk Ścisłych i Technicznych na potrzeby Innowacyjnej Gospodarki (Bibliotech). W drugim referacie *Raport o stanie komputeryzacji bibliotek: biblioteki publiczne wobec rozwoju usług elektronicznych – potencjał i wykorzystanie*, wygłoszonym przez Barbarę Budyńską z Biblioteki Narodowej, zaprezentowano szczegółowe dane statystyczne dotyczące stanu komputeryzacji bibliotek, dostępu do Internetu i stanowisk, na których użytkownik może z niego skorzystać. Informacje dotyczyły 2013 r., ale większość analiz była przedstawiona w porównaniu do danych pochodzących z lat wcześniejszych. Prelegentka zaprezentowała również informacje dotyczące udziału bibliotek publicznych w działaniach prowadzonych w ramach programów Orange i FRSI. Ważną częścią wystąpienia były także dane dotyczące wykorzystania przez te instytucje zintegrowanych systemów bibliotecznych, skali komputerowego opracowania zbiorów przez bibliotekarzy (w przypadku bibliotek publicznych jest to niemal 50% wszystkich placówek), udostępniania katalogu online i innych elektronicznych usług za pośrednictwem sieci (m.in. elektronicznych kursów i szkoleń, licencjonowanych zasobów elektronicznych). Interesujące wydają się zwłaszcza informacje dotyczące tworzenia lub współtworzenia przez te instytucje cyfrowych repozytoriów, bibliotek i baz danych. W przypadku dwóch pierwszych, okazuje się, że w 2013 r. biblioteki publiczne były zaangażowane w ponad sto projektów (106 bibliotek cyfrowych i 34 repozytoria). Również stopień wykorzystania elektronicznych zbiorów (w tym dostępnych za pośrednictwem sieci) jest coraz większy. Warto zaznaczyć, że od kilku lat dostrzegalne jest też coraz częstsze wykorzystanie przez bibliotekarzy narzędzi społecznościowego Internetu, zwłaszcza

w bibliotekach funkcjonujących w miastach. B. Budyńska wymieniła w tu: blogi, fora dyskusyjne, komunikatory internetowe, kanały RSS czy biblioteczne profile na portalach społecznościowych.

Drugą sesję zatytułowaną „Technologie, urządzenia, systemy biblioteczne”, której przewodniczyła Ewa Kobierska-Maciuszko, otworzył interesujący referat dr. Aleksandra Radwańskiego. W referacie przedstawiony został problem dotyczący interoperacyjności współczesnych systemów bibliotecznych. A. Radwański zwrócił m.in. uwagę na autonomiczność poszczególnych systemów, ale także ubogą liczbę protokołów bibliotecznych niezbędnych do wymiany informacji. W następnym wystąpieniu zatytułowanym *Mobilne urządzenia (i aplikacje) w bibliotece. Analiza zjawiska na przykładzie wybranych projektów*, Grzegorz Gmiterek z IINiSB UW zaprezentował problem przygotowania zasobów cyfrowych dla użytkowników urządzeń przenośnych (np. smartfonu, tabletu). Prelegent scharakteryzował zarówno kwestię tworzenia mobilnych bibliotecznych stron WWW, jak i typowych aplikacji umożliwiających m.in. dostęp do zbiorów danej instytucji i informacji o poszczególnych dokumentach. Na przykładzie wybranych projektów wskazał najważniejsze problemy i wyzwania stojące przed bibliotekami różnego typu, również z punktu widzenia udostępniania użytkownikom urządzeń mobilnych, zwłaszcza elektronicznych czytników książek. Warto zaznaczyć, że referatowi towarzyszyła strona internetowa z dodatkowymi multimedialnymi materiałami dotyczącymi szeroko rozumianego zagadnienia mobilności w bibliotece. Stronę stworzono za pośrednictwem narzędzia Wikispaces. Jest ona dostępna pod adresem <http://mobilnewbibliotece.wikispaces.com>. W następnym wystąpieniu Marta Grabowska przybliżyła uczestnikom konferencji problem wykorzystania w bibliotekach technologii identyfikacji radiowej (RFID). Wskazała przy tym na bogate możliwości zastosowania takiego systemu: gromadzenie i obieg dokumentów, obsługę wypożyczeń, szybką lokalizację na półce czy skuteczną ochronę przed ich kradzieżą. Zaprezentowała także najważniejsze regulacje prawne i dokumenty normalizacyjne dotyczące omawianego problemu, a także wybrane kwestie techniczne (np. stosowane dzisiaj technologie telekomunikacji bezprzewodowej). Przedostatni w tej sesji referat wygłosił Marek Kolasa, który przedstawił analizę niezwykle ważnego zagadnienia dotyczącego osiągania przez dany serwis internetowy, jak najwyższych pozycji w wynikach wyszukiwarek dla wybranych słów i fraz kluczowych. W wystąpieniu *Serwisy biblioteczne w perspektywie SEO* M. Kolasa omówił m.in. praktyczne porady, czynniki (on-page i off-page) oraz wskaźniki odnoszące się do optymalizacji i pozycjonowania witryny WWW. Niemniej interesujące okazały się też kwestie związane z obszarami badań SEO, ale też analizy słów kluczowych dotyczących bibliotecznych stron internetowych. Okazuje się, że biblioteki w swojej praktyce zazwyczaj trafnie stosują słowa kluczowe. Jednak wybór tych słów jest intuicyjny. Jako ostatni w ramach tej sesji wystąpił Tomasz Cieślík, który w ciekawy sposób zaprezentował ewolucję zintegrowanego systemu bibliotecznego MAK+, z którego korzysta dzisiaj 1720 bibliotek publicznych w Polsce (21% wszystkich tego typu instytucji). W wystąpieniu *MAK+. Początek transformacji* Cieślík zwrócił uwagę, że system ten posiada własny katalog centralny bibliotek publicznych obejmujący 100% placówek korzystających z systemu. Dodatkowo, za pośrednictwem katalogu, czytelnicy do dnia dzisiejszego wprowadzili ponad milion recenzji dokumentów, co według prelegenta jest dowodem na istnienie największej

w Polsce społeczności czytelników. Do dyspozycji czytelników jest też strona internetowa szukamksiazki.pl umożliwiająca wyszukiwanie (z możliwością filtrowania i zawężania wyników) oraz dostęp do informacji o przechowywanych przez biblioteki dokumentach. Warto zaznaczyć, że od początku 2015 r. MAK+ współpracuje z serwisem społecznościowym lubimyczytac.pl, dzięki czemu jego zasoby zostały wzbogacone o dane o ponad 12 mln egzemplarzy książek z bibliotek korzystających z tego systemu. Znajdziemy więc tutaj nie tylko dane bibliograficzne dotyczące poszczególnych tytułów, ale także informacje, gdzie możemy je wypożyczyć. T. Cieślak podkreślił również, że w związku z proponowanymi przez Bibliotekę Narodową zmianami w opracowaniu zbiorów bibliotecznych i koncepcji deskryptorów, pracownicy MAK+ już dzisiaj prowadzą prace mające na celu aktualizację formatu MARC 21 o nowe pola i podpola.

Następny kierunek rozważań prelegentów dotyczył bibliotek cyfrowych i repozytoriów. Sesję, której przewodniczył dr Aleksander Radwański otworzył referat *Biblioteki cyfrowe i repozytoria w kontekście bibliotecznych działań na rzecz dostępności informacji* Małgorzaty Góralskiej. W referacie zostały przedstawione m.in. problemy terminologiczne i kierunki badań nad cyfrowymi bibliotekami i repozytoriami. Podsumowując swoje wystąpienie M. Góralaska słusznie zaznaczyła, że biblioteki cyfrowe powinny stanowić narzędzia pozwalające na automatyczne pozyskiwanie danych i informacji, a repozytoria stać się podstawą sieciowego systemu informacji naukowej (dostarczającego także informacji o naukowcach i ich badaniach). W drugim referacie Piotr Kostko i Krystyna Mojejko-Kotlińska szczegółowo scharakteryzowali projekt Lubelskiej Biblioteki Wirtualnej, jako zintegrowanej platformy zasobów cyfrowych Lubelszczyzny. Warto zaznaczyć, że projekt ma na celu współpracę różnych instytucji kultury i nauki, które są w posiadaniu najcenniejszych dokumentów i piśmienniczych zabytków dotyczących tego regionu. Multiwyszukiwarka portalu LBW (przygotowana na bazie narzędzia Primo firmy Ex Libris) od 19 maja 2015 r. jest dostępna pod adresem internetowym <http://www.lbw.lublin.eu>. Pozwala ona m.in. na wyszukiwanie informacji o dokumentach (w tym oczywiście ich pełnych tekstów pochodzących z bibliotek cyfrowych), fasetowe zawężanie wyników, ale także dodawanie przez użytkowników tagów czy ocen dokumentów. Ostatni referat tej sesji, autorstwa Jędrzeja Leśniewskiego, dotyczył kwestii z zakresu prawa autorskiego i nowych technologii. Prelegent przedstawił główne obszary problemowe zagadnienia, ze szczególnym uwzględnieniem możliwych argumentów przydatnych we wprowadzaniu zmian w ustawie. Leśniewski słusznie zwrócił przy tym uwagę na nieprzystawalność istniejących regulacji do technologicznych możliwości.

Drugi dzień Konferencji rozpoczęła sesja zatytułowana „Dostęp do informacji i wiedzy: standardy, projekty”. Sesję moderowała Anna Walek. Uczestnicy konferencji mieli możliwość wysłuchania trzech wystąpień. W pierwszym z nich Ewa Kobierska-Maciuszko, w interesujący sposób, przedstawiła konteksty i strategie rozwoju Narodowego Uniwersalnego Katalogu Centralnego (NUKAT). Scharakteryzowała Centrum NUKAT nadzorujące budowę i rozwój tego katalogu centralnego, ale także jego otoczenie w postaci bibliotek cyfrowych i innych baz czy zagranicznych katalogów centralnych. Ewa Kobierska-Maciuszko zwróciła uwagę na fakt, że zasoby NUKAT stanowią przy tym 1% rekordów dostępnych w WorldCat. Prelegentka słusznie jednak podkreśliła, że poszukiwanie i uzyskiwanie

dostępu do materiałów naukowych odbywa się coraz częściej poza domeną wyszukiwania i udostępniania bibliotecznego. Dlatego też powinniśmy dążyć do sytuacji, kiedy dane biblioteczne nie tylko będą obecne w sieci, ale staną się jej częścią. Duże zainteresowanie uczestników konferencji wzbudził referat Katarzyny Ślaskiej z Biblioteki Narodowej. Jego tematem był *System biblioteczny wypożyczeń elektronicznych Academica i jego rola w bibliotekach publicznych*. Przedstawiono główne założenia oraz charakterystykę tego projektu (w tym kwestie prawne, informacje o dostępnych zasobach, możliwościach wykorzystania serwisu oraz zasady przystąpienia do systemu Academica). Krótko zaprezentowano możliwości wyszukiwania dokumentów oraz zasady, w oparciu o które udostępnione są pełne teksty publikacji. Niemniej ciekawy okazał się referat Bożeny Bednarek-Michalskiej, która mówiła o szeroko rozumianej otwartości dla bibliotek. Podczas wystąpienia prelegentka wyjaśniła m.in. na czym polega swoista filozofia otwartości, jakie są typy zasobów otwartych i na jakich zasadach mogą być udostępniane (np. w ramach domeny publicznej czy na zasadzie otwartości technicznej, prawnej, ekonomicznej). Przedstawiono też korzyści dla bibliotek, jakie wynikają z wdrażania nowych modeli usług bibliotecznych, bazujących na otwartym dostępie do cyfrowych dokumentów, zasobów edukacyjnych, szkoleń itp.

Następna sesja Konferencji, której przewodniczyła Barbara Budyńska, była poświęcona nowym wyzwaniom, jakie stoją przed bibliotekami publicznymi. W tym kontekście Andrzej Tyws wygłosił bardzo ciekawy referat *Nowe technologie jako narzędzie tworzenia regionalnych sieci bibliotecznych. Inicjatywy i doświadczenia Dolnośląskiej Biblioteki Publicznej we Wrocławiu*. Przedstawiono m.in. strukturę i główne cele cyfrowej biblioteki Cyfrowy Dolny Śląsk, ale także charakterystykę bazy bibliografii regionalnej tworzonej w systemie Aleph. Następnie Lilia Marcinkiewicz mówiła o problemach, jakie mogą napotkać bibliotekarze chcący wyeksportować do katalogu bibliotecznego dane bibliograficzne pochodzące z internetowej wypożyczalni IBUK („IBUK w katalogu Aleph”). Wojciech Kowalewski w bardzo ciekawy sposób przedstawił zagadnienie *Potencjał katalogów nowej generacji w pozyskiwaniu czytelników*. Charakteryzując miejskie biblioteki publiczne w Krakowie zwrócił uwagę na dynamiczny i szybki wzrost stopnia wykorzystania katalogu online przez użytkowników. Warto zaznaczyć, że dzisiaj co 1 min 20 s. czytelnik loguje się do jednego z katalogów wymienionych przez prelegenta bibliotek, a co 3 min zdalnie zamawia lub rezerwuje książkę. Znakiem czasu jest też fakt, że w jednej z wymienionych bibliotek co dziesiąty czytelnik zapisuje się przez Internet. Dodatkowo, co dziesiąta operacja związana z zarządzaniem wypożyczeniami to czynność internetowa. Prelegent zwrócił uwagę na fakt udostępniania za pośrednictwem katalogu OPAC informacji na temat pochodzących z sieci darmowych ebooków i audiobooków (posłużył się przykładem serwisu wolnelektury.pl) oraz elektronicznych dokumentów z IBUK, do których dana biblioteka posiada dostęp. Na koniec krótko scharakteryzował możliwości serwisu w.bibliotece.pl umożliwiającego współpracę użytkowników, ale także będącego doskonałym źródłem informacji na temat dostępności książek w danej placówce. Ostatni referat *Co w praktyce oznacza obowiązek dostosowania stron www bibliotek publicznych do wymogów WCAG 2.0? Omówienie podstawowych założeń dokumentu, który gruntownie przeddefiniuje funkcjonalność i wygląd bibliotecznych serwisów internetowych* wygłosił Aleksander Trembowiecki. Prelegent zwrócił uwagę na zbiór dokumentów opublikowanych przez

Web Accessibility Initiative (Inicjatywę Dostępności do Sieci) oraz rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 12 kwietnia 2012 r. zawierające wytyczne dotyczące ułatwień w dostępie do treści publikowanych w Internecie (Web Content Accessibility Guidelines) oraz minimalnych wymagań dla rejestrów publicznych i wymiany informacji w postaci elektronicznej czy też minimalnych wymagań dla systemów teleinformatycznych. Przedstawił również podstawowe cechy serwisu WWW przygotowanego zgodnie z WCAG 2.0.

Konferencja zakończyła się dyskusją panelową na temat „Biblioteki nowej generacji – dokąd zmierzamy?”. W dyskusji wzięli udział A. Radwański, B. Budyńska, A. Tyws, E. Kobierska-Maciuszko oraz A. Wałek. Wszyscy paneliści wskazywali na konieczność efektywnego wykorzystania możliwości nowych technologii w bibliotekach oraz wzajemnego dzielenia się doświadczeniami pracowników tych instytucji.

Dyskusja kończąca obrady potwierdziła duże zainteresowanie środowiska problematyką automatyzacji, digitalizacji i efektywnego udostępniania dokumentów w sieci. W obradach wzięli udział przedstawiciele ośrodków akademickich kształcących studentów w zakresie informacji naukowej i bibliotekoznawstwa, pracownicy publicznych i naukowych bibliotek oraz przedstawiciele firm komercyjnych. Warto zwrócić uwagę, że organizowane w ramach tego cyklu konferencje stanowią płaszczyznę rozmowy i dyskusji pomiędzy osobami prowadzącymi prace badawcze dotyczące nauki o informacji i bibliotekarzami, na co dzień spotykającymi się z technologicznymi problemami w funkcjonowaniu instytucji bibliotecznych. Doskonałym uzupełnieniem wygłoszonych referatów były wystąpienia przedstawicieli sponsorów, którzy przedstawili najnowsze trendy i technologiczne rozwiązania dotyczące automatyzacji i komputeryzacji bibliotek. Uczestnicy mieli też okazję zapoznać się z ofertą zaprezentowaną przez firmy z sektora IT w ramach organizowanego interaktywnego Salonu Nowych Technologii, który towarzyszył obradom konferencji. Poszczególne prezentacje z wystąpień znajdziemy na stronie SBP w dziale Konferencje (http://www.sbp.pl/konferencje/konferencja/program?konferencja_id=13379).

Grzegorz Gmiterek
Instytut Informacji Naukowej i Studiów Bibliologicznych
Uniwersytet Warszawski

Tekst wpłynął do Redakcji 28 maja 2015 r.

„DESKRYPTORY BIBLIOTEKI NARODOWEJ. PROPOZYCJA ZMIAN W OPRACOWANIU ZBIORÓW BIBLIOTECZNYCH W DOBIE SIECI SEMANTYCZNEJ”

Konferencja naukowa

(Warszawa, 20-21 kwietnia 2015 r.)

W dniach 20-21 kwietnia 2015 r. w Bibliotece Narodowej odbyła się konferencja „Deskryptory Biblioteki Narodowej. Propozycja zmian w opracowaniu zbiorów bibliotecznych w dobie sieci semantycznej”, zorganizowana przez działającą w strukturze Instytutu Bibliograficznego Pracownię Deskryptorów BN. Celem konferencji było zaprezentowanie zmian związanych z tematowaniem dokumentów oraz możliwości i korzyści zastosowania Deskryptorów BN w miejsce dotychczasowego słownika JHP BN.

Zgromadzonych powitał dyrektor BN, Tomasz Makowski, który podkreślił, że wydarzenie to otwiera dyskusję na temat funkcjonalności haseł przedmiotowych oraz konieczności ich dostosowania do potrzeb różnych grup odbiorców tak, by zasady działania serwisów bibliotecznych stały się zrozumiałe także dla współczesnych użytkowników Internetu. Dyrektor Makowski podkreślił również, że dane biblioteczne stanowią integralną część obiegu informacji w sieci semantycznej. Biblioteka Narodowa podjęła w ostatnim czasie trudną, ale niezbędną inicjatywę zmodernizowania swoich baz danych, a spotkanie ze środowiskiem bibliotekarzy poświęcone deskryptorom BN ma służyć zaprezentowaniu koncepcji zmian, jakie już wkrótce zostaną zrealizowane.

Referaty wygłoszone pierwszego dnia miały zatem charakter przede wszystkim teoretyczny i stanowiły wprowadzenie do rozważań na temat praktycznego zastosowania deskryptorów, ich funkcjonalności, zasad używania oraz związku z nowoczesną technologią, siecią semantyczną itp. Punktem wyjścia dla dokonanych analiz był artykuł autorstwa Marty Cichoń, Jakuba Kalinowskiego i Grażyny Federowicz: *Katalogowanie oparte na encjach* („Rocznik Biblioteki Narodowej” t. 45, 2014), w którym przedstawiono podstawowe założenia dotyczące Deskryptorów BN. Artykuł ten został udostępniony uczestnikom spotkania w formie pliku pdf.

Podczas pierwszego dnia konferencji swoją wiedzą i doświadczeniami dzielili się nie tylko pracownicy poszczególnych komórek organizacyjnych Biblioteki Narodowej, ale także goście zagraniczni: Ted Fons, dyrektor wykonawczy WorldCat, OCLC oraz Vincent Boulet, szef pracowni KHW, Bibliothèque nationale de France, Sekretarz Rady VIAF.

Ted Fons w referacie *Strategies for Exposing Library Data on the Web & The Next Generation of Library Data* omówił przyszłość w zarządzaniu metadanymi oraz relacje między zasobami bibliotecznymi i ich dostępnością w Internecie. Przypomniął, że celem pracy współczesnego bibliotekarza jest m.in. udostępnianie czytelnikowi szeroko rozumianych zasobów bibliotecznych. Dzięki współpracy między bibliotekami bazy danych funkcjonujące w sieci mogą być wzbogacane przez kolejne biblioteki

o dodatkowe informacje. Istotną rolę odgrywają w tym przypadku rekordy wzorcowe, stanowiące fundament przy tworzeniu baz danych, ich organizacji i udostępnianiu. Rekord wzorcowy staje się łącznikiem dla nazw z różnych katalogów, a wokół niego kształtuje się coraz bardziej spójny system. Na bibliotekach natomiast spoczywa odpowiedzialność za odpowiednie łączenie ze sobą tych lokalnych, grupowych i globalnych systemów tak, aby czytelnik mógł wyszukiwać interesujące go treści z dowolnego poziomu. Trzeba też pamiętać, że Internet podlega nieustannej ewolucji, rozwija się szybciej niż systemy biblioteczne, a co za tym idzie, podłączenie bibliotek do tych działających już internetowych sieci semantycznych wymaga zainwestowania dużej ilości czasu i wysiłku.

W celu zilustrowania złożoności omawianego problemu Ted Fons przedstawił „graf wiedzy bibliotecznej” wykorzystywany przez OCLC, dzięki któremu biblioteki mogą połączyć się z zasobami internetowymi. Konieczność poszerzania informacji udostępnianych obecnie przez biblioteki wynika z nastawienia współczesnego czytelnika, szukającego oprócz konkretnej treści, także różnych kontekstów, w których może ją umiejscawiać. Tego rodzaju konteksty właśnie muszą być uwzględniane przez dane wzorcowe. Dzięki nim użytkownik katalogu szukając książki dociera jednocześnie do informacji związanych z autorem, jego pochodzeniem, wykształceniem, charakterystyką działalności, innymi utworami itp. Elementy te łączy się w całość, wykorzystując nowoczesne technologie i możliwości sieci semantycznej. Złożoność podawanych informacji o obiektach wymaga zrozumienia wykorzystywanego w bazach danych pojęcia encji. Wyszukiwarki przedstawiają coraz więcej danych, agregując je w karty wiedzy, oparte na kontekście. W ten sposób sieć wiedzy odpowiada na oczekiwania użytkownika. Biblioteki zatem mogą mieć wpływ na graf wiedzy za pośrednictwem rekordów wzorcowych, które – dzięki odpowiednim identyfikatorom – stanowią podstawę do tworzenia nowych i rozbudowywania istniejących już grafów, do formowania kolejnych powiązań i łączenia ich z innymi danymi.

Wystąpienie Vincenta Bouleta, szefa pracowni KHW Bibliothèque nationale de France, Sekretarza Rady VI AF, zatytułowane: *Putting data forward on the Web: the data.bnf.fr project* dotyczyło z kolei działań podjętych przez francuską Bibliotekę Narodową w celu wyeksponowania w sieci jej bazy danych. Opierając się na wytycznych opisanych przez Teda Fonsa BNF opracowała zasoby w sposób łączący wiele kontekstów i elementów powiązanych z danym autorem lub książką. Dzięki temu udało się jej rozwiązać problem istniejący w tradycyjnie skonstruowanych bazach, w których mocno ustrukturyzowane informacje są trudno dostępne dla wyszukiwarek sieciowych.

Boulet szczegółowo omówił projekt BNF, wyjaśnił zasady jego budowy oraz sposoby wyszukiwania. Zgodnie z tym, o czym była mowa w referacie Fonsa, kluczową rolę dla zapewnienia lepszej widoczności danych i wymiany metadanych poprzez stworzenie linków i ułatwianie korzystania z metadanych osobom trzecim odgrywają odpowiednio skonstruowane hasła wzorcowe.

Kolejną sesję otworzyło wystąpienie Marty Cichoń, która przedstawiła podejście do katalogowania opartego na encjach. Pojawienie się dominującej relacyjnej technologii stworzyło nowe struktury, formaty i sposoby wymiany danych i metadanych w sieci. Wyszukiwarki i multiwyszukiwarki internetowe doprowadziły do wytworzenia się wśród użytkowników nowej strategii przeszukiwania informacji, np. poprzez wyszukiwanie w jednym oknie, w fasetach lub w kontekście danych, które

oferują strukturę łączenia danych i stwarzania własnej strategii w dalszych poszukiwaniach. Rozwój technologii oraz obecne struktury danych i metadanych w sieci stwarzają nowe możliwości prezentowania zasobów bibliotecznych i pobierania informacji. Encje deskryptorów stają się narzędziem dla bardziej relacyjnych struktur danych. Zaprezentowane fasety dostępne w bazie Encore BN pokazują, w jaki sposób można je zastosować i wykorzystać.

Projekt dotyczący Deskryptorów BN zakłada zdefiniowanie encji i relacji między nimi, aby zwiększyć semantyczną interoperacyjność danych. M. Cichoń przedstawiła model relacyjny związków encji, ich zależności i połączeń. Takim modelem relacyjnym jest model FRBR, na którym opiera się cały projekt związany z wprowadzeniem deskryptorów. Wykorzystując standard RDA, który zbudowany jest na bazie FRBR, można zauważyć, że każdy element danych w rekordzie jest postrzegany jako oddzielna encja. Biblioteka Narodowa będzie nadal stosować standard MARC 21, który zawiera szereg pól o strategicznym znaczeniu dla wprowadzanych zmian. W podsumowaniu Cichoń zwróciła uwagę na znaczenie zastosowania słownictwa kontrolowanego w postaci deskryptorów oraz na rozbudowę relacyjnej struktury w bazie danych i integrację kartotek.

Kierownik Instytutu Bibliograficznego BN, Jarosław Pacek, w referacie: *Model FRBR, RDA i nowe pola w formacie MARC 21 z grupy pól 3XX* zwrócił uwagę na znaczenie tych modeli dla bibliografii, jej prezentacji oraz powiązań w sieci. Dwa wydarzenia wprowadziły bibliografię na nowe drogi, z jednej strony to format MARC 21, a z drugiej – model FRBR. FRBR wyodrębnił trzy kluczowe grupy jednostek bibliograficznych: 1. Wytwory działalności intelektualnej lub artystycznej (dzieło, realizacja, materializacja oraz egzemplarz); 2. Intelektualna lub artystyczna zawartość, postać fizyczna, produkcja, rozpowszechnianie lub przechowywanie (osoba, ciało zbiorowe); 3. Przedmiot dzieła (pojęcie, rzecz, wydarzenie, miejsce). Cztery podstawowe zadania, które realizują użytkownicy to: znalezienie, identyfikacja, wybór, uzyskanie dostępu. Po omówieniu kolejnych standardów takich jak: FRSAD oraz FRAD prelegent przedstawił relacje między tymi modelami. Zwrócił uwagę na takie pojęcia, jak: kontekstualizacja – które oznacza, że dzięki opracowanym hasłom wzorcowym użytkownik może znaleźć relację między poszczególnymi nazwami oraz uzasadnienie – dlaczego przyjęto taki, a nie inny punkt dostępu.

Swego rodzaju podsumowanie i zamknięcie powyższych prezentacji stanowił referat Jakuba Kalinowskiego, kierownika Pracowni Deskryptorów BN pt. *Deskryptory Biblioteki Narodowej*, w którym została przedstawiona koncepcja deskryptorów opartych na encjach oraz sposób ich funkcjonowania w bazie BN. Deskryptory stanowią uproszczenie i dostosowanie danych do standardów sieciowych. Proponowane zmiany zasadniczo opierają się na dotychczasowym słowniku JHP BN, który będzie stopniowo przekształcany. Istotne zmiany związane są z gramatyką pozycyjną oraz denotacją deskryptorów. J. Kalinowski omówił celowość proponowanych zmian i ich znaczenie w procesie wyszukiwawczym. Szczegółowo przedstawił definicję deskryptora oraz jego funkcje. Przeanalizował też relacje między polami: 380 (forma dzieła) a 655 (rodzaj gatunek); 368 (czas powstania dzieła) a 648 (zakres chronologiczny); 385 (odbiorca/przeznaczenie) a 386 (cecha językowo-etniczna); 651 (zakres geograficzny); 650 (przedmiot) a 658 (klasa treściowa/dziedzina). Na zakończenie zostały zaprezentowane relacje logiczne w bazie Deskryptorów BN dotyczące nadrzędności, podrzędności i asocjacji.

Referat wygłoszony przez Grażynę Federowicz, członka Sekcji bibliograficznej przy IFLA, *Przyszłość kartotek formalnych i przedmiotowych. W stronę wspólnej bazy DBN*, skierował uwagę uczestników konferencji na praktyczne zmiany, jakie powinny zostać wprowadzone przy integracji kartotek wzorcowych. Dotychczasowe rozbieżności w hasłach opracowywanych dla potrzeb obu kartotek będą sukcesywnie ujednocinane. Rozbieżności między hasłami formalnymi i przedmiotowymi dotyczą w hasle osobowym wyboru hasła osoby posługującej się kilkoma nazwami, np. Jan Paweł II a Karol Wojtyła, oraz pseudonimami zbiorowymi. W przypadku haseł korporatywnych tych rozbieżności jest więcej, problem ten dotyczy zarówno ciała zbiorowego terytorialnego, jak i ciała kościelnego. Przy tej okazji omówiono zmiany struktury hasła. Federowicz przedstawiła ustalenia dotyczące wyboru formy hasła, jakie zapadły w BN.

Sesję zakończył referat Marty Wojciechowskiej: *Falszywa koordynacja w wyszukiwaniu fasetowym – mit czy rzeczywistość?* Strategia wyszukiwawcza przedstawiona na przykładzie istniejących obecnie haseł JHP BN oraz wyszukiwania przez indeks wykazała, że otrzymane wyniki nie spełniają oczekiwań użytkowników. Przedstawione zostały propozycje ograniczenia zachodzenia fałszywej koordynacji w wyszukiwaniu fasetowym katalogu Biblioteki Narodowej. Przyczynić ma się do tego właśnie wprowadzanie nowych opisów przedmiotowych za pomocą Deskryptorów BN.

W drugim dniu konferencji, po wykładzie kolejnego zagranicznego gościa – Roberta Jacobsa, dyrektora Innovative Interfaces Inc. w Europie Północnej, który w prezentacji *New developments in ILS software – API's, Apps, Mobile* omówił nowe osiągnięcia w zakresie oprogramowania tworzonego z myślą o usprawnianiu wyszukiwania informacji przez użytkowników Internetu, zaprezentowano przede wszystkim praktyczne zastosowanie Deskryptorów BN do katalogowania różnego typu dokumentów. Poszczególne wystąpienia zilustrowano licznymi przykładami. Zmiany w opracowaniu przedmiotowym książek zostały szczegółowo omówione w wystąpieniu Kacpra Trzaski: *Katalogowanie książek i artykułów z czasopism z użyciem Deskryptorów BN*. Autor omówił na ponad trzydziestu przykładach zasady zastępowania dotychczasowych haseł JHP BN przez Deskryptory BN oraz korzyści wynikające z tego procesu dla czytelników. Pozostałe prezentacje, przygotowane przez kierowniczkę poszczególnych zakładów zbiorów specjalnych (Agatę Pietrzak, Annę Kuklińską, Romualdę Szurę, Agnieszkę Alberską, Agnieszkę Kraśnicką-Kisiel oraz Mariolę Nałęcz) dotyczyły opracowania zbiorów ikonograficznych, map, druków ulotnych, nagrań dźwiękowych i audiowizualnych oraz zbiorów muzycznych.

Z kolei Zofia Żurawińska, bibliotekarz systemowy BN, przedstawiła strukturę pól i podpól, które mają swoje odpowiedniki w formacie MARC 21 i będą wykorzystywane w odniesieniu do deskryptorów zarówno w rekordach wzorcowych, jak i bibliotecznym.

Na zakończenie konferencji została zaprezentowana m.in. działalność Pracowni UKD. Omówiono, z jednej strony – współpracę z Konsorcjum UKD, z drugiej natomiast – pracę metodyczną i informacyjną na rzecz UKD. Renek Mendruń oraz Szymon Zuchowski (Sekretariat Naukowy BN) w prezentacji *Klasyfikacja książek Thema. Polska wersja międzynarodowego standardu rynku wydawniczego* przybliżyli słuchaczom strukturę Themy, założenia oraz perspektywy jej rozwoju na krajowym

rynku wydawniczym. Biblioteka Narodowa rozpoczęła współpracę nad słownictwem dla Themy razem z wydawcami krajowymi.

Katarzyna Nakonieczna z Zespołu ds. Znormalizowanych Numerów Wydawnictw ISBN i ISMN zaprezentowała *Serwis e-ISBN. Nowe narzędzia dla wydawców i bibliotekarzy*. Ten elektroniczny serwis działa w BN od 24 października 2014 r. i jest przeznaczony do uzyskiwania numerów ISBN i zarządzania nimi przez wydawcę.

W konferencji wzięło udział ponad 300 osób z całej Polski. Byli to reprezentanci zarówno środowisk bibliotekarskich i akademickich, jak również twórcy oprogramowania bibliotecznego. Ponad 3300 odbiorców natomiast obejrzało internetową transmisję tego spotkania. Obecnie zapisy poszczególnych wystąpień są dostępne na stronie: <http://www.bn.org.pl/deskryptory/wystapienia---zapis-wideo/>. Istnieje także możliwość pobrania prezentacji ze strony: <http://www.bn.org.pl/deskryptory/program-konferencji>.

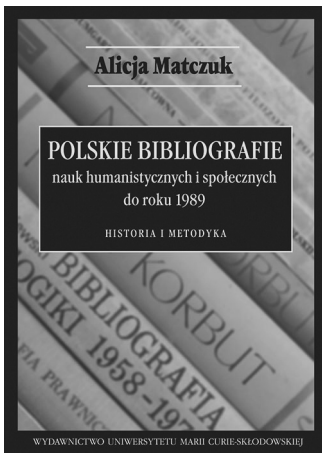
Zostały też zaplanowane kolejne spotkania poświęcone opracowaniu rzeczowemu z użyciem Deskryptorów BN, które w cyklu cotygodniowym będą się odbywały w Bibliotece Narodowej. Szczegóły można znaleźć na stronie <http://www.bn.org.pl/aktualnosc>.

Grażyna Federowicz
Biblioteka Narodowa

Tekst wpłynął do Redakcji 12 maja 2015 r.

RECENZJE I PRZEGLĄDY PIŚMIENICTWA

PRZEGLĄD BIBLIOTECZNY 2015 z. 2
PL ISSN 0033-202X

Alicja Matczuk: *Polskie bibliografie nauk humanistycznych i społecznych do roku 1989: historia i metodyka*. Lublin: Wydaw. UMCS 2014, 469 s., ISBN: 978-83-7784-541-7.

Bibliografia nie jest w ostatnich dekadach przedmiotem głębszych studiów badawczych polskiego środowiska bibliologicznego. Zapewne jest to rezultat zacierających się granic między bibliografią a informacją naukową, przewagi prac praktycznych nad refleksją teoretyczną, konieczności dostosowywania bibliografii do zmian globalnych, będących efektem zastosowania nowych technologii. Wreszcie, bibliografia bywa chyba uznawana przez środowisko naukowe za pewnego rodzaju przeżytek, powoli eliminowany nawet z programów nauczania akademickiego na rzecz elektronicznych źródeł informacji. Wprawdzie organizuje się od czasu do czasu konferencje bibliograficzne, których efektem są zbiorowe publikacje, ale poważne opracowania monograficzne, obejmujące szeroki obszar badawczy i dłuższy zasięg chronologiczny pojawiają się naprawdę rzadko. Takim opracowaniem była *Bibliografia w Polsce 1945-1996: naukoznawcza analiza dyscypliny* (Wrocław 2002) autorstwa Marty Skalskiej-Złat. Tej miary jest publikacja Alicji Matczuk *Polskie bibliografie nauk humanistycznych i społecznych do roku 1989: historia i metodyka*. Obie monografie powstały jako rozprawy habilitacyjne.

Alicja Matczuk zajmuje się od wielu lat bibliografią, zarówno praktycznie, jak i teoretycznie. Prowadzi również zajęcia z tego przedmiotu dla studentów bibliotekoznawstwa i informacji naukowej na Uniwersytecie Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie. Jest autorką (lub współautorką) kilkunastu obszernych spisów bibliograficznych o charakterze bibliografii osobowych i lokalnych (m.in. *Bibliografia publikacji pracowników Państwowego Muzeum na Majdanku*, *Bibliografia miasta Stalowej Woli za lata 1989-2010*, *Bibliografia miasta Świdnika do roku 2003*, *Bibliografia publikacji pracowników Zakładu Nauk Pomocniczych Historii i Bibliotekoznawstwa UMCS oraz wykaz prac habilitacyjnych, doktorskich i magisterskich wykonanych w latach 1977-2003*).

W zakresie teorii i metodyki bibliograficznej jest autorką kilkunastu ważnych rozpraw publikowanych jako artykuły i rozdziały, w tym dwóch monografii: *Rozwój metodyczny polskich bibliografii historycznych regionalnych* (Lublin 1994) i *Polskie bibliografie nauk humanistycznych i społecznych do roku 1989: historia i metodyka* (Lublin 2014).

Autorka specjalizuje się w problematyce bibliografii specjalnych dziedzinowych i regionalnych, zarówno w aspekcie teoretyczno-metodologicznym (*Bibliografia specjalna: historia i zakres pojęcia; Bibliografia specjalna dziedzin a bibliografia narodowa*), jak i historycznym. Ten ostatni aspekt reprezentowany jest w takich publikacjach, jak: *Prace nad zorganizowaniem urzędowej bieżącej bibliografii narodowej w Polsce w okresie międzywojennym (1918-1928); Przyczynek do dziejów bibliografii prawniczej w Polsce: Adolfa Suligowskiego Bibliografia prawnicza polska XIX i XX wieku; Teofil Żebrowski (1800-1887) jako bibliograf (bibliografia matematyki i fizyki); Bartłomiej Dylągowski i jego „Chronologia”: pierwsza bibliografia medyczna w Polsce; Mecenat nad bibliografiami dziedzinowymi w okresie zaborów.*

Warto podkreślić badania autorki nad historią dokumentowania bibliograficznego Lubelszczyzny. Zajmowała się tym w kilku publikacjach (*Bibliografia w kręgu zainteresowań Hieronima Łopacińskiego; Rozwój bibliografii ziemi lubelskiej; Lublin i Lubelszczyzna w życiu i twórczości wybitnych polskich bibliologów; Niepublikowana „Bibliografia historii województwa lubelskiego” Andrzeja Wojtkowskiego*).

Monografia *Polskie bibliografie nauk humanistycznych i społecznych do roku 1989* daje obraz historii i rozwoju spisów bibliograficznych (retrospektywnych i bieżących) z 22 dyscyplin nauk humanistycznych: (archeologia, archiwistyka, bibliologia, filologie – angielska, klasyczna, rosyjska, filozofia, historia, językoznawstwo, muzykologia, nauka o literaturze, naukoznawstwo, religioznawstwo, teologia, słowianoznawstwo, historia sztuki) i nauk społecznych (etnografia, ekonomia, pedagogika, prawo, psychologia, socjologia). Spisy bibliograficzne w tych dyscyplinach powstawały nie tylko z pobudek naukowych, choć tworzyli je w większości pracownicy naukowcy, ale także patriotycznych. Takie podstawy miała również *Bibliografia polska* Karola Estreichera, dla którego spis piśmiennictwa był „pomnikiem kultury narodowej” i „świadectwem żywotności narodu”.

Źródłem do badań było 157 retrospektywnych i bieżących spisów bibliograficznych z okresu od połowy XIX (najstarszy spis bibliograficzny pochodzi z 1853 r.) prawie do końca XX w. Uporządkowany wykaz tych bibliografii z podziałem na poszczególne dyscypliny ma wartość sam w sobie, bowiem ukazuje „stan posiadania bibliograficznego” poszczególnych dyscyplin w ciągu ponad 100 lat.

Przedmiotem monografii jest odtworzenie warsztatu bibliograficznego nauk humanistycznych i społecznych w XIX i XX w. w powiązaniu z okolicznościami historycznymi, mającymi wpływ na stan nauki, a pośrednio także bibliografii. Podjęty przez autorkę problem badawczy nie był dotychczas opracowany całościowo w polskim piśmiennictwie, choć, jak wskazuje zgromadzona bibliografia przedmiotu, istnieje wiele rozproszonych opracowań dotyczących bibliografii różnych dyscyplin, ale jak dotąd powstały zaledwie dwie monografie dotyczące bibliografii dziedzinowych (Jadwigi Czachowskiej: *Rozwój bibliografii literackiej w Polsce* oraz Hanny Uniejewskiej: *Bibliografia i dokumentacja ekonomiczna*).

Przyjęta przez autorkę metoda badawcza polegała na analizie spisów bibliograficznych, ich porównaniu pod względem zakresu tematycznego, zasięgów, układu, aparatu pomocniczego, budowy, typografii (metoda bibliograficzna). W swoich badaniach autorka uwzględniła opinie i recenzje spisów bibliograficznych. Zastosowała też metodę biograficzną, pozwalającą dosyć wszechstronnie opisać środowisko bibliografów.

Celem autorki, jak podała we wstępie, było „przedstawienie problemów metodycznych polskich bibliografii nauk humanistycznych i społecznych jako warsztatu naukowego badacza”, ale, co bardzo ważne, celem było także zwrócenie uwagi „na świadomość i kulturę bibliograficzną polskiego środowiska naukowego”. Trzeci cel, to ukazanie kontekstu historyczno-politycznego funkcjonowania nauki i bibliografii, a zwłaszcza nauk humanistycznych, które odgrywają istotną rolę w utrzymaniu kultury i świadomości narodowej. Autorka słusznie uznaje, że spisy bibliograficzne potwierdzają ugruntowanie dyscypliny w systemie nauk, wskazują na aktywność środowiska naukowego w konkretnej dyscyplinie. Ale rozwój nauki zależy także od uwarunkowań zewnętrznych. Stan nauk humanistycznych i społecznych w kraju w poszczególnych okresach jest odzwierciedleniem polityki naukowej i kulturalnej państwa, przejawiającej się w mecenacie, wspieraniu, finansowaniu przedsięwzięć bibliograficznych, ale także ich ograniczaniu i cenzurowaniu, co było widoczne zwłaszcza w okresie Polski Ludowej. Warunki, w jakich funkcjonuje nauka, przekładają się także na bibliografię, co było widoczne m.in. w działaniach cenzury.

Czy autorka zrealizowała w swoim opracowaniu postawione cele? Uważam, że tak. Podjęła się analizy bardzo obszernego materiału badawczego, dając w efekcie syntetyczne opracowanie, ważne nie tylko dla bibliologii i bibliografii, ale także dla historii poszczególnych dyscyplin humanistycznych i społecznych od połowy XIX w. po koniec XX w. Niewątpliwym walorem publikacji jest takie ujęcie problematyki, aby z tej analizy wyłonił się nie tylko kształt metodyczny i edytorski polskich bibliografii dziedzinowych, ale także ich rola w nauce. Należy przy tym podkreślić wieloaspektowy charakter ujęcia zagadnień bibliograficznych, z uwzględnieniem twórców (osób, organizacji, instytucji), treści, formy piśmienniczej, kształtu edytorskiego, roli informacyjnej.

Na początek dwa zastrzeżenia dotyczące samego tytułu, zakresu i zasięgu dzieła. Wydaje się, że z punktu widzenia historii bibliografii dziedzinowej nie jest istotny podział wewnętrzny dyscyplin na przynależne do nauk humanistycznych i społecznych. Ma on pewne znaczenie porządkujące, choć, najważniejsze jest przedstawienie stanu rozwoju bibliografii dla każdej dyscypliny. Widać zresztą, że podział ten zaciera się przy omawianiu spraw metodycznych.

Drugie zastrzeżenie dotyczy zasięgu chronologicznego. Autorka przyjęła rok 1989 jako cezurę dla bibliografii. Z całą pewnością rok ten jest cezurą dla spraw politycznych, ustrojowych, gospodarczych, nie ma on natomiast istotnego znaczenia dla rozwoju bibliografii, może z wyjątkiem likwidacji Głównego Urzędu Kontroli Prasy, Publikacji i Widowisk w 1990 r. Granicą dla bibliografii jest wprowadzenie nowych technologii, które wpłynęły na metodykę bibliograficzną, organizację pracy nad spisami bibliograficznymi oraz sposób korzystania z zasobów bibliograficznych, ale to stało się dopiero w połowie lat dziewięćdziesiątych. Granicę tę można było zatem przesunąć nawet do końca XX w., bowiem w pierwszym okresie tworzenia bibliograficznych baz danych nie były jeszcze widoczne jakiegokolwiek wyraźne różnice między „tradycyjnie” przygotowanymi bibliografiami a spisami będącymi pochodną baz danych.

Przedstawiona monografia składa się z pięciu rozdziałów. W pierwszym („Zarys rozwoju polskich bibliografii nauk humanistycznych i społecznych”) autorka dała przegląd rozwoju spisów bibliograficznych w poszczególnych dyscyplinach. Są to rozprawki, w których znajdziemy informacje faktograficzne o bibliografiach, autorach, instytucjach, okolicznościach, motywach, historii bibliografii danej dyscypliny. Autorka podaje również informacje o początkach bibliografii danej dyscypliny za granicą.

Rozdział drugi („W kręgu autorów i wydawców polskich bibliografii nauk humanistycznych i społecznych”) poświęcony jest twórcom i wydawcom bibliografii, ludziom, których nazwiska na trwale kojarzą się z bibliografią (bibliografia Finkla, bibliografia Korbuta, bibliografia Hahna), ale również tym mniej znanym lub raczej znanym tylko pracownikom naukowym, związanym z określoną dyscypliną. Wykorzystując materiały biograficzne zawarte w słownikach, encyklopediach, pamiętnikach, autorka scharakteryzowała środowisko bibliografów nie tylko według kryteriów chronologicznych i dziedzinowych, ale także ze względu na płeć, wiek, wykształcenie, zainteresowania zawodowe, uprawiany zawód, miejsce pracy. Jest to nowatorskie spojrzenie na środowisko bibliografów, które dotychczas nie było przedmiotem tego typu analizy. Autorka wprowadza tu rozróżnienie terminologiczne: bibliograf zawodowy i bibliograf profesjonalny (s. 105). Nie wydaje się to celowe i chyba takie rozróżnienie nie jest znane w polskiej terminologii. Pisząc natomiast o aktywności kobiet w bibliografii autorka wiąże to z ruchem feministycznym oraz zatrudnianiem po 1918 r. kobiet w bibliotekach (s. 105-106). Te czynniki zapewne miały jakiś wpływ, ale wydaje się, że główną podstawą zmiany stosunku do zatrudniania kobiet był ubytek mężczyzn (nie tylko w bibliotekarstwie) w czasie I wojny światowej oraz zwiększający się dostęp kobiet do szkolnictwa wyższego.

Druga część tego rozdziału poświęcona jest wydawcom bibliografii i mecenatowi, tj. ludziom i instytucjom wspierającym i finansującym wydawanie bibliografii (m.in. Akademia Umiejętności, Kasa im. Mianowskiego, towarzystwa naukowe, Polska Akademia Nauk, wydawnictwa naukowe, jak Państwowe Wydawnictwo Naukowe czy Ossolineum).

Rozdział trzeci („Warunki wytwarzania polskich bibliografii nauk humanistycznych i społecznych”) dotyczy kształtowania się form organizacyjnych prac bibliograficznych – od prac indywidualnych, wspieranych przez towarzystwa czy organizacje, po instytucje wyspecjalizowane w pracach bibliograficznych, jak Instytut Bibliograficzny w Bibliotece Narodowej czy instytuty Polskiej Akademii Nauk (np. Instytut Badań Literackich, Instytut Historii, Instytut Nauk Prawnych), specjalistyczne biblioteki naukowe (np. Centralna Biblioteka Wojskowa, Centralna Biblioteka Rolnicza, Główna Biblioteka Lekarska, Biblioteka PAN w Warszawie) i biblioteki akademickie (np. Biblioteka SGH/SGPiS).

Druga część tego rozdziału dotyczy spraw cenzuralnych i politycznych w bibliografii. Wiadomo bowiem, że bibliografie, podobnie jak wszystkie publikacje naukowe podlegały państwowej cenzurze. Te zagadnienia w ostatnim czasie są przedmiotem większego zainteresowania badawczego, na co autorka zwraca uwagę. W części trzeciej rozdziału zajmuje się rozmieszczeniem geograficznym ośrodków bibliograficznych, wskazując główne: Lwów, Kraków, Warszawa, Poznań. Ten aspekt badań bibliograficznych także nie był dotychczas przedmiotem analizy.

Rozdział czwarty („Metodyka polskich bibliografii nauk humanistycznych i społecznych”), najobszerniejszy, obejmuje wszystkie aspekty metodyki bibliograficznej: od określenia zadań bibliografii (informacyjne, dokumentacyjno-historyczne, naukowo-badawcze, polityczne, instrumentalne), przez dobór i selekcję materiałów, wynikających z zakresu tematycznego i zasięgów formalnych dokumentów, typy opisu bibliograficznego, układy zrzębu głównego, po indeksy do bibliografii. Warto tu zwrócić uwagę na nieco mylący termin, „zakres terytorialny” (s. 212). Bibliografom termin „zakres” kojarzy się z tematyką, a terytorium z „zasięgiem”. Zakres

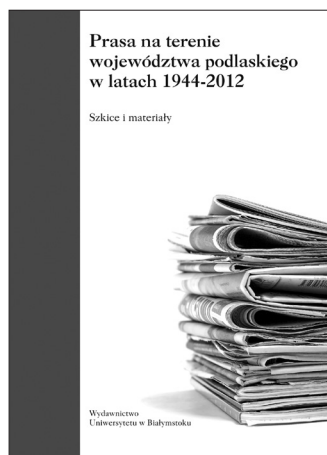
terytorialny, wyodrębniony z zakresu tematycznego, wiąże się z granicami (zmiennymi historycznie) państwa polskiego, którego dotyczy piśmiennictwo rejestrowane w bibliografii (przedmiotowy aspekt bibliografii), co oczywiście jest ważne, zwłaszcza w naukach historycznych. Ogólnie w rozdziale tym autorka ukazała ewolucję warsztatu bibliograficznego, metodyki (zakres i zasięg, układy zrębu głównego, opis bibliograficzny, indeksy, postać edytorska) i organizacji prac bibliograficznych w powiązaniu z dyscyplinami, których bibliografie dotyczyły. Szkoda, że w tym rozdziale nie zamieściła przykładów (fotokopii) układów systematycznych zrębu głównego bibliografii czy też przykładów indeksów przedmiotowych lub rzadko spotykanych indeksów krzyżowych. Tego typu ilustracje wzbogaciłyby i wspomogłyby niełatwy w odbiorze tekst o metodyce bibliograficznej.

Rozdział piąty („Kompozycja edytorsko-typograficzna polskich bibliografii nauk humanistycznych i społecznych”) obejmuje zagadnienia formy edytorskiej i typograficznej spisów bibliograficznych, przy czym autorka skupiła się nie na aspekcie estetycznym, ale użytecznościowym, próbując pokazać, jak postać edytorska (struktura tekstu, układ, aparat metodyczno-informacyjny) może wpływać na użyteczność informacyjną bibliografii. Wydaje się, że w tym rozdziale można było także zamieścić przynajmniej kilka ilustracji, np. budowy karty tytułowej czy dedykacji.

Niewątpliwie, książka A. Matczuk jest znaczącym opracowaniem z zakresu bibliografii i stanowi trwały wkład do polskiej bibliologii. Należałoby sobie życzyć, aby podobne monografie powstały dla innych rodzajów bibliografii (narodowej, regionalnej, osobowej).

Jadwiga Sadowska
Uniwersytet w Białymstoku

Tekst wpłynął do Redakcji 19 marca 2015 r.

Prasa na terenie województwa podlaskiego w latach 1944-2012. Szkice i materiały. Praca zbior. pod red. Jadwigi Sadowskiej i Katarzyny Sawickiej-Mierzyńskiej. Białystok: Wydaw. Uniwersytetu w Białymstoku, 2014, 617 s., ISBN: 978-83-7431-421-3.

W 2013 r. czytelnicy mieli okazję zapoznać się z pracą zbiorową przygotowaną w Zakładzie Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa Uniwersytetu w Białymstoku dotyczącą prasy regionalnej i lokalnej ostatniego dwudziestolecia, wydawanej na terenie województwa podlaskiego (tzn. tereny Podlasia, Suwalszczyzny i północnego

Mazowska)¹. Zespół kierowany przez Jadwigę Sadowską objął wówczas badaniami okres od transformacji politycznej w 1989 do 2010 r., skupiając się na czasopiśmie naukowych, regionalnych i literackich. Już wtedy zapowiadano, że opracowanie stanowi część większego zamierzenia badawczego, mającego na celu zbadanie, opisanie i udokumentowanie, w postaci spisów bibliograficznych, powojennej historii prasy (dokładnie wydawnictw ciągłych) na obszarze północno-wschodniej Polski. Zgodnie z obietnicą, po niepełnych dwóch latach ukazała się kolejna część, dotycząca tych samych terenów, ale w znacznie dłuższym okresie (1944-2012). We „Wstępie” recenzowanej publikacji J. Sadowska napisała, że celem: „[...] było spisanie powojennych wydawnictw ciągłych ukazujących się na terenie współczesnego województwa podlaskiego. Do tej pory takiego spisu bibliograficznego nie opracowano. [...] Ukazanie chronologicznego rozwoju prasy oraz jej przestrzennego rozmieszczenia w województwie podlaskim. Dokumentują to aneksy chronologiczne i geograficzne przy opracowaniach prasy regionów białostockiego, łomżyńskiego i suwalskiego. Również takiego ujęcia brak w dotychczasowym piśmiennictwie. Trzeci cel to spojrzenie na rozwój prasy etnicznej (litewskiej, białoruskiej, tatarskiej, ukraińskiej), naukowej, społeczno-kulturalnej, a także podziemnej na tym terenie”. Zaznacza też, iż w całym badanym okresie wpływ na działalność wydawniczą w Polsce miały: podział administracyjny kraju w 1975 r., działalność podziemnych oficyn wydawniczych lat 1976-1989 i wreszcie zmiany ustrojowe, ekonomiczne, społeczne zapoczątkowane rokiem 1989. W tych kontekstach należy patrzeć na rozwój rynku wydawniczego. Publikacja składa się z 18 artykułów.

Pierwszą grupę tekstów otwiera *Stan badań nad powojenną prasą województwa podlaskiego* autorstwa Kamili Hościło, która stwierdziła, że czasopiśmiennictwo powojennego Podlasia nie doczekało się kompleksowego opracowania monograficznego. Zebrana przez nią literatura przedmiotu wskazuje na pewne grupy tematów, które do tej pory w mniejszym lub większym stopniu stanowiły przedmiot zainteresowania badaczy. Były to głównie: gazety, wśród których szczególne miejsce zajęła „Gazeta Białostocka” ukazująca się od 1951 r.; pojedyncze tytuły wydawane przez mniejszości narodowe – białoruską, ukraińską, litewską; naukowe czasopisma regionalne; prasa konspiracyjna (łącznie zidentyfikowano 112 tytułów z lat 1940-1951); czasopisma kulturalne; prasa katolicka. Fragmentarycznie interesowano się wybranymi typami prasy lokalnej i samorządowej wskazując na jej rolę i znaczenie dla społeczności lokalnej. Z przeprowadzonego rekonesansu badawczego wynika, że brakuje opracowań monograficznych obejmujących historię prasy tego terenu w dłuższym okresie oraz badań nad poszczególnymi typami czasopism (kobiece, szkolne, studenckie).

Podstawą opracowania artykułu *Prasa województwa podlaskiego na tle geografii wydawniczej prasy w Polsce w latach 1999-2012* autorstwa J. Sadowskiej był rocznik statystyczny „Ruch Wydawniczy w Liczbach” wydawany przez Bibliotekę Narodową. Zestawione dane liczbowe ilustrują średnie wielkości tytułów wydawnictw ciągłych oraz dynamikę wzrostu we wszystkich województwach

¹Prasa regionalna i lokalna na terenie województwa podlaskiego w latach 1989-2010. Szkice i materiały. Pod red. Jadwigi Sadowskiej i Katarzyny Sawickiej-Mierzyńskiej. Białystok 2013, 295 s.; rec. M. Korczyńska-Derkacz, „Prz. Bibl.” 2013, z. 3, s. 367-370.

w danym okresie, listę rangową województw według średniej rocznej tytułów wydawnictw ciągłych, listę rangową województw według liczby wydawnictw ciągłych na 100 tys. mieszkańców w 2012 r., procentowy udział wydawnictw ciągłych woj. podlaskiego w stosunku do wydawnictw ciągłych ogółem. Autorka przyglądała się bardziej szczegółowo województwom wschodniej i południowo-wschodniej Polski (tzw. ściana wschodnia): podlaskiemu, warmińsko-mazurskiemu, lubelskiemu, podkarpackiemu, świętokrzyskiemu oraz porównała sytuację wydawniczą w zakresie wydawnictw ciągłych w największych miastach naszego kraju – z obliczeń tych wynika, że wśród 18 miast wojewódzkich Białystok zajmuje 11 pozycję. Jednocześnie badania wykazują, że liczba tytułów czasopism wydawanych poza Białymstokiem powoli wzrasta i wynosi średnio ok. 45%, co wskazuje na decentralizację rynku wydawniczego. Natomiast udział prasy podlaskiej w krajowej produkcji wydawniczej jest niski i oscyluje na średnim poziomie ok. 2,3% wskazując na pewne opóźnienie cywilizacyjne tych terenów w stosunku do pozostałych regionów polski.

Trzy kolejne artykuły dotyczą czasopism z województw powstałych w wyniku podziału administracyjnego w 1975 r. Artykuły charakteryzuje jednakowe podejście metodologiczne, taki sam zasięg chronologiczny tj. 1944-2012, jednakowy układ materiału. Autorzy przedstawiają prasę regionu białostockiego (opracowanie J. Sadowskiej ujawniło 402 tytuły), regionu łomżyńskiego (opracowanie Daniela Frąckiewicza – 168 tytułów), Suwalszczyzny (opracowanie Edyty Krzyżanowskiej – 83 tytuły) w układzie: chronologia wydawnicza, miejsce wydania, wydawcy, typy i profil czasopism, częstotliwość. Każdy artykuł uzupełniają dwa aneksy: spis prasy według chronologii, co odzwierciedla dynamikę rozwoju oraz miejscowości, co ukazuje geografii wydawniczą; tylko tekst Frąckiewicza dodatkowo zawiera aneks trzeci: gazetki szkolne w latach 1982-2012. Warto tu dodać, że tekst ten jest pierwszym tego typu opracowaniem. Można uważać, że te trzy artykuły stanowią niejako podstawową część recenzowanej pracy. Zamyka je opracowanie J. Sadowskiej *Prasa podziemna w województwach białostockim, łomżyńskim i suwalskim w latach 1980-1990*². Jej głównymi wydawcami były struktury NSZZ „Solidarność”, organizacje studenckie (często we współpracy z pracownikami naukowymi uczelni wyższych) i młodzieżowe, grupy zawodowe, społeczne, partie polityczne. Autorka spisała według chronologii wydawniczej i miejsca wydania 136 tytułów czasopism.

Cztery kolejne teksty dotyczą prasy grup etnicznych zamieszkujących tereny Podlasia. Ich miejsce w recenzowanym tomie jest oczywiste, z uwagi na wielokulturowy charakter tych ziem, wzajemne wpływy i skomplikowaną historię. Czasopisma mniejszości narodowych są istotną płaszczyzną wymiany doświadczeń, stwarzają możliwość podkreślenia własnej tożsamości narodowej, czasem też religijnej i odrębności kulturowej.

Prasą białoruską na Białostocczyźnie po 1989 roku zajęła się Grażyna Charytoniuk-Michiej, która podkreśliła, że prasa ta nie doczekała się dotychczas monograficznego opracowania. Sprawnie napisany tekst, zawierający liczne przykłady, będzie dla wielu czytelników interesującą lekturą. W aneksie (szkoda, że w kolejnych tekstach odstąpiono od zasady numerowania pozycji) zamieszczono 20 tytułów czasopism.

² O prasie konspiracyjnej lat 1940-1951 pisali Wiesław Charczuk, ks. Kazimierz Litwiejko, Mieczysław Ciechwierz, Władysław Chojnacki o czym pisze w tym opracowaniu K. Hościło na s. 19.

Bożena Bobin w artykule *Czasopisma litewskie na Suwalszczyźnie*, zwróciła uwagę przede wszystkim na czasopismo „Aušra”, ukazujące się od 1960 r., a którego historia sięga czasów carskich. W XIX i XX w. celem redaktorów było podkreślanie konieczności pielęgnowania języka, tożsamości narodowej, historii, kultury. Aktualnie pismo ukazuje się w wersji papierowej jako dwutygodnik, w niewielkim nakładzie 1 tys. egz., ale ma też swoją wersję elektroniczną. Aneks czasopism litewskich zawiera 7 poz.

Paulina Mironiuk-Leśnik w pracy *Prasa ukraińska na Podlasiu po 1989 roku*, zajęła się zasadniczo dwoma tytułami: „Над Бугом і Нарвою” = „Nad Bugiem i Narwią” (1991-) oraz „Український літературний провулок” = „Ukraiński Zaulek Literacki”, omawiając zagadnienia wydawnicze, redakcyjne, tematyczne. *Prasa Tatarów polskich na przełomie XX i XXI wieku*, to bardzo ciekawy tekst autorstwa Aleksandra Miśkiewicza (7 poz. w aneksie).

Dwa kolejne artykuły odchodzą od kwestii etnicznych i regionalnych, kierując uwagę czytelnika na 20 tytułów czasopism wydawanych przez podlaskie towarzystwa naukowe, m.in. historyczne, medyczne, ekonomiczne, językowe (Kamila Hościło)³ oraz *Czasopisma bibliotekarskie Książnicy Podlaskiej w Białymstoku* (Ewa Kołomecka), która wydaje „Głos Bibliotek Województwa Podlaskiego” oraz coraz bardziej rozpoznawalnego w kraju „Bibliotekarza Podlaskiego”. Przeglądowy artykuł K. Hościło, *Czasopisma podlaskich towarzystw naukowych*, stwarza możliwość poznania działalności podlaskiego środowiska naukowego skupionego wokół działających na tym terenie towarzystw naukowych. Autorka w jednolity sposób scharakteryzowała poszczególne inicjatywy wydawnicze realizowane zarówno w przeszłości, jak i obecnie.

Ostatnią grupę artykułów stanowią niewielkie objętościowo monografie wybranych tytułów czasopism. Różnią się one stylem wypowiedzi, kompetencjami autorów i konstrukcją wypowiedzi. Barbara Czarnecka przedstawiała „Gońca Kresowego” – czasopismo Towarzystwa Przyjaciół Grodna i Wilna, wydawane w nakładzie 350 egz. od 1992 r. zawiera artykuły problemowe, wspomnienia, relacje z podróży. Informuje także o wydawnictwach związanych z Wileńszczyzną i Grodzieńszczyzną. Edyta Krzyżanowska opracowała dwa tytuły suwalskie: „Jaćwież” (1985-1989, 1990-1991, 1997-2007) i „Rocznik Augustowsko-Suwalski” (2001-) zwracając uwagę na cechy wydawnicze tych czasopism naukowych, autorów (wraz z biografiami) oraz zakres tematyczny. Magdalena Grassmann i Marta Piszczatowska zajęły się pismem studenckim „Medyk Białostocki”, które powstało dla uczczenia 5. rocznicy powołania Akademii Medycznej w Białymstoku; numer pierwszy ukazał się w lutym 1956 r., ostatni w grudniu tego roku. Jubileusz ćwierćwiecza uczelni stał się okazją do – używając terminologii medycznej – „reanimowania” tytułu w 2000 r. Natomiast Katarzyna Zimnoch przedstawiła czytelnikom regionalny „Rocznik Zabłudowski” wydawany przez Książnicę Podlaską w Białymstoku od 2007 r. Jak deklarował redaktor naczelny, jednocześnie dyrektor biblioteki, łamy czasopisma wypełniają materiały związane z Zabłudowem i okolicą (rozprawy, szkice, biografie, wspomnienia). Ostatni artykuł, który równie dobrze mógł

³ Więcej na ten temat zob. K. Hościło, *Podlaskie czasopisma naukowe w latach 1990-2010*. W: *Prasa regionalna i lokalna na terenie województwa podlaskiego w latach 1989-2010...*, s. 61-97; też, „Białostoczczyzna” – regionalne czasopismo naukowe, tamże, s. 161-239.

by się znaleźć w grupie czasopism etnicznych, to tekst Andrzeja Kubraka „Rrom p-o Drom” (1990-2009, 2011) omawiający czasopismo polskich Romów. Uzupełniają go aneksy dotyczące zawartości pisma: Bibliografii poezji romskiej w języku polskim (40 poz.), Bibliografii muzyki romskiej (63 poz.) oraz Bibliografia Holokaustu (80 poz.). Zakończenie książki przynosi jeszcze garść interesujących danych, m.in. dotyczących liczby nowych/wznowionych tytułów na terenie województwa, która w latach 1944-1960 wyniosła 158 tytułów, a w latach 1990-2012 – 495 tytułów. Dane liczbowe wskazują, że wśród wydawców prasy mniejszości narodowych grupą najbardziej aktywną są Białorusini. Jeśli zaś chodzi o miejsce wydawania czasopism, to od okresu powojennego do 1989 r. głównym miejscem wydawania czasopism był Białystok (112 tytułów), następnie Łomża (27), Suwałki (8), Białowieża (3), to od 1990 r. czasopisma ukazują się w 65 miejscowościach, co świadczy o rozwoju prasy lokalnej. Zróżnicowana jest ich żywotność, profil, wydawcy.

Publikację uzupełniają dwa aneksy zawierające wszystkie prezentowane w pracy czasopisma, w dwóch przedziałach czasowych. Pierwszy, to spis wydawnictw ciągłych województwa podlaskiego z lat 1944-1989; drugi z lat 1990-2012. Książkę zaopatrzone w indeksy: osobowy i geograficzny oraz streszczenie w języku angielskim.

Opracowanie można określić mianem pracy prasoznawczej, gdyż skupia się na ogólnej charakterystyce prasy, wskazując jej liczebność, rozwój chronologiczny i przestrzenny, typy, profil, tematykę, odbiorców, instytucje wydawnicze. Ma też cechy opracowania bibliograficznego, gdyż jego istotną częścią są spisy bibliograficzne zamieszczone w aneksach po poszczególnych artykułach oraz spis w aneksach końcowych. Biorąc pod uwagę całe przedsięwzięcie realizowane przez ten nieformalny zespół badawczy, szczególnego podkreślenia wymaga kilka spraw. Po pierwsze, badaniami objęto tereny, które do tej pory stanowiły w ograniczonym zakresie obszar penetracji badawczej. Po drugie, czternastoosobowy zespół autorów związanych z Uniwersytetem w Białymstoku, Uniwersytetem Medycznym w Białymstoku, bibliotekami publicznymi w Białymstoku, Suwałkach i Łomży, posługując się katalogami bibliotecznymi i bibliograficznymi bazami danych wydawnictw ciągłych Biblioteki Narodowej (bibliografia narodowa, katalog centralny czasopism polskich, katalog czasopism BN), Książnicy Podlaskiej w Białymstoku, Biblioteki Publicznej im. Marii Konopnickiej w Suwałkach, Miejskiej Biblioteki Publicznej w Łomży, w krótkim okresie, zaledwie dwóch lat, ustalił 653 tytuły wydawnictw ciągłych (bez gazetek szkolnych), w tym 402 białostockie, 168 łomżyńskich, 83 suwalskie, identyfikując dodatkowo 136 tytuły prasy podziemnej (z lat 1980-1990). Po trzecie, wszystkie zidentyfikowane tytuły regionu białostockiego, łomżyńskiego i suwalskiego spisane zostały w postaci aneksów uporządkowanych chronologicznie oraz geograficznie. Po czwarte, praca szerzej przybliży nieznaną badaczom, prasę naukową i społeczno-kulturalną litewską, białoruską, ukraińską i tatarską. I uwaga ostatnia, mająca charakter postulatyczny. Przedstawiona publikacja nie wyczerpuje tematu, czego trudno na tym etapie oczekiwać i z czego autorzy zdają sobie sprawę, pisząc, iż przeprowadzone do tej chwili prace są jeszcze fragmentaryczne. Wielokulturowy charakter terenu objętego badaniami każe bowiem rozplanować badania wielokierunkowo: terytorialnie, chronologicznie (poszerzając okres badań o lata 1918-1939), etnicznie. Wymaga to czasu i nakładów finansowych. Sądząc po obu dotychczasowych publikacjach, spodziewanym efek-

tem końcowym, mogłaby być pełna dokumentacja bibliograficzna, obejmująca już nie tylko czasopisma, ale także książki i jednodniówki. Kolejnym etapem byłyby zapewne analiza bibliologiczna produkcji wydawniczej (instytucje, ludzie, dzieła). Oba opracowania wyraźnie pokazują, z jak dużym przedsięwzięciem mamy do czynienia. Warto też podkreślić przemyślane podejście metodologiczne do badanego materiału. Ani prace prowadzone w Instytucie Historii Akademii Podlaskiej w Siedlcach nad prasą południowego i południowo-wschodniego Podlasia, ani inne, istniejące publikacje, na co wskazuje stan badań w recenzowanym opracowaniu, nie opisały w pełni prasy Podlasia w okresie tuż po zakończeniu działań wojennych w 1944 r. do chwili niemal obecnej. Pokazały jedynie, jak dużo jest jeszcze do zrobienia. Miejmy zatem nadzieję, że prace podjęte przez Zakład Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa Uniwersytetu w Białymstoku, dzięki instytucjonalnemu wsparciu finansowemu, będą mogły być kontynuowane.

Małgorzata Korczyńska-Derkacz
Instytut Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa
Uniwersytetu Wrocławskiego

Tekst wpłynął do Redakcji 9 kwietnia 2015 r.

Dictionnaire du livre de jeunesse¹: la littérature d'enfance et de jeunesse en France. Sous la dir. d'Isabelle Nières-Chevrel et Jean Perrot; et la responsabilité scientifique de Claude Ganiayre [et al.]. Paris: Editions du Cercle de la Librairie, 2013, XVI, 989 s., il., ISBN 978-2-7654-1401-8.

W ślad za ogromnym sukcesem monumentalnego, 3-tomowego *Dictionnaire encyclopédique du livre²* (Paris 2002-2011) – Editions du Cercle de la Librairie³, znany francuski wydawca dzieł z zakresu księgo- i bibliotekoznawstwa, edytorstwa i informacji naukowej – w 2013 r. opublikował kolejne warte uwagi wydawnictwo informacyjne tym razem poświęcone książce dla dzieci i młodzieży *Dic-*

¹ Książka zakupiona i recenzowana w ramach realizacji projektu „Przemiany współczesnej książki popularnonaukowej dla dzieci i młodzieży (na przykładzie francuskiej oferty wydawniczej)” finansowanego ze środków Narodowego Centrum Nauki przyznanych na podstawie decyzji numer DEC-2013/11/D/HS2/04543.

² Rec. A. Wandel, *Roczniki Biblioteczne* 2013, t. 57, s. 171-178.

³ Wydawnictwo Editions du Cercle de la Librairie (zał. 1982), in. Editions Electre stanowi oddział przedsiębiorstwa Electre SA utrzymywanego przez związek zawodowy francuskich wydawców, księgarzy i innych pracowników książki Cercle de la librairie (zał. w 1847 roku). Działalność Electre SA opiera się na trzech podstawowych filarach: edycji bazy rekordów bibliograficznych *Electre* (głównie na potrzeby bibliotek publicznych); publikacji tygodnika „Livres Hebdo” poświęconego aktualnościom francuskiego rynku wydawniczego i księgarskiego oraz publikacji dzieł naukowych i popularnonaukowych z bibliotekoznawstwa (popularna seria „Bibliothèques”), edytorstwa i sztuki książki, księgarstwa, dokumentacji i informacji naukowej.

tionnaire du livre de jeunesse (dalej DLJ). Pomimo że DLJ ustępuje znacznie DEL pod względem wielkości, jest to bowiem jeden tom formatu B5 o objętości 989 s., ukazanie się tej pozycji było we Francji ważnym wydarzeniem. Przez lata brakowało w tamtejszym piśmiennictwie podobnej pracy, publikacje tego typu były raczej domeną Niemiec (*Lexikon der Kinderliteratur und Jugendliteratur*, von Klaus Doderer. 3 vol., Weinheim; Basel 1975) czy krajów anglosaskich (Humphrey Carpenter and Mari Prichard, *The Oxford companion to children's literature*. Oxford; New York, 1984 i *The Oxford encyclopedia of children's literature*, Jack Zipes, ed. in chief. 4 vol., New York 2006). A przecież prace nad literaturą i książką dla dzieci i młodzieży mają we Francji długą tradycję. Zapoczątkowane w okresie dwudziestolecia międzywojennego (w 1923 r. ukazała się w tym kraju pierwsza

rozprawa doktorska poświęcona literaturze dziecięcej: M.-T. Latzarus, *La Littérature enfantine en France dans la seconde moitié du XIXe siècle*) były kontynuowane przez rzeszę badaczy, w tym takie sławy światowego formatu, jak Paul Hazard, Marc Soriano czy Geneviève Patte, w różnych ośrodkach na terenie całego kraju z paryskim Centre national de la littérature pour la jeunesse na czele. Zdaniem jej twórców niniejsza publikacja jest ukoronowaniem ich wspólnych wysiłków (AP⁴, s. XII).

DLJ jest owocem dziesięciu lat pracy ponad 130 badaczy. Całością kierowali Isabelle Nières-Chevrel, emerytowana profesor literatury na Uniwersytecie Haute-Bretagne w Rennes, oraz Jean Perrot, emerytowany profesor literatury Uniwersytetu Paris-Nord. Wśród autorów znaleźli się przede wszystkim badacze książki dziecięcej, przedstawiciele licznych ośrodków naukowych, ale też bibliotekarze, pisarze, wydawcy i księgarze. Zaproszono również do współpracy kilka osób z zagranicy z Belgii, Kanady, Stanów Zjednoczonych, Szwajcarii i Szwecji.

Słownik zawiera ponad tysiąc haseł (dokładnie 1034), na które składają się hasła słownikowe (głównie nazw własnych) oraz 74 hasła problemowe (encyklopedyczne). Zakres chronologiczny obejmuje okres od początków kształtowania się książki dziecięcej (XVII-XVIII wiek) po czasy współczesne. Struktura haseł nie jest tak rozbudowana jak w DEL, zawiera jedynie definicję oraz krótką bibliografię. W przypadku haseł encyklopedycznych brakuje przede wszystkim tłumaczeń terminów na język obcy (niekiedy takie informacje pojawiają się w tekście). Zrezygnowano także z odsyłaczy uzupełniających, co jest dla czytelnika sporym mankamentem i bardzo utrudnia kompleksowe zapoznanie się z określonym tematem. Na szczęście uwzględniono niezwykle użyteczne odsyłacze całkowite, odsyłające przede wszystkim od tytułów znanych dzieł do nazw ich autorów (np. *Petit Prince*, *Le à Saint-Exupéry*, Antoine de).

Wśród haseł słownikowych przeważają hasła biograficzne, w pierwszej kolejności dotyczące autorów i ilustratorów. Zgodnie z podtytułem dzieła (*La littéra-*

⁴ Skrót AP oznacza przedmowę do recenzowanego dzieła: I. Nières-Chevrel et P. Perrot, *Avant-propos*, s. XI-XVI.

ture d'enfance et de jeunesse en France) i założeniami wyeksponowanymi w jego przedmowie celem DLJ jest przedstawienie literatury dla dzieci i młodzieży we Francji. Nacisk położono więc na twórców francuskich, ewentualnie belgijskich i szwajcarskich piszących w języku francuskim i obecnych na francuskim rynku, uwzględniając jedynie najważniejsze obce nazwiska – w większości klasyków światowej literatury dziecięcej (np. braci Grimm czy Lewisa Carrolla). Co więcej Redakcja DLJ przyznała, że w sposób priorytetowy traktowani byli twórcy uznani, rzadziej zaś brano pod uwagę autorów edycji popularnych i masowych (AP, s. XIV-XV).

Jednym z nielicznych pisarzy polskich w DLJ jest⁵ Janusz Korczak (s. 557). Na język francuski *Króla Maciusia Pierwszego* przetłumaczył i wydał własnym nakładem były wychowanek Doktora – Maurice Wajdenfeld stosunkowo późno w porównaniu do innych tłumaczeń (np. na język angielski czy niemiecki), bo dopiero w 1967 r. Powieść szybko jednak zdobyła sławę i była wielokrotnie wznawiana w prestiżowym wydawnictwie Gallimard. Stała się też podstawą licznych adaptacji filmowych i teatralnych, w tym koprodukcji francusko-polsko-niemieckiej emitowanej w 2004 r. na kanale France 5. Ujęto też w Słowniku obcokrajowców pracujących we Francji lub dla francuskich wydawców, stąd obecność w tym wspaniałym gronie kolejnego Polaka – Franciszki (tu: *Françoise*) Themerson (s. 924-925), która w latach 1937-1942 przebywała wraz z mężem Stefanem Themersonem w Paryżu nawiązując owocną współpracę z wydawnictwem Flammarion.

Spora część haseł to prezentacje francuskich wydawnictw (i to zarówno potentatów branży, takich jak Hachette (r. zał. 1826, s. 445-447), Gallimard (r. zał. 1911, s. 397-399) czy Nathan (r. zał. 1881, s. 687-688), jak i pomniejszych firm, „francuskich liliputów”, np. La Rouergue (r. zał. 1986, s. 848-849) czy Rue du Monde (r. zał. 1996, s. 853-854); kilka dotyczy również znanych bibliotek, w tym przede wszystkim słynnej L'Heure Joyeuse. W dużej liczbie pojawiają się też hasła poświęcone tytułom prasowym i znanym seriom wydawniczym (w tym m.in. najśłynniejszej francuskiej kolekcji książek dla najmłodszych – „prawdziwemu pomnikowi kultury” – „Bibliothèque rose illustrée”, założonej w 1858 r. przez wydawnictwo Hachette i kontynuowanej do dnia dzisiejszego!, s. 99-100). Szczególnie ciekawe są zwłaszcza artykuły na temat prasy dziecięcej, przede wszystkim zważywszy na fakt, że ma ona we Francji długą i bogatą tradycję (by wspomnieć tylko o największym XVIII-wiecznym bestsellerze – tłumaczonym i czytany w całej ówczesnej Europie – *L'Ami des enfants* (1782-1784) Anauda Berquina (w Polsce *Przyjaciel Dzieci* przeł. przez Annę Narbuttową, Wilno 1786). Również dzisiaj Francuzi szczytują się tym, że mają największą i najciekawszą ofertę prasy dziecięcej na całym świecie (zob. hasło *Presse enfantine française*, s. 764-773)

⁵ Bogumiła Staniów w pracy *Z uśmiechem przez wszystkie granice: recepcja wydawnicza przekładów polskiej książki dla dzieci i młodzieży w latach 1945-1989* (Wrocław: Wydaw. Uniwersytetu Wrocławskiego 2006, s. 219-221) wymienia dziewiętnastu autorów, którzy byli tłumaczeni na język francuski w okresie PRL (a wśród nich obok Korczaka przede wszystkim Wandę Chotomską, Czesława Janczarskiego, Henryka Lothamera, Kornela Makuszyńskiego i Piotra Wojciechowskiego; H. Sienkiewicz był tłumaczony na język francuski wcześniej). Po 1989 r. katalog ten można by jeszcze nieco rozbudować (m.in. o *Akademii Pana Kleksa* Brzechwy wydaną przez Hachette w 1995 r., a także kilka tytułów A. i D. Mizielińskich, które szturmem podbijają francuski rynek). Tak czy inaczej niewielu z polskich pisarzy na trwałe zapisało w świadomości Francuzów.

Wartość DLJ zdecydowanie podwyższa spora liczba haseł problemowych, które w ujęciu historycznym i współczesnym, oferują czytelnikowi zwięzłą syntezę francuskich badań w dziedzinie nauki o książce i literaturze, która nie może być oderwana od szerszej analizy różnych aspektów kultury dziecięco-młodzieżowej. Stąd hasła: *Jeu, jouets et littérature de jeunesse* (Zabawa, zabawki i literatura dziecięca, s. 531), *Cinéma et littérature de jeunesse* (Kino i literatura dziecięca, s. 189-193), *Théâtre* (Teatr, s. 920-924) czy wreszcie *Numérique* (Świat cyfrowy, s. 699-702). Mnie szczególnie zainteresował ostatni z wymienionych artykułów. Jego autorka, Sylvie Vassallo – znana przede wszystkim jako kierownik największych targów książki dla dzieci we Francji (*Salon du livre et de la presse jeunesse Seine-Saint-Denis*⁶) przedstawiła ewolucję książki dla dzieci na nośniku cyfrowym, poczynając od książek na CD-ROM-ach (przypominając przy tym o silnej w latach 90. XX w., tendencji dołączania płyt CD, szczególnie do książek popularnonaukowych), poprzez DVD, a skończywszy na e-bookach dostępnych w Internecie i nowoczesnych aplikacjach na tablety i smartfony. Domyślam się, że hasło powstało przed 2010 r., bo autorka nie wspomina o słynnej inicjatywie Biblioteki Narodowej Francji – *Bibliothèque numérique des enfants* (Biblioteka cyfrowa dla dzieci; brak też wzmianki o tym w hasle poświęconym bibliotekom!). Nie pada w omawianym hasle popularne sformułowanie *appli* (ang. *app*), nie omówiono też choćby kilku najbardziej znanych wystaw wirtualnych (fr. *exposition virtuelle*) książek dla dzieci, w kreację których jest zaangażowanych wiele francuskich bibliotek (oprócz BnF, m.in. biblioteki miejskie w Tuluzie czy Lyonie). Tak czy inaczej hasło przynosi wiele cennych informacji, a ze względu na oczywistą świadomość jego autorki co do ogromnej dynamiki rozwoju i zmienności opisywanych zjawisk, kończy się szeregiem otwartych pytań o przyszłość formy książki i dziecięcego czytelnictwa.

Doskonale opracowane są hasła dotyczące różnych rodzajów książek oraz gatunków literackich. Czytelnik znajdzie więc w DLJ hasła poświęcone książce obrazkowej (*Album*, s. 15-18), *pop-up books* (*Livres animés, livres à systèmes*, s. 605-609) czy elementarzom (*Abécédaires*, s. 1-5). Szkoda natomiast, że nie ma hasła „książka-zabawka” (*livre-jouet*), tym bardziej, że takie sformułowanie jest używane w niektórych artykułach (np. w kolejnym cytowanym hasle, s. 620). Niezrozumiałe jest też dla mnie użycie w nagłówku hasła sformułowania *Livres pour les bébés* (s. 618-621), gdyż w praktyce na określenie tego typu książeczek częściej używa się terminu „livres d'éveil” (por. Statystyki Ministerstwa Kultury i Komunikacji pn. *Chiffres clés*, strony wydawców i księgarń). Największe zastrzeżenia mam jednak do hasła „książka popularnonaukowa” (ang. *non-fiction book*). Przede wszystkim mój sprzeciw budzi brak samego hasła *documentaire* i zamiast tego jego sztuczny podział na dwa oddzielne typy: *documentaire historique* (s. 291-294) i *documentaire scientifique et technique* (s. 294-298), co absolutnie nie oddaje bogactwa tematyki podejmowanej w tego typu książkach. Żałuję również, że nie wyeksponowano w tych definicjach poszczególnych rodzajów książek popularnonaukowych, dla których nie przewidziano też odrębnych haseł (typu: słowniki i encyklopedie dla dzieci, przewodniki i poradniki czy *jeux d'esprit*). Tylko przez przypadek (brak odsyłaczy!) trafiłam na rewelacyjne hasło dotyczące jednego z rodzajów *documentaires* – *Vies exemplaires*

⁶ Relację z 30. jubileuszowego Salon du livre et de la presse jeunesse, który odbył się w 2014 r. przedstawiłam w czasopiśmie „Guliwer”, 2015, nr 2.

(żywoty sławnych czy raczej po prostu biografie). Dla porównania nie sposób zliczyć haseł poświęconych rozmaitym gatunkom czy też aspektom literatury pięknej (np. *Fantasy*, s. 345-348; *Science-fiction*, s. 876-878; różne odmiany powieści: *Roman d'aventures; du quotidien; fantastique; historique; policier; scout* etc, s. 812-843 oraz *Comique*, s. 214-220; *Héros et personnages*, s. 462-466, etc).

Osobną kategorię haseł problemowych stanowią hasła poświęcone zagadnieniom edytorskim i wydawniczym (m.in. *Histoire de l'édition pour la jeunesse*, s. 474-482; *Typographie*, s. 944-947; *Emergence des collections*, s. 205-209) oraz sztuce i estetyce książki (np. *Illustration*, s. 502-505; *Livres d'art.*, s. 609-612), a także różnym aspektem nauki o literaturze dla dzieci (*Discours critique*, s. 287-294; *Historiographie de la littérature de jeunesse*, s. 488-491 i in.). Wyróżniają się w tym zestawieniu zwłaszcza dwa powiązane ze sobą hasła *Traduction* (Przekład, s. 935-939) oraz *Adaptation* (s. 7-11) pióra Isabelle Nières-Chevrel. Autorka podkreśliła znaczenie tłumaczeń, które „towarzyszyły narodzinom wszystkich europejskich literatur dziecięcych”, a dzisiaj „stanowią znaczącą część produkcji wydawniczej, zarówno z punktu widzenia liczby tłumaczonych tytułów, jak i sum przeznaczanych na zakup praw autorskich [...]” (s. 935-936); z kolei krytyczny stosunek do różnorodnych adaptacji, które przez wieki stłamsiły urok niejednego wybitnego dzieła literackiego, złagodziła pisząc „trzeba jednak przyznać, że wszystkie te w nieskończoność przerabiane teksty [...] przyczyniły się do powstania naszej wspólnej literackiej świadomości” (s. 11). Na zakończenie z prawdziwą przyjemnością odkryłam hasła odnoszące się do francuskich bibliotek dla dzieci (*Bibliothèques pour enfants*, s. 101-105) oraz innych francuskich i międzynarodowych instytucji mających udział w upowszechnianiu książki dziecięcej (*Institutions nationales et internationales*, 516-519). Wobec tak bogatego zestawienia odczuwa się właściwie tylko niedostatek hasła na temat czytelnictwa dzieci i młodzieży, tym bardziej, że badań na ten temat we Francji nie brakuje (by wymienić tylko najbardziej znane: Sylvie Octobre, *Les loisirs culturels de 6-14 ans*, Paris 2004 i inne późniejsze prace tej autorki lub *Les 11-18 ans et les bibliothèques municipales*, Paris 2009).

Układ haseł w DLJ jest alfabetyczny. Szkoda, że na końcu wydawnictwa nie zamieszczono indeksu haseł w układzie rzeczowym lub chociaż wykazu haseł problemowych. Znacznie ułatwiłoby to korzystanie ze słownika. Być może to jednak celowy zabieg, bo zdaniem redakcji DLJ „słowniki są magicznymi księgami, które umożliwiają [nie tylko] szybkie i precyzyjne wyszukanie potrzebnych informacji, ale jednocześnie zapraszają na spacer. Otwarcie słownika [...], to akceptacja przygody: przypadkiem możemy natrafić na zaskakujące hasła na temat autora czy dziedziny, o istnieniu której dotąd nie mieliśmy pojęcia...”. Promenada to tym przyjemniejsza, że DLJ zaopatrzone w ponad osiemset pięknych, kolorowych ilustracji, które wzbogacają i uatrakcyjniają przekaz. I mnie przytrafiła się podczas lektury DLJ miła niespodzianka. Zatrzymując się przy niezwykle ciekawym haśle *Livres de prix, livres d'étretnes* (Książki – nagrody szkolne, książki – prezenty; s. 612-616) natrafiłam na fotografię nagrody książkowej z 1937 r. dla ucznia szkoły gminnej w Paryżu, którą było *Quo Vadis?* Henryka Sienkiewicza w wydaniu Hachette z 1935 r. Warto do tego dodać, że w tym okresie książki na nagrody były bardzo starannie selekcjonowane przez Ministerstwo Edukacji Narodowej (wtedy Instruction publique), zatem wybór dzieła polskiego noblisty jest tu bardzo znaczący.

Intencją redakcji Słownika było odpowiedzieć na pytania badaczy, kolekcjonerów, rozmaitych pracowników książki dziecięcej (bibliotekarzy, wydawców, księgarzy...), a także szerokiej publiczności, a więc każdej osoby ciekawej współczesnej kultury dziecka. Nie kryto też ambicji zmierzającej do ukazania dorobku francuskiej literatury i edytorstwa na arenie międzynarodowej, co jest tym bardziej uzasadnione, że mamy w tym przypadku do czynienia z jedną z najstarszych i najbogatszych literatur dziecięcych na świecie. Pomimo dostrzeżonych bardzo drobnych niedociągnięć DLJ, cel ten z pewnością został zrealizowany.

Agnieszka Wandel

Instytut Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa
Uniwersytet Wrocławski

Tekst wpłynął do Redakcji 27 lutego 2015 r.

Archiwistyka społeczna. Pod red. Katarzyny Ziętał. Wyd. 2 popr. Warszawa: Ośrodek Karta, 2014, 154 s. ISBN 978-83-64476-18-1.

Archiwa społeczne tzw. AS-y zyskują w Polsce coraz większą popularność. Gromadzą dokumenty życia społecznego, fotografie, wspomnienia i nagrane relacje, a więc wszystko to, co określamy mianem niepaństwowego zasobu archiwalnego. Uzupełniają w ten sposób pracę archiwów państwowych, ocalając od zapomnienia historię lokalnych społeczności. Ich roli w zachowaniu dziedzictwa kulturowego i narodowego nie da się przecenić. Samo pojęcie archiwów społecznych nie jest nowe. W literaturze naukowej pojawiło się już w latach 80. XX w. Jego recepcja przebiega jednak dość wolno. Termin ten nie pojawia się w tekście wielokrotnie nowelizowanej ustawy o narodowym zasobie archiwalnym z 1983 r. choć zbiory organizacji społecznych zaliczane są do niepaństwowego ewidencjonowanego zasobu archiwalnego, czyli rejestrowanego przez Naczelną Dyрекcję Archiwów Państwowych. Próbą sklasyfikowania AS-ów i umiejscowienia ich w polskiej rzeczywistości jest książka *Archiwistyka Społeczna* wydana przez Ośrodek Karta. Publikacja doczekała się niedawno drugiego wydania i nadal stanowi jedyne tak obszerne opracowanie na temat archiwów społecznych w Polsce. Składa się z dwóch zasadniczych części. Pierwsza – to zbiór tekstów wyjaśniających czym są AS-y, co je charakteryzuje, kto je tworzy i na jakich zasadach działają.

Katarzyna Ziętał, która w Ośrodku Karta koordynuje program „Archiwa społeczne w Polsce”, na potrzeby opracowania kreśli we wstępie roboczą definicję

tego pojęcia. A brzmi ona następująco: „Archiwum społeczne prowadzone jest przez organizację pozarządową (w rozumieniu art. 3 ust. 2 ustawy O działalności pożytku publicznego i o wolontariacie) lub powstaje przy jednostce samorządu terytorialnego w efekcie celowej aktywności obywatelskiej. Archiwum gromadzi, przechowuje, opracowuje (w celu udostępniania) materiały dokumentowe i ikonograficzne lub audiowizualne. Dokumentacja ta tworzy niepaństwowy zasób archiwalny”¹. Przedstawiona definicja jest podstawą kolejnych rozważań autorki. Ziętał stara się odpowiedzieć na pytania, które w sposób naturalny nasuwają się przy próbie definiowania archiwów społecznych w taki sposób: kto je zakłada i jest ich właścicielem? Jakie są cele takich inicjatyw?

W kolejnym artykule *Część zasobu narodowego* Władysław Stępnia, naczelny dyrektor Archiwów Państwowych, przygląda się przepisom prawnym regulującym funkcjonowanie AS-ów w Polsce. Zwraca też uwagę na konieczność wprowadzenia zmian w Ustawie o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach z 1983 r. Jego zdaniem potrzebna jest nowelizacja, która zagwarantuje organizacjom pozarządowym, prowadzącym archiwa społeczne wsparcie finansowe z budżetu państwa². Jak przekonuje, dobrym wzorem jest Kanadyjska Rada Archiwów i realizowany przez nią Narodowy Program Rozwoju Archiwalnego (ang. *National Archival Development Program*). Dzięki niemu Library and Archives of Canada (połączenie Archiwum Narodowego i Biblioteki Narodowej) może swobodnie wspierać, także finansowo, działalność AS-ów.

W tekście *Dekada przed archiwistyką społeczną* na przykładzie zbiorów Towarzystwa Przyjaciół Pamiętnikarstwa czytelnik przekonuje się, do czego może prowadzić brak zasad współpracy między AS-ami, a państwową służbą archiwalną. Zbigniew Gluza, dyrektor Ośrodka Karta, opisuje dramatyczne próby ratowania unikatowej kolekcji, liczącej 200 tys. książek, listów, wspomnień i indywidualnych zapisków. Dokumenty przez lata znajdowały w zrujnowanym pałacu w Rudnie pod Warszawą, zupełnie nieprzystosowanym do przechowywania archiwaliów. Na nic zdały się apele pracowników „Karty”, by Towarzystwo właściwie je zabezpieczyło. Gdy pod koniec lat 90. XX w. nieruchomości została sprzedana prywatnej osobie, ogromna kolekcja trafiła do nieogrzewanego garażu nieopodal posiadłości. Dzięki sprawnie przeprowadzonej interwencji Ośrodka Karta i poparciu Darii Nałęcz, ówczesnej szefowej Naczelnej Dyrekcji Archiwów Państwowych (NDAP), zbiory zostały uratowane. Nowy właściciel zgodził się przekazać je do Archiwum Akt Nowych (AAN). Opisana przez Z. Gluzę historia pokazuje, że bez wypracowania reguł wspólnego działania między AS-ami a instytucjami państwowymi podobny los może spotkać także inne kolekcje. Naczelna Dyrekcja Archiwów Państwowych nie miała wówczas wpływu na działanie Towarzystwa Przyjaciół Pamiętnikarstwa. Nie mogła nałożyć żadnych sankcji na stowarzyszenie, które jawnie dopuszczało się niszczenia własnych zbiorów. Dyrektor „Karty” opisuje także kolejne próby nawiązania współpracy

¹ *Archiwistyka Społeczna*. Red. K. Ziętał. Wyd. 2 popr. Warszawa: Ośrodek Karta, 2014, s. 9.

² W grudniu ubiegłego roku Sejmowa Komisja Kultury jednogłośnie zaakceptowała poprawkę zaproponowaną przez Ośrodek Karta, umożliwiającą dofinansowanie działalności archiwistycznej organizacji społecznych. W myśl przepisów Naczelny Dyrektor Archiwów Państwowych (NDAP), który sprawuje pieczę nad całym narodowym zasobem archiwalnym, będzie mógł organizować konkursy dotacyjne dla archiwów społecznych.

między organizacjami pozarządowymi, archiwami państwowymi i Ministerstwem Kultury. Jak zauważa, zwykle kończyły się one na deklaracjach. Musiała minąć dekada, by urzędnicy zrozumieli, że idea budowania archiwów społecznych jest ważna, a bez odpowiedniego wsparcia ze strony państwa nie jest to możliwe.

Archiwum Akt Nowych, oprócz kolekcji Towarzystwa Przyjaciół Pamiętnikarstwa, może się poszczycić także innymi zbiorami organizacji społecznych i politycznych. O tych niezwykle cennych nabytkach pisze w artykule *Archiwistyka społeczna w Archiwum Akt Nowych* Mariusz Olczak z AAN. Jak przekonuje, ich pozyskanie nie byłoby możliwe, gdyby nie decyzja o utworzeniu w latach 90. XX w. w strukturach instytucji Archiwum Polonii i Archiwum Czynu Niepodległościowego, a potem także nawiązanie współpracy ze środowiskiem emigracji, byłych działaczy politycznych, oficerów, czy kombatanów. W ciągu kilkunastu lat AAN udało się pozyskać zbiory liczące prawie 30 tys. jednostek. Przekazali je sami właściciele, ale też ich rodziny i współpracownicy. Wśród nich są dokumenty należące do dowódcy Kedywu Komendy Głównej AK płk. Jana Mazurkiewicza ps. Radosław, czy szefa kontrwywiadu Oddziału II Komendy Głównej AK Bernarda Zakrzewskiego oraz jego żony Haliny Zakrzewskiej ps. Beda. Kolekcje pozwoliły na opracowanie i wydanie publikacji źródłowych, m.in. *Żołnierzy Powstania Warszawskiego w Archiwum Romualda Śreniawy-Szypowskiego*.

W następnym tekście zatytułowanym *Archiwa Ośrodka Karta Z. Gluza* charakteryzuje prowadzone przez organizację AS-y. Przedstawia także pokrótce dzieje ich powstania. Najdłużej działa Archiwum Wschodnie, które dokumentuje losy ludności polskiej na Kresach Wschodnich II RP oraz ZSRS po wybuchu II wojny światowej. Rękopisy, maszynopisy, notatki, zdjęcia i należące do dawnych działaczy opozycji w latach 1944-1989 zostały włączone do Archiwum Opozycji. Z kolei nagrane w latach 1987-2007 wspomnienia i relacje składają się na Archiwum Historii Mówionej. Ośrodek utworzył też Archiwum Historii Bliskiej. W jego zbiorach znajdują się dokumenty prezentujące historię różnych regionów i miejscowości. Przystąpił do konkursu. Organizacja dysponuje również bogatą kolekcją fotografii stanowiących część osobnego archiwum.

Realizacją idei archiwistyki społecznej są Cyfrowe Archiwa Tradycji Lokalnej (CATL) o czym w kolejnym tekście przekonuje Marcin Wilkowski z Fundacji Nowoczesna Polska, stały współpracownik Ośrodka Karta. Jego artykuł z pewnością zainteresuje bibliotekarzy. Może też okazać się pomocny w ich codziennej pracy. Zgodnie z założeniami realizowanego przez „Kartę” programu CATL-e powstają w gminnych bibliotekach, a ich zadaniem jest dokumentowanie lokalnej historii. Jak podkreśla autor, najważniejszą rolę odgrywają w nim bibliotekarze, którzy razem z mieszkańcami opisują, a następnie digitalizują przyniesione przez nich materiały. Zanim przystąpią do pracy, przechodzą specjalistyczne szkolenia na temat zasad organizacji archiwum społecznego, metod pozyskiwania, gromadzenia, opracowywania i udostępniania zbiorów. Witkowski podaje także przykłady realizacji tego programu w wybranych bibliotekach w kraju.

Akademicką refleksję nad AS-ami przedstawia Tomasz Czarnota z Zakładu Archiwistyki Instytutu Historii UMCS w Lublinie w artykule *Archiwa społeczne w badaniach i dydaktyce uniwersyteckiej w Polsce*. Autor prześledził tematykę badań naukowych prowadzonych w obszarze archiwistyki społecznej w ostatnich latach. Jego zdaniem

w polskiej literaturze trudno znaleźć wyczerpujące informacje na temat AS-ów. Ponadto samym zagadnieniem dotychczas zajmowali się głównie pracownicy AS-ów albo organizacji społecznych. Diagnoza, którą stawia Czarnota w tekście, raczej nie nastraja optymistycznie. „Archiwistyka społeczna na dzień dzisiejszy stanowi obszar okazjonalnej penetracji badawczej, a poziom dotychczasowych ustaleń nie wykracza poza zagadnienia podstawowe” – przekonuje³. Autor dostrzega konieczność zmiany samego podejścia do przedmiotu badań oraz modyfikacji warsztatu naukowego. A to, jak podkreśla, może wydawać się trudniejsze i zniechęcać badaczy już na wstępie. Bierze też pod lupę programy nauczania archiwistyki i ocenia je pod kątem obecności problematyki AS-ów. Zagadnienie archiwów społecznych porusza kilka bloków tematycznych, np. na Uniwersytecie Mikołaja Kopernika w Toruniu, czy Uniwersytecie Marii Skłodowskiej-Curie w Lublinie. Wprowadzenie osobnego przedmiotu, poświęconego wyłącznie AS-om autor uważa w obecnej chwili za mało realne, a to dlatego, że wciąż na ten temat niewiele wiadomo.

Próby opisania AS-ów działających poza granicami kraju podejmuje się Joanna Łuba, kierownik Działu Ikonografii Ośrodka Karta w artykule *Spoleczne Archiwa Polonijne*. Cennymi kolekcjami od lat 90. XX w. opiekuje się Naczelna Dyrekcja Archiwów Państwowych, a także Archiwum Akt Nowych, Biblioteka Narodowa czy Instytut Pamięci Narodowej. Jak dowodzi autorka państwowe instytucje nie są w stanie objąć pomocą i dotrzeć do wszystkich poloników z prostej przyczyny. Zbiory należą do najbardziej rozproszonych na świecie. Łuba widzi w tym pole do działania dla organizacji pozarządowych i prowadzonych przez nie AS-ów. To szczególnie ważne w sytuacji, gdy z roku na rok ubywa polskich organizacji za granicą. Ich członkowie często nie wiedzą, co zrobić z zebraną dokumentacją i zdarza się, że ją wyrzucają. Autorka opisuje też przykłady współpracy Ośrodka Karta ze środowiskami polonijnymi i osobami prywatnymi, a także próby ratowania cennych archiwaliów.

O problemach związanych z udostępnianiem zbiorów w sieci pisze Marcin Wilkowski w kolejnym artykule *Co się dzieje z archiwum w Internecie? Kilka wątków teoretycznych*. Jednym z nich jest dekontekstualizacja – skopiowany ze strony archiwum dokument bez podstawowego opisu traci swoje oryginalne znaczenie. Dotyczy to szczególnie udostępnianych na różnych stronach fotografii. Autor zwraca też uwagę na kwestię manipulacji, której podlegają zbiory w wersji cyfrowej. Użytkownicy często ingerują w ich treść, retuszują skany i poprawiają niedoskonałości, by uatrakcyjnić publikowany materiał. Zdaniem M. Wilkowskiego archiwum jest bezradne wobec takich działań. Nie posiada narzędzi, pozwalających na kontrolę udostępnianych treści. Jak jednak przekonuje, powinno edukować swoich użytkowników opisując charakter zbiorów i zasady ich udostępniania. Tekst uzmysławia czytelnikowi, jakie wyzwania towarzyszą upowszechnianiu archiwum w sieci. A takie potraktowanie tematu z pewnością okaże się pomocne w pracy archiwistów społecznych.

Druga część książki stanowi praktyczny podręcznik dla wszystkich tych, którzy prowadzą archiwa społeczne lub chcieliby się tym zająć. Dowiedzą się, jak krok po kroku pozyskiwać zbiory, jak je opracowywać, przechowywać i udostępniać.

³ T. Czarnota: *Archiwa społeczna w badaniach i dydaktyce uniwersyteckiej*. W: *Archiwistyka Społeczna*. Wydaw. 2 popr. Red. K. Ziętał. Warszawa: Ośrodek Karta, 2014, s. 42.

Niewątpliwą zaletą opracowania jest także jego szata graficzna. Kolorowa okładka, przemyślana typografia, kompozycja, przejrzysty układ tekstu, a do tego każda część publikacji wyróżniona inną barwą. Wszystkie te elementy sprawiają, że opracowanie jest atrakcyjne wizualnie i dużo przyjemniej się z niego korzysta. Publikacja Ośrodka Karta to spory krok naprzód w upowszechnianiu i popularyzowaniu wiedzy o AS-ach w Polsce. Zagadnienie to cały czas jest traktowane po macoszemu. Brakuje rzetelnych informacji na temat działalności AS-ów, a archiwistyka społeczna jest raczej przedmiotem okazjonalnych badań naukowych. Opracowanie „Karty” może to zmienić i stać się punktem wyjścia do szerszej debaty na ten temat. Z pewnością przyda się w codziennej pracy wolontariuszom, zajmujących się archiwami. Być może zachęci też więcej osób do ich zakładania. Czy tak będzie, pewnie wkrótce się przekonamy.

Aleksandra Pinkas

Tekst wpłynął do Redakcji 27 stycznia 2015 r.

PRZEGLĄD PIŚMIENICTWA KRAJOWEGO

Tocząca się w środowisku naukowym dyskusja o kształcie zmian w nauce o informacji znalazła swój wyraz w międzynarodowej konferencji „Nauka o informacji (informacja naukowa) w okresie zmian”, którą cyklicznie organizuje Zakład Systemów Informacyjnych Instytutu Informacji Naukowej i Studiów Bibliologicznych Uniwersytetu Warszawskiego. Materiały z drugiej edycji konferencji (Warszawa 4-5 kwietnia 2013 r.) zostały opublikowane w tomie *Nauka o informacji w okresie zmian. Koncepcje, metody, badania, praktyki* (Sosińska-Kalata, red., 2014). Zbiór artykułów podzielono na cztery części tematyczne. Część pierwsza *Teoretyczne i metodologiczne aspekty nauki o informacji* zawiera m.in. artykuł Barbary Sosińskiej-Kalaty pokazujący wpływ technologii organizowania dostępu do zasobów cyfrowo zapisanej wiedzy na kierunki rozwoju teorii organizacji i klasyfikacji wiedzy oraz Sabiny Cisek o analizie danych jakościowych we współczesnej informatologii. Wśród tekstów części drugiej *Informacja i komunikacja naukowa* zamieszczono artykuły: Teresy Święckowskiej, ukazujący główne kierunki badań dotyczących autorstwa w nauce i komunikacji naukowej i Marcina Roszkowskiego, prezentujący charakterystykę funkcjonowania ontologii jako narzędzia reprezentacji wiedzy. W części trzeciej *Edukacja informacyjna i badanie zachowań informacyjnych* zamieszczono m.in. artykuł Laurence’a Faviera analizujący związek między debatą dotyczącą „biblioteki jako miejsca” a koncepcją biblioteki, jako centrum kształcenia oraz tekst o bibliotece szkolnej, jako miejscu heterotopowym w ramach instytucji szkolnej autorstwa Beatrice Micheau. Z artykułów części czwartej *Nowoczesne techniki informacyjne we*

współczesnych usług bibliotecznych i informacyjnych zwraca uwagę tekst Krystyny K. Matusiak o dyskusji wokół digitalizacji, jako metody konserwacji zbiorów oraz rozważania Marii Bereśniewicz o kierunku zmian zachodzących w języku haseł przedmiotowych Biblioteki Narodowej.

Sześćdziesiąta rocznica śmierci wybitnego polskiego bibliologa Jana Muszkowskiego stała się inspiracją do zorganizowania w dniach 13-14 maja 2013 r. przez Katedrę Bibliotekoznawstwa i Informatyki Uniwersytetu Łódzkiego konferencji oraz publikacji pokonferencyjnego tomu artykułów *Jan Muszkowski – ludzie, epoka, książki. Tradycje i kontynuacje* (Czapnik et al., red., 2014). Z bogatej działalności naukowej, organizacyjnej, edukacyjnej w zakresie teorii książki, księgarstwa, bibliotekarstwa, bibliofilstwa, bibliotekoznawstwa Jana Muszkowskiego autorzy artykułów wybrali kilkanaście zagadnień umieszczonych w czterech częściach publikacji. W części „Tradycja” Hanna Tadeusiewicz scharakteryzowała Jana Muszkowskiego jako twórcę Katedry Bibliotekoznawstwa Uniwersytetu Łódzkiego a Elżbieta Stefańczyk – jako współzałożyciela i działacza Związku Bibliotekarzy Polskich oraz Związku Bibliotekarzy i Archiwistów Polskich. Artykuły pomieszczone w dziale „Teoria” poświęcone zostały teoretycznym refleksjom, które często towarzyszyły działalności zawodowej, społecznej czy edukacyjnej Muszkowskiego, a całościowe ujęcie uzyskały w pracy *Życie książki*. Tu znalazły się m.in. artykuły Agnieszki Łupszak o paradygmacie pozytywistycznym w jego pracach oraz Grażyny Piechoty o bibliofilstwie w ujęciu Muszkowskiego na tle poglądów ówczesnych badaczy nauki o książce. W części „Praktyka” zamieszczony został m.in. artykuł Zbigniewa Gruszki o powstawaniu drugiego, zmienionego, wydania *Życia książki*, a w części „Kontynuacje” tekst Pauli Gamus o zgromadzonym przez Muszkowskiego księgozbiórze Zakładu Bibliotekoznawstwa Uniwersytetu Łódzkiego.

Z kolei Ewa Andrysiak w bibliofilskiej publikacji Towarzystwa Przyjaciół Książki zatytułowanej *Jan Muszkowski – uczonec i miłośnik książek* (Andrysiak, 2014) naszkicowała sylwetkę Muszkowskiego – bibliofila. Autorka szczegółowo dokumentuje działalność Muszkowskiego na polu bibliofilstwa – począwszy od udziału w pierwszym walnym zgromadzeniu Towarzystwa Bibliofilów Polskich, którego był jednym z założycieli i sekretarzem, poprzez dyskusje i wystąpienia na forum towarzystwa, działalność publicystyczną, recenzje publikacji i wystaw polskich i zagranicznych, udział w zjazdach bibliotekarzy i miłośników książek.

Współczesne problemy czytelnictwa zostały zaprezentowane w tomie artykułów pod redakcją Mai Wojciechowskiej *Czytelnictwo w dobie informacji cyfrowej. Rozwój, bariery, technologie* (Wojciechowska, red., 2015). W części pierwszej publikacji autorzy opisali programy wspierające rozwój czytelnictwa w Polsce i na świecie (np. przegląd polskich i zagranicznych projektów wspierających czytelnictwo autorstwa Renaty Ciesielskiej-Kruczek, tekst Agnieszki Maroń o włoskim programie promującym głośne czytanie małym dzieciom), w części drugiej, dotyczącej czytelnictwa dzieci i młodzieży, znalazł się m.in. artykuł Agnieszki Kopacz *Co robić, by uczniowie czytali? Refleksje polimedialnej polonistki*. W części „Czytelnictwo w środowisku naukowym” przedstawiono m.in. przeprowadzone w Książnicy Pedagogicznej w Kaliszu badania czytelnictwa studentów (Bogumiła Celer, Aldona Zimna) oraz badania nad czytelnictwem studentów związanym z procesem studiowania (Justyna Rogińska-Usowicz). W części czwartej autorzy przedstawiali wpływ marketingu na czytelnictwo (np. artykuł Marioli Jackiewicz *7P – marketing mix usług świadczono-*

nych w bibliotece naukowej), w piątej – działalność bibliotek promującą czytelnictwo (np. tekst Marioli Antczak i Pauliny Krzywickiej *Święta biblioteczne okazją do promocji bibliotek szkolnych*). Natomiast wśród tekstów zawartych w kończącej publikację części „Współczesne problemy czytelnictwa” znalazł się przegląd nowych technologii w świecie książek autorstwa Zofii Tatarek.

Pełne zaangażowania refleksje, opinie, diagnozy i propozycje dotyczące współczesnego polskiego bibliotekarstwa znalazły się w najnowszej książce Jacka Wojciechowskiego *Biblioteki w nowym otoczeniu* (Wojciechowski, 2014). Autor ukazuje zagrożenia dla bibliotek, które może stwarzać przewaga usług zdalnych nad ofertą bezpośrednią, brak rozeznania potrzeb użytkowników, brak profesjonalizmu bibliotekarzy. Przedstawia model uczelnianej sieci bibliotecznej oraz koncepcję kooperacji bibliotek akademickich. Analizuje problemy bibliotek publicznych związane z ich uniwersalizmem, usługami o codziennym charakterze, dostępnością. W ostatnim rozdziale publikacji po raz kolejny udowadnia możliwość i potrzebę koegzystencji komunikacji piśmienniczej i digitalnej.

Bogate dzieje biblioteki klasztoru karmelitów na Piasku w Krakowie od jej powstania w końcu XIV w. do końca XIX w. przedstawił Szymon Sułecki w rozprawie *Księgozbiór klasztoru karmelitów na Piasku w Krakowie* (Sułecki, 2014). Praca została oparta na szerokiej kwerendzie, a bardzo ważne dla jej powstania okazały się, obok innych dokumentów, zachowane inwentarze biblioteki z 1585 r. i 1602 r. W rozdziale pierwszym autor zarysował dzieje i kulturę intelektualną zakonu karmelitów. Rozdział drugi przedstawia krakowską bibliotekę od jej powstania do roku 1587, trzeci zaś okres rozkwitu biblioteki w XVII i XVIII w., którego przejawem było zaprojektowanie i wykonanie ozdobnej i funkcjonalnej sali bibliotecznej. Rozdział czwarty poświęcony jest dokumentom obrazującym opracowanie zbiorów przez jego opiekunów (inwentarze, katalogi), analizie treściowej księgozbioru, jego użytkowaniu, oprawom. Pod względem ilościowym biblioteka wyprzedzała wiele innych bibliotek klasztornych w Krakowie. „Nie mogła się równać z bibliotekami jezuitów czy dominikanów, szczytującymi się ogromnymi zbiorami, ale wobec odmiennego charakteru zakonnego, zbiory karmelitów na Piasku stanowią świadectwo wielkiego znaczenia ksiąg w klasztorze krakowskim. Są obrazem wielowiekowej kultury intelektualnej, wyznaczonej nie tylko przez bazę naukową studium karmelitańskiego, ale i zainteresowania poszczególnych zakonników” (s. 280).

Historia i metodologia polskich bibliografii dziedzinowych z zakresu nauk humanistycznych i społecznych stała się tematem obszernej monografii Alicji Matczuk *Polskie bibliografie nauk humanistycznych i społecznych do roku 1989* (Matczuk, 2014). Uzasadniając podjęcie takiej problematyki autorka wskazuje na ważną rolę bibliografii w naukach humanistycznych i społecznych, opierających swój warsztat badawczy przede wszystkim na słowie pisanym i drukowanym. „Głównym założeniem pracy było przedstawienie problemów metodycznych polskich bibliografii nauk humanistycznych i społecznych, jako warsztatu naukowego badacza. Starano się, obok analizy metodyki i opracowania bibliografii, ukazać – o ile na to pozwalał materiał – świadomość i kulturę bibliograficzną polskiego środowiska naukowego oraz przedstawić opinie na temat poszczególnych przedsięwzięć, zwracając uwagę na wysuwane postulaty i propozycje” (s. 11). Analizie poddano 157 tytułów obejmujących bibliografie z 22 klasycznych podstawowych dyscyplin humanistycznych i społecznych. Badano m.in. warunki wytwarzania bibliografii, różne aspekty

metodyki (np. dobór materiałów, zakres i zasięg, kompletność i selekcję, opis bibliograficzny), kompozycję edytorsko-typograficzną. Dwa początkowe rozdziały poświęcono rysowi historycznemu, autorom i wydawcom omawianych bibliografii.

Obszerną biografie Eugeniusza Przybyła, toruńskiego bibliofila i malarza żyjącego w latach 1884-1965 przedstawił Janusz Tondel w tomie zatytułowanym *Między książką a sztuką. Eugeniusza Przybyła, toruńskiego bibliofila i malarza pasje i rozczarowania* (Tondel, 2014). Sylwetka i działalność Eugeniusza Przybyła została ukazana na szerokim tle historycznym i społecznym. Autor zarysowuje środowisko Łodzi z końca XIX wieku, miasta narodzin i dzieciństwa bohatera, Częstochowy – miejsca jego gimnazjalnego kształcenia, artystycznego Krakowa, Torunia z okresu międzywojennego, II wojny światowej i okresu powojennego. Szczegółowo charakteryzuje działalność Przybyła jako kolekcjonera książek i artysty malarza. Został on pokazany jako człowiek wielu pasji i talentów, spośród których zwyciężyło jednak zamiłowanie do książki. Najbardziej znany pozostanie, jako współtwórca mocnego bibliofilskiego środowiska toruńskiego, ale i ogólnopolskiego. Starannie wydana publikacja została wzbogacona licznymi ilustracjami.

Projekt wprowadzenia biblioterapii do programów młodzieżowej edukacji rówieśniczej przedstawiła Magdalena J. Cyrklaff w rozprawie *Biblioterapia w edukacji z zakresu profilaktyki uzależnień i promocji zdrowia* (Cyrklaff, 2014). Uczestnicy toruńskiego „Programu młodzieżowych liderów profilaktyki uzależnień i promocji zdrowia” zostali zaznajomieni z materiałami czytelnymi, co miało zwiększyć ich zainteresowanie literaturą i filmem, a także upowszechnić poznane treści wśród rówieśników. W pracy autorka przedstawiła problematykę zagrożeń okresu adolescencji, opisała główne założenia profilaktyki uzależnień i promocji zdrowia adresowane do nastolatków, za szczególnym uwzględnieniem metody młodzieżowej edukacji rówieśniczej, wykorzystującej pozytywny wpływ relacji rówieśniczych w pracy profilaktycznej, przedstawiła teoretyczne podstawy biblioterapii i możliwości jej wykorzystania w działaniach profilaktycznych. Szczegółowo opisała toruński program leaderski i zastosowaną w nim biblioterapię. W rozdziale ostatnim „...przedstawiono przebieg i wyniki zmodyfikowanego eksperymentu biblioterapeutycznego przeprowadzonego wśród uczestników Programu młodzieżowych liderów profilaktyki uzależnień i promocji zdrowia, do którego wykorzystano technikę Solomona. Badanie w działaniu (ang. *action research*) stało się metodą weryfikacji i przekształcania treści szkolenia dla potrzeb uczestników kolejnych edycji warsztatów” (s. 161).

Interesujące zjawisko medialne, jakim jest czasopismo szkolne, stało się przedmiotem monografii autorstwa Pauliny Olechowskiej *Prasa szkolna. Teoria, funkcje, tematyka. Analiza na przykładzie województwa zachodniopomorskiego* (Olechowska, 2015). Autorka przeanalizowała 1341 egz. z 260 tytułów czasopism szkolnych z województwa zachodniopomorskiego, określiła ich profil tematyczny, cechy charakterystyczne zespołów redakcyjnych oraz takie parametry prasoznawcze jak regularność, nakład, format, objętość, formę dystrybucji, cechy szaty graficznej oraz technikę druku. Osobne rozdziały zostały poświęcone analizie funkcji szkolnej prasy oraz prezentowanej przez nią tematyce, natomiast w rozdziałach wstępnych przedstawiono rys historyczny oraz zagadnienia teoretyczne. Przeprowadzone przez autorkę badania ukazały dynamikę i rozwój ilościowy i jakościowy prasy szkolnej. „Czasopisma szkolne są odrębnym rodzajem prasy, wykształciły swoje unikalne formy wypowiedzi dziennikarskiej oraz oryginalną szatę graficzną” (s. 227).

W serii „Biblioteczka Poradnika Bibliotekarza” ukazała się publikacja *Biblioblog w pigułce* Barbary Marii Morawiec, autorki cieszącego się powodzeniem bloga, a obecnie serwisu informacyjnego „Lustro Biblioteki” (Morawiec, 2014). We wprowadzeniu do poradnika autorka przedstawiła historię i stan obecny blogów, ze szczególnym uwzględnieniem blogów bibliotecznych. Zasadnicza część poradnika zawiera szczegółowe instrukcje (krok po kroku), wzbogacone obszernym materiałem ilustracyjnym, dotyczące zakładania blogów, ich rozbudowywania, osiągania atrakcyjnej formy, możliwości zarabiania. Dwa końcowe rozdziały poświęcone zostały możliwościom i sposobom wypromowania bloga.

KSIĄŻKI OMÓWIONE

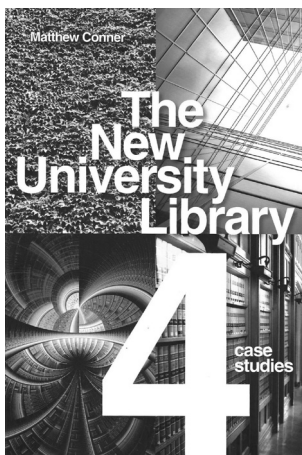
- Andrysiak, Ewa (2014). *Jan Muszkowski – uczonej i miłośnik książek*. Kalisz: Towarzystwo Przyjaciół Książki w Kaliszu, 37 s., il. ISBN 978-83-938579-0-6.
- Cyrklaff, Magdalena J. (2014). *Biblioterapia w edukacji z zakresu profilaktyki uzależnień i promocji zdrowia*. Toruń: Wydaw. Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, 262 s., il. ISBN 978-83-231-3224-0.
- Czapnik, Grzegorz; Gruszka, Zbigniew; Ladorucki, Jacek, red. (2014). *Jan Muszkowski – ludzie, epoka, książki. Tradycje i kontynuacje*. Łódź: Wydaw. Uniwersytetu Łódzkiego; Warszawa: Wydaw. SBP, 223 s., il. Nauka, Dydaktyka, Praktyka; 150. ISBN UŁ 978-83-7969-112-8. ISBN SBP 978-83-64203-31-2.
- Matczuk, Alicja (2014). *Polskie bibliografie nauk humanistycznych i społecznych do roku 1989. Historia i metodyka*. Lublin: Wydaw. Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, 469 s., il. ISBN 978-83-7784-541-7.
- Morawiec, Barbara Maria (2014). *Biblioblog w pigułce. Poradnik dla bibliotekarzy*. Warszawa: Wydaw. SBP, 114 s., il. Biblioteczka „Poradnika Bibliotekarza”; nr 22. ISBN 978-83-64203-26-7.
- Olechowska, Paulina (2015). *Prasa szkolna. Teoria, funkcje, tematyka. Analiza na przykładzie województwa zachodniopomorskiego*. Szczecin: Wydaw. Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego, 294 s., il. Rozprawy i Studia – Uniwersytet Szczeciński; t. 903. ISBN 978-83-7241-982-8.
- Sosińska-Kalata, Barbara, red.; Przystek-Samokowa Maria; Wiorogórska, Zuzanna, współudz. (2014). *Nauka o informacji w okresie zmian. Koncepcje, metody, badania, praktyki*. Warszawa: Wydaw. SBP, 359 s., il. Miscellanea Informatologica Varsoviensia; vol. 7. Nauka, Dydaktyka, Praktyka; 154. ISBN 978-83-64203-28-2.
- Sułecki, Szymon (2014). *Księgozbiór klasztoru karmelitów na Piasku w Krakowie*. Kraków: Wydaw. Avalon, 351 s., il. ISBN 978-83-7730-119-7.
- Tondel, Janusz (2014). *Między książką a sztuką. Eugeniusza Przybyła, toruńskiego bibliofila i malarza, pasje i rozczarowania*. Toruń: Wydaw. Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, 517 s., il. ISBN 978-83-231-3208-0.
- Wojciechowska, Maja, red. (2015). *Czytelnictwo w dobie informacji cyfrowej. Rozwój, bariery, technologie*. Warszawa: Wydaw. SBP, 461 s., il. Propozycje i Materiały – SBP; 90. ISBN 978-83-64203-38-1.
- Wojciechowski, Jacek (2014). *Biblioteki w nowym otoczeniu*. Warszawa: Wydaw. SBP, 303 s. Nauka, Dydaktyka, Praktyka; 153. ISBN 978-83-64203-27-5.

Barbara Koryś

Tekst wpłynął do Redakcji 18 maja 2015 r.

Z LEKTUR ZAGRANICZNYCH

Staram się w tych omówieniach różnicować tematycznie sygnalizowane książki, żeby zwiększyć szanse utrafienia w zainteresowania czytelników. Natomiast poza intencją jest – nieuchronny – jakościowy rozkład przywołanych tekstów. Po prostu ogólny poziom eksplikacji pisemnych obniżył się w ostatnich latach dramatycznie. Odnoszę wrażenie, że to zdyszana i niechlujna stylistyka internetu tak właśnie w konsekwencji daje o sobie znać.

BIBLIOTEKI UNIWERSYTECKIE: JAK DALECE NOWE? [****]

Matthew Conner: *The new University Library: Four Case Studies*. Chicago: ALA Editions, 2014, 176 s. ISBN 978-0-8389-1193-8.

Ale zacznę od zreferowania bardzo interesującej wypowiedzi na temat innowacji w bibliotekach uniwersyteckich, której autorem jest Matthew Conner z biblioteki uniwersytetu w amerykańskim Davis. To ciekawy przegląd prób nowelizacyjnych, wpisanych w (silniejszą lub słabszą) kontynuację bibliotecznych praktyk – zależnie od indywidualnych pomysłów. Autor nie ma wątpliwości, że nastał nowy etap roz-

woju bibliotek i **jakieś** zmiany są nieodzowne, bo inaczej biblioteczne funkcjonowanie zacznie tracić sens. Natomiast nie przesądza jakie? Dlatego przedstawia rozmaite rozwiązania w czterech różnych bibliotekach.

Niekiedy może zbyt detalicznie, bo chciałby ogarnąć wszystko, a to nie jest możliwe. Oraz trochę przesadnie – jak na mój gust – lekceważy piśmiennictwo jako biblioteczne tworzywo. No bo ono jeszcze nie umarło, więc wolałbym większe umiarkowanie. A poza tym razi mnie napastliwy stosunek do Michaela Gormana, którego w końcu znają (prawie?) wszyscy zawodowcy, tymczasem o Connerze w Polsce słyszałem na razie tylko ja.

W USA przyjął się edukacyjno-badawczy wariant uniwersytetu – jak niemal wszędzie na świecie, więc nie wiem czemu autor twierdzi, że to jest model niemiecki – który narzuca potrzebę silnego zaplecza informacyjnego. Dlatego tamtejsze biblioteki akademickie, jeszcze z inspiracji Melvila Deweya, nastawiły się głównie na informacyjną obsługę publiczności właśnie i dawały sobie radę, dopóki nie przyplątał się kryzys ekonomiczny. Z obcięciem kasy zaczęły się kłopoty i nie pomogła nawet deweyowska koncepcja zatrudniania w repozytoriach wyłącznie ładnych dziewcząt. Nastał czas innowacyjności pogłębionej.

Samo przestawienie się na ofertę automatyczną, nie dość że kosztowne, nie sprawdza się w pełni, bo jest nazbyt schematyczne. Próbuje się więc form mobilnych: zdalnych, na miejscu zaś bibliotekarze dyżurni krążą z ofertą i z iPadami,

a tworzy się też punkty informacyjne poza bibliotekami. W skrajności polikwidowano tu i ówdzie kilka bibliotek instytutowych, wcielając bibliotekarzy w skład instytutów i to jest (moim zdaniem) absolutny horror.

Digitalizacja usług i oferta zdalna zmniejszyły frekwencję w samych bibliotekach. Podjęto więc próby wzbogacenia ofert na miejscu, poprzez tworzenie optymalnych warunków dla uczenia się tam (również grupowego) i dla kontaktów środowiskowych. Jakkolwiek nie zabrakło głosów, że to narusza atmosferę spokoju i kontemplacji. Niektórym zawsze źle.

Lecz nadal w obiegu pozostają olbrzymie zasoby piśmiennictwa, gromadzone indywidualnie w trybie uniwersalnym, więc wszędzie podobnie. Autor twierdzi, że 80% tych kolekcji nie znajduje użytkowników, ale nie podaje źródła tej informacji, więc mu nie wierzę, bo jest agresywnie antypiśmienniczy.

Natomiast na przyszłość wypracowano koordynację gromadzenia między bibliotekami pozrzeszonymi w konsorcjach. Bo same zasoby digitalne nie wystarczają, a przy tym pojawiają się kłopoty wynikające ze zmian technologicznych. Skoro już teraz, to co będzie za 5 lat?

Jak niemal wszyscy, Conner narzeka na kształcenie bibliotekarzy: że sztampowe i nieużyteczne. Nie bez racji, ale sam niczego mądrego nie proponuje – to, co napisał, to dyrdymały. Obawiam się, że w tej chwili nikt nie ma racjonalnego pomysłu, jak tę edukację skonstruować na nowo, lub przynajmniej przebudować w sposób produktywny. Dlatego na razie lepiej nie psuć jej ani nie poprawiać. Poczekajmy.

Za to autor nie myli się na pewno sugerując, że współczesny model biblioteki uczelnianej powinien być elastyczny, dopasowany do uczelni, oparty na współpracy i stale modyfikowany. Nie wiem, czy wszyscy mają świadomość, jakie to trudne! Na razie biblioteki rozwijają ofertę piśmienniczą i elektroniczną w sposób łączny (przyszłość pokaże co dalej), a dla rozpowszechniania informacji coraz szerzej wykorzystują różne warianty formuły Learning Commons. To jest postawa pragmatyczna, którą Conner przeciwstawia skostniałemu schematyzmowi... Deweya (!), ale szczerze mówiąc, nie ma po temu najmniejszych podstaw. Po prostu nie lubi klasyków.

A czasem wręcz plecie od rzeczy. Dla rozwiązywania bibliotecznych dylematów przywołuje mianowicie model OODA. To jest strategia... walki powietrznej myśliwców, opracowana przez pułkownika pilota Johna Boyda. W naukach o zarządzaniu ma śladowy związek z teorią gier, ale bez przesady. Wygląda na to, że Conner zaplanował jakąś inwazję bibliotecznych dronów.

Autorskie opinie ogólne znalazły uszczegółowienie w innowacyjnej prezentacji czterech amerykańskich bibliotek uniwersyteckich. Myślę, że warto je tu w wyborze przywołać.

W swojej własnej bibliotece uniwersytetu w Davis, za istotne dokonanie modernizacyjne uznał Conner scentralizowanie katalogu dla wszystkich bibliotek uczelni, no bo dopiero od tego momentu stała się możliwa racjonalizacja oferty i usług. W ślad za tym zintensyfikowały się usługi zdalne, no i to właśnie osłabiło frekwencję na miejscu, w bibliotece, inspirując przemyślenie programu na przyszłość. Ciekawa jest poza tym autorska opinia, że studenci bardzo niechętnie korzystają z e-booków – na ogół bowiem antypiśmienniczy entuzjaści sugerują coś odwrotnego.

Z kolei w bibliotece uniwersytetu w Merced (ten sam stan Kalifornia) dyrekcja najwyraźniej rozdokazywała się mocno, tępiąc wszystko, co ma związek z pismem.

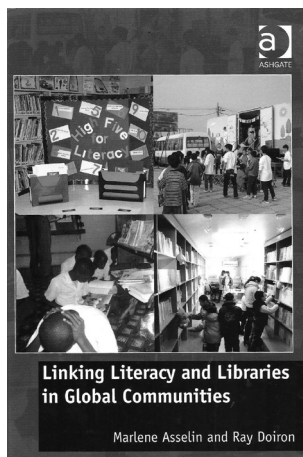
Powyrzucano nawet pisemne oznaczenia sytuacyjne, zastąpione monitorami (?), z drukowanych czasopism pozostawiono wyłącznie jednowersyjne, nie ma też rezerwowych zasobów piśmienniczych, bo w razie potrzeby wykonuje się skany (co na to prawo autorskie?), zaś na stanowiskach informacyjnych bibliotekarzy zastąpili wolontariusze-studenci, bo podobno większość zadawanych pytań to banały. No i nie ma bibliotecznych komputerów dla publiczności, wszyscy bowiem przychodzą z własnymi laptopami. Jakie to szczęście, że nie muszą studiować w Merced.

Z kolei uniwersytet w Manoa na Hawajach prowadzi dwie osobne biblioteki: dla poziomu licencjackiego i magisterskiego. Jednak szczegółów tego osobliwego podziału brak. Wspólną płaszczyzną obu bibliotek jest specjalizacja lokalna (ciekawie, czy tylko ona), podobno jednak utrudniona ze względu na przedmiotową segmentację zasobów i repozytoriów. Trochę to wydumane zastrzeżenie, bo w końcu tak strukturalizują się biblioteki co najmniej od stuleci. Natomiast – zdaniem autora – zadbano tam o rzeczywiście optymalne warunki studiowania oraz pracy naukowej, ponieważ na wszystkich, półkabinowych stanowiskach czytelnianych są dostępne wszelkie, możliwe współcześnie, formy i materiały komunikacyjne.

Natomiast biblioteka uniwersytetu w Urbana-Champaign (to w tej uczelni pracował Michael Gorman) przeprowadziła szereg iście chirurgicznych operacji organizacyjnych. Mianowicie z 40 bibliotek wydziałowych zlikwidowano (scalając) 10, inkorporowano też do większych jednostek (właśnie wydziałowych) liczne biblioteki instytutowe, a zatrudnionych tam dotychczas bibliotekarzy wcielono do instytutów. Będą parzyć kawę? Nie da się ukryć, że są to rozwiązania dramatyczne.

Ofertę informacyjną zintegrowano i scalono w bibliotece głównej. Tam odtąd mieści się ośrodek centralny i ma łączność z pracownikami informacji, którzy (z iPadami) dyżurują w poszczególnych bibliotekach oraz agendach. Pracuje się też nad nową koncepcją szerokiej oferty rekreacyjnej, żeby obniżona frekwencja w bibliotece nie spowodowała niekorzystnych decyzji organizacyjnych.

Jak wadać: każda biblioteka mierzy się z rzeczywistością, według możliwości oraz pomysłów własnych. Nie ma żadnej koncepcji wspólnej: to jest metoda indywidualnych prób i błędów. Ale najgorsze byłoby nie robić nic, bo czas wspólny nie jest łaskawy.

DALEKO OD CENTRUM [****]

Marlene Asselin, Ray Doiron: *Linking literacy and Libraries in Global Communities*. Farnham: Ashgate Publishing Limited, 2013, 155 s., ISBN 978-1-4094-5284-1.

Dwoje kanadyjskich profesorów, Marlene Asselin z Vancouver i Ray Doiron z Prince Edward Island, wpadło na frapujący pomysł, żeby opisać praktyki bibliotekarskie w rejonach odległych od cywilizacyjnego centrum. Niestety, realizacja okazała się dosyć kiepska, za sprawą niebywałego chaosu eksplikacyjnego. Nie ma scalającej myśli przewodniej, opisy licznych bibliotek (bogato zresztą ilustrowane) zostały zestawione razem bez żadnego sensu, a powplata-

ne między nie uwagi ogólne to w znacznym stopniu banały i oczywistości. Trzeba sprężyć się, żeby nie poniechać lektury już po kilku stronach – a przecież w sumie jest o czym pomyśleć.

Ogólne przesłanie jest takie, że warto wyrwać się z euroamerykocentryzmu. Oto bowiem na całym świecie biblioteki zmierzają ku tym samym celom, ale warunki realizacji zamierzeń są nieporównywalne. Jesteśmy nadmiernie zadufani, widząc rzeczywistość przez pryzmat własnej codzienności, tymczasem ona bywa często całkowicie inna.

Wszystkie biblioteki są nastawione proedukacyjnie. W krajach rozwiniętych podstawą staje się formuła Learning Commons, jednak nie wszędzie istnieją odpowiednie po temu warunki. Są však biblioteki, pozbawione elementarnej bazy a nawet elektryczności i też muszą sobie radzić. Z konieczności redukując przedsięwzięcia alfabetyzacyjne (współcześnie, w formule *New Times*, rozumiane jako wielokomunikacyjne) do samego tylko czytelnictwa.

Wspieraniu czytelnictwa są zresztą poświęcone **wszystkie podstawowe** programy biblioteczne – indywidualne, zbiorowe, zespołowe, oraz (gdzie możliwe) sieciowe – w niezachwianym przeświadczeniu, że jest to główny czynnik społecznego rozwoju, który jednak nie uprawomocni się samoczynnie. A łatwo nie jest, bo często brakuje nawet książek, zwłaszcza publikacji w etnicznych językach lokalnych.

Zdaniem autorów, dogodne dla czytelnictwa warunki są wtedy, jeśli istnieje bogaty wybór tekstów oraz możliwość (w tym umiejętność) korzystania, ale ponadto potrzebna jest sprzyjająca atmosfera, zespół zachęcających przykładów zachowań, oraz współdziałal otoczenia. Nie twierdzę, że jest to najlepszy rejestr proczytelniczych uwarunkowań, jaki kiedykolwiek widziałem, ale spierać się nie ma powodu.

Charakteryzowane w książce biblioteki można podzielić z grubsza na dwie kategorie. Są mianowicie takie, które mimo peryferyjnego usytuowania dysponują dobrą bazą, również elektroniką i są prowadzone przez profesjonalnych bibliotekarzy. Wszędzie tam, obok zróżnicowanych programów edukacyjnych, realizuje się też rozmaite przedsięwzięcia, sprzyjające czytelnictwu. Biblioteki w Porto-Tombatas (Brazylia), koło Sydney w Australii, lub w Selangor (Malezja) – obok wielu innych – ze swoimi ofertami miałyby dobre lokaty w dowolnej sieci bibliotek publicznych. Jakkolwiek akurat bibliotekarze malezyjscy, bardziej niż inni, pomstują na niechęć młodzieży do czytania, ale robią co się da.

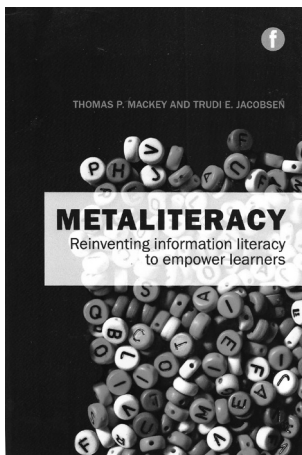
Interesujący wydał mi się poza tym przywołany przykład biblioteki szkolnej w fińskim (ćwierćmilionowym) mieście Espoo, gdzie wprawdzie w ogóle nie ma zawodowych bibliotekarzy – prowadzą ją na zmiany różni nauczyciele (!) – natomiast od mnogości programów proczytelniczych aż kręci się w głowie. Oto czemu tamtejsze statystyki wskazują na fantastycznie wysoki zasięg książki. Zadbano tam również o kolekcje wielojęzyczne, bo napływ imigrantów z rodzinami zwiększa się z roku na rok.

Bywają więc w różnych miejscach globu biblioteki w pełni nowoczesne i profesjonalnie prowadzone, z imponującym portfelem programów ofertowych, ale są i takie, które od standardów odstają radykalnie, a jednak też usiłują robić co trzeba. Przywołana biblioteka wiejska w Kabubbu (Uganda) nie ma prądu ani zawodowej obsady, a kolekcja książek pochodzi z donacji, więc jest głównie (80%) angielskojęzyczna. Jednak i tu, wolontaryjnie, są podejmowane działania alfabetyzacyjne i proczytelnicze – chociaż niedobór materiałów w językach lokalnych stanowi istotne utrudnienie.

Identyczna sytuacja ma miejsce w kenijskim Kinango, no i program czytelnicy też jest tam wdrażany. Właściwie dopiero w takim kontekście wraca (zagubiona już?) świadomość, jaką niezwykle, uniwersalną wartością jest piśmiennictwo.

Najciekawszy w tej książce wydał mi się jednak segment, dotyczący bibliotek objazdowych, o których pamięta się teraz jakby mniej, a tymczasem one nadal funkcjonują na całym świecie – w dwóch wariantach. Jako bibliobusy, czyli biblioteki przemieszczalne, świadczące usługi „z pokładu” w rozmaitych miejscach, w różne dni. Oraz w formie dystrybutorów wymiennych kompletów książek, dostarczanych do określonych punktów udostępniania. Autorzy zwrócili wszelako uwagę, że obok transportu samochodowego, czasami trzeba uciekać się do rozwiązań innych. No bo jeśli nie ma żadnych dróg, ani paliwa...

Otóż w Kenii są takie punkty biblioteczne, do których książki dostarczają karawany wielbłądów. W Kolumbii tu i ówdzie trzeba korzystać z osłów, w Wenezueli lepiej sprawdzają się muły, w Tajlandii czasem pomagają słonie, lub dostarcza się książki łodziami, zaś w Azerbejdżanie są takie wysokogórskie miejscowości (z bibliotekami), gdzie dojeżdżają tylko najpotężniejsze tiry. I to także jest współczesne bibliotekarstwo, służące temu samemu, co wszędzie: informacji, wiedzy oraz refleksji, a także rozrywce. Warto mieć świadomość, że bywa i tak.

MULTIKOMUNIKACYJNOŚĆ [**]

Thomas P. Mackey, Trudi E. Jacobson: *Metaliteracy. Reinventing Information Literacy to Empower Learners*. London: Facet Publishing, 2014, 222 s. ISBN 978-1-78330-012-9.

Boję się, że można zginać w lawinie przedimków „meta”, oraz pojęć „literacy” w tekstowej podaży i z każdym tygodniem wypowiedzi przybywa, mimo że nieczęsto jest tam coś rozumnego do zakomunikowania. Oto kolejna książka w tym duchu, tym razem autorów amerykańskich.

Napisali ją Thomas P. Mackey z Empire State College w Saratoga Springs, NY oraz Trudi E. Jacobson z biblioteki uniwersyteckiej w Albany, ale wydawca zapomniał wyjaśnić, z jakiej. Żeby było śmieszniej: współautorka naprawdę nazywa się Jacobson, co w tekście zasygnalizowano zresztą wielokrotnie – na przekór okładce! Przyznam, że takiego numeru po renomowanym wydawnictwie nie oczekiwałem. Wychodzi na to, że dziadostwo opanowuje już całą sferę inb.

Sama książka nadmiernie odkrywczą nie jest. Powtarza to samo, co już pisywano wcześniej, z niewielkim dodatkiem nowizny. Natomiast irytuje nudziarskim objaśnianiem oczywistości oraz streszczaniem tego, co już powiedziano i zapowiadaniem, co powiedziane będzie. W ten sposób można każdego zamęczyć na śmierć.

Znaczącą część książki zajmują objaśnienia przedrostka „meta” czyli „ponad”, z sugestią że metapiśmiennosc i (szerzej) metakomunikacyjność polega na scaleniu dotychczasowych umiejętności odbiorczych. Moim zdaniem nazwa „wielokomunikacyjność” brzmiałaby całkiem zrozumiale, ale nie wiem, czy na zrozumiałości komunikolwiek zależy.

W formułę metakomunikacyjności wpisano znowelizowany sposób myślenia o komunikacyjnych umiejętnościach – gdzie podstawą jest krytyczna analiza treści, interaktywność, refleksyjność i dostosowanie odbioru do zróżnicowanych form komunikowania, już z samej natury teraz wielosemiotycznych, mieszanych. Oczywiście musiał wobec tego pojawić się termin „multikompetencje”.

Terminologia jest zresztą w tym tekście imponująco obfita. To stary sowiecki (?) zwyczaj markowania nauki: wystarczy coś odpowiednio nazwać i natychmiast stanie się naukowe. No więc obok „metaliteracy”, na przysposobienie pada określenie „cyberliteracy”, a jest również „visual literacy”. Tymczasem wszystko sprowadza się do konieczności efektywnego radzenia sobie w wielokomunikacyjnym świecie – który ostatnio silniej nastawia się na partycypację odbiorców w transmisji treści, a więc na personalizację, indywidualizację, co sygnalizuje rozpowszechniony przedrostek „i”. Trudno zaprzeczyć, lecz akurat w tym stwierdzeniu nie dostrzegam żadnych opinii nowych. Odwrotnie: powtórzenia piętrzą się co krok, gadulstwo jest niepohamowane, zaś pogląd, że teraz królują Facebook, mobilność oraz mikroblogi, wciska mi się już po raz tysięczny.

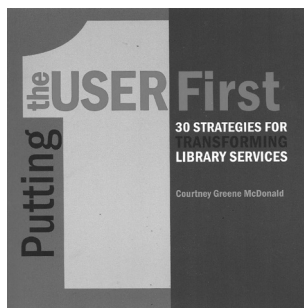
Ewentualnie rzadziej dotychczas mówiono oraz pisywano o metapoznaniu. To wiedza o własnych, osobistych mechanizmach poznawczych, którą warto opanować. Może być bowiem źródłem autokontroli indywidualnego uczenia się, poprzez identyfikację **rzeczywistych** kompetencji własnych w tym zakresie, w odróżnieniu od wyobrażanych. Cenna – lecz nigdzie nie napisano, w jaki sposób do niej dojść.

Autorzy proponują własny model umiejętności oraz reguł postępowania, koniecznych w produktywnym odbiorze komunikatów. Oto lista: świadomość cech i formatów komunikacyjnych, aktywne wyszukiwanie, krytyczny wybór i odbiór treści, internalizacja z informacjami własnymi, kreacja treści nowych, nastawienie na współpracę, przestrzeganie reguł etyki. Trudno to kontestować, ale propozycje nie są ani szczególnie odkrywcze, ani bardziej od innych produktywne.

Jest też w tekście garść uwag o aktualnych tendencjach w komunikacyjnym **przysposobieniu**. Autorzy opisują ruch OER – Open Education Resources – popieranym podobno przez UNESCO, ale nie wiadomo, jak to poparcie miałyby się przejawiać. Natomiast w Deklaracji Bolońskiej, dotyczącej studiów, nie ma na ten temat ani słowa. Dlatego organizacja SCONUL (Society of College, National and University Libraries) na własną rękę wypracowała sugestie co do Information Literacy, ale w zreferowanym zestawieniu to są same slogany.

W kontynuacji rozważań, autorzy powołują się na własne badania realizacji przysposobienia informacyjnego, przeprowadzone w gronie 551 osób (85% to bibliotekarze, a inni? – jakaś dziwna tajemnica), głównie z USA, zatem próba – jak zawsze w sondażach inb – jest żadna i nie reprezentuje nikogo. Wynika z tej obserwacji, że 85% przepytanych bibliotek(arzy) stosowało digital literacy, a 81% media literacy. Umówmy się, że ta wiadomość nie zwala z nóg.

Metodologiczne sugestie rozmaitych „literacy” odróżniają formy, wmontowane w normalne programy kształcenia (w klasie, na roku), od specjalnych kursów odrębnych, a także od zdalnych programów sieciowych i jeszcze: od przysposobień, realizowanych indywidualnie. Ogólna konkluzja jest taka, że lepiej sprawdzają się przysposabiające formy grupowe – jednak uzasadnienia takiej supozycji nie dopatrzyłem się nigdzie.

UŻYTKOWNIK JAKO UŻYTKOWNIK [*]

Courtney Greene McDonald: *Putting the User First. 30 Strategies for Transforming Library Services*. Chicago: Association of College and Research Libraries, 2014, 104 s., ISBN 978-0-8389-8732-2.

Pierwszą z sygnalizowanych tu książek wydało stowarzyszenie ALA. To najsilniejsza na świecie organizacja bibliotekarska, gwarantująca też dobry lub godziwy poziom swoim wydawnictwom, jakkolwiek już dystrybucję ma w niewielkim poważaniu. Natomiast ACRL – Association of College and Research Libraries – to zrzeszenie z ALA sprzężone, lecz autonomiczne i patronujące wydawnictwom własnym. Jakościowo różnym, ale jeszcze nigdy nie spotkałem tam produktu tak mizernego, jak tym razem.

Czy to zatem warto sygnalizować? Otóż w produkcji wydawniczej z zakresu inb mnóstwo jest teraz tekstów nijakich, fatalnych, a nawet koszmarnych i zatajanie tego to fałsz: nieraz trzeba dawać znać. Towarzyszy mi zresztą również obawa, że oto razem z wymianą pokoleń, pojawiają się w zawodzie osoby **bez jakiegokolwiek pojęcia o czymkolwiek**, natomiast krzykliwe, przebojowe i serwujące oczywistości lub bzdury w taki sposób, jakby odkrywały kwadraturę koła. Trzeba być na to uczulonym i tępić – na ile się da.

Niepokojące jest także, że ktoś chce wydawać różne takie banialuki i dyrdymały. A im takiej podaży jest więcej (tekstów godziwych wpływa do wydawnictw coraz mniej), tym większe prawdopodobieństwo produkowania mizerności. Skoro bowiem firma edytorska istnieje oraz chce przetrwać, to coś publikować musi. No i tak to jest.

Nie urodziłem się wczoraj i niełatwo mnie zaskoczyć, a jednak przyznaję, że tym razem knot jest absolutnie wyjątkowy. Nie ma w nim nawet spójnej, ciągłej eksplikacji, są natomiast posiekane opinie odrębne, powtarzane po kilka razy i poprzątkane „dygresjami” oraz relacjami z dziwacznych lektur. Zresztą zauważyłem tam również wierszyki, a nawet relaksujący (jak kogo) quiz. Jednak wszystko przebija pełnostronnicowe podziękowanie osobom, sprzyjającym tej publikacji, w tym dla „sweet husband”. No więc ja tej książce nie sprzyjam.

Autorka pracuje w bibliotece uniwersytetu w Bloomington (Indiana, USA) i postanowiła innym bibliotekarzom udzielić 30 porad, jak prowadzić bibliotekę, ale źle to wyszło, z braku (chyba) doświadczenia i stosownej wiedzy. Jest tam kilka komunałów, wspartych ogólnikowo śmieciową literaturą przedmiotu, a całość przystaje do **bardzo potocznych** wyobrażeń o bibliotekarstwie, bez śladu jakichkolwiek pogłębień. Nawet tytułowe hasło „the user first” niczego konkretnego nie sygnalizuje, poza konstatacją, że użytkownik to użytkownik.

Pierwsza z uszczegółowionych porad jest taka, że użytkownika trzeba poznać. Ale w tym poznananiu przeszkadzają uprzedzenia, więc autorka radzi żeby zacząć się incognito przy desktopie, a tam obserwować, co i jak. Wtedy wszak będzie wiadomo, kto czego od biblioteki chce, oraz: że nie wszyscy są z niej zadowoleni. Gdybym w swoim czasie zechciał tak postąpić, wylaliby

mnie z roboty już pierwszego dnia, dlatego nawet nie pytam, jak w tym trybie odnieść się do publiczności wielotysięcznej.

Następnie McDonald zauważyła, że biblioteki gromadzą statystyczne dane, podpowiada więc, żeby z nich korzystać, ustalając (jak?) na tej podstawie priorytety w działaniu oraz testując w praktyce nowe pomysły. Do tych sugestii dodaje zaś jeszcze garść spostrzeżeń, że mianowicie w zawodowej działalności nie zawsze wszystko się udaje, oraz: że konieczna jest postawa kreatywna – chociaż nie wiadomo, na czym miałyby polegać. A poza tym zaskoczyła mnie supozycja, że bibliotekarze zamiast czytać, powinni znacznie więcej rozmawiać.

To nie jest śmieszne, lecz ponure. Ktoś oto przebrał się za profesjonalistkę i peroruje byle co. A znowu ktoś inny wpadł na pomysł, żeby to opublikować. Dla zaowodu to jest ciężki wstyd.

KATALOG NIEZWYKŁY [****]

Boris Bielenkin: *Małotirażnyje izdanija po istorii političeskich repressij w SSSR w bibliotekie Obszczestwa „Memorial”*. Moskwa: NIPC „Memorial” – Izdatielstwo „Zwienija”, 2014, 160 s. ISBN 978-5-78700-121-1.

Publikacja, którą sygnalizuję **w tym miejscu**, jest pod każdym względem **niezwykła** – już nawet formalnym. Oto bowiem wydano drukowany katalog adnotowany, a takich właściwie już nie ma, ewentualnie poza rocznymi zapowiedziami edycji niektórych firm wydawniczych. Bo teraz funkcjonują takie w obiegu internetowym. Ale dla **tej** akurat publikacji forma drukowana jest właśnie jedyną, która ma sens.

Katalog opublikowało rosyjskie Stowarzyszenie „Memorial”, no i to jest niezwykłość kolejna. Bo to przecież relikwyt zupełnie innej Rosji, jeszcze przedputinowskiej – w aktualnej atmosferze restanilizacji oraz reimperializacji, traktowany tam jak polityczny AIDS. Powołane w 1989 r. dla udokumentowania komunistycznych zbrodni, póki co funkcjonuje i robi co może, ale od pewnego czasu pęta się w sądach wnioski o zakaz działania i w końcu zapewne zostanie sfinalizowany. A w ślad za wyrokiem, wszystko co „Memorial” wprowadził był do internetu, zostanie jednym kliknięciem zlikwidowane. Dlatego formuła drukowana ma głębokie uzasadnienie: trudniej wszystko zniszczyć.

„Memorial” powołał w Moskwie do życia własną bibliotekę ogólnodostępną, w której zgromadzono 30 tys. jednostek w rozmaitych językach, jakkolwiek głównie rosyjskojęzycznych. Tych materiałów, w zasadzie, nie ma w żadnych innych bibliotekach, ani tym bardziej w obiegu handlowym lub nieformalnym. Z całej kolekcji, Boris Bielenkin, członek kierownictwa organizacji, wyodrębnił i opisał 409 publikacji superniskonakładowych, tj. wydanych w mniejszej niż 120 liczbie egzemplarzy – z tego 46 tytułów nie osiągnęło nawet 50 egz. – które ukazały się po 1992 r. W książce jest poza tym garść bardzo ciekawych, ogólnych refleksji bibliologicznych, które warto tutaj zreferować.

Otóż aktualnie w Rosji za typowy nakład książki drukowanej uważa się 1000 egz., ale ponad połowa edycji bywa mniej liczna, a 40% bieżącej produkcji wydawniczej nie osiąga nawet 500 egz. W tak ogromnym kraju to jest sytuacja żałosna, bowiem prawie wszystkie publikacje wartościowe funkcjonują na śladowym poziomie dostępności. Bywają zresztą książki, wydawane w ilości mniejszej niż 300 egz. i to jest tak, jakby ich nie było wcale. Trochę przypominają z przeszłości samizdaty, z tą jednak różnicą, że są na ogół edytorsko dopracowane i nie pozostają (na razie?) w sprzeczności z prawem, ale dla odróżnienia pojawiła się dla nich nazwa „samopały”.

Nie ma ich w żadnej dystrybucji i nie docierają do bibliotek, bo też zaopatrzenie bibliotek rosyjskich rozleciało się całkowicie. Teoretycznie przynajmniej 16 egz. każdej książki powinno trafiać do Izby Książki, jako egzemplarze obowiązkowe dla uprawnionych bibliotek, ale (pisałem o tym w PB 1/2015)... Izba Książki została zlikwidowana.

Katalog ma układ alfabetyczno-autorski, jednak niektóre opisy zaczynają się od imion autorów i tak zostały usytuowane, więc przejrzystość trochę szwankuje. W niektórych opisach zasygnalizowano nakłady, jednak nie we wszystkich, lecz autor spisu zapewnia, że wszystkie są niskie. Część publikacji ma oficjalne numery ISBN, kilka symuluje że ma (podają fałszywe), ale sporo materiałów przez żadną centralną rejestrację nie przeszło. Bywa też, że tytuł z okładki nie pokrywa się z wersją na stronie tytułowej. A w ogóle, publikacje wysokiego poziomu i w pełni profesjonalne, sąsiadują tu z produktami ewidentnie grafomańskimi – taki to jest melanz.

Ale główna wartość całej kolekcji oraz sygnalizowanego tu podzbioru polega na unikalności treściowej. Z tego powodu zresztą autor sygnalizuje obawy, związane z udostępnianiem materiałów na wynos – poza bibliotekę. Tego bowiem, co (z różnych przyczyn) nie wróci, odtworzyć w żaden sposób nie można.

To jest wprawdzie katalog, czyli rejestr, spis, co jednak nie przeszkadza, że jak każda książka, ma też swoją zawartość treściową. I ta treść jest przerażająca: ocieka łzami i krwią, bo dokumentuje zbrodnie ludobójstwa na skalę nieznaną w historii, jakiej nie dopracował się nawet Hitler. To rzeczywiście jest rejestr, ale przede wszystkim nieszczęście i tragedii – jednostek, grup, zbiorowości i całych narodów. Rosjan, Ukraińców, Białorusinów, Polaków, Litwinów, Kazachów, Rosyjskich Niemców nadwożańskich i niemieckich jeńców wojennych. Własowców i dysydentów. Żydów, katolików, innowierców, ale także prawosławnych duchownych. Gimnazjalistów i dzieci „wrogów narodu”. Nie istnieje taki rodzaj społeczności, który nie byłby poddany represjom i eksterminacji.

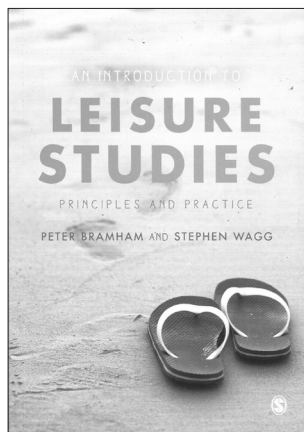
Jest tam długi wykaz oficerów białogwardyjskich rozstrzelanych w 1921 r. w Archangielsku, ponieważ stanęli w obronie ojczyzny. A obok są 23 tomy (!!!) nazwisk osób represjonowanych i pomordowanych bez powodu, za nic. Suchy opis zagłady milionowych ofiar głodu na Ukrainie (a to był przedtem spichlerz Europy) sąsiaduje z relacjami o upodlających praktykach reżymu wobec każdego, kto nawinął się pod rękę. No i charakterystyczne są też miejsca wydań tych publikacji: to wszak mapa całej Rosji i krajów ościennych, ale najwięcej jest miejscowości syberyjskich, bo tam uchowali się krewni pomordowanych oraz naoczni świadkowie kaźni.

W katalogu, pośród innych, jest książka Galiny Białousowej *W. I. Newskij – gosudarstwennyj diejatiel, istorik, czetawiek* (Moskwa, 2008). To wspomnienie o dyrekto-

rze biblioteki moskiewskiej, który został w 1937 r. rozstrzelany z powodu rzekomej działalności wywrotowej. Mianowicie zatrudnił w bibliotece specjalistów, przygotowanych do zawodu jeszcze w czasach przedrewolucyjnych. Sygnalizowałem to w PB nr 3/2014.

To nie mieści się w głowie? Nic nie mieści się w głowie. Tej katalogowej publikacji po prostu nie da się czytać.

Kiedys (cudów nie ma) zapadnie w końcu decyzja o likwidacji „Memoriału” i jego ślady zostaną przepędzone z internetu w ciągu kilku minut. Tylko naiwni bezmózgowcy mogą myśleć, że to niemożliwe. Natomiast dla pozbycia się świadectw drukowanych trzeba będzie uruchomić makulaturowe młyny oraz rozpaścić ogniska – jak to już w historii wielokrotnie bywało. Prawda bowiem, jeśli władzy niewygodna, zawsze była poddawana ogniowej eksterminacji. Ale nigdy, żadnemu reżymowi, stopy nie posłużyły w stu procentach.

O REKREACJI [***]

Peter Bramham, Stephen Wagg: *An Introduction to Leisure Studies. Principles and Practice*. London: Sage Publications Ltd., 2014, 226 s., ISBN 978-1-4129-1875-6.

Nie od dzisiaj dostrzegam sceptyczny stosunek koncepcjonistów, a także praktyków, bibliotekarstwa do jednej z podstawowych funkcji tego zawodu, mianowicie do oferty rozrywkowej i do umożliwiania rekreacji, bez czego przecież normalna egzystencja jest wykluczona. Niby istnieje zgoda na biblioteczną rozrywkę, ale tak jakby wstydliva, wyrażająca się w stosowaniu możliwie mało zrozumiałych eufemizmów, jak funkcja „wczasowa” albo „ludyczna”, bądź „czytanie w czasie wolnym”. Tak, jakby dało się czytać w czasie zajęтым.

To jest zawracanie głowy, ewidentnie obciążone myśleniem archaicznym i musi być odrzucone, jeżeli ktoś rzeczywiście chciałby widzieć biblioteki w centrum publicznego zainteresowania. Dlatego przywołuję tu podręcznik, wprowadzający do problematyki w sposób poważny – autorami są prof. Stephen Wagg oraz Peter Bramham z uniwersytetu w angielskim Leeds – chociaż bezpośredniego nawiązania do bibliotecznej praktyki (z małym wyjątkiem) tam nie ma. Sporo jest za to kadrowania historycznego i spostrzeżeń socjalno-ekonomicznych; autorzy uprawiają prawdziwy slalom pomiędzy Maxem Weberem, Karolem Marksem oraz Zygmuntem Baumanem (żeby już nie wspominać rzadziej przywoływanych nazwisk), toteż konkluzje na nasz obszar odniesień trzeba sobie dopiero specjalnie zaadaptować.

Autorzy potwierdzają zresztą terminologiczny zamęt, z supozycją, że nie ma jednej, optymalnej definicji rozrywki, rekreacji, ani czasu wolnego. Otóż w Polsce od dawna funkcjonuje niezwykle trafna opinia prof. Antoniny Kłoskowskiej, że czas wolny to taki, który pozostaje do całkowicie **swobodnej** dyspozycji. I właśnie ta kategoria swobody, nie tylko relaksacyjnej, lecz także ogólnej, myślowej, jest w tej

książce silnie podkreślana – w przeciwstawieniu do czasu zajętego przez pracę oraz przez rozmaite czynności obligatoryjne i fizjologiczne. To trzeba zachować w pamięci, żeby rekreacji nie trywializować.

A bywa różnie, bo analizujące ją dyscypliny nauki prowadzą obserwacje na poziomach jakościowo nierównych, czasami banalnych, a nieraz wzajemnie wchodzą sobie w drogę. Obok psychologii oraz socjologii – dla których zachowania rekreacyjne stanowią nierzadko również formy komunikowania siebie – w rozpoznaniu wdają się także nauki ekonomiczne, geograficzne, oraz polityczne, być może najbardziej przyczyniając się do poznawczego bałaganu. To oczywiście praktyce (również naszej) nie pomaga.

Podejścia ekonomiczno-polityczne prowadzą do konstatacji, że w relacjach podaży oraz popytu pojawiają się naddatki zasobów oraz energii, możliwe a nawet konieczne do zagospodarowania. Decyzje wykonawcze w tym zakresie mają wprawdzie charakter indywidualny, ale stymulacje oraz kreowanie możliwości, stanowią kwintesencję czynników komercyjnych (sprzedać ofertę rekreacyjną) i politycznych (stworzyć – lub nie – warunki dla określonych form relaksacji). No bo można to lub tamto popierać, albo w czymś przeszkadzać. Praktyka polityczna, obyczajowa, religijna zna przecież liczne przypadki zachęt, odstrężeń, albo zakazów, także rasistowskich bądź seksistowskich. Obecnie zaś w różnych krajach biblioteczna polityka rekreacyjna bywa już to intensyfikowana (UK, Holandia, kraje skandynawskie), lub ignorowana, a niekiedy nawet redukowana.

Istnieją niekorzystne dla myślenia o relaksacji obciążenia historyczne. W przeszłości bowiem rozrywka kojarzyła się często z nieliczną, ale wpływową i nadmiernie bogatą klasą próżniaczą, miała więc – w szerokim wymiarze społecznym – niską konotację etyczną. Tym bardziej, że i religia (szczególnie protestancka) pouczała, jakoby czasu nie wolno było marnować. Skutki tego wszystkiego widać dzisiaj gołym okiem.

W społeczeństwach, pierwotnie agrarnych, to aura oraz przyroda wyznaczały rytm rekreacji, maksymalnie zredukowanej w czasie i ograniczonej do późnych pór, zatem nic dziwnego, że szczególnie rozpowszechnił się (wśród mężczyzn) jej wariant wódczany. Z kolei w miastach rytmikę dni oraz tygodni narzucały reguły handlu oraz rzemiosła, a potem produkcji, więc także wymiary rozrywki były marginalne. No i na takim fundamencie wyrosło więcej obstrukcji, niż intencji kreatywnych.

Dopiero kiedy zwiększyły się wymiary czasu wolnego, a granice między pracą a rekreacją stały się bardziej elastyczne, zaczęto o relaksacji myśleć inaczej niż przedtem. Początkowo zresztą głównie w wymiarze zarządczym – społecznym i politycznym, dla regeneracji sił lub/ oraz dla odwracania uwagi – oferując i narzucając przede wszystkim formy kolektywne (przedłużanie okoliczności edukacji i pracy) oraz komercyjne, zresztą nie bez powodzenia. Wszystko to razem, jak też względny poziom dobrobytu w krajach euroamerykańskich, przyniosło taki efekt, że w latach 60. pojawiło się nawet pojęcie społeczeństwa rekreacyjnego.

Ale ten niby spójny wizerunek rozleciał się wkrótce, pod wpływem nowych okoliczności politycznych – zwłaszcza kiedy zastosowano demoluujące ujęcie postmodernistyczne. Zanegowano mianowicie istnienie jakiegokolwiek ładu. Tym niemniej, nawet Zygmunt Bauman, twierdząc że nastąpiła faza kapitalizmu zdeorganizowanego, sugerował doniosłe znaczenie kultury oraz rekreacji dla tej bar-

dzo już pokruszonej rzeczywistości współczesnej. Czy więc nie jest to argument na rzecz poważnego potraktowania tej części bibliotecznych zadań?

Rekreacja, zabawa, rozrywka, gra: to nie są pojęcia banalne. Dla dzieci każda zabawa z innymi jest formą wdrażania się w rejestr międzyludzkich powinności. A rozciągnięcie tej praktyki na wymiar rodzinny i międzypokoleniowy ma przysposobić do ról, konwencji, oraz wartości ogólnospołecznych. To zaś jest już obszar polityczny, zatem nic dziwnego, że polityka rekreacyjna stała się przedmiotem zainteresowania oraz narzędziem wykonawczym władz na wszystkich szczeblach. Jednak efekty są rozmaite.

Zaobserwowano właśnie, że angielska generacja dawnych „motyli”, o której mówiono, że to dzieci Thatcher i wróżyło świetne perspektywy – także za sprawą nowych możliwości relaksacyjnych – to jest aktualnie pokolenie najbardziej sfrustrowane ze wszystkich. Widocznie liberalne mechanizmy nie podziałały wystarczająco skutecznie, a to wszak za premierostwa żelaznej lady angielskim bibliotekom wiodło się najlepiej.

Od tamtych czasów zmieniło się jednak sporo. Za sprawą (jak podkreśla Bauman) wciąż silnych wpływów rodzinnych, nastawienia rekreacyjne – dawniej ukierunkowane lokalnie albo zawodowo – stały się obecnie bardziej zindywidualizowane i właśnie okolorodzinne. Jednocześnie częściowo pozacierały się dawniejsze wyraźne różnice pomiędzy wysokim a miernym poziomem relaksacyjnych ofert. Sytuacja jest więc w znacznym stopniu nowa (ewentualnie poza kontynuacją popytu na podróże oraz wycieczki) i wymaga wypracowania świeżych koncepcji rekreacyjnych. Także w praktyce bibliotekarskiej. Sygnalizowane często programy ofertowe bibliotek publicznych w USA, UK, Kanadzie oraz w Skandynawii ujawniają rosnącą mnogość propozycji dla całych rodzin właśnie.

Niejako na marginesie tych roztrząsań głównych, pojawiła się w książce jeszcze opinia uzupełniająca, na którą trzeba koniecznie zwrócić uwagę. Otóż w całej Europie i w niektórych innych krajach statystyki donoszą o radykalnym wzroście liczby studentów oraz uniwersyteckich absolwentów. Wydawałoby się zatem, że w rezultacie popyt na rekreację powinien ukształtować się jeszcze inaczej (ciekawiej?), niż był oraz niż jest teraz. Ale autorzy temu zaprzeczają.

Ich zdaniem, uczelnie nie pełnią **żadnej** roli kulturotwórczej ani wczasokreacyjnej. Część studentów haruje bowiem na renomowanych studiach, żeby zdobyć wiedzę i umiejętności, więc na preparację relaksacyjną po prostu nie ma czasu. Większość natomiast uprawia na studiach miłą zabawę i opanowuje wiedzę całkowicie bezużyteczną, a poziom rekreacji reprezentuje śmieciowy. Muszę przyznać, że tak brutalnej wypowiedzi o akademickiej rzeczywistości – w dodatku angielskiej! – nie zdarzyło mi się jeszcze przeczytać.

W odniesieniu do czasów bieżących, autorzy sygnalizują jeszcze, że buntownicze pokolenie „babyboomers” z lat 60. to już teraz emeryci, mający sporo wolnego czasu, pieniędzy i umiejętności. Są przy tym dobrego zdrowia, toteż coraz więcej jest „seniorów starych”, żyjących dłużej niż 80 lat, natomiast fizycznie i intelektualnie sprawnych – również z zupełnie innymi zainteresowaniami oraz umiejętnościami, niż miały je starsze generacje poprzednie. Są nastawieni nie tylko na podróżowanie, lecz również na rekreację sportową, a poza tym na oferty sieciowe i biblioteczne (ale nie gry w „chińczyka”, jak to u nas czasem bywa); przybywa też chętnych do działalności wolontaryjnej. To zaś tym bardziej znaczy, że ofertowe programy rekreacyjne trzeba w znacznej mierze opracować całkiem od nowa.

Nie wiadomo natomiast – na jak długo. W jakim wymiarze czasowym to, co można przygotować dzisiaj, będzie odpowiadało kolejnym generacjom, w interwałach (powiedzmy) dziesięcioletnich. A także: w określonych granicach przestrzennych, geograficznych.

Wszyscy bowiem ulegli złudzeniu, że świat jest taki, jakim widzą go Europejczycy i Amerykanie, a to wszak nieprawda. Bowiern pozostała, większa część globu, coraz silniej daje o sobie znać. Nie bez powodu przywołałem tu książkę Marlene Asselin i Raya Doirona.

Obecnie głoszona koncepcja rekreacji odpowiada hedonizmowi zachodniemu. Ale – jak sugeruje Zygmunt Bauman – tylko patrzeć, jak oto nastąpi gwałtowne zderzenie tutejszej stabilizacji z fundamentalizmem oraz z islamem. A skutki są nie do przewidzenia.

To zaś znaczy co najmniej, że wszystkie kreatywne programy przedsięwzięć relaksacyjnych – jakkolwiek konieczne do wypracowania od ręki – siłą rzeczy wyglądają na krótkoterminowe. Muszą zatem być sukcesywnie modernizowane oraz po części wymieniane na nowe. Ale oczywiście pierwszej potrzeba, żeby w ogóle powstały.

Jacek Wojciechowski

Tekst wpłynął do Redakcji 24 lutego 2015 r.

POSIEDZENIE ZARZĄDU GŁÓWNEGO SBP

(Warszawa, 31 marca 2015 r.)

W posiedzeniu, które prowadziła przewodnicząca SBP, Elżbieta Stefańczyk, udział wzięli: członkowie Zarządu Głównego SBP: Sylwia Błaszczyk, Barbara Budyńska, Andrzej Dąbrowski, Joanna Golczyk, Elżbieta Grzelakowska, Andrzej Jagodziński, Mirosława Majewska, Joanna Pasztaleniec-Jarzyńska, Marzena Przybysz, oraz zaproszeni: Stanisław Czajka, Anna Grzecznowska, Małgorzata Hołodowicz, Marta Lach, Małgorzata Szmigielska.

Porządek obrad obejmował:

1. Przyjęcie protokołu z ostatniego posiedzenia ZG SBP w dn. 12 grudnia 2014 r.
2. Działalność Zarządu Głównego w okresie grudzień 2014 – marzec 2015 r. (E. Stefańczyk).
3. Sprawozdania za 2014 r.:
 - a) Sprawozdanie z działalności Zarządu Głównego SBP (B. Budyńska),
 - b) Sprawozdanie z działalności sekcji, komisji, zespołu ZG SBP (M. Przybysz),
 - c) Sprawozdanie z działalności struktur terenowych SBP (S. Błaszczyk, M. Hołodowicz),
 - d) Sprawozdanie Skarbnika Zarządu Głównego SBP (M. Majewska).
4. Zatwierdzenie bilansu za 2014 r. (M. Hołodowicz).
5. Plan pracy ZG SBP na 2015 r. (B. Budyńska, M. Lach).
6. Sytuacja finansowa SBP, prognoza na 2015 r. (A. Grzecznowska).
7. XI Konferencja z cyklu „Automatyzacja bibliotek” – stan przygotowań (E. Stefańczyk).
8. X Forum Młodych Bibliotekarzy – stan przygotowań (E. Stefańczyk).
9. Przygotowania do Jubileuszu 100-lecia SBP – powołanie Komitetu Programowo-Organizacyjnego (E. Stefańczyk).
10. Programy i konkursy SBP – stan realizacji:
 - a) „Tydzień Bibliotek 2015”,
 - b) „Mistrz Promocji Czytelnictwa 2014”,
 - c) „Bibliotekarz Roku 2014”,
 - d) Nagroda Naukowa SBP im. A. Łysakowskiego,

- e) IV Salon Bibliotek na Targach Książki Historycznej,
 - f) Analiza Funkcjonowania Bibliotek (J. Pasztaleniec-Jarzyńska).
11. Polityka ochrony danych osobowych (J. Pasztaleniec-Jarzyńska).
12. Sprawy różne.

Ad.1

Przyjęto protokół z Posiedzenia ZG SBP w dn. 12 grudnia 2014 r.

Ad. 2

W okresie grudzień 2014 – marzec 2015 r. odbyło się 14 warsztatów. Część z nich realizowana była we współpracy z Biblioteką Publiczną w Dzielnicy Praga-Południe m.st. Warszawy oraz Wojewódzką Biblioteką Pedagogiczną, które udostępniły pracownię komputerową oraz sale wykładowe. E. Stefańczyk poinformowała również o wpisaniu SBP do rejestru instytucji szkoleniowych, który prowadzony jest przez Departament Pracy Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej. Ponadto E. Stefańczyk wymieniła konkursy realizowane przez SBP („Bibliotekarz Roku”, „Mistrz Promocji Czytelnictwa”, „Tydzień Bibliotek”), przyznane patronaty itp. Zwróciła się z prośbą o przesyłanie informacji o wydarzeniach w okręgach.

Ad. 3

- a) B. Budyńska przedstawiła sprawozdanie z działalności Zarządu Głównego w 2014 r. Sprawozdanie zostało przyjęte.
- b) M. Przybysz przedstawiła sprawozdanie z działalności sekcji, komisji, zespołów problemowych ZG. E. Stefańczyk zaapelowała, aby sekcje i komisje nadsyłały więcej informacji o swojej działalności na portal sbp.pl. Sprawozdanie zostało przyjęte.
- c) S. Błaszczyk przedstawiła sprawozdanie z działalności struktur terenowych SBP. Sprawozdanie zostało przyjęte. Jesienią 2015 r. planowane jest spotkanie ZG SBP z przewodniczącymi okręgów.
- d) M. Majewska przedstawiła sprawozdanie skarbnika SBP. Honorowy Przewodniczący SBP St. Czajka zauważył, że widoczna poprawa w finansach jest wynikiem różnych działań, m.in. wprowadzonych oszczędności i pozyskanych grantów. Podkreślił jednak, że im mniej grantów, tym organizacja jest bardziej samorządna i samowystarczalna. Należy kontynuować organizację warsztatów, które nie tylko wpływają pozytywnie na finanse SBP, ale również służą budowie wizerunku. Sprawozdanie zostało przyjęte.

Ad. 4

Główna księgowa Biura, M. Hołodowicz przedstawiła bilans Stowarzyszenia za 2014 r. Zwróciła uwagę na problem z pozyskiwaniem sprawozdań finansowych z okręgów. Sprawozdanie finansowe za 2014 r. zostało przyjęte (Uchwała nr 1/2015). Przyjęto również uchwałę w sprawie prowadzenia rachunkowości SBP wg zasad sprawozdawczości finansowej obowiązującej jednostki micro (Uchwała nr 2/2015).

Ad.5

B. Budyńska zaprezentowała Plan pracy ZG SBP na 2015 r. Zwróciła uwagę na nowe tematy szkoleń, seminariów i konferencji, a także na inne działania reali-

zowane w ramach znowelizowanej „Strategii Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich na lata 2010-2021”. Plan wydawniczy omówiła dyr. Marta Lach. Plan pracy ZG SBP został przyjęty.

Ad. 6

Dyrektor Biura ZG SBP, A. Grzecznowska przedstawiła prognozę finansową SBP na 2015 r., zwróciła uwagę na wzrastające przychody z warsztatów, które jednak uzależnione są od atrakcyjności tematyki, dostosowanej do potrzeb edukacyjnych bibliotekarzy.

Ad. 7

E. Stefańczyk poinformowała o przygotowaniach do XI Ogólnopolskiej Konferencji z cyklu „Automatyzacja bibliotek” pt. „Biblioteki nowej generacji – nowoczesne narzędzia, usługi, obszary współpracy”. Konferencja odbędzie się w dn. 16-17 kwietnia 2015 r. w Centrum Wiedzy i Informacji Naukowo-Technicznej Politechniki Wrocławskiej. Będzie jej towarzyszył Salon Nowych Technologii, gdzie firmy sponsorskie zaprezentują swoje produkty i usługi.

Ad. 8

Stan przygotowań do X Forum Młodych Bibliotekarzy omówiła E. Stefańczyk. Forum odbędzie się w Warszawie w dniach 17-18 września 2015 r. pod hasłem „Zakochaj się w bibliotece”. Sesje będą się odbywały w BN, CBW, BUW oraz Bibliotece Głównej Politechniki Warszawskiej. Wszystkie informacje organizacyjne zamieszczane są w serwisie FMB na portalu sbp.pl.

Ad. 9

W roku 2017 będziemy obchodzić Jubileusz 90-lecia „Przeglądu Bibliotecznego”, 65-lecia „Zagadnień Informacji Naukowej” oraz 100-lecia SBP. O środki finansowe na organizację uroczystości należy wystąpić do MKiDN. Z okazji Jubileuszu SBP powstaje monografia o Stowarzyszeniu, na publikację której złożono wnioski do MNiSW oraz do MKiDN.

Ad. 10

- a) „Tydzień Bibliotek 2015” – „Wybieram bibliotekę” – zwycięski plakat został wydrukowany i trafił do sprzedaży, ogłoszono regulamin konkursu na najciekawszą inicjatywę bibliotek, zgłoszenia do konkursu przyjmowane są do 30 czerwca.
- b) „Mistrz Promocji Czytelnictwa 2014” – ogłoszono regulamin konkursu, zgłoszenia należało przesyłać do 17 kwietnia br.
- c) „Bibliotekarz Roku 2014” – zakończył się I etap konkursu, wzięły w nim udział wszystkie okręgi. Wkrótce zostanie ogłoszone głosowanie internetowe.
- d) Komisja Nagrody Naukowej SBP im. Adama Łysakowskiego ogłosi swój werdykt w kwietniu br. Zostanie on zatwierdzony przez ZG SBP na kolejnym posiedzeniu.
- e) Na tegorocznych Targach Książki Historycznej (26-29 listopada) odbędzie się IV Salon Bibliotek, na organizację którego SBP uzyskało dofinansowanie MKiDN.
- f) SBP kontynuuje realizację projektu Analiza Funkcjonowania Bibliotek, na ten cel MKiDN przyznało dofinansowanie na lata 2015-2017.

Ad. 11

W związku ze zmianami Ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. o ochronie danych osobowych (Dz.U.1997 r., Nr 133, poz. 883, z późniejszymi zmianami) obowiązującymi od 1 stycznia 2015 r. przyjęto uchwałę o powołaniu Administratora Bezpieczeństwa Informacji (Uchwała nr 3/2015). Zarząd Główny postanowił ponadto wprowadzić zasady bezpieczeństwa i ochrony danych gromadzonych i przetwarzanych w Biurze ZG SBP oraz w strukturach terenowych, w postaci elektronicznej oraz kartotek i zbiorów papierowych (Uchwała nr 4/2015). Obie uchwały zostały przyjęte jednogłośnie.

Ad. 12

Ustalono termin posiedzenia Głównej Komisji Rewizyjnej – 23-24 kwietnia 2015 r. Na kolejnym posiedzeniu ZG SBP J. Ambroży przedstawi protokół GKR. Przyjęto ponadto do wiadomości informację o zmianie adresu Oddziału SBP w Olsztynie.

KONFERENCJA

XI Ogólnopolska Konferencja z cyklu „Automatyzacja bibliotek” pt. „Biblioteki nowej generacji – nowoczesne narzędzia, usługi, obszary współpracy”, 16-17 kwietnia 2015 r., Wrocław

Konferencja odbyła się w nowej siedzibie Centrum Wiedzy i Informacji Naukowo-Technicznej Politechniki Wrocławskiej i zgromadziła ponad 130 bibliotekarzy z bibliotek publicznych, akademickich i innych rodzajów bibliotek z całej Polski. Wybór współorganizatora i miejsca Konferencji nie był przypadkowy. Otwarte w styczniu 2014 r. Centrum Wiedzy i Informacji Naukowo-Technicznej Politechniki Wrocławskiej jest inspirującym przykładem kierunków zmian funkcji bibliotek i sposobów realizacji usług bibliotecznych. Więcej nt. Konferencji zob. s. 251-256.

WARSZTATY

• „Ochrona zbiorów we współczesnej bibliotece”, 12 marca 2015 r. w Warszawie
Tematyka warsztatów zawierała podstawowe informacje z zakresu ochrony zbiorów bibliotecznych, zgrupowane w następujących blokach:

- działania zapobiegające różnorodnym szkodom zbiorów (profilaktyka);
- działania likwidujące szkody, które powstały w zbiorach (konserwacja, renowacja);
- działania zabezpieczające treść zbiorów (kopiowanie zbiorów);
- zasady ochrony zbiorów, którą prowadzić powinna każda biblioteka.

Warsztaty przeznaczone były dla wszystkich bibliotekarzy, ze szczególnym wskazaniem osób zajmujących się przechowywaniem i udostępnianiem zbiorów oraz kierowników/dyrektorów bibliotek, którzy odpowiadają za bezpieczeństwo zbiorów i zapewnienie im właściwych warunków przechowywania. Warsztaty prowadziła Ewa Stachowska-Musiał, st. kustosz dyplomowany, wieloletni pracownik warszawskich bibliotek naukowych, członek SBP, pełniący w strukturach organizacji różne funkcje, m.in. wiceprzewodniczącej i przewodniczącej Komisji Ochrony i Konserwacji Zbiorów przy ZG SBP.

- Warsztaty grywalizacyjne „Projekty w bibliotekach – działanie i finansowanie”, 19 marca 2015 r. w Warszawie

W szkoleniu wzięli udział pracownicy bibliotek i innych instytucji kultury. Warsztaty odbywały się z wykorzystaniem grywalizacji – atrakcyjnego sposobu angażowania uczestników poprzez mechanizmy stosowane w grach (m.in. komputerowych). Uczestnicy dowiedzieli się, czym jest projekt, z jakich elementów się składa, kiedy jest innowacyjny. Ponadto poznali różne ciekawe propozycje projektów bibliotecznych (dobre praktyki), dowiedzieli się, jak wiele jest źródeł finansowania takich projektów, gdzie ich szukać i jak wypełniać wnioski projektowe oraz jak sobie radzić z problemami, które występują w pracy z projektami. W trakcie warsztatów przeprowadzona została również gra, w której można było sprawdzić, z kim warto realizować projekty i dlaczego? Warsztaty prowadziła Elżbieta Maruszczak – główny specjalista ds. opracowywania i wdrażania projektów w Wojewódzkiej Bibliotece Publicznej w Olsztynie.

- „Digitalizacja piśmiennictwa dla początkujących”, 27 marca 2015 r. w Warszawie

Celem szkolenia było wprowadzenie bibliotekarzy w świat cyfrowych obrazów i elektronicznych dokumentów. Uczestnicy dowiedzieli się, co trzeba zrobić, żeby dowolny dokument piśmienniczy zamienić w dokument elektroniczny. Omówione zostały wszystkie istotne aspekty tworzenia i przechowywania obrazów cyfrowych.

Warsztaty podzielone zostały na 4 bloki tematyczne:

- zagadnienia podstawowe,
- urządzenia służące do uwieczniania obrazu,
- praktyczne aspekty digitalizacji,
- obróbka przykładowych cyfrowych obrazów w programie graficznym, a następnie utworzenie na ich podstawie dokumentów elektronicznych.

Warsztaty prowadził Aleksander Trembowiecki z Koszalińskiej Biblioteki Publicznej im. Joachima Lelewela, który zajmuje się m.in. digitalizacją i webmasteringiem.

- „Grafika komputerowa dla niegrafików”, 17 kwietnia 2015 r. w Warszawie

Celem szkolenia było nabycie kompetencji z zakresu tworzenia i edycji różnych form grafiki komputerowej. Uczestnicy dowiedzieli się m.in., czym różnią się różne formy grafik i ich formaty, gdzie szukać zdjęć i grafik, jak wykorzystywać je zgodnie z prawem, a także jak edytować i poprawiać zdjęcia? Zajęcia prowadził Tomasz Kasperczyk – grafik komputerowy i operator DTP, webmaster.

- „Archiwum zakładowe w bibliotece – organizacja i prowadzenie”, 20 maja 2015 r. w Warszawie

Szkolenie obejmowało zagadnienia związane z postępowaniem z dokumentacją w jednostce organizacyjnej (bibliotece), jej odpowiednim przygotowaniem przed przekazaniem do archiwum zakładowego oraz prowadzeniem archiwum zakładowego. Udział w nim wzięli pracownicy komórek organizacyjnych wytwarzających dokumentację podlegającą archiwizacji oraz osoby odpowiedzialne za prowadzenie archiwum zakładowego. Warsztaty prowadziła Wioletta Guzek – wieloletni kierownik archiwum – starszy kustosz, nauczyciel zajęć praktycznych. Po warszta-

tach odbyło się spotkanie dla przedstawicieli okręgów SBP zajmujących się archiwizacją dokumentów stowarzyszeniowych, które poprowadziły: Janina Jagielska i Ewa Stachowska-Musiał – autorki instrukcji kancelaryjno-archiwalnej dla zarządów okręgów, oddziałów i kół SBP.

NOWOŚCI WYDAWNICTWA SBP

- Red. B. Sosińska-Kalata: *Kompetencje cyfrowe nauczycieli przedmiotów ścisłych w gimnazjach i nowoczesne technologie w dydaktyce chemii*.

W książce przedstawione są wyniki badań dotyczące społecznych aspektów problemu badawczego podjętego w ramach projektu EduAR: opracowanie systemu komputerowego Rzeczywistości Rozszerzonej przeznaczonego do zastosowania w programowaniu dydaktycznym dedykowanym przedmiotom ścisłym, współfinansowanego przez Narodowe Centrum Badań i Rozwoju w ramach pierwszego konkursu programu Innowacje Społeczne (IS-1/068/NCBR/2014). W publikacji przedstawione zostały wyniki tej części badań, które dotyczą kontekstu wdrożenia pomocy dydaktycznych opartych na technologii AR w polskich gimnazjach: kompetencji cyfrowych nauczycieli przedmiotów ścisłych i przyrodniczych w gimnazjach, warunkujących skuteczne wykorzystanie innowacyjnych materiałów dydaktycznych, jakości szkolnej infrastruktury informatycznej wspierającej proces dydaktyczny w polskich gimnazjach oraz efektywności nauczania za pomocą narzędzi opartych na technologii AR w porównaniu z tradycyjnymi metodami, wykorzystującymi rzeczywiste doświadczenia i szeroko stosowane obecnie materiały multimedialne.

- D. Pietrkiewicz: *Ciekawe przypadki z życia książki, czyli „nie jest grzechem lubić książki dla nich samych...”*

Dzieje książek to losy pojedynczych egzemplarzy, całych kolekcji prywatnych bądź instytucjonalnych, a przede wszystkim historie ludzi, którzy je pisali, ilustrowali, tłoczyli, oprawiali, finansowali ich wydanie, gromadzili – dla własnych przyjemności lub dla szerszej publiczności – oraz strzegli i chronili. To także etapy rozwoju: pisma i jego funkcji, sposobów wyrabiania papieru, technik drukarskich, graficznych, introligatorskich, form dystrybucji i kultury czytelnicy. Zgłębiając historię książki autorka porusza się po fascynującym obszarze intelektualnych dociekań i różnych zagwozdek proveniencyjnych, typograficznych, autorskich. Publikacja składa się z szesnastu opowieści o różnych przypadkach z życia książki polskiej.

- Red. M. Pietrzak: *Teatr w bibliotece. Doświadczenia i praktyka*.

Publikacja jest skierowana do bibliotekarzy, nauczycieli, animatorów kultury, pedagogów, którzy pracują z zespołami amatorskimi przy realizacji różnorodnych form teatralnych oraz z wykonawcami indywidualnymi. Przybliża doświadczenia i praktykę tych, którzy od głośnego czytania, poprzez różne formy sztuki żywego słowa i przedstawienia teatralne, nie tylko wyzwalają potencjał twórczy uczestników swoich zajęć – dzieci, młodzieży, dorosłych, ale opowiadają konkretne historie ludzi, miejsc i wydarzeń artystycznych.

- D. Grygrowski: *Biblioteki i pieniądze*.

W skomercjalizowanym otoczeniu biblioteka uchodzi za jeden z bastionów egalitarnego, bo bezpłatnego, dostępu do informacji i rozrywki. W praktyce jednak zakres usług oferowanych przez biblioteki, za które pobierane są opłaty, coraz bardziej się poszerza. Książkę otwiera rozdział, w którym omówiona została dyskusja na temat opłat bibliotecznych – celowości ich pobierania i nieprzekraczalnych w tym zakresie granic. Poza opłatami nakładanymi na użytkowników, biblioteki próbują też innymi sposobami zdobywać tzw. środki pozabudżetowe. Zagadnienia te omawia rozdział dotyczący metod i zasad pozyskiwania środków na działalność biblioteki, opisywanych w literaturze anglojęzycznej pod hasłem „library fundraising”. Źródłem dodatkowego finansowania działalności bibliotecznej są fundusze unijne, rządowe programy wspierania bibliotek i fundacje powoływane głównie przez podmioty ze świata biznesu. Kolejny rozdział jest przeglądem i omówieniem tego typu źródeł wraz z przykładami inwestycji bibliotecznych wykorzystujących owe źródła. Książkę uzupełniają rozważania o celowości i zasadach prowadzenia analiz zwrotu nakładu z inwestowania w bibliotekę, których efektem jest dyskusyjne przeliczanie wartości usług bibliotecznych na jednostki monetarne oraz rozdział, w którym omówiony został problem wynagradzania autorów książek wypożyczanych w bibliotekach, znany w świecie pod hasłem „public lending right”.

Opracowały:
Anna Grzecznowska,
Małgorzata Dargiel-Kowalska,
Joanna Pasztaleniec-Jarzyńska

Tekst wpłynął do Redakcji 22 maja 2015 r.

Rok 2014

Instytuty i katedry informacji naukowej i bibliotekoznawstwa

Wzorem lat ubiegłych, tym razem w zeszycie drugim „Przeгляdu Bibliotecznego”, publikujemy Kronikę życia naukowego instytutów i katedr informacji naukowej i bibliotekoznawstwa, odnotowując tym samym najważniejsze informacje dotyczące awansów zawodowych, problematyki prac badawczych, tematyki konferencji krajowych i zagranicznych, zmian kadrowych i nekrologów w 2014 r. Mamy nadzieję, że i tym razem przedstawione w Kronice wydarzenia spotkają się z Państwa zainteresowaniem, a być może staną się inspiracją do dalszego rozwijania działalności badawczej naszych akademickich ośrodków bibliotekoznawstwa i informacji naukowej.

Jak zwykle bardzo serdecznie dziękujemy za współpracę gronu korespondentów z instytutów i katedr bez zaangażowania których Kronika nie powstałaby. W tym roku są nimi:

mgr Robert Brzóska (Instytut Informacji Naukowej i Studiów Bibliologicznych UW – IINiSB UW),

dr hab. Małgorzata Fedorowicz-Kruszewska (Instytut Informacji Naukowej i Bibliologii, Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu – IINiB UMK w Toruniu),

dr Anita Has-Tokarz (Instytut Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa, UMCS w Lublinie – IINiB, UMCS w Lublinie),

dr hab. prof. UKW Ryszard Nowicki (Katedra Informacji Naukowej i Bibliologii, Uniwersytet Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy – KINiB UKW w Bydgoszczy),

dr Monika Olczak-Kardas (Instytut Dziennikarstwa i Informacji, Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach – IDiI UJK w Kielcach),

dr Michał Rogoż (Instytut Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa Uniwersytetu Pedagogicznego im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie – IINiB UP w Krakowie),

dr hab. Remigiusz Sapa (Instytut Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa, Uniwersytet Jagielloński – IINiB UJ),

mgr Aleksandra Szubert (Katedra Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej Uniwersytetu Łódzkiego – KBiIN UŁ),

Katarzyna Tałuć (Instytut Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej, Uniwersytet Śląski IBiIN UŚ),

Agnieszka Wandel (Instytut Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa Uniwersytetu Wrocławskiego – IINiB UW r).

AWANSE NAUKOWE

PROFESURY

(porządek alfabetyczny osobowy)

Prof. dr hab. MARIA JUDA (Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej) – nominacja profesorska. Recenzenci: prof. dr hab. Barbara Trelińska, prof. dr hab. Edward Potkowski, prof. dr hab. Janusz Tondel i prof. dr hab. Zdzisław Pietrzyk; data nominacji: 9.09.2013 r.

HABILITACJE

(porządek alfabetyczny osobowy)

Dr hab. MAŁGORZATA JOANNA CZERWIŃSKA (Uniwersytet Zielonogórski): rozprawa habilitacyjna *Słowem potrafię wszystko. O piśmienniczości osób z niepełnosprawnością wzroku. Studium bibliologiczno-tyflogiczne*. Recenzenci: prof. zw. dr hab. Elżbieta Barbara Zybert (Uniwersytet Warszawski), prof. dr hab. Bronisława Woźniczka-Paruzel (Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu), dr hab. Bożena Koredczuk prof. Uniwersytetu Wrocławskiego), dr hab. Katarzyna Tałuc (Uniwersytet Śląski w Katowicach); data przyjęcia uchwały przez Radę Wydziału: 15.04.2014 r. (Uniwersytet Wrocławski, Wydział Filologiczny).

Abstrakt rozprawy: Praca jest wielodyscyplinarnym (bibliologia, tyflogia, socjologia literatury) omówieniem problematyki kultury książki autorstwa osób z niepełnosprawnością wzroku w Polsce po 1945 r. – w obszarach: autorzy, dzieła, obieg społeczny, animacja twórczości, edytorstwa i promocja książki autorów z niepełnosprawnością wzroku. Badaniami objęto 493 autorów, w tym 97 posiadających w dorobku przynajmniej jedno samoistne piśmienniczo i wydawniczo dzieło. Analizie poddano 1078 książek, których wykaz bibliograficzny zamieszczono w aneksie. Praca zawiera bogaty materiał bibliometryczny (bibliometria prosta). Oparta jest na oryginalnym, interdyscyplinarnym modelu badawczym, łączącym jakościową i ilościową strategię badawczą. W pracy wykorzystano bogaty materiał źródłowy, wyszczególniony w bibliografii.

Dr hab. ANNA DYMMEŁ (Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie): rozprawa habilitacyjna *Księgozbiory domowe w Lublinie w pierwszej połowie XIX wieku*. Recenzenci: dr hab. prof. UP Kraków Janusz Andrzej Kostecki, prof. zw. dr hab. Anna Maria Migoń, dr hab. Katarzyna Joanna Tałuc; data przyjęcia uchwały przez Radę Wydziału: 25.03.2014 r. (Uniwersytet Śląski w Katowicach, Wydział Filologiczny).

Abstrakt rozprawy: Celem rozprawy było ukazanie domowych księgozbiorów miejskiej społeczności Lublina w pierwszej połowie XIX w. Wybór środowiska miejskiego został poddyktowany rosnącą w życiu umysłowym Polaków XIX w. rolą miast jako ośrodków skupiających inteligencję i potencjalnie zorientowanych na traktowanie książki w funkcji środka komunikacji. Podjęte badania miały charakter interdyscyplinarny, ponieważ, oprócz metod typowych dla historii książki, czytelnictwa, sięgnięto także do metodologii antropologii kulturowej i historii kultury. W celu zgromadzenia niezbędnego materiału wykorzystano dostępne źródła, m.in. rzadko wykorzystywane przez bibliologów akta notarialne. Analiza

przy zastosowaniu np. kryteriów zawodu, płci, wyznania, obejmuje charakterystykę ilościową, tematyczną księgozbiorów oraz procesy związane z dynamiką zmian w tworzeniu bibliotek domowych.

Dr hab. ANETA FIRLEJ-BUZON (Uniwersytet Wrocławski): rozprawa habilitacyjna *Druki ulotne i okolicznościowe jako źródło do badań dziejów i kultury Dolnego Śląska lat 1945-1956*. Recenzenci: dr hab. prof. UW r. Marta Skalska-Zlat, prof. dr hab. Elżbieta Gondek, dr hab. prof. UKW Ryszard Nowicki, dr hab. Jacek Puchalski; data przyjęcia przez Radę Wydziału: 18.11.2014 r. (Uniwersytet Wrocławski; Wydział Filologiczny).

Abstrakt rozprawy: Przeprowadzone badania rysują obraz życia dolnośląskiej społeczności w latach 1945–1956, uwidaczniając całą różnorodność jego aspektów. W pracy starano się ujawnić wartość źródłową i przydatność do badań naukowych ocalałych od niepamięci dolnośląskich druków ulotnych i okolicznościowych, tworzonych z myślą o przybywających do regionu przesiedleńcach. W najszerszym, międzynarodowym zasięgu, przebadane źródła dokumentują praktyczną realizację porządku narzuconego Europie Środkowo-Wschodniej, m.in. w myśl ładu jałtańskiego oraz ukazują konsekwencje podzielenia Europy na strefy wpływów. W dalszej kolejności wnoszą wiele istotnych faktów i danych do badań z zakresu poszanowania godności i praw człowieka – w szczególności przymusowych wysiedleń, migracji.

Dr hab. MAŁGORZATA ANNA GÓRALSKA (Uniwersytet Wrocławski): rozprawa habilitacyjna *Piśmienność i rewolucja cyfrowa*. Recenzenci: dr hab. prof. UMK Ewa Głowacka, prof. Krzysztof Migoń, dr hab. Remigiusz Sapa, prof. dr hab. Barbara Sosińska-Kalata; data przyjęcia przez Radę Wydziału: 24.06.2014 r. (Uniwersytet Wrocławski, Wydział Filologiczny).

Abstrakt rozprawy: Rozprawa zawiera analizę zjawisk, zdefiniowanych jako rewolucje medialne, które zadecydowały o fundamentalnych przemianach w ramach komunikacji pisemnej poczynając od wynalazku pisma po czasy współczesne. Po greckiej rewolucji medialnej i rewolucji Gutenberga kolejnym przełomem dla procesów komunikacyjnych stała się rewolucja cyfrowa, szczegółowo zanalizowana w rozprawie pod kątem przystosowania technologii komputerowej do pełnienia funkcji narzędzia piśmienności. Holistyczne ujęcie warunków kształtowania się komunikacji językowej opartej na piśmie, pozwoliło na wyróżnienie jej tendencji rozwojowych (wyrażonych w postaci następujących pojęć: technicyzacja, multiplikacja, dywersyfikacja i demokratyzacja) w indywidualnym i społecznym funkcjonowaniu słowa pisanego.

Dr hab. WŁADYSŁAW MAREK KOLASA (Uniwersytet Pedagogiczny im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie): rozprawa habilitacyjna: *Historiografia prasy polskiej (do 1918 roku) – naukometryczna analiza dyscypliny 1945-2009* (Kraków 2013). Recenzenci: prof. dr hab. Walery Pisarek, prof. dr hab. Barbara Stefaniak, dr hab., prof. UW r. Marta Skalska-Zlat; data przyjęcia uchwały przez Radę Wydziału: 23.09.2014 r. (Uniwersytet Wrocławski, Wydział Filologiczny).

Abstrakt rozprawy: Przedmiotem opracowania jest historiografia prasy polskiej, dyscyplina historyczna, której wyróżnikiem jest specyficzny obszar badań (prasa i jej konteksty). W polu zainteresowania znalazły się główne płaszczyzny, w jakich dyscyplina funkcjonuje: twórcy, instytucje, metody i wydawnictwa. Centralnym obiektem badań stały się publikacje historyczne, postrzegane zarówno, jako nośnik wiedzy (perspektywa użytkowa), jak

i paradygmatu (perspektywa metodologiczna). Zasadniczym celem opracowania była systematyzacja i ocena dorobku nad poznaniem dziejów prasy polskiej. Dążono do możliwie precyzyjnego wskazania: 1. pól badawczych, głównej problematyki, 2. poziomu jej opracowania, 3. korpusu twórców oraz 4. rozmaitych kontekstów (m.in. politycznych), które wpływały na kształt badań. Badania oparto przede wszystkim na metodach naukometrycznych i bibliometrycznych, do których źródłem danych był autorski indeks cytowań (Indeks Cytowań Historiografii Mediów Polskich). Prócz metod naukometrycznych w pracy wykorzystano m.in. analizę ekspercką oraz metody historyczne i prasoznawcze.

Dr hab. BARBARA NIEDŹWIEDZKA (Uniwersytet Jagielloński); kolokwium habilitacyjne przeprowadzone przez Wydział Filologiczny UW (w nowym trybie)

Dr hab. MAGDALENA PRZYBYSZ-STAWSKA (Uniwersytet Łódzki): rozprawa habilitacyjna *Książka na łamach wybranych czasopism w Polsce u progu XXI wieku*. Recenzenci: dr hab. prof. UJK Jolanta Chwastyk-Kowalczyk, dr hab. prof. UAM Piotr Nowak, dr hab. prof. UŚ Teresa Wilkoń, dr hab. prof. UWM Zbigniew Anculewicz; data przyjęcia uchwały przez Radę Wydziału: 3.06.2014 r. (Uniwersytet Śląski – Wydział Filologiczny)

Abstrakt rozprawy: Przedmiotem szczegółowej analizy stały się tygodniki opiniotwórcze, czasopisma kobiece oraz periodyki młodzieżowe. Podstawowym celem było zbadanie, czy na ich łamach znalazło się miejsce dla informacji związanych z książką. Czy wobec swoiestego „wyścigu o czytelnika”, w obliczu konkurencji, prasa chciała zajmować się literaturą? Drugim ważnym celem było zbadanie, jakie formy informacji o książce (jeśli się już pojawiły na łamach prasy) były preferowane? Czy obok podstawowych kategorii, takich jak recenzja i ogłoszenie wydawnicze, redakcje poszczególnych czasopism sięgały również po inne gatunki dziennikarskie. Postanowiono również zbadać, czy pomimo oczywistych różnic, można wyodrębnić wspólną dla wszystkich analizowanych grup czasopiśmienniczych, płaszczyznę zainteresowań, związanych z książką.

Dr hab. JACEK RODZEŃ (Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach): rozprawa habilitacyjna *Na tropie widma. Geneza i ewolucja spektroskopu optycznego w latach 1810-1860*. Recenzenci: prof. dr hab. Andrzej A. Kowalczyk (UMK), prof. dr hab. Halina Z. Lichocka (IHN PAN), prof. dr hab. Wojciech I. Nawroć (UAM), prof. dr hab. Zenon E. Roskal (KUL); data przyjęcia uchwały przez Radę Wydziału: 27.03.2014 r. (Instytut Historii Nauki im. Ludwika i Aleksandra Birkenmajerów PAN w Warszawie).

Abstrakt rozprawy: Rozprawa habilitacyjna stanowi opracowanie monograficzne z zakresu historii nauki i techniki poświęcone pierwszemu spektroskopom optycznym. Podstawą opracowania były kwerendy źródłowe obejmujące zakresem wielojęzyczne piśmiennictwo naukowe i techniczne XIX w., jak również zasoby światowych kolekcji przyrządów naukowych. Opierając się na nowych faktach w monografii podano chronologię powstania i ewolucji podstawowych typów spektroskopu optycznego dla okresu 1810-1860. Opracowanie zawiera również syntetyczne osadzenie genezy aparatury widmowej w szerszej dziejowej perspektywie rozwoju przyrządów naukowych. XIX-wieczny spektroskop optyczny został w niej przedstawiony jako spadkobierca rozwiązań technicznych trzech historycznych tradycji przyrządów badawczych – matematycznych, optycznych i tzw. filozoficznych.

Dr hab. PIOTR NORBERT TAFIŁOWSKI (Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie): rozprawa habilitacyjna *„Imago Turci”: studium z dziejów komunikacji społecznej*

w dawnej Polsce (1453-1572). Recenzenci: prof. dr hab. Elżbieta Czesława Gondek, dr hab. prof. UW Anna Kamler, prof. dr hab. Edward Potkowski. Data przyjęcia uchwały przez Radę Wydziału: 14.01.2014 r. (Uniwersytet Śląski w Katowicach, Wydział Filologiczny).

Abstrakt rozprawy: Celem rozprawy było zbadanie obrazu Imperium Osmańskiego i Turka w literaturze polskiej okresu jagiellońskiego. W kręgu zainteresowań znalazły się opublikowane turcyki, przede wszystkim autorów polskich, ale także inne źródła, w tym rękopiśmienne, podejmujące temat Imperium Osmańskiego, w tym dzieła historiograficzne, opisy podróży, listy prywatne. Analizując zgromadzone materiały jako narzędzie komunikacji społecznej w dawnej Polsce, dokonano ich podziału z uwzględnieniem kryterium gatunku. Zbadano również obecność piśmiennictwa antytureckiego, jego miejsce i funkcję w księgozbiorach zarówno historycznych, jak i współczesnych.

Dr hab. ALFRED TOCZEK (Uniwersytet Pedagogiczny im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie): rozprawa habilitacyjna *Lwowskie środowisko historyczne i jego wkład w kulturę książki i prasy (1860-1918)*. Recenzenci: prof. dr hab. Grażyna Gzella, dr hab. prof. UW Bożena Koredczuk, prof. dr hab. Jerzy Maternicki, dr hab. prof. UR Adrian Uljasz; data przyjęcia uchwały przez Radę Wydziału: 13.05.2014 r. (Uniwersytet Wrocławski, Wydział Filologiczny).

Abstrakt rozprawy: Praca dotyczy dziejów humanistyki historycznej z rozwiniętymi wątkami bibliologii historycznej oraz kulturotwórczej roli historyków (zarówno *sensu stricto* jak i *sensu largo*). Po raz pierwszy w badaniach nad regionalnymi środowiskami historycznymi zastosowano połączenie modelu analityczno-kwantytatywnego z modelem analityczno-opisowym, stosując badawcze metody ilościowe i jakościowe. Przedstawiono genezę zjawisk związanych z instytucjonalną działalnością i twórczością lwowskich historyków. Udowodniono, że stanowili oni elitę intelektualną Lwowa. Ukazano wkład lwowskiego środowiska historycznego w rozwój polskiej i ukraińskiej historiografii. Scharakteryzowano go z perspektywy kultury książki i prasy. Wykazano dominującą rolę historyków lwowskich w działalności bibliotek naukowych, prasy (szczególnie naukowej) i w pracy wydawniczej. Zanalizowano istotny wkład badanej zbiorowości w rozwój nauk bibliologiczno-historycznych: historii książki, dziejów bibliotek, prasy, edytorstwa źródeł, bibliografii historycznej i wzajemny wpływ historii *sensu stricto* na nauki historyczno-bibliologiczne.

DOKTORATY

(porządek alfabetyczny osobowy)

Dr OLIMPIA GOGOLIN (Gliwicka Wyższa Szkoła Przedsiębiorczości): rozprawa doktorska *Polskie edycje książkowe dzieł Konstantego Ildefonsa Gałczyńskiego z lat 1929-2010*. Promotor: dr hab. prof. UŚ Teresa Wilkoń. Recenzenci: dr hab. prof. UJK Jerzy Stefan Ossowski; prof. dr hab. Irena Teresa Socha; data obrony: 17.11.2014 r., data przyjęcia przez Radę Wydziału: 9.12.2014 r. (Uniwersytet Śląski, Wydział Filologiczny).

Abstrakt rozprawy: Rozprawa posiada charakter dokumentacyjny. Jej celem było zebranie i usystematyzowanie informacji na temat edycji dzieł Konstantego Ildefonsa Gałczyńskiego, jakie ukazały się na polskim rynku wydawniczym w latach 1929-2010. W poszczególnych częściach pracy zaprezentowano tomiki wierszy, wydania poematów, edycje powieści, książki przybliżające czytelnikom scenki Teatryku Zielona Gęś, publikacje skierowane do dzieci i młodzieży, wydania dzieł zbiorowych oraz inne edycje niemieszczące się w wymie-

nionych kategoriach. Analizę książek uzupełniono o biografię poety, informacje na temat sytuacji na rynku wydawniczym w różnych okresach historycznych, a także o charakterystykę oficyn publikujących twórczość Gałczyńskiego.

Dr RENATA MAŁGORZATA GRIGORIEW: rozprawa doktorska *Współczesna polska poetycka książka dla dziecka. Jej funkcje biblioterapeutyczne i artystyczne (na wybranych przykładach)*. Promotor: prof. zw. dr hab. Krystyna Heska-Kwaśniewicz. Recenzenci: dr hab. prof. UO Bożena Aniela Olszewska, dr hab. Katarzyna Joanna Tałuc; data obrony: 16.06.2014 r., data przyjęcia przez Radę Wydziału: 17.06.2014 r. (Uniwersytet Śląski, Wydział Filologiczny).

Abstrakt rozprawy: Głównym celem rozprawy było ukazanie terapeutycznych możliwości literatury pięknej, ze szczególnym zwróceniem uwagi na oswojenie dziecięcych lęków związanych z nocą. Jako materiał egzemplifikacyjny wybrano współczesną książkę poetycką, m.in. takich autorów jak: Zofia Beszczyńska, Wanda Chotomska, Dorota Gellner, Joanna Kulmowa, Danuta Wawiłow. Zwrócono uwagę zwłaszcza na wiersze „z księżycem w tle”, szerzej z tematem nocy. Posługując się narzędziami analizy właściwymi naukom o literaturze, pedagogice i bibliologii (analiza typografii), autorka starała się wskazać te elementy wybranych wydawnictw, które mogłyby zostać wykorzystane w pracy mającej na celu wspomaganie dziecka w jego pokonywaniu lęków związanych z porzuceniem, osamotnieniem.

Dr inż. MARIUSZ JAROCKI (Instytut Informacji Naukowej i Bibliologii, Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu): rozprawa doktorska *Zastosowania oprogramowania Open Source w bibliotekach publicznych uczelni akademickich w Polsce*. Promotor: dr hab. prof. UMK Ewa Głowacka. Recenzenci: prof. dr hab. Wiesław Babik; dr hab. Małgorzata Fedorowicz-Kruszewska, data obrony: 28.10.2014 r., data przyjęcia przez Radę Wydziału: 18.11.2014 r. (Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu, Wydział Nauk Historycznych).

Abstrakt rozprawy: Przedmiotem rozprawy było oprogramowanie Open Source, które wykorzystywane jest jako wsparcie procesów zachodzących w organizacjach różnych typów, w tym w bibliotekach. Praca stanowi próbę wykazania poziomu popularności Otwartego Oprogramowania w bibliotekach polskich uczelni akademickich. Celem pracy doktorskiej była również analiza rynku tych aplikacji dla zastosowań w bibliotekach oraz opracowanie modeli automatyzacji procesów bibliotecznych w kontekście wykorzystania Otwartego Oprogramowania. Rozprawa jest pierwszą próbą całościowego ujęcia zagadnienia zastosowania aplikacji Open Source w bibliotekach polskich uczelni akademickich.

Dr JAN MATEUSZ KACZMAREK (Fundacja MOST): rozprawa doktorska *Experience representation in information systems*. Promotor: prof. dr hab. Mieczysław Muraszkiwicz. Recenzenci: prof. dr hab. Barbara Sosińska-Kalata, prof. dr hab. Kazimierz Krzysztofek; data obrony: 19.02.2014 r., data przyjęcia przez Radę Wydziału: 26.02.2014 r. (Uniwersytet Warszawski, Wydział Historyczny).

Abstrakt rozprawy: Przedmiotem pracy są sposoby reprezentacji subiektywnego wymiaru doświadczenia w niebiologicznych systemach sztucznych, w szczególności w systemach informacyjnych. Autor stawia tezę, że doświadczenie, rozumiane szeroko jako całość treści i jakościowej wartości poznania złożonej z intencjonalnych stanów umysłu, może być w sposób zadowalający reprezentowana w systemach informacyjnych, oraz że dowolny

system informacyjny, którego celem jest emulowanie zachowań podmiotów racjonalnych przy zadowalającym poziomie wiarygodności, musi uwzględniać subiektywny, jakościowy wymiar doświadczenia. W tym celu niezbędne jest przyjęcie, na podstawie przekonujących wyników badań na gruncie neuronauki, że subiektywny, jakościowy komponent doświadczenia kształtowany jest przede wszystkim przez afekt, stanowiący integralną część doświadczenia podmiotu poznania, oraz czynnik determinujący zachowania podmiotów obdarzonych umysłem. W pracy dokonano gruntownego przeglądu i omówienia najnowszych wyników badań naukowych, korzystając głównie ze źródłowych tekstów angielskojęzycznych, z kilku zająbiających się w obrębie tematu dyscyplin naukowych: nauki o informacji, filozofii umysłu oraz neuronauki.

Dr ANNA ŁACH (Uniwersytet Wrocławski): rozprawa doktorska *Mediatyzacja treści naukowych w polskiej prasie ogólnej w latach 1975-2005. Analiza ilościowa*. Promotor: prof. dr hab. Adam Pawłowski. Recenzenci: prof. dr hab. Stanisław Gajda, dr hab. prof. UW r. Jerzy Biniewicz; data obrony: 25.11.2014 r., data przyjęcia przez Radę Wydziału: 16.12.2014 r. (Uniwersytet Wrocławski, Wydział Filologiczny).

Abstrakt rozprawy: Głównym celem pracy była wielostronna analiza źródeł, zawartości, funkcji oraz cech strukturalno-genologicznych przytoczeń bądź informacji naukowych i popularnonaukowych, wchodzących w obręb współczesnego polskiego dyskursu prasowego (lata 1975-2005). Cele szczegółowe obejmowały wskazanie głównych kierunków pochodzenia wiedzy i odpowiedź na pytanie, na jakie ośrodki powoływali się autorzy polskich tekstów poświęconych nauce. Potwierdzono tezę, zgodnie z którą w polskim dyskursie publicznym dominują współcześnie źródła amerykańskie i zachodnioeuropejskie. Nie potwierdzono natomiast hipotezy, zakładającej, że przed rokiem 1989 funkcję naukotwórczą pełniły państwa bloku wschodniego. Jedynym wysoko cytowanym państwem z tego obszaru był ZSRR. Wskazano także główne dziedziny nauki, które w badanym okresie podlegały mediatyzacji w polskiej prasie.

Dr EWA MARIA WALCZAK: rozprawa doktorska *Wizerunek kobiety w polskich czasopismach ilustrowanych (do roku 1918). Geneza i funkcje społeczne ilustracji*. Promotor: dr hab. prof. UW r. Małgorzata Komza. Recenzenci: dr hab. prof. UJ Maria Kocój, dr hab. Małgorzata Derkacz; data obrony: 10.06.2014 r., data przyjęcia przez Radę Wydziału: 10.06.2014 r. (Uniwersytet Wrocławski, Wydział Filologiczny).

Abstrakt rozprawy: Podstawowe cele rozprawy to: ukazanie ikonograficznego wizerunku kobiet obecnego w czasopismach ilustrowanych wydawanych na ziemiach polskich od pierwszej połowy XIX w. do 1918 r.; określenie tematyki ilustracji, powtarzających się motywów i prezentowanych archetypów; określenie funkcji społecznej rycin oraz ich relacji z tekstem. Autorka założyła, że „ilustracja może być potraktowana jako fakt socjologiczny, jako odbicie rzeczywistości, propagandy idei, ich popularyzowania, bądź odzwierciedlenia pewnych wzorców zachowań” i na tej podstawie formułowała wnioski dotyczące ewolucji wizerunku kobiety propagowanego w prasie na przestrzeni XIX i XX w. Na bogaty materiał źródłowy rozprawy złożyły się ilustracje zaczerpnięte z periodyków adresowanych do trzech grup odbiorców – kobiet, dzieci i przedstawicieli ludu.

Dr JOANNA WRÓBEL: rozprawa doktorska *Książka katolicka w Polsce – wydawcy i formy promocji (od roku 1989)*. Promotor: prof. dr hab. Irena Teresa Socha. Recenzenci: dr hab. prof. UJK Jolanta Dzieniakowska; prof. zw. dr hab. Krystyna Hesk-Kwaśniewicz; data obrony: 28.10.2014 r., data przyjęcia przez Radę Wydziału: 18.11.2014 r. (Uniwersytet Śląski, Wydział Filologiczny).

Abstrakt rozprawy: Celem pracy było wyodrębnienie systemu książki religijnej z całego rynku oraz ukazanie jego niezależności i specyfiki. Autorka obserwowała tę odrębność, dokonując analizy: repertuaru, informacji zebranych od wydawców, opracowań bibliograficznych, a także poprzez czynne uczestnictwo w Targach Wydawców Katolickich i krytyczne podejście do niepełnych danych ekonomicznych. Na podstawie zebranych informacji stworzono katalog wydawców katolickich i załączono go jako aneks do rozprawy. Autorka potraktowała książkę jako medium, nośnik treści o szerokim oddziaływaniu społecznym, funkcjonujący w ścisłym powiązaniu z instytucjami odpowiedzialnymi za jej dystrybucję i udostępnianie, a za pośrednictwem tychże z czytelnikiem. W pracy opisano relacje, zachodzące pomiędzy książką a wymienionymi ogniwami, a odnoszące się do publikacji wydawanych przez edytorów katolickich.

PRACE, PROJEKTY I GRANTY BADAWCZE **(porządek alfabetyczny wg nomenklatury jednostek)**

INSTYTUT DZIENNIKARSTWA I INFORMACJI,
UNIwersytet JANA KOCHANOWSKIEGO W KIELCACH

Analiza orzecznictwa w sprawach z zakresu prawa mediów ze szczególnym uwzględnieniem zagadnień procesowych (badania statutowe); kierownik/wykonawca: dr Adam Górski; termin realizacji: lata 2013-2016.

Czasopisma pedagogiczne w PRL-u (badania statutowe); kierownik/wykonawca: dr Maria Siuda; termin realizacji: lata 2010-2019.

Działalność wydawnicza ruchu narodowego w Galicji na przełomie XIX i XX w. (badania statutowe); kierownik/wykonawca: dr Aleksandra Lubczyńska; termin realizacji: styczeń 2009 – sierpień 2017 r.

Ekonomiczny wymiar rynku medialnego w Polsce (badania statutowe); kierownik/wykonawca: dr Jolanta Dzierżyńska-Mielczarek; termin realizacji: lata 2009-2017.

Historia nauk przyrodniczych i techniki, w szczególności geneza i rozwój przyrządów naukowych oraz ich znaczenie dla nauki (badania statutowe); kierownik/wykonawca: dr hab. Jacek Rodzeń; termin realizacji: lata 2009-2014.

Jak żyć. Poradnikowe funkcje współczesnych mediów (badania statutowe); kierownik/wykonawca: dr Olga Dąbrowska-Cendrowska; termin realizacji: 1 stycznia 2014 – 30 lipca 2018 r.

Józef Weyssenhoff (1860-1932) jako bibliofil i kolekcjoner. Nieznane oblicze pisarza (badania statutowe); kierownik/wykonawca: dr hab. Ewa Danowska; termin realizacji: lata 2010-2014.

Kultura książki w Polsce XIX-XXI wieku (badania statutowe); kierownik: dr hab. prof. UJK Jolanta Dziennikowska; współpraca: dr Monika Olczak-Kardas; termin realizacji: lata 2011-2016.

Media ezoteryczne w Polsce: historia, odbiorcy, treści (badania statutowe); kierownik/wykonawca: dr Judyta Perczak; termin realizacji: lata 2012-2021.

Polityka informacyjna państwa a kształtowanie jego elektronicznych zasobów informacji po 1989 r. (badania statutowe); kierownik/wykonawca: dr Adam Jachimczyk; termin realizacji: lata 2012-2016.

Polskie agencje prasowe w rozwoju historycznym (badania statutowe); kierownik/wykonawca: dr hab. Renata Piasecka-Strzelec; termin realizacji: lata 2014-2017.

Polskojęzyczne czasopisma abstynenckie w latach 1843-1914 (badania statutowe); kierownik/wykonawca: dr Izabela Krasieńska; termin realizacji: październik 2012 – wrzesień 2017 r.

Prasa polskiej emigracji w XX wieku (badania statutowe); kierownik/wykonawca: dr hab. prof. UJK Jolanta Chwastyk-Kowalczyk; termin realizacji: lata 2010-2015.

Problemy nowych mediów (badania statutowe); kierownik/wykonawca: dr Tomasz Chrzęstek; termin realizacji: lata 2010-2018.

Reklama w Polsce Ludowej (badania statutowe); kierownik/wykonawca: dr Judyta Perczak; termin realizacji: lata 2010-2016.

Współczesny polski system komunikowania masowego (badania statutowe); kierownik: prof. zw. dr hab. Tomasz Mielczarek; zespół: dr Olga Dąbrowska-Cendrowska, dr Jolanta Kępa-Mętrak, dr Judyta Perczak; termin realizacji: lata 2011-2016.

Źródła do dziejów książki i prasy polskiej od XVIII do I poł. XX wieku (badania statutowe); kierownik: prof. zw. dr hab. Danuta Hombek; zespół: dr Aleksandra Lubczyńska, dr Andrzej Kaleta; termin realizacji: lata 2014-2017.

INSTYTUT BIBLIOTEKOZNAWSTWA I INFORMACJI NAUKOWEJ, UNIWERSYTET
MARII CURIE-SKŁODOWSKIEJ W LUBLINIE

Mechanizmy kształtowania i ewolucji indywidualnej przestrzeni informacyjnej w naukach humanistycznych (grant NCN nr G00001107); współpartnerzy: Instytut Językoznawstwa Uniwersytetu A. Mickiewicza w Poznaniu, Instytut Informacji Naukowej i Bibliologii Uniwersytetu M. Kopernika w Toruniu, Instytut Informacji Naukowej i Studiów Bibliologicznych Uniwersytetu Warszawskiego, Instytut Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa UMCS w Lublinie, zespół: dr hab. Mirosław Górny – koordynator, dr hab. Ewa Głowacka, dr hab. Małgorzata Kisilowska, dr hab. prof. UMCS Zbigniew Osiński; termin realizacji – marzec 2014 – wrzesień 2016 r.

Technologie open source (grant wydziałowy w ramach konkursu na podział środków dotacji celowej na prowadzenie badań naukowych lub prac rozwojowych z nimi związanych, służących rozwojowi młodych naukowców (do 35 roku życia) oraz

uczestników studiów doktoranckich na Wydziale Humanistycznym); kierownik/wykonawca: dr Sebastian D. Kotuła; termin realizacji: 2014 r.

Katalog wystaw jako źródło do badań bibliologicznych (grant wydziałowy w ramach konkursu na podział środków dotacji celowej na prowadzenie badań naukowych lub prac rozwojowych z nimi związanych, służących rozwojowi młodych naukowców (do 35 roku życia) oraz uczestników studiów doktoranckich na Wydziale Humanistycznym); kierownik/wykonawca: mgr Agnieszka Kida-Bosek; termin realizacji: 2014 r.

Polska literatura z zakresu nauk humanistycznych w Internecie – rozwój i prawne aspekty zjawiska (grant wydziałowy w ramach konkursu na podział środków dotacji celowej na prowadzenie badań naukowych lub prac rozwojowych z nimi związanych, służących rozwojowi młodych naukowców (do 35 roku życia) oraz uczestników studiów doktoranckich na Wydziale Humanistycznym); kierownik/wykonawca: mgr Lidia Jarska; termin realizacji: 2014 r.

INSTYTUT BIBLIOTEKOZNAWSTWA I INFORMACJI NAUKOWEJ, UNIWERSYTET
ŚLĄSKI

Baza danych baworowianów w zbiorach lwowskich. Stan, opracowanie naukowe i ocena konserwatorska kolekcji XVII wieku (projekt realizowany w ramach Narodowego Programu Rozwoju Humanistyki nr 11H 13 0455 82.); kierownik: dr Jolanta Gwioździk; zespół: dr Agnieszka Bangrowska, dr Agnieszka Łakomy, mgr Tadeusz Maciag, dr Karol Makles, dr Jerzy Reizes- Dzieduszycki; termin realizacji: 7 lipca 2014 r.- 6 lipca 2018 r.;

INSTYTUT INFORMACJI NAUKOWEJ I BIBLIOLOGII, UNIWERSYTET MIKOŁAJA
KOPERNIKA W TORUNIU

Archiwalna kwerenda źródłowa toruńskich czasopism wydawanych w okresie dwudziestolecia międzywojennego (grant wydziałowy finansowany z budżetu jednostki); kierownik: prof. dr hab. Jacek Gzella, wykonawca: mgr Piotr Rudera; termin realizacji: 2014 r.

Badanie satysfakcji klientów bibliotek akademickich metodą secret client (grant wydziałowy finansowany z budżetu jednostki); kierownik: dr hab. Małgorzata Fedorowicz-Kruszewska, wykonawca: mgr Marcin Karwowski; termin realizacji: 2014 r.

Badanie struktury i dynamiki rozwoju cyfrowych zasobów wiedzy za pomocą metod wizualizacji (grant NCN, nr projektu 2013/11/B/HS2/03048); kierownik: dr Veslava Osińska; termin realizacji: 1 września 2014 – 31 sierpnia 2017 r.

Czasopisma grudziądzkie w dwudziestoleciu międzywojennym (grant wydziałowy finansowany z budżetu jednostki); kierownik/wykonawca: mgr Marcin Żynda; termin realizacji: 2014 r.

Działania wojewódzkich bibliotek publicznych w zakresie wspierania integracji (grant wydziałowy finansowany z budżetu jednostki); kierownik: dr hab. Małgorzata

Fedorowicz-Kruszewska, wykonawca: mgr Beata Płuciniczak-Motowidło; termin realizacji: 2014 r.

Koncepcja i narzędzia Internetu Drugiej Generacji (Web 2.0) w polskich bibliotekach uniwersyteckich (grant wydziałowy finansowany z budżetu jednostki); kierownik: dr hab. prof. UMK Ewa Głowacka, wykonawca: mgr Marta Tyszkowska; termin realizacji: 2014 r.

Open Source'owe Systemy Zarządzania Treścią jako platforma realizacji elektronicznych usług bibliotecznych (grant wydziałowy finansowany z budżetu jednostki); kierownik: dr hab. prof. UMK Ewa Głowacka, wykonawca: mgr Dominik M. Piotrowski; termin realizacji: 2014 r.

Typologia internetowych interfejsów wyszukiwawczych (grant wydziałowy finansowany z budżetu jednostki); kierownik/wykonawca: dr Natalia Pamuła-Cieślak; termin realizacji: 2014 r.

INSTYTUT INFORMACJI NAUKOWEJ I BIBLIOTEKOZNAWSTWA, UNIWERSYTET JAGIELLOŃSKI

Audyty informacji instytucjonalnej Uniwersytetu Jagiellońskiego (projekt finansowany ze środków Uniwersytetu Jagiellońskiego na zamówienie Biura Analiz Instytucjonalnych i Raportowania UJ); wykonawcy: pracownicy i doktoranci IINiB UJ; kierownik: dr hab. Remigiusz Sapa; termin realizacji: 1 października 2014 – 30 kwietnia 2015 r.

Biblioteka Jagiellońska – opracowanie dziejów od 1775 do 1918 r. (projekt finansowany przez MNiSW w ramach Narodowego Programu Rozwoju Humanistyki – nr 11H 11023480); instytucje uczestniczące: Biblioteka Jagiellońska, Instytut Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa UJ, Instytut Historii UJ, Archiwum UJ, Archiwum Nauki PAN i PAU, Centrum Badawcze Bibliografii Polskiej Estreicherów, Towarzystwo Przyjaciół Sztuk Pięknych w Krakowie; kierownik: dr Piotr Lechowski (Instytut INiB UJ); termin realizacji: lata 2011-2016.

Harmonizacja zarządzania dydaktyką na Uniwersytecie Jagiellońskim w Krakowie (projekt finansowany jest ze środków Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki – nr UDA-POKL-04.01.01-00-089/11-00, przewidzianych dla IV Priorytetu obejmującego szkolnictwo wyższe i naukę); wykonawcą projektu jest Uniwersytet Jagielloński, a pracownicy IINiB UJ pełnią w nim funkcje kierownicze (dr hab. Maria Próchnicka – kierownik całego projektu, dr Małgorzata Janiak – kierownik jednego z trzech zadań) i wykonawcze; termin realizacji: lata 2013-2014.

INSTYTUT INFORMACJI NAUKOWEJ I BIBLIOTEKOZNAWSTWA, UNIWERSYTET PEDAGOGICZNY im. KEN W KRAKOWIE

Nowe technologie – nowe kompetencje (projekt finansowany ze środków Unii Europejskiej); kierownik: prof. dr hab. Jacek Migdałek, koordynator: dr Stanisław Skórka; termin realizacji: 1 kwietnia 2013 – 31 marca 2015 r.

Polska prasa dla dzieci i młodzieży do 1918 roku (projekt badawczy NCN – nr umowy UMO-2013/11/B/HS2/02589); kierownik: prof. dr hab. Krzysztof Miron Woźniakowski; wykonawcy: dr hab. Władysław Marek Kolasa, dr Michał Rogoź, dr Sabina Kwiecień; termin realizacji: 1 sierpnia 2014 – 30 czerwca 2017 r.

Rynek wtórny książki w Polsce: korzenie – uwarunkowania – praktyka – perspektywy (kształtowanie się księgarskiego rynku wtórnego po 1989 r., jego formy, funkcjonowanie i rola w procesie upowszechniania książki na tle przemian społeczno-ekonomicznych); (grant habilitacyjny NCN 2011/03/B/HS2/03908); kierownik: dr Grzegorz Nieć; termin realizacji: 30 sierpnia 2012 – 29 sierpnia 2015 r.

INSTYTUT INFORMACJI NAUKOWEJ I BIBLIOTEKOZNAWSTWA, UNIWERSYTET WROCŁAWSKI

Chronologiczna baza danych polskich tekstów prasowych z lat 1945-1954, opisanych metadanymi na poziomie morfo-syntaktycznym (zadanie jest częścią projektu „Polska część infrastruktury naukowej CLARIN ERIC. Wspólne zasoby językowe i infrastruktura technologiczna”, finansowanie MNiSW decyzja nr 6358/1A/119/2013); koordynator projektu: prof. dr hab. Adam Pawłowski (z ramienia UW); termin realizacji: lata 2013-2015.

Działalność polskich bibliotek jako wsparcie edukacji formalnej (w opinii nauczycieli) (projekt finansowany w ramach Konkursu Projektów Badawczych Służących Rozwojowi Młodych Naukowców oraz Uczestników Studiów Doktoranckich na Wydziale Filologicznym Uniwersytetu Wrocławskiego, nr 2423/M/IINB/14); kierownik projektu: dr Renata Piotrowska; termin realizacji: 15 lipca 2014 – 15 czerwca 2015 r.

Dziedzictwo kulturowe po klasztorach skasowanych na ziemiach dawnej Rzeczypospolitej oraz Śląsku w XVIII i XIX w.: losy znaczenie, inwentaryzacja (grant MNiSW – Narodowy Program Rozwoju Humanistyki); wykonawca: dr Halina Rusińska-Giertych (dostarczanie informacji o drukach, które wyszły z tłoczni zakonnych; decyzja nr 11H 11 021280); termin realizacji: lata 2012-2016.

Encyklopedia Książki (grant MNiSW – Narodowy Program Rozwoju Humanistyki, moduł badawczy 1.1, decyzja nr 0005/FNiTP/H11/80/2011); kierownik projektu: prof. dr hab. Anna Migoń; okres realizacji: 36 miesięcy.

Kultura książki polskiej we Lwowie w okresie Oświecenia (projekt badawczy własny NCN, umowa nr 4053/B/H03/2011/40); kierownik projektu: dr Halina Rusińska-Giertych; termin realizacji 15 kwietnia 2011 – 14 kwietnia 2014 r.

Nauka w polskim dyskursie prasowym w latach 1975-2005: analiza naukometryczna, cechy genologiczne i funkcjonalne (projekt badawczy NCN, nr umowy UMO-2012/05/N/HS2/03135); kierownik projektu: mgr (obecnie dr) Anna Łach; termin realizacji: 15 marca 2013 – 14 maja 2014 r.

Odrodzenie irlandzkiej książki etnicznej i publikacje w języku irlandzkim w kulturze nowego państwa (projekt badawczy NCN, umowa nr ODW-4056/B/H03/2011/40); kierownik projektu dr Anna Cisło; termin realizacji: 12 października 2011r. – 11 października 2014 r.

Polityka open access w Szwajcarii i szanse powodzenia tej idei w Polsce (projekt finansowany w ramach Konkursu Projektów Badawczych Służących Rozwojowi Młodych Naukowców oraz Uczestników Studiów Doktoranckich na Wydziale Filologicznym Uniwersytetu Wrocławskiego, nr 2420/M/IINB/14); kierownik projektu: mgr Magdalena Józefiak; termin realizacji: czerwiec 2014 – grudzień 2014 r.

Przemiany współczesnej książki popularnonaukowej dla dzieci i młodzieży (na przykładzie francuskiej oferty wydawniczej) (projekt badawczy NCN, umowa nr 2013/11/D/HS2/04543); kierownik projektu: dr Agnieszka Wandel; termin realizacji: 6 sierpnia 2014 – 5 sierpnia 2017 r.

Słowniki ilustrowane i obrazkowe dla dzieci – analiza formy edytorskiej (projekt finansowany w ramach Konkursu Projektów Badawczych Służących Rozwojowi Młodych Naukowców oraz Uczestników Studiów Doktoranckich na Wydziale Filologicznym Uniwersytetu Wrocławskiego, nr 2422/M/IINB/14); kierownik projektu: dr Bożena Hojka; termin realizacji: 15 lipca 2014 – 15 czerwca 2015 r.

Sztuka czerni i bieli. Kultura książki w twórczości Leona Urbańskiego (projekt badawczy MNiSW, umowa nr 2143/B/H03/2009/36); kierownik projektu: dr Ewa Repucho; termin realizacji: 13 maja 2009 – 12 maja 2014 r.

Zbadanie i opracowanie archiwum polskiego artysty emigracyjnego Jerzego Hima, przechowywanego w Archive of Art. And Design przy Victoria and Albert Museum w Londynie (projekt finansowany w ramach Konkursu Projektów Badawczych Służących Rozwojowi Młodych Naukowców oraz Uczestników Studiów Doktoranckich na Wydziale Filologicznym Uniwersytetu Wrocławskiego, nr 2421/M/IINB/14); kierownik projektu: mgr Jan Kaczorowski; termin realizacji: 9 czerwca 2014 – 31 grudnia 2014 r.

Żydowska literatura piękna w polskim repertuarze wydawniczym XX wieku (edycje książkowe przekładów z języka hebrajskiego i jidysz) (projekt badawczy NCN, nr umowy UMO-2012/05/N/HS2/03112); kierownik projektu: mgr Monika Jaremków; termin realizacji: 15 marca 2013 – 14 czerwca 2015 r.

INSTYTUT INFORMACJI NAUKOWEJ I STUDIÓW BIBLIOLOGICZNYCH,
UNIwersytet Warszawski

Bibliologia i informatologia na świecie (badania statutowe); kierownik/wykonawca: dr hab., prof. UW Dariusz Kuźmina; termin realizacji: lata 2014-2015.

Bibliograficzna baza danych światowego językoznawstwa slawistycznego i Sybisław (finansowanie: Towarzystwo Naukowe Warszawskie); realizacja: Instytut Sławistyki PAN; wykonawca: dr Maria Przastek-Samokowa; termin realizacji: od 1993 r (kontynuacja).

Biblioteka Batignolska (badania statutowe); kierownik/wykonawca: dr Iwona Pugacewicz; termin realizacji: lata 2014-2015.

Biblioteka i książka w rzeczywistości sieci drugiej generacji (badania statutowe); kierownik/wykonawca: dr Grzegorz Gmiterek; termin realizacji: lata 2014-2015.

Biblioteki klasztorne w średniowiecznej Polsce (badania statutowe); kierownik/wykonawca: dr Jerzy Kaliszuk; termin realizacji: lata 2014-2015.

Biblioteki szkolne i publiczne w Polsce (badania statutowe); kierownik/wykonawca: dr Dorota Grabowska; termin realizacji: lata 2014-2015.

„Clavis scriptorum et operum Medii Aevi Poloniae” – słownik autorów i tekstów powstałych w średniowiecznej Polsce (grant MNiSW – Narodowy Program Rozwoju Humanistyki nr 11H 12 019881); kierownik: dr Jerzy Kaliszuk; termin realizacji: lata 2012-2017 (kontynuacja).

Diagnoza długofalowych efektów szkoleń bibliotekarzy publicznych województwa mazowieckiego – badania jakościowe. (projekt w ramach programu Obserwatorium Kultury; grant MKiDN nr 070007/14); kierownik projektu: dr hab. Małgorzata Kisilowska; termin realizacji: lata 2014-2015.

Działalność prymasa Stanisława Karnkowskiego jako męża stanu i duchownego (badania statutowe); kierownik/wykonawca: dr hab., prof. UW Dariusz Kuźmina; termin realizacji: styczeń – grudzień 2015 r.

Działania paryskich mediaków na rzecz kształtowania nowoczesnego społeczeństwa informacyjnego (badania statutowe); kierownik/wykonawca: dr Iwona Pugacewicz; planowany termin realizacji: wrzesień 2014 r.

Działanie instytucji organizującej ruch wydawniczy i księgarski w czasach PRL (badania statutowe); kierownik/wykonawca: dr Agnieszka Chamera-Nowak; termin realizacji: lata 2014-2015.

Dziedzictwo kulturowe po klasztorach skasowanych na ziemiach dawnej Rzeczypospolitej oraz na Śląsku w XVIII i XIX w.: losy, znaczenie, inwentaryzacja (finansowanie grant MNiSW – Narodowy Program Rozwoju Humanistyki, Moduł 1.1; umowa nr 0073/FNiTP/H11/80/2011 – grant IH UW r. Występujący pod nr 11H 11 021280); wykonawca: mgr Dorota Pietrzakiewicz; termin realizacji: lata 2012-2016.

Dziedzictwo kulturowe Polski w kraju i zagranicą w latach 1939-1989; (badania statutowe); kierownik/wykonawca: dr Małgorzata Ptasieńska; termin realizacji: lata 2014-2015.

Dziedzictwo narodowe, badania i upowszechnianie wiedzy o tradycji i historii (grant nr 37/2014 – finansowany przez Ministerstwo Spraw Zagranicznych w ramach konkursu Współpraca z Polonią i Polakami 2014); kierownik projektu: dr hab., prof.

UW Dariusz Kuźmina; wykonawcy: prof. dr hab. Elżbieta Barbara Zybert, mgr Elżbieta Maruszak, mgr Katarzyna Seroka, mgr Robert Brzóska; termin realizacji: kwiecień – grudzień 2014 r.

Dziedzictwo Pinakes aleksandryjskiego w bibliografistyce starożytnej i średniowiecznej (badania statutowe); kierownik/wykonawca: dr Adam Nowak; termin realizacji: lata 2014-2015.

Encyklopedia Książki (finansowanie: grant MNiSW – Narodowy Program Rozwoju Humanistyki; nr 11H 11 009580, realizacja: Uniwersytet Wrocławski, Wydział Filologiczny); kierownik projektu: prof. dr hab. Anna Migoń; wykonawca: prof. dr hab. Barbara Sosińska-Kalata (współredaktor działu Książka (dokument w środowisku informacyjnym)); termin realizacji: lata 2011-2014. (grant UWr); termin realizacji: kontynuacja.

Europejskie systemy informacyjne (badania statutowe); kierownik/wykonawca: prof. dr hab. Marta Grabowska; termin realizacji: lata 2014-2015.

e-Urząd-Biblioteka-Obywatel. Biblioteki jako pośrednicy w dostępie do informacji i usług publicznych (finansowanie: konkurs SONATA 2, panel: HS 2, 2011; grant NCN nr UMO-2011/03/D/HS2/01124); kierownik projektu: dr Mariusz Luterek; wykonawcy: dr Justyna Jasiewicz, dr Anna Mierzecka, dr Marcin Roszkowski; termin realizacji: 9 sierpnia 2012 – 8 października 2015 r. (kontynuacja).

Ewaluacja ex-ante kujawsko-pomorskiego regionalnego programu operacyjnego na lata 2014-2020 (finansowanie: Urząd Marszałkowski Województwa Kujawsko-Pomorskiego w Toruniu); realizacja: przez Agrotec; wykonawca: dr Mariusz Luterek; termin realizacji: maj 2013 – marzec 2014 r.

Academic Careers Understood through Measurement and Norms (ACUMEN) is a European research collaboration aimed at understanding the ways in which researchers are evaluated by their peers and by institutions, and at assessing how the science system can be improved and enhanced. This FP7 project is a cooperation among several European research institutes with Professor Paul Wouters (CWTS – Leiden University) as principal investigator. European Commission 7th Framework Programme Capacities, Science in Society 2010, Grant Agreement: 266632. Współwykonawca: dr Anna Mierzecka; termin realizacji: kontynuacja.

Historia nauki polskiej 1944/52-1989, tom X. Część I (ogólna); (finansowanie: grant MNiSW – Narodowy Program Rozwoju Humanistyki – moduł badawczy 1.1.); realizacja: Instytut Historii Nauki PAN im. Ludwika i Aleksandra Birkenmajerów; wykonawca: dr hab., prof. UW Jacek Puchalski; termin realizacji: lata 2013-2014 (kontynuacja).

Informacyjne kompetencje zdrowotne – metody i narzędzia badawcze (badania statutowe); kierownik/wykonawca: dr hab. Małgorzata Kisilowska; termin realizacji: lata 2014-2015.

Integracja polskich bibliotek cyfrowych z Europejską (badania statutowe); kierownik/wykonawca: dr Zdzisław Dobrowolski; termin realizacji: lata 2014-2015.

Książka w instytucjach kultury polskiej w kraju i za granicą (X- XX wiek) (badania statutowe); kierownik/wykonawca: dr hab., prof. UW Anna Kamler; termin realizacji: lata 2014-2015.

Komunikacja naukowa: etyka, prawo, informacja (badania statutowe); kierownik/wykonawca: mgr Monika Halasz-Cysarz; termin realizacji: lata 2014-2015.

Mapa pojęciowo-terminologiczna bibliologii i informatologii (badania statutowe); kierownik/wykonawca: prof. dr hab. Jadwiga Woźniak-Kasperek; termin realizacji: lata 2014-2015.

Mechanizmy kształtowania i ewolucji indywidualnej przestrzeni informacyjnej w naukach humanistycznych (finansowanie: NCN, grant nr 2013/09/B/HS2/01186); wykonawca: dr hab. Małgorzata Kisilowska; termin realizacji: lata 2013-2014.

Modelowanie uniwersum bibliograficznego (badania statutowe); kierownik/wykonawca: dr Marcin Roszkowski; termin realizacji: lata 2014-2015.

Opracowanie systemu komputerowego Rzeczywistości Rozszerzonej przeznaczonego do zastosowania w oprogramowaniu edukacyjnym dedykowanym przedmiotom ścisłym (finansowanie: NCN, Grant nr IS-1/068/NCBR/2014; Konkurs „Innowacje Społeczne”, przyznany konsorcjum w składzie: CTAdventure Sp. z o.o. (lider), IINiSB UW, Smart_Lab, Fundacja MOST); koordynator projektu/wykonawca: prof. dr hab. B. Sosińska-Kalata, dr Mariusz Luterek, dr Marcin Roszkowski; termin realizacji: 1 listopada 2013 r. – 31 grudnia 2015 r.

Podstawy współczesnej informatologii (badania statutowe); kierownik/wykonawca: prof. dr hab. Barbara Sosińska-Kalata; termin realizacji: lata 2014-2015.

Recepcja etyki informacyjnej w środowisku bibliotekarzy i pracowników informacji; (Uniwersytet Warszawski, Wdział Historyczny – opieka nad rozprawą doktorską mgr Moniki Halasz-Cysarz); promotor: prof. dr hab. Barbara Sosińska-Kalata; termin realizacji: lata 2013-2015.

Rejestracja księgozbiorów polskich za granicą ze specjalnym uwzględnieniem dziedzictwa zagrożonego (finansowanie: Departament Dziedzictwa Kulturowego MKiDN); koordynator: dr hab., prof. UW Jacek Puchalski; wykonawca: mgr Elżbieta Maruszak; termin realizacji: lata 2006-2014 (kontynuacja).

Repertorium Chronicarum (badania statutowe); kierownik/wykonawca: dr hab., prof. UW Jacek Soszyński; termin realizacji: lata 2014-2015.

Repertorium Chronicarum (realizacja: Mississippi State University i Uniwersytet Warszawski); współkierownik projektu: dr hab., prof. UW Jacek Soszyński (internetowa baza danych rękopisów zawierających kroniki średniowieczne o zasięgu ogólnoswiatowym (<http://www.chronica.msstate.edu/>); termin realizacji: bezterminowo (kontynuacja).

Rewindykacja księgozbiorów historycznych po traktacie ryskim (badania statutowe); kierownik/wykonawca: mgr Dorota Pietrzekiewicz; termin realizacji: lata 2014-2015.

Rynek książki w Polsce po 1945 (badania statutowe); kierownik/wykonawca: dr Marek Tobera; termin realizacji: lata 2014-2015.

Szkoły wyższe w roli integratora uczenia się przez całe życie (finansowanie: Instytut Badań Edukacyjnych); realizowany jako część projektu systemowego UE Europejski Fundusz Społeczny, Program Operacyjny Kapitał Ludzki Priorytet III Wysoka jakość systemu oświaty. Opracowanie założeń merytorycznych i instytucjonalnych wdrażania KRK oraz Krajowego Rejestru Kwalifikacji dla uczenia się przez całe życie (członek zespołu UW); wykonawca: dr hab. Małgorzata Kisilowska; termin realizacji: lata 2014-2015.

Technologie mobilne w bibliotekach (badania statutowe); kierownik/wykonawca: dr Miłkołaj Ochmański; termin realizacji: lata 2014-2015.

Udział bibliotek w życiu współczesnych obywateli ze szczególnym uwzględnieniem ich roli w tworzeniu i zabezpieczaniu dziedzictwa kulturowego, etnicznego i narodowego (badania statutowe); kierownik/wykonawca: prof. dr hab. Elżbieta Barbara Zybert; termin realizacji: lata 2014-2015.

Web 2.0 jako przestrzeń informacyjna i komunikacyjna dla profesjonalistów informacji; (Uniwersytet Warszawski, Wdział Historyczny – opieka nad rozprawą doktorską mgr Pauliny Milewskiej); promotor: prof. dr hab. Barbara Sosińska-Kalata; termin realizacji: lata 2013-2015.

Współczesna książka dla dzieci i młodzieży (badania statutowe); kierownik/wykonawca: dr Michał Zając; termin realizacji: lata 2014-2015.

Zbiory i działalność: Instytutu Naukowego Badania Komunizmu w Warszawie 1930-1939; Instytutu Naukowego Badania Zagadnień Wschodu 1939-1940; Działu Społecznego Biblioteki mst. Warszawy, 1941-1945 (badania statutowe); kierownik/wykonawca: dr hab., prof. UW Jacek Puchalski; termin realizacji: lata 2013-2014 (kontynuacja).

Z praktyki językowo-stylistycznej (badania statutowe); kierownik/wykonawca: dr Maria Przastek-Samokowa; termin realizacji: lata 2014-2015.

Źródła do historii nieautoryzowanych przedruków w Polsce (badania statutowe); kierownik/wykonawca: dr Teresa Świąćkowska; termin realizacji: lata 2014-2015.

KATEDRA BIBLIOTEKOZNAWSTWA I INFORMACJI NAUKOWEJ, UNIWERSYTET
ŁÓDZKI

Czasopismo „Waldenburger Heimatbote: offizielles Organ für den gesamten Heimatkreis Waldenburg” jako przykład tytułu o regionalnym i ponadnarodowym znaczeniu dla tożsamości mieszkańców powojennego Wałbrzycha (projekt w ramach grantu dla młodych

naukowców Uniwersytetu Łódzkiego); kierownik projektu: dr Zbigniew Gruszka; termin realizacji: lata 2014-2015.

Opracowanie i wydanie nowej edycji „Życia książki” Jana Muszkowskiego (projekt w ramach grantu dla młodych naukowców Uniwersytetu Łódzkiego); kierownik projektu: dr Zbigniew Gruszka; termin realizacji: lata 2013-2015.

Suplement 4 Słownika pracowników książki polskiej (grant MNiSW – Narodowy Program Rozwoju Humanistyki); kierownik projektu: dr Magdalena Rządowska; termin realizacji: lata 2012-2016.

KATEDRA INFORMACJI NAUKOWEJ I BIBLIOLOGII, UNIWERSYTET
KAZIMIERZA WIELKIEGO W BYDGOSZCZY

Rola katowickiej Zbiornicy Księgozbiorów Zabezpieczonych w powojennej ochronie zbiorów bibliotecznych w Polsce (grant NCN nr DEC-2011/03/B/HS2/05446); kierownik: dr hab., prof. UKW Ryszard Nowicki; termin realizacji: lata 2012-2015.

KONFERENCJE KRAJOWE I MIĘDZYNARODOWE (porządek chronologiczny)

MARZEC

Na co dzień i od święta. Książka w życiu Polaków w XIX-XXI wieku – organizacja: IINiSB UW; zakres problemowy: chronologicznie obejmował lata od 1815 r. do dnia dzisiejszego i został podzielony na cztery sekcje 1815-1918, 1918-1945, 1945-1989, po 1989 roku; miejsce i termin: Warszawa, 27-28 marca 2014 r.

KWIECIEŃ

Książka, biblioteka, informacja – między podziałami a wspólnotą. Czwarta Ogólnopolska Konferencja Naukowa – organizacja: Instytut Bibliotekoznawstwa i Dziennikarstwa Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach; zakres problemowy: przeszłość, teraźniejszość i przyszłości książki, biblioteki, informacji, ich nowych funkcji, zadań i celów; nowe obszary badawcze w bibliologii i komunikowaniu społecznym; miejsce technologii informacyjnych w procesie upowszechniania kultur; twórca, pośrednik i odbiorca w procesie komunikowania społecznego (lokalnym, regionalnym i globalnym); miejsce i termin: Kielce, 7-8 kwietnia 2014 r.

MAJ

Knowledge Organization in the 21st Century: Between Historical Patterns and Future Prospects (Organizacja wiedzy w XXI wieku: od historycznych wzorców ku przyszłości) – 13th ISKO International Conference – organizatorzy: IINiB UJ oraz ISKO PL; zakres problemowy: szeroko rozumiana organizacja wiedzy, w tym: kluczowe zagadnienia i narzędzia organizacji wiedzy, problematyka reprezentacji wiedzy, organiza-

cja wiedzy w bibliotekach, edukacji i w innych obszarach działalności człowieka, metody organizacji wiedzy, domena organizacji wiedzy i jej epistemologia, systemy organizacji wiedzy; w ramach konferencji zorganizowano także warsztaty dla studentów „Taksonomie jako narzędzie organizowania i dostępu do wiedzy w firmach”; miejsce i termin: Kraków, 19-22 maja 2014 r.

CZERWIEC

Transformacja zawodu bibliotekarza i pracownika informacji – organizacja: Instytut Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa Uniwersytetu Pedagogicznego w Krakowie; konferencja z udziałem wszystkich dyrektorów jednostek kształcących bibliotekarzy i pracowników informacji naukowej w Polsce na poziomie akademickim oraz przedstawicieli środowiska pracodawców i studentów tego kierunku; powołano Konferencję Dyrektorów Instytutów Kształcących w Zakresie Bibliologii i Informatologii. To nowe ciało kolegialne ma przyczyniać się do pogłębiania integracji i rozwijania współpracy wszystkich osób zajmujących się kształceniem akademickim bibliotekarzy i specjalistów od informacji; miejsce i termin: Kraków, 5 czerwca 2014 r.

II Ogólnopolskie Forum Bibliotek Pedagogicznych. Kolekcje w zbiorach bibliotek pedagogicznych – organizacja: IINiB Uniwersytetu Pedagogicznego im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie i Pedagogiczna Biblioteka Wojewódzka im. Hugona Kołłątaja w Krakowie; zakres problemowy: szeroki zakres tematów związanych z kolekcjami – ze sposobami i możliwościami ich gromadzenia, metodami opracowania i zabezpieczania, przechowywania i udostępniania oraz możliwościami wykorzystania; miejsce i termin: Kraków, 12-13 czerwca 2014 r.

LIPIEC

Cloud technologies – information, innovation, cooperation and knowledge sharing. 22 International Students' Summer Seminar. Organizator: St. Kliment Ohridsky University, Sofia, IINiSB UW; zakres problemowy: przybliżenie uczestnikom technologii tworzonych w chmurze, których opanowanie i zaawansowane wykorzystanie może stać się przepustką do rozpoczęcia kariery zawodowej; miejsce i termin: Kiten (Bułgaria), 14-26 lipca 2014 r.

PAŹDZIERNIK

Biblioteka, Książka, Informacja i Internet 2014 r. – organizacja: IINiB UMCS; zakres problemowy: tendencje rozwojowe współczesnej humanistyki, kształcenie akademickie w dziedzinie bibliologii i informatologii, komunikacja w dobie nowych mediów i problem wykluczenia cyfrowego, publikowania w serwisach dziennikarstwa obywatelskiego, wykorzystania technologii mobilnych w dostępie do zasobów cyfrowych idea open source, rola repozytoriów instytucjonalnych oraz portali dla pracowników naukowych w upowszechnianiu wyników badań, miejsce książki elektronicznej w systemie biblioteczno-informacyjnym szkoły wyższej, funkcje OPAC w bibliotece akademickiej, multimedialne biblioteki cyfrowe, kolekcje cy-

frowe dla dzieci i młodzieży jako narzędzie edukacji informacyjnej, wyszukiwanie obrazu i wyszukiwanie obrazem w przestrzeni internetowej, problem grywalizacji w bibliotekach; miejsce i termin: Lublin, 16-17 października 2014 r.

Międzynarodowa konferencja naukowa: Kultura czytelnicza młodego pokolenia (Reading culture of the young generation) – organizacja: Katedra Bibliotekoznawstwa i Informatyki Naukowej UŁ i Muzeum Miasta Łodzi; zakres problemowy: tematyka konferencji obejmowała następujące obszary badawcze: przegląd i ocenę stanu badań kultury czytelnicznej dzieci i młodzieży na początku XXI w.; przegląd i ocenę stanu badań dotyczących wpływu mediów na kształtowanie kultury czytelnicznej młodego pokolenia; dyskusje nad konkurencyjnością mediów wobec książki; analizę uwarunkowań towarzyszących kontaktowi dzieci i młodzieży z książką i mediami; diagnozę stanu kultury czytelnicznej dzieci i młodzieży na początku XXI w.; przegląd współczesnych technologii pod kątem możliwości ich wykorzystania do rozbudzania zainteresowań i zamiłowań czytelnicznych; przegląd działań bibliotek i mediów na rzecz inicjowania i rozwoju kultury czytelnicznej dzieci niepełnosprawnych, dyslektycznych i dysortograficznych; miejsce i termin: Łódź, 16-17 października 2014 r.

Technologia identyfikacji radiowej – RFID w bibliotekach – nowy etap automatyzacji bibliotek – organizacja: IINiSB UW, Centrum Europejskie UW; zakres problemowy: zastosowanie technologii identyfikacji radiowej RFID w bibliotekach; rozważano zagadnienia techniczne i organizacyjne związane z tą technologią oraz zalecenia Unii Europejskiej dotyczące innowacji i technologii w rozwoju gospodarki cyfrowej w Europie. Konferencja realizowała model: nauka, edukacja, biznes; miejsce i termin: Warszawa, 21 października 2014 r.

Niewygodne dla władzy. Ograniczanie wolności słowa na ziemiach polskich od wieku XIX do czasów współczesnych – organizacja IINiB UMK; zakres problemowy: poznanie mechanizmów służących kontroli słowa, praktycznych przejawów działalności organów władzy za tę kontrolę odpowiedzialnych oraz możliwych skutków wprowadzanych ograniczeń; w zakres konferencji wpisuje się prezentacja stanowisk twórców, redaktorów, wydawców i bibliotekarzy wobec tego rodzaju praktyk; wymienione zagadnienia można rozpatrywać w kontekście prasy i rynku książki, twórczości literackiej, księgozbiorów bibliotecznych oraz z perspektywy Internetu i najnowszych kanałów dystrybucji informacji; miejsce i termin: Toruń, 23-24 października 2014 r.

LISTOPAD

XII Międzynarodowa Konferencja Naukowa Kraków-Lwów: książki, czasopisma, biblioteki XIX-XX wieku – organizacja: IINiB Uniwersytetu Pedagogicznego im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie; zakres problemowy: dzieje książki i prasy, a także innych mediów dwóch największych oraz najprężniejszych ośrodków kulturalnych dawnej Galicji, które – mimo iż obecnie znajdują się w dwóch osobnych państwach – łączy wspólna przeszłość i dziedzictwo kulturowe; miejsce i termin: Kraków, 13-14 listopada 2014 r.

Exemplis discimus: w 80. rocznicę urodzin Profesora Edwarda Potkowskiego – organizacja: IINiB UMCS; zakres problemowy: średniowieczna książka rękopiśmienna, książka drukowana (do 1800 roku), malarstwo książkowe, drzeworyt, miedzioryt, tegumentologia, ośrodki intelektualne w średniowieczu i wczesnej nowożytności, ośrodki produkcji książki rękopiśmiennej i drukowanej (skrytoria, warsztaty drukarskie), konserwacja, społeczna funkcja książki i czytelnictwa, księgarstwo, księgozbiory historyczne (także katalogi i opracowania), rola pisma w kulturze; miejsce i termin: Lublin, 24 listopada 2014 r.

II Seminarium Członków Zarządów Okręgu Małopolskiego SBP „*Biblioteka Jagiellońska – zbliżenia*” – organizatorzy: Biblioteka Jagiellońska, Instytut Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa Uniwersytetu Jagiellońskiego, Koło Grodzkie Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich, patronat: Dorota Rzepka, Przewodnicząca Okręgu SBP w Krakowie; zakres problemowy: Biblioteka Jagiellońska, jej historia i przyszłość, współczesne problemy bibliotek akademickich; miejsce i termin: Kraków, 27 listopada 2014 r.

V konferencja naukowa *Zarządzanie informacją w nauce* – organizacja: PTIN, Zakład Bibliografii i Informacji Naukowej IBiIN w Katowicach, Zakład Zarządzania Informacją IINiB w Krakowie, Patronat naukowy: Komitet Naukoznawstwa PAN oraz Rada Towarzystw Naukowych PAN; zakres problemowy: zagadnienia związane z funkcjonowaniem informacji w nauce, w tym m.in. otwarty dostęp do publikacji naukowych i wyników badań naukowych, strategie w tym zakresie, nowe i eksperymentalne sposoby komunikacji naukowej, e-infrastruktury cyfrowe, biblioteki i repozytoria cyfrowe, metody badawcze informatologii, a także zagadnienia ochrony informacji naukowej; miejsce i termin: Katowice, 27-28 listopada 2014 r.

GRUDZIEŃ

Metody i narzędzia badań piśmiennictwa cyfrowego i jego czytelników/użytkowników – organizacja: IINiB UW; zakres problemowy: aparat pojęciowy badacza piśmiennictwa cyfrowego, problemy spójności terminologicznej, typologia dokumentów i zasobów elektronicznych, użyteczność metod ilościowych (w tym bibliometrii i webometrii) oraz jakościowych w badaniach piśmienniczej komunikacji cyfrowej, metody i narzędzia ewaluacji publikacji naukowych oraz naukowej efektywności instytucji w humanistyce i naukach społecznych, narzędzia analityczne kolekcji dokumentów elektronicznych – statystyki wykorzystania zbiorów, rankingi publikacji i ankiety, sieciowe narzędzia analizy zawartości zdigitalizowanych materiałów piśmienniczych, analizy funkcjonalności książki elektronicznej uwzględniające jej wielopostaciowość, użytkownicy informacji sieciowej – sposoby badania ich kompetencji, potrzeb i zachowań, strategie analizowania różnych form internetowej aktywności czytelników książek i e-booków, badania społecznej świadomości istnienia i sposobów wykorzystywania międzynarodowych, narodowych i regionalnych projektów udostępniania w Internecie zabytków piśmienniczych, dzieł literackich oraz publikacji naukowych, diagnozowanie efektywności instytucji, organizacji oraz wspólnot skupiających ludzi książki

i specjalistów informacji działających w środowisku sieciowym; miejsce i termin: Wrocław, 3-5 grudnia 2014 r.

Podaj dalej. Ocena długofalowych efektów szkoleń bibliotekarzy publicznych – organizacja: IINiSB UW, Polskie Bractwo Kawalerów Gutenberga; zakres problemowy: Konferencja zamykała projekt „Diagnoza długofalowych efektów szkoleń bibliotekarzy publicznych województwa mazowieckiego – badania jakościowe”; miejsce i termin: Warszawa, 9 grudnia 2014 r.

ZMIANY KADROWE

(porządek alfabetyczny wg nomenklatury jednostek)

Institut Bibliotekoznawstwa i Dziennikarstwa Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach:

dr OLGA DĄBROWSKA-CENDROWSKA – zastępca dyrektora do spraw dydaktycznych od 1 października 2014 r.

Institut Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa Uniwersytetu Wrocławskiego: dr AGNIESZKA ŁUSZPAK – zastępca dyrektora ds. ogólnych i naukowych.

dr hab. prof. UW r MACIEJ MATWIJÓW – redaktor naczelny czasopisma naukowego „Roczniki Biblioteczne”.

ODZNACZENIA, NAGRODY

(porządek alfabetyczny osobowy)

Dr RENATA ALEKSANDROWICZ (IINiB UW r) – Złoty Medal za Długoletnią Służbę; Nagroda Rektora za osiągnięcia organizacyjne

Dr hab. ANNA DYMMEŁ (IINiB UMCS w Lublinie) – Nagroda III stopnia Rektora UMCS za dokonania naukowe w 2013 r.

Dr hab. ANETA FIRLEJ-BUZON (IINiB UW r) – Nagroda Naukowa i Medal SBP im. Adama Łysakowskiego; Nagroda Rektora za osiągnięcia naukowe

Dr hab. JERZY FRANKE (IINiSB UW w Warszawie) – Nagroda CLIO (II stopnia) Wydziału Historycznego UW, w kategorii Monografie i syntezy za książkę „Czystość” (1905-1909) Augustyna Wróblewskiego albo iluzja etycznej krucjaty.

Dr hab. MAŁGORZATA GÓRALSKA (IINiB UW r) – Nagroda Rektora za osiągnięcia naukowe

Dr hab. ANNA GRUCA (IINiB UJ) – Srebrny Medal za Długoletnią Służbę

Mgr IRENA GRUCHAŁA (IINiB UJ) – Złoty Medal za Długoletnią Służbę

Dr hab., prof. UMK IWONA IMAŃSKA (IINiB UMK w Toruniu) – Wyróżnienie Rektora UMK za działalność naukowo-badawczą

Prof. dr hab. MARIA JUDA (IINiB UMCS) – Nagroda I stopnia Rektora UMCS za działalność organizacyjną i naukową.

Dr EWA JABŁOŃSKA-STEFANOWICZ (IINiB UWr) – Nagroda Rektora za osiągnięcia dydaktyczne

Dr JERZY KALISZUK (IINiSB UW w Warszawie) – list pochwalny Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dn. 28 listopada 2014 r. za pomoc w odnalezieniu rękopisu *Sermone scripti* w zbiorach drezdeńskich

Mgr ANNA KIELEK (IINiB UWr) Nagrody Rektora dla nienauczycieli

Dr hab. WŁADYSŁAW MAREK KOLASA (IINiB UP w Krakowie) – Nagroda Naukowa SBP im. Adama Łysakowskiego w kategorii: prace o charakterze teoretycznym, metodologicznym, źródłowym; Nagroda Rektora indywidualna III stopnia.

Dr hab. TOMASZ KRUSZEWSKI (IINiB UMK w Toruniu) – Wyróżnienie Rektora UMK za działalność naukowo-badawczą

Prof. dr hab. ANDRZEJ LINERT (IINiB UJ) – Złoty Medal za Długoletnią Służbę

Dr hab. MACIEJ MATWIJÓW (IINiB UWr) – Nagroda Rektora za osiągnięcia naukowe

Prof. ADAM PAWŁOWSKI (IINiB UWr) – Nagroda Rektora za osiągnięcia organizacyjne

Dr hab. JACEK RODZEŃ (IDIU UJK w Kielcach) – Nagroda I stopnia Rektora Uniwersytetu Jana Kochanowskiego w Kielcach.

Dr HALINA RUSIŃSKA-GIERTYCH (IINiB UWr) – Nagroda Rektora za osiągnięcia organizacyjne

Prof. dr hab. BARBARA SOSIŃSKA-KALATA (IINiSB UW w Warszawie) – Złoty Medal za Długoletnią Służbę.

Dr hab. prof. UWt BOGUMIŁA STANIÓW (IINiB UWr) – Medal Komisji Edukacji Narodowej

Dr ANNA MIERZECKA (IINiSB UW w Warszawie) – Nagroda CLIO (III stopnia) Wydziału Historycznego UW, w kategorii Monografie i syntezy za książkę *Badania zachowań informacyjnych*.

Dr hab. PIOTR TAFIŁOWSKI (IINiB UMCS w Lublinie) – Nagroda Rektora UMCS za uzyskanie stopnia naukowego dr hab. przed 40 rokiem życia.

Mgr URSZULA ZGORZELSKA (IINiB UWr) – Nagroda Rektora dla nienauczycieli

Mgr RÓŻA ŻELAŻNIEWICZ (IINiB UWr) – Nagroda Rektora dla nienauczycieli

NEKROLOGI

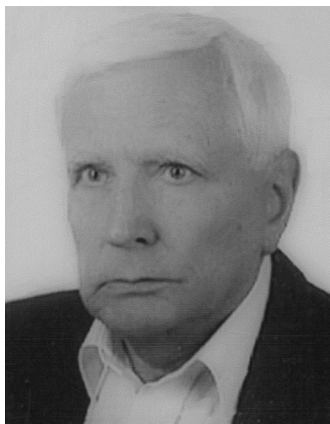
(porządek alfabetyczny osobowy)

Dr Aleksandra Wejman-Sowińska (ur. 19 marca 1941 r., Zgierzu – 1 stycznia 2014 r., Zgierz). Absolwentka polonistyki Uniwersytetu Warszawskiego (1964 r.). Stopień doktora uzyskała w 1992 r. na Uniwersytecie Łódzkim. Od 1 października 1984 r. podjęła pracę w Katedrze Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej UŁ na stanowisku starszego wykładowcy. Z tą uniwersytecką placówką związała się już do końca życia. Od 1 października 2004 r. po dr Bogumile Karkowskim kierowała niezmiennie, do przejścia na emeryturę w 2013 r., Podyplomowym Studium Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej. Aleksandra Wejman-Sowińska od 1999 do 2013 r. była członkiem Komisji Egzaminacyjnej dla przeprowadzenia postępowania kwalifikacyjnego dla kandydatów na bibliotekarza dyplomowanego oraz dyplomowanego pracownika dokumentacji i informacji naukowej przy Ministerstwie Nauki i Szkolnictwa Wyższego (wcześniej Ministerstwo Edukacji Narodowej). W uznaniu zasług dla UŁ otrzymała czterokrotnie nagrodę Rektora (1995, 1998, 2004, 2007) oraz nagrody ministerialne (2002, 2005, 2008, 2011). W 2007 r. została uhonorowana Medalem Komisji Edukacji Narodowej za szczególne osiągnięcia dla oświaty i wychowania. Zmarła 1 stycznia 2014 r. w Zgierzu. Obszerne wspomnienia o dr Aleksandrze Wejman-Sowińskiej zob. „Przegląd Biblioteczny” z. 1/2014 r.

Dr Zdzisław Maciej Zachmacz, wieloletni pracownik Biblioteki Zakładu Narodowego im. Ossolińskich oraz Pracowni Literatury Oświecenia Instytutu Badań Literackich PAN, emerytowany adiunkt w Instytucie Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa, badacz kultury książki epoki Oświecenia, ceniony nauczyciel akademicki. Był autorem książki *Jakub Jasiński – generał i poeta: nad biografią i tekstami* (Warszawa: IBL Wydaw., 1995). Opublikował ponadto wiele artykułów, głównie w „Pamiętniku Literackim” oraz „Biuletynie Polonistycznym”. Zmarł 26.10.2014 r.

Na podstawie nadesłanych materiałów
oprac. *Dorota Grabowska*
Instytut Informacji Naukowej i Studiów Bibliologicznych
Uniwersytet Warszawski

Tekst wpłynął do Redakcji 8 maja 2015 r.

Julian Fercz
(1933-2014)

Dnia 19 maja 2015 r. minął rok od śmierci mgr. Juliana Fercza, bibliotekarza, bibliologa, starszego kustosa dyplomowanego, dyrektora i wicedyrektora biblioteki. Urodził się 21 września 1933 r. w Krakowie w rodzinie Marii i Jana Ferczów. Ojciec był inżynierem górniczym. Matka zajmowała się prowadzeniem domu i wychowywaniem dzieci. Julian miał siostrę Jolantę oraz dwóch braci Justyna i Józefa. Oryginalna pisownia nazwiska rodziny była „Fertsch” i została zmieniona na polską fonetycznie wersję „Fercz” w roku 1949. Przodkowie rodziny pochodzili z Europy Zachodniej (z Niemiec lub z Holandii). Rodzina Fertschów mieszkała w miejscowości Kaczyce przez 5 pokoleń i w tym okresie całkowicie się spolonizowała. Matka i babka Jana Fercza były Polkami. Ojciec Juliana ukończył gimnazjum jezuickie w Chyrowie, a następnie studia górnicze w Przybramie (obecnie Czechy). Przodkowie Jana Fercza do pięciu pokoleń wstecz byli również inżynierami górniczymi. Matka Juliana, Maria Fercz, pochodziła ze szlacheckiej rodziny Stupnickich. Rodzina ta wywodziła się z kresów wschodnich, a w późniejszym okresie osiadła w Krakowie. Po wojnie, w 1945 r. rodzina Ferczów wyjechała na Ziemię Odzyskane, na Opolszczyznę, do Lubrzy. W 1952 r. Julian ukończył Technikum Handlowe w Prudniku. W latach 1952-1956 studiował filologię polską na Wydziale Filologicznym Uniwersytetu Wrocławskiego. Pracę magisterską *Poglądy Mickiewicza na dramata w „Literaturze słowiańskiej* obronił dwa lata później, 20 maja

1958 r., uzyskując stopień magistra filologii polskiej. W okresie od 1 sierpnia 1956 do 30 września 1958 r. pracował w Bibliotece Uniwersyteckiej we Wrocławiu na stanowiskach: pracownika nieetatowego (1956-1957), bibliotekarza bez określenia oddziału (1957-1958). Od 1 października 1958 do 30 września 1966 r. zatrudniony był w Katedrze Bibliotekoznawstwa Uniwersytetu Wrocławskiego w charakterze asystenta (1958-1960), starszego asystenta (1961-1966). W latach 1966-1969 w ramach prac zleconych prowadził tam zajęcia dydaktyczne w charakterze wykładowcy. Nie uzyskawszy stałego zatrudnienia jako pracownik naukowo-dydaktyczny podjął 9 maja 1970 r. pracę na stanowisku kierownika Biblioteki Instytutu Elektrotechniki we Wrocławiu, gdzie był zatrudniony do końca 1981 r. W wyniku wyboru od 1 stycznia 1982 do 31 grudnia 1984 r. pełnił funkcję dyrektora Biblioteki Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu. Dnia 17 grudnia 1984 r. Komisja Egzaminacyjna dla Bibliotekarzy i Dokumentalistów Dyplomowanych przy Ministerstwie Szkolnictwa Wyższego zwolniła go z egzaminu na bibliotekarza dyplomowanego, co było równoznaczne z uznaniem kwalifikacji uprawniających do zajmowania stanowiska bibliotekarza dyplomowanego. Z początkiem 1985 r. przeniósł się do pracy w Bibliotece Uniwersyteckiej we Wrocławiu (BUWr), gdzie w okresie od 15 lutego 1985 do 31 sierpnia 1990 r. pełnił funkcję kierownika Oddziału Opracowania Zbiorów Zabezpieczonych. Jednocześnie od 1 marca 1987 r. najpierw pełnił obowiązki zastępcy dyrektora Biblioteki Uniwersyteckiej ds. zbiorów specjalnych, od 1 lipca 1988 r. został mianowany zastępcą dyrektora BUWr. Ze stanowiska zastępcy dyrektora został odwołany 5 marca 1991 r. Od 6 marca 1991 r. przeszedł do pracy w Oddziale Prac Naukowych, Organizacyjno-Naukowych i Dydaktycznych. Od 1 kwietnia 1993 r. ponownie pracował w Oddziale Opracowania Zbiorów Zabezpieczonych. Z początkiem 1996 r., po likwidacji Oddziału, przeszedł do Oddziału Opracowania Druków Zwartych Nowych, gdzie pracował do przejścia na emeryturę w 1998 r. W czasie pracy w Bibliotece Uniwersyteckiej kolejno awansował na stanowiska: kustosza (1 stycznia 1985), kustosza dyplomowanego (1 października 1985), starszego kustosza dyplomowanego (1 marca 1992). Uczestniczył w licznych konferencjach naukowych w Polsce i za granicą, m.in. w Niemczech (1990, 1993, 1998), Czechach (1997). Otrzymał liczne nagrody, m.in. nagrodę Rektora Akademii Ekonomicznej za działalność dydaktyczną (1984), nagrodę Rektora UW r. za działalność III stopnia (1986/1987), specjalną indywidualną nagrodę II stopnia (1994), nagrodę za pracę naukową (1995), nagrodę za pracę organizacyjną, zespołową (1997). Wydał drukiem: *Wstęp do nauki o książce i bibliotece* 1972, II wyd. 1976 (wspólnie z Aleksandrą Niemczykową); *Ciekawy egzemplarz Postylli Wujka w zbiorach Biblioteki Uniwersyteckiej we Wrocławiu*. Zesz. Nauk. Uniw. Wroc. Ser. A 1962, s.113-119; *Miejsce Biblioteki Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu w zespole polskich bibliotek społeczno-ekonomicznych* W: *Aktualne problemy funkcjonowania zespołu polskich bibliotek społeczno-ekonomicznych*. Warszawa CBS 1984, s. 42-49; sześć recenzji w „Rocznikach Bibliotecznych” (1963, 1964, 1994, 2003, 2004, 2007); *Polonika zagraniczne w Bibliotece Uniwersyteckiej we Wrocławiu: informator* [całość oprac. Julian Fercz i Ewa Pitak; aut. rozdz.: Julian Fercz, Ewa Pitak, Hanna Kowalska, Józef Sząsiek, Adam Skura, Stanisław Kądzielski, Wojciech Mrozowicz, Stanisław Strauss, Krystyna Szykuła, Mariola Stryjewska, Aniela Kolbuszewska]; *Biblioteka Narodowa; Biblioteka Uniwersytecka we Wrocławiu*. Wrocław: Wydaw. Uniwersytetu Wrocławskiego, 1998. 228 s. (Zbiory i Prace Polonijne Bibliotek Polskich; t. 8)

s. 11-18: Wstęp / Julian Fercz; *Biblioteki uczelniane w nowych projektach prawa o szkolnictwie wyższym* [online], EBIB Elektroniczny Biuletyn Bibliotekarzy, 2004, nr 9; *Propozycje zmian w artykułach dotyczących bibliotek uczelnianych w projekcie ustawy „Prawo o szkolnictwie wyższym”*. Wiadomości KSN. Biuletyn Informacyjny Krajowej Sekcji Nauki NSZZ „Solidarność” 2005, nr 1-2, s. 16-17 oraz ok. 40 artykułów w *Encyklopedii Wiedzy o Książce*.

Należał do ZMP (1949-1956), ZNP (1956-1966, 1970-1980), a od 1980 r. do NSZZ „Solidarność”. Podczas Walnego Zebrania Delegatów Krajowej Sekcji Nauki NSZZ „Solidarność” w dn. 19-21 czerwca 1998 został wybrany członkiem Rady Krajowej Sekcji Nauki NSZZ „Solidarność” na kadencję 1998-2002. Całe życie był zaangażowany w prace dydaktyczne, badawcze i społeczne.

Zmarł 19 maja 2014 r. we Wrocławiu, a 30 maja 2014 r. został pochowany na wrocławskim Cmentarzu św. Rodziny.

Marek Dubiński

Acta osobowe Juliana Fercza. Archiwum Uniwersytetu Wrocławskiego, sygn. 138; *Wrocławski Informator Uniwersytecki: na rok akademicki ...* /Uniwersytet Wrocławski im. Bolesława Bieruta. Wrocław: Wydaw. Uniw. Wrocławskiego, 1957-1961; *Skład Osobowy i Spis Wykładów* / Uniwersytet Wrocławski im. Bolesława Bieruta. Wrocław: Wydaw. Uniw. Wrocławskiego, 1962-1988.; Uniwersytet Wrocławski w latach 1945-1955. T. 2 / [kom. red. Józef Fiema et al.]. Wrocław : Zakład Narodowy im. Ossolińskich – Wydaw., 1959.

Informacje od siostry śp. Juliana Fercza – dr Jolanty Fercz, prof. Krzysztofa Miogonia i mgra Piotra Rossy, kierownika Oddziału Informacji Naukowej Biblioteki Uniwersyteckiej we Wrocławiu.

Tekst wpłynął do Redakcji 20 kwietnia 2015 r.

Józef Długosz
(1928-2014)

Dnia 17 października 2014 r. zmarł prof. dr hab. Józef Długosz – bibliotekarz, historyk i bibliotekoznawca, wykładowca akademicki, dyrektor i wicedyrektor bibliotek; piwniczaniec – oddany i zasłużony dla swojego regionu, redaktor monograficznego wydania *Szkice i studia z dziejów miasta* oraz współautor i konsultant innych publikacji z dziejów Piwnicznej; pasjonat, badacz i znawca dziejów historycznych regionu i Polski XVII w., znawca dziejów magnaterii polskiej XVII w., erudyta, potomek góralskiego rodu idący przez życie z honorem, konsekwencją, ale i dozą humoru. Urodził się 26 lutego 1928 r. w Piwnicznej w powiecie nowosądeckim, woj. małopolskim, w rodzinie Józefa i Julii z domu Maślanka. W latach 1935-1940 uczęszczał do miejscowej szkoły podstawowej, pomagając rodzicom w pracy na niewielkim, czterohektarowym gospodarstwie. Po wyzwoleniu chodził do gimnazjum samorządowego, a w latach 1947-1949 był uczniem gimnazjum i liceum dla dorosłych w Nowym Sączu, gdzie 6 czerwca 1949 r. otrzymał świadectwo dojrzałości. W latach 1950-1953 studiował historię ze specjalizacją bibliotekarską na Wydziale Filozoficzno-Historycznym Uniwersytetu Wrocławskiego. Po ukończeniu studiów pierwszego stopnia 15 września 1953 r. rozpoczął pracę (z nakazu) w Wojewódzkiej Bibliotece Publicznej we Wrocławiu jako instruktor, a następnie kierownik działu organizowania sieci bibliotek gminnych oraz sieci bibliotek na terenie Wrocławia. W 1956 r. ożenił z Janiną z domu Wiśniowską, z zawodu ekonomistką. Mieli dwie córki Elżbietę (ur. 1957 r.) i Joannę (ur. 1968 r.). Z powodów rodzinnych 1 lipca 1957 r. przeniósł się do pracy w Wojewódzkiej Bibliotece Publicznej w Krakowie, a następnie na krótko do Biblioteki Głównej Politechniki Śląskiej w Katowicach. Po roku powrócił z rodziną do Wrocławia. Tytuł magistra uzyskał eksternistycznie w 1958 r. na Wydziale Filozoficzno-Historycznym Uniwersytetu Wrocławskiego. Od początku 1958 do końca marca 1972 r. był zatrudniony w Bibliotece Zakładu Narodowego im. Ossolińskich PAN we Wrocławiu, początkowo jako starszy bibliotekarz w Dziale Opracowania Zbiorów, następnie kierownik Działu Magazynów (1961-1969), kierownik Działu Opracowania Zbiorów (1970-1971) i kierownik Działu Czasopism (1971-31.03.1972). W czasie pracy w Bibliotece ZNiO zebrał materiały do 250 życiorysów i opracował 108 haseł, z których ostatecznie w 1972 r. w *Słowniku Pracowników Książki Polskiej* wydrukowanych zostało 66 biogramów. Od 1962 r. opracował również 26 haseł osobowych,

które znalazły się w *Encyklopedii wiedzy o książce* (Wrocław, ZNiO, 1971). W 1962 r. złożył egzamin państwowy dla bibliotekarzy dyplomowanych i w związku z tym 1 grudnia 1962 r. został zatrudniony na stanowisku adiunkta, w 1969 r. – kustosz dyplomowanego, a w 1974 r. – starszego kustosza dyplomowanego. Równoległe z pracą zawodową podnosił kwalifikacje naukowe. W latach 1965-1970 był uczestnikiem seminarium doktoranckiego prowadzonego przez prof. Władysława Czaplińskiego. W 1970 r. uzyskał stopień doktora nauk humanistycznych na podstawie napisanej pod kierunkiem prof. Władysława Czaplińskiego dysertacji *Mecenat kulturalny i dwór Stanisława Lubomirskiego [1583-1649], wojewody krakowskiego* (Wrocław 1972, 224 s. Prace Wrocławskiego Towarzystwa Naukowego seria A, nr 149). W okresie 1972–1981 pełnił funkcję zastępcy dyrektora Biblioteki Głównej i Ośrodka Informacji Naukowo-Technicznej Politechniki Wrocławskiej. 4 września 1981 r. zgłosił swoją kandydaturę na stanowisko dyrektora Biblioteki Uniwersyteckiej we Wrocławiu i po wyborze pełnił tę funkcję formalnie od 1 października 1981 do 31 grudnia 1984 r., choć faktycznie sprawował obowiązki do końca lutego 1985 r. 25 stycznia został wybrany do Komitetu obchodów 40-lecia powstania UWr, w latach 1984-1987 r. był członkiem Komisji Nagród dla nauczycieli akademickich. Od 1 marca 1985 r., po odwołaniu ze stanowiska dyrektora Biblioteki Uniwersyteckiej, został przeniesiony do Oddziału Prac Naukowych, Organizacyjno-Naukowych i Dydaktycznych. Od połowy 1988 r. pracował w Oddziale Zbiorów Zabezpieczonych, gdzie między 1 września 1988 a 31 stycznia 1990 r. pełnił funkcję kierownika. Dodatkowo w 1989 r. podjął się zadania kierowania zespołem zajmującym się melioracją katalogu alfabetycznego. 8 czerwca 1989 r. w wyniku kolokwium habilitacyjnego, na podstawie rozprawy *Jan Sobieski 1590-1646. Parlamentarzysta, polityk, podróżnik i pamiętnikarz* (Wrocław 1989, 200 s.; Act UWr nr 1172), uchwałą Rady Wydziału Filologiczno-Historycznego Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Opolu otrzymał stopień doktora habilitowanego nauk humanistycznych w zakresie historii nowożytnej. Dnia 1 lutego 1990 r. odszedł z Biblioteki Uniwersyteckiej we Wrocławiu, podejmując pracę naukową i dydaktyczną w Wyższej Szkole Pedagogicznej w Opolu na stanowisku docenta, a następnie od 1 grudnia 1990 r. na stanowisku profesora nadzwyczajnego w Katedrze Historii Krajów Europy Środkowo-Wschodniej na Uniwersytecie Opolskim. W okresie od 1 października 1991 do 30 września 1993 r. był dyrektorem Biblioteki Głównej im. Powstańców Śląskich Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Opolu. Od 1994 r. był redaktorem merytorycznym „Rocznika Biblioteki Głównej WSP”. W latach 1991-1997 przez dwie kadencje był członkiem Senatu WSP i w tym czasie brał udział w pracach Rektorskiej Komisji Dyscyplinarnej ds. Studentów WSP i Rady Bibliotecznej. Był również kierownikiem badań Latyfundium Lubomirskich XVII-XVIII w. a od 1 października 1995 r. do 30 czerwca 1999 r. kierował specjalizacją bibliotekarską na kierunku Pedagogika oświatowo-artystyczna. Postanowieniem Prezydenta RP z 29 grudnia 1998 r. otrzymał nominację profesorską, akt nadania tytułu naukowego profesora odebrał 22 stycznia 1999 r.

W okresie 1 lipca 1999-31 lipca 2008 r. prof. Józef Długosz był zatrudniony w Wyższej Szkole Zarządzania i Bankowości w Poznaniu, filia we Wrocławiu, gdzie w ramach programu badawczego Instytutu Historii Politycznej powstała i wydana została pierwsza odrębna publikacja *Polska Akademia Nauk Technicznych w Warszawie (1920-1939). Zarys dziejów, skład osobowy, osiągnięcia*, Poznań – Wroc-

ław 2002, 156 s. Napisał także wówczas dwa artykuły: *Akcja niszczenia przedwojennych księzek polskich w bibliotekach publicznych (1951-1955)* „Forum Naukowe” 1/2001 i *Publicystyka polska wobec ostatniej wojny religijnej w Polsce (1618-1648)*, do książki na temat *Europa w Polsce – Polska w Europie*. Uehonorowany został następującymi odznaczeniami: Srebrny Krzyż Zasługi (1956), Złoty Krzyż Zasługi (1978), Medal 40-lecia PRL (1984), Krzyż Kawalerski Orderu Odrodzenia Polski (1987), nagroda MEN (1998). Należał m.in. do Związku Nauczycielstwa Polskiego, był członkiem Komisji Bibliotekoznawstwa i Bibliografii Wrocławskiego Towarzystwa Naukowego, Oddziału PAN w Katowicach, przewodniczącym I Oddziału Opolskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk. Był autorem ponad 120 publikacji naukowych, w tym 25 książek. Wypromował trzech doktorów. Oprócz doktoratu i habilitacji wymienionych w tekście powyżej do najważniejszych publikacji prof. Józefa Długosza można zaliczyć: *Rękopiśmienne dedykacje autorskie w księgozbiorze Ossolineum*, zebrał i oprac. J. Długosz; o dedykacji napisał J. Trzynadłowski, Wrocław 1967, 192 s.; [współaut.], W. Czapliński, *Podróż młodego magnata do szkół (studium z dziejów kultury XVI i XVII w.)*, Warszawa 1969, 241 s.; [współaut.], W. Czapliński, *Życie codzienne magnaterii polskiej w XVII wieku*, Warszawa 1976, 266 s.; wyd. 2: Warszawa 1982; *Dyaryusz wiedeńskiej okazyji Jmci Mikołaja na Dyakowcach Dyakowskiego podstolego latyczewskiego*, do druku przygot., wstępem i przypisami opatrzyli J. A. Kosiński, J. Długosz, Warszawa 1983, 110 s.; Z. Ossoliński, *Pamiętnik*, oprac. i wstępem poprzedził J. Długosz, Warszawa 1983, 249 s.; *Jakub Sobieski, Peregrynacja po Europie [1607-1613], Droga do Baden [1638]*, oprac. J. Długosz, Wrocław 1991, s. 308; wyd. 2: Warszawa 2005 (Skarby Biblioteki Narodowej); *Latyfundia Lubomirskich w XVII wieku (powstanie, rozwój, podziały)*, Opole 1997, 167 s.; *Studia i Monografie UO nr 251; Piwniczna Zdrój. Studia i szkice z dziejów miasta 1772-1998*, praca zbiorowa, red. J. Długosz, Kraków 1998, 600 s. Profesor Józef Długosz zmarł 17.10.2014 r. po długiej i ciężkiej chorobie, a 23.10.2014 r. został pochowany na Cmentarzu Osobowickim we Wrocławiu. Marek Dubiński Pacholak Marian: *Profesor Józef Długosz – badacz narodowych pamiątek*. W: *Wizerunek bibliotekarza*. Red. Joanna Czyrek, Bożena Górna. Wrocław: TArt, 2006. s. 129-150 – (Z Problemów Bibliotek Naukowych Wrocławia; t. 3). Akta osobowe Józefa Długosza Archiwum Uniwersytetu Wrocławskiego, sygn. 138. Nekrolog prof. Józefa Długosza.

Informacje uzyskane od córki Joanny Długosz, Grzegorza Turowskiego – kierownika Archiwum Uniwersytetu Opolskiego oraz Wiolety Urbas, pracownika Wyższej Szkoły Zarządzania i Bankowości w Poznaniu

Tekst wpłynął do Redakcji 6 maja 2015 r.

WSKAZÓWKI DLA AUTORÓW

„Przegląd Biblioteczny” drukuje materiały oryginalne i tylko takie, których autor nie zamierza opublikować w innych czasopismach lub pracach zbiorowych.

Teksty artykułów są recenzowane zgodnie z zasadami *double-blind peer review*. Każdy artykuł recenzowany jest przez dwóch recenzentów dobieranych spośród specjalistów problematyki w nim poruszanej, na podstawie jednolitego formularza. Podstawowymi kryteriami oceny artykułu są: zgodność tematu z profilem czasopisma, wartość merytoryczna tekstu, jego organizacja logiczna i forma językowa. O przyjęciu tekstu do publikacji autorzy informowani są w ciągu 6-10 tygodni od otrzymania go przez Redakcję.

Redakcja „Przeglądu Bibliotecznego” uprzejmie prosi autorów o przestrzeganie przedstawionych poniżej zasad przygotowania i przesyłania materiałów do publikacji.

1. ZASADY OGÓLNE

Teksty powinny być napisane w programie WORD w formacie RTF. Artykuł nie powinien przekraczać 36 000 znaków (ze spacjami), a recenzja, sprawozdanie itp. – 14 000 znaków (ze spacjami). Teksty należy nadsyłać w formie elektronicznej na adres e-mail redakcji: przeglad.biblioteczny.iinsb@uw.edu.pl, ewentualnie na płycie CD/DVD wraz z jednym egzemplarzem wydruku na adres: Redakcja „Przeglądu Bibliotecznego”, Wydawnictwo SBP, 00-335 Warszawa, ul. Konopczyńskiego 5/7.

Do każdego artykułu należy dołączyć **streszczenie autorskie** w języku polskim o objętości ok. 100 wyrazów (ok. 1000 znaków), słowa kluczowe oraz przekład tytułu artykułu i streszczenia na język angielski. **Streszczenie powinno zawierać następujące informacje: teza/cel artykułu, metody badań, najważniejsze wyniki, wnioski.**

Wydawnictwo SBP i Redakcja „Przeglądu Bibliotecznego” podpisała porozumienie z redakcją „The Central European Journal of Social Sciences and Humanities” (CEJSH) w sprawie elektronicznej publikacji streszczeń prac naukowych ukazujących się w „Przeglądzie Bibliotecznym”. Przedsięwzięcie to nie ma charakteru komercyjnego, a służyć ma popularyzacji polskiego dorobku naukowego. Jeśli Autor nadsyłanego do „PB” artykułu **nie wyraża zgody** na publikację jego abstraktu w CEJSH, prosimy o wyraźne określenie na piśmie swego stanowiska.

Autorzy artykułów proszeni są o przygotowanie odrębnej strony tytułowej, zawierającej tytuł artykułu, nazwisko autora oraz adres do korespondencji i *e-mail*. Zgodnie z zasadami przeciwdziałania zjawiskom *ghostwritingu* i *guest authorship*. Redakcja prosi również, aby na tej stronie ujawnione zostały nazwiska i afiliacje wszystkich osób, które przyczyniły się do powstania artykułu, ich rola i udział w przygotowaniu publikacji (kto jest autorem koncepcji, założeń, metod itp. wykorzystywanych w pracy zgłoszonej do druku; procentowy udział w przeprowadzonych badaniach i opracowaniu artykułu). Redakcja zobligowana jest do poinformowania, iż *ghostwriting* i *guest authorship* są przejawem nierzetelności naukowej, a wszelkie wykryte przypadki muszą być przez Redakcję demaskowane, włącznie z powiadomieniem odpowiednich podmiotów (instytucje zatrudniające autorów, towarzystwa naukowe, stowarzyszenia edytorów naukowych itp.). Redakcja

prosi także o podanie informacji o źródłach finansowania publikacji, wkładzie instytucji naukowo-badawczych, stowarzyszeń i innych podmiotów (*financial disclosure*).

Na pierwszej stronie artykułu powinien być umieszczony jedynie tytuł oraz oświadczenie Autora/Autorów, że tekst przedstawiany redakcji „Przeglądu Bibliotecznego” nie był dotychczas opublikowany ani zgłoszony do publikacji w żadnym innym czasopiśmie. Jeśli tekst był prezentowany na konferencji, należy podać jej szczegółowe dane wraz z ewentualnymi informacjami o publikacji materiałów konferencyjnych. Jeśli artykuł jest częścią przygotowywanej do druku książki, należy podać jej dane oraz planowany termin publikacji. Zapewnienie anonimowości tekstów przekazywanych do recenzji wymaga, aby w tekście artykułu w żadnym miejscu nie była umieszczona informacja umożliwiająca identyfikację autora.

2. ZASADY SZCZEGÓŁOWE OPRACOWANIA ARTYKUŁU

Tekst artykułu powinien być podzielony na nienumerowane podrozdziały zaopatrzone w tytuły. W pierwszej części zaleca się umieścić informacje wprowadzające w problematykę prezentowaną w artykule. W części ostatniej – wnioski końcowe i podsumowanie przedstawionych rozważań.

Tytuły czasopism, wystaw, konferencji, programów itp. powinny być zapisane w cudzysłowie; tytuły publikacji (książek, artykułów itp.) należy wyróżnić kursywą.

Materiały ilustracyjne (tabele, wykresy itp.) powinny być przygotowane w odcieniach szarości z zaznaczeniem ich miejsca w tekście; wszystkie ilustracje powinny mieć własną numerację oraz tytuły (dopasowany stopień pisma legendy danego rysunku czy wykresu [8 p. Arial]).

Przypisy powinny być umieszczone na dole strony i ponumerowane liczbami arabskimi; zaleca się ograniczenie liczby przypisów do niezbędnego minimum.

Przypisy bibliograficzne zastępuje się odesłaniem do bibliografii załącznikowej, którą należy opracować zgodnie z zasadami APA Style; odesłanie w tekście umieszcza się w nawiasie okrągłym wg poniższych zasad. Ogólne powołania na literaturę w tekście należy podawać w formie:

- odesłanie do jednego dzieła: (Kowalski, 1990) lub (*Biblioteki...*, 1976);
- odesłanie do kilku dzieł: (Abramowicz, 2001; Kowalski, 1990; 1995) lub (*Biblioteki...*, 1976; Jankowska & Majewski, 2004, Berners-Lee et al., 2001).

Odwołania do określonych stron cytowanych tekstów należy podawać w formie: (Iyer, 1995, p. 15) albo (Taradejna & Taradejna, 2004, s. 231-233) albo [Zybert, red., 2004, s. 18].

Opisy bibliograficzne wykorzystanych źródeł należy umieścić na końcu tekstu w bibliografii załącznikowej w układzie alfabetycznym autorów. Prace zbiorowe należy umieszczać pod nazwiskiem redaktora. Jeśli brak w źródle nazwy autora lub redaktora pracy zbiorowej, na pierwszym miejscu umieszcza się tytuł. W opisach dzieł wydanych za granicą obowiązuje pisownia stron, numerów, skrótów w języku tekstu (np. „W” w języku polskim „In” w języku angielskim, „s.” w języku polskim „p.” w języku angielskim). Opisy prac tego samego autora powinny być uporządkowane według chronologii występującej, a w każdym z nich należy powtórzyć nazwisko i imię (imiona) autora. Prace tego samego autora opublikowa-

ne w tym samym roku należy oznaczać wg zasady: Dembowska, Maria (1976a)..., Dembowska, Maria (1976b)..., itd. Przykłady redagowania opisów bibliograficznych przedstawiono poniżej.

KSIĄŻKA

Dembowska, Maria (1991). *Nauka o informacji naukowej: organizacja i problematyka badań w Polsce*. Warszawa: IINTE.

Iyer, Hamalata (1995). *Classificatory structures. concepts, relations and representation*. Frankfurt/Main: Indeks Verlag.

Taradejna, Małgorzata; Taradejna, Ryszard (2003). *Dostęp do informacji publicznej a prawna ochrona informacji dotyczących działalności gospodarczej, społecznej i zawodowej oraz życia prywatnego*. Toruń: Wydaw. Adam Marszałek.

PRACA ZBIOROWA

Biblioteki publiczne województwa toruńskiego: informator (1976). Toruń: Wojewódzka Biblioteka Publiczna i Książnica Miejska im. M. Kopernika.

Burgess, Robert G., ed. (1993). *The research process in educational settings : ten case studies*. London: Falmer Press.

Zybert, Elżbieta B., red. (2002). *Książka i biblioteka w środowisku edukacyjnym*. Warszawa: Wydaw. SBP.

ARTYKUŁ W CZASOPISMIE

Augustyniak, Anna (2004). Międzynarodowa Federacja Informacji i Dokumentacji. *Przegląd Biblioteczny*, z. 1/2, s. 3-21.

Dervin, Brenda; Nilan, Michael (1986). Information Needs. *Annual Review of Information Science and Technology*, vol. 21, pp. 3-31.

ARTYKUŁ W PRACY ZBIOROWEJ

Gawrysiak, Piotr (2000). W stronę inteligentnych systemów wyszukiwawczych. W: *Multimedialne i sieciowe systemy informacyjne*. Materiały konferencyjne pod red. Cz. Daniłowicza. Wrocław: Oficyna Politechniki Wrocławskiej, s. 59-69.

Hartley, Joellen T.; Harker, Judith O.; Walsh, David A. (1980). Contemporary issues and new directions in adult development of learning and memory. In: *Aging in the 1980's : Psychological issues*. Ed. by L. W. Poon. Washington, DC: American Psychological Association, pp. 239-252.

ARTYKUŁ W CZASOPIŚMIE ELEKTRONICZNYM

Berners-Lee, Tim; Hendler, James; Lassila, Ora (2001). The Semantic Web. *Scientific American* [online], May [dostęp: 30.06.2004]. Dostępny w WWW: <<http://www.sciam.com/article.cfm?articleID=00048144-10D2-1C70-84A9809EC588EF21>>.

Frederickson, B.L. (2000). Cultivating positive emotions to optimize health and well-being. *Prevention & Treatment* [online], vol. 3 [dostęp: 11.12.2001]. Dostępny w WWW: <<http://journals.apa.org/prevention/volume3/pre0030001a.html>>.

Głapa, Janusz (2002). Informacja gospodarcza w Książnicy Pomorskiej. *EBIB Elektroniczny Biuletyn Informacyjny Bibliotekarzy* [online], nr 11 (40); [dostęp: 11.03.2003]. Dostępny w WWW: <<http://ebib.oss.wroc.pl/2002/40/głapa.php>>.

DOKUMENT Z WITRYNY INSTYTUCJI, ORGANIZACJI LUB OSOBY PRYWATNEJ

APA (1995). *APA public policy action alert: Legislation would affect grant recipients* [online]. American Psychological Association [dostęp: 25.01.1996]. Dostępny w WWW: <<http://www.apa.org/ppo/istook.html>>.

Chou, Luyen; McClintock, Robbie; Moretti, Frank; Nix, Don. H. (1993). *Technology and education; Choosing pasts and imagining educational futures* [online]. Columbia University, Institute for Learning Technologies; [dostęp: 25.11.1996]. Dostępny w WWW: <<http://www.ilt.columbia.edu/publications/papers/newwine1.html>>.

MENiS (2004). *PISA 2003 – Informacja przygotowana przez OECD* [online]. Ministerstwo Edukacji Narodowej i Sportu; [dostęp: 14.12.2004]. Dostępny w WWW: <http://www.men.waw.pl/wspolpraca/biezace/pisa_oecd.php>.

Smith, Brian (2004). *Ontology and information systems* [online]. The Buffalo University, Department of Philosophy; [dostęp: 30.06.2004]. Dostępny w WWW: <<http://ontology.buffalo.edu/ontology.doc>> .

USNLM (2004). *Unified Medical Language System* [online]. US National Library of Medicine. National Institutes of Health; [dostęp: 30.06.2004]. Dostępny w WWW: <<http://www.nlm.nih.gov/research/umls/umlsmain.html>>.

Po przyjęciu artykułu do druku autorzy proszeni są o przesłanie swojej fotografii o dobrej rozdzielczości (elektronicznie, w formie pliku JPG lub TIF, ewentualnie pocztą, w formie odbitki o dobrej jakości) oraz krótkiej informacji biograficznej (do 70 słów), która powinna zawierać następujące elementy: tytuł/stopień naukowy lub zawodowy autora, aktualne miejsce pracy i zajmowane stanowisko; specjalności naukowe lub zawodowe, najważniejsze publikacje (maks. 3).

Redakcja nie przyjmuje tekstów, które nie są opracowane zgodnie z powyższymi wskazówkami i zastrzega sobie prawo skracania tekstów oraz wprowadzania zmian w uzgodnieniu z Autorem. Redakcja nie zwraca przesłanych materiałów.

GUIDELINES FOR AUTHORS

The editors of „Library Review” accept only manuscripts that have not been published before and are not planned to be published in other journals or collective works.

Papers are reviewed through a double-blind peer review process. Each paper is reviewed with a standard review form filled in by two referees selected from professionals with expertise in appropriate domain. The reviewers use the following evaluation criteria: compatibility of the subject discussed with the journal profile, scientific merit, appropriate text arrangement and correct language use.

The editors of „Library Review” kindly requests Authors to follow the journal guidelines while preparing and sending papers for publication.

1. GENERAL GUIDELINES

Papers should be submitted as RTF (Rich Text Format) files with maximum of 36,000 characters including spaces per paper and 14,000 characters including spaces per review, report, etc. Papers saved as RTF files should be sent by e-mail to: przegl.ad.biblioteczny.iinsb@uw.edu.pl. Files saved on CD or DVD together with one printed copy of the paper may also be mailed to: Redakcja Przeglądu Bibliotecznego, Wydawnictwo SBP, 00-335 Warszawa, ul. Konopczyńskiego 5/7.

Each paper should be accompanied by keywords and an abstract maximum 100 words/1000 characters long **prepared by the author. The abstract should present a thesis/objective of the paper, research methods applied, most important results and conclusions.**

Wydawnictwo SBP (Polish Librarians Association Publishing House) and the editors of “Library Review” have signed an agreement with the editors of “The Central European Journal of Social Sciences and Humanities” (CEJSH) concerning electronic publishing of abstracts of papers published in “Library Review”. This agreement is non-commercial and focused on the promotion of Polish scientific achievements. The Authors of papers sent to “Library Review” who do not give their consent to the publication of their abstracts in CEJSH are kindly asked to express their view in written form.

Authors are expected to prepare a separate title page including the title of the paper, the Author’s name, mailing and e-mail address. Furthermore, in compliance with the policy against ghostwriting and guest authorship Authors are requested to reveal names and affiliations of all persons who contributed to the paper and the extent of their contribution (the author of the concept, assumptions, methods, etc. used in the submitted manuscript; the percentage of the author’s contribution to the research and the paper preparation). **Ghostwriting** and **guest authorship** are the mark of scientific dishonesty and all their occurrences have to be brought to public attention by the editors even if appropriate institutions need to be informed (institutions employing authors, scientific associations, associations of scientific editors, etc.) Authors are also requested to describe sources of founding that have supported the work and the financial involvement of research institutes, associations and other entities (financial disclosure).

First page of the submitted paper should include only the title and Authors' statement that the text presented to "Library Review" has neither been published nor considered for publication in any other journal. If the paper was presented at a scientific meeting, Authors should provide detailed information about the event and the conference proceedings. If the paper is planned as a part of a book, Authors should provide its metadata and planned publishing date. In order to ensure the anonymity of the review process, Authors are asked not to place any information in the text that could be used to identify the author.

2. DETAILED GUIDELINES FOR PAPER PREPARATION

The text should be organized into unnumbered subtitled sections. It should start with an introductory overview and end with conclusions and the summary of the discussion.

Titles of journals, exhibitions, conferences, programs, etc. should be put in double quotation marks; titles of publications (books, journal papers, etc.) should be italicized.

Illustrative content (tables, graphs, etc.) should be saved as greyscale or black-white pictures and their place within the text should be clearly marked; all illustrations should be numbered and entitled.

Footnotes should be placed at the bottom of appropriate pages and numbered with Arabic numerals; it is recommended to limit the number of footnotes to the most indispensable ones.

Bibliographic footnotes should be replaced with references to the end-of-work bibliography prepared according to APA Style; references within the body of the paper should be placed in brackets according to the rules provided below. General references to literature within the body of the paper should be formed as follows:

- the reference to one work: (Kowalski, 1990) or (*Biblioteki...*, 1976);
- the reference to several works: (Abramowicz, 2001; Kowalski, 1990; 1995) or (*Biblioteki...*, 1976; Jankowska & Majewski, 2004, Berners-Lee et al., 2001).

The references to the specified pages of publications cited in the text should be written as follows: (Iyer, 1995, p. 15) or (Taradejna & Taradejna, 2004, pp. 231-233).

Bibliographic descriptions of the sources cited in the paper should be placed in the end of the text as a bibliography ordered alphabetically by authors. Collective works should be ordered by the name of the editor. If the work lacks the name of the author or the editor, it should be ordered by title. The descriptions of foreign publications should include page numbering, numbers and abbreviations in the language of the text (e.g. "W" in Polish "In" in English, "s." in Polish "p." in English). The descriptions of several works by the same author should be ordered by the year of publication, ascending, and each of these descriptions should include the last and first name of the author. Several works of the same author published in the same year should be additionally marked with letters added to the year of publication, e.g. Dembowska, Maria (1976a)..., Dembowska, Maria (1976b)..., etc. See below the examples of correct bibliographic descriptions.

BOOKS

Dembowska, Maria (1991). *Nauka o informacji naukowej: organizacja i problematyka badań w Polsce*. Warszawa: IINTE.

Iyer, Hamalata (1995). *Classificatory structures. concepts, relations and representation*. Frankfurt/Main: Indeks Verlag.

Taradejna, Małgorzata; Taradejna, Ryszard (2003). *Dostęp do informacji publicznej a prawna ochrona informacji dotyczących działalności gospodarczej, społecznej i zawodowej oraz życia prywatnego*. Toruń: Wydaw. Adam Marszałek.

COLLECTIVE WORKS

Biblioteki publiczne województwa toruńskiego: informator (1976). Toruń: Wojewódzka Biblioteka Publiczna i Książnica Miejska im. M. Kopernika.

Burgess, Robert G., ed. (1993). *The research process in educational settings : ten case studies*. London: Falmer Press.

Zybert, Elżbieta B., red. (2002). *Książka i biblioteka w środowisku edukacyjnym*. Warszawa: Wydaw. SBP.

JOURNAL PAPERS

Augustyniak, Anna (2004). Międzynarodowa Federacja Informacji i Dokumentacji. *Przegląd Biblioteczny*, z. 1/2, s. 3-21.

Dervin, Brenda; Nilan, Michael (1986). Information Needs. *Annual Review of Information Science and Technology*, vol. 21, pp. 3-31.

PAPERS IN COLLECTIVE WORKS

Gawrysiak, Piotr (2000). W stronę inteligentnych systemów wyszukiwawczych. W: *Multimedialne i sieciowe systemy informacyjne*. Materiały konferencyjne pod red. Cz. Daniłowicza. Wrocław: Oficyna Politechniki Wrocławskiej, s. 59-69.

Hartley, Joellen T.; Harker, Judith O.; Walsh, David A. (1980). Contemporary issues and new directions in adult development of learning and memory. In: *Aging in the 1980's : Psychological issues*. Ed. by L. W. Poon. Washington, DC: American Psychological Association, pp. 239-252.

ELECTRONIC JOURNAL PAPERS

Berners-Lee, Tim; Hendler, James; Lassila, Ora (2001). The Semantic Web. *Scientific American* [online], May [accessed on: 30.06.2004]. Available on WWW: <<http://www.sciam.com/article.cfm?articleID=00048144-10D2-1C70-84A9809EC588EF21>>.

Frederickson, B.L. (2000). Cultivating positive emotions to optimize health and well-being. *Prevention & Treatment* [online], vol. 3 [accessed on: 11.12.2001]. Available on WWW: <<http://journals.apa.org/prevention/volume3/pre0030001a.html>>.

Glapa, Janusz (2002). Informacja gospodarcza w Książnicy Pomorskiej. *EBIB Elektryczny Biuletyn Informacyjny Bibliotekarzy* [online], nr 11 (40); [accessed on: 11.03.2003]. Available on WWW: <<http://ebib.oss.wroc.pl/2002/40/glapa.php>>.

DOCUMENT FROM THE WEBSITE OF AN INSTITUTION, ORGANIZATION OR INDIVIDUAL

APA (1995). *APA public policy action alert: Legislation would affect grant recipients* [online]. American Psychological Association [accessed on: 25.01.1996]. Available on WWW: <<http://www.apa.org/ppo/istook.html>>.

Chou, Luyen; McClintock, Robbie; Moretti, Frank; Nix, Don. H. (1993). *Technology and education; Choosing pasts and imagining educational futures* [online]. Columbia University, Institute for Learning Technologies; [accessed on: 25.11.1996]. Available on WWW: <<http://www.ilt.columbia.edu/publications/papers/newwine1.html>>.

MENiS (2004). *PISA 2003 – Informacja przygotowana przez OECD* [online]. Ministerstwo Edukacji Narodowej i Sportu; [accessed on: 14.12.2004]. Available on WWW: <http://www.men.waw.pl/wspolpraca/biezace/pisa_oecd.php>.

Smith, Brian (2004). *Ontology and information systems* [online]. The Buffalo University, Department of Philosophy; [accessed on: 30.06.2004]. Available on WWW: <<http://ontology.buffalo.edu/ontology.doc>>.

US NLM (2004). *Unified Medical Language System* [online]. US National Library of Medicine. National Institutes of Health; [accessed on: 30.06.2004]. Available on WWW: <<http://www.nlm.nih.gov/research/umls/umlsmain.html>>.

When the paper is accepted for publication, the Authors are asked to send in their high resolution photographs (by e-mail, as JPG or TIF files, or by regular mail, as high resolution printouts) and short biographical notes of maximum 70 words which should include the Authors' scientific/professional titles, current employers and positions occupied, scientific/professional specializations and most important publications (max. 3).

The editors do not accept texts which do not follow the guidelines listed above and stipulate the right to reduce texts and introduce changes accepted by the authors. The editors do not return materials sent to "Library Review".

